

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Doktori (PhD) értekezés

Gaál Péter

Online szótárak és használóik

Onlineszótár-használati kutatások, online szótárak értékelési és minősítési szempontjai

Témavezető:

Dr. Fóris Ágota, habilitált egyetemi docens

Pécs, 2016

Doktori értekezés benyújtása és nyilatkozat a dolgozat eredetiségéről

Alulírott
név: Gaál Péter
születési név: Gaál Péter
anyja neve: Farkas Judit
születési hely, idő: Körmeny, 1980.10.07.

Online szótárak és használói

Onlineszótár-használati kutatások, online szótárak értékelési és minősítési szempontjai
című doktori értekezésemet a mai napon benyújtom a(z)

PTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola
Alkalmazott Nyelvészeti
Programjához.

Témavezető neve: Dr. habil. Fóris Ágota

Egyúttal nyilatkozom, hogy jelen eljárás során benyújtott doktori értekezésemet

- korábban más doktori iskolába (sem hazai, sem külföldi egyetemen) nem nyújtottam be,
- fokozatszerzési eljárásra jelentkezésemet két éven belül nem utasították el,
- az elmúlt két esztendőben nem volt sikertelen doktori eljárásom,
- öt éven belül doktori fokozatom visszavonására nem került sor,
- értekezésem önálló munka, más szellemi alkotását sajátomként nem mutattam be, az irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljeseek, az értekezés elkészítésénél hamis vagy hamisított adatokat nem használtam.

Dátum: Pécs, 2016.09.21.

.....
doktorjelölt aláírása

Témavezetői nyilatkozat a dolgozat benyújtásához

Alulírott Dr. habil. Fóris Ágota nyilatkozom, hogy Gaál Péter doktorjelölt

Online szótárak és használók. – Onlineszótár-használati kutatások, online szótárak értékelési és minősítési szempontjai

című doktori értekezését megismertem, nyilvános vitára bocsátását támogatom.

Dátum: 2016. szeptember 16.

témavezető aláírása

Tartalom

Bevezetés.....	1
A kutatás előzményei	1
A kutatás célja	2
Kutatási kérdések és hipotézisek.....	3
Az értekezés felépítése, az alkalmazott módszerek	5
Köszönetnyilvánítás.....	7
1. Szakirodalmi áttekintés: Lexikográfia, e-lexikográfia, online szótár.....	8
1.1 Általános lexikográfiai alapfogalmak	8
1.1.1. A lexikográfia	8
1.1.2. A szótár	10
1.1.3. Az e-lexikográfia	12
1.1.4. A magyarországi nyelvtechnológiai kutatások és kapcsolódási pontjaik az e-lexikográfiával	14
1.1.5. Az elektronikus szótár.....	19
1.1.6. Az online szótár	21
1.2. Az online szótárak minősítése	24
1.2.1. A metalexikográfia és a szótárkritika	24
1.2.2. Szótár-tipológia	28
1.2.3. Elektronikus szótár-tipológia	32
1.2.4. Az online szótárak speciális jellemzői és előnyei	37
2. Szakirodalmi áttekintés: Szótárhasználati kutatások	41
2.1. A szótárhasználó.....	41
2.2. A szótárhasználati kutatásokról általában	42
2.3. Onlineszótár-használati kutatások.....	44
2.4. A magyarországi szótárhasználati kutatások	46
3. Az online szótárak minősítése: Szempontrendszer online szótárak minősítéséhez	48
3.1. A szempontrendszer megalkotásának célja.....	48
3.2. A szempontrendszer szakirodalmi előzményei és a kutatási módszerek.....	49
3.3. A minősítési szempontok.....	50
3.3.1. Az online szótárral kapcsolatos háttér-információk	50
3.3.2. A szótár általános tartalmáról szóló információk	53
3.3.3. A szótár tartalma	70
3.3.4. A szótár használatáról szóló információk.....	72

3.4. Összegzés	75
4. Az online szótárak minősítése: Az onlineszótár-minősítési szempontrendszer alkalmazása	77
4.1. Longman Dictionary of Contemporary English Online	77
4.2. Akadémiai Magyar-angol nagyszótár Online	88
4.3. Wiktionary (angol)	98
5. Empirikus kutatás a magyarországi onlineszótár-használat témakörében: A kutatások háttere	115
5.1. A kutatás kontextusa, közvetlen előzményei	115
5.2. Onlineszótár-használat Magyarországon – a kutatásban részt vevők ismertetése	123
5.3. Onlineszótár-használat Magyarországon – a kutatás módszertanának ismertetése	124
5.3.1. Onlineszótár-használat Magyarországon – a kérdőíves felmérés módszertana	125
5.3.2. Onlineszótár-használat Magyarországon – az interjúk módszertana	126
5.4. A kutatás célja	127
6. Empirikus kutatás a magyarországi onlineszótár-használat témakörében: A magyarországi onlineszótár-használat egy kérdőíves felmérés tükrében	129
6.1. Az eljárás	129
6.1.1. A résztvevők	129
6.1.2. Az adatgyűjtés eszköze	131
6.1.3. A kapott adatok kiértékelésének módszerei	133
6.2. Eredmények	134
6.2.1. A használt szótártípusok	134
6.2.2. A szótárhasználat külső körülményei	136
6.2.3. Az online szótári jellemzők	139
6.3. Az eredmények tárgyalása	141
6.3.1. A használt szótártípusok	141
6.3.2. A szótárhasználat külső körülményei	145
6.3.3. Az online szótári jellemzők	153
6.4. Összegzés	155
7. Empirikus kutatás a magyarországi onlineszótár-használat témakörében: A magyarországi onlineszótár-használat – három interjú tapasztalatai	158
7.1. Az eljárás	158
7.1.1. A résztvevők	158
7.1.2. Az interjúk lebonyolítása	159
7.2. Eredmények	160
7.2.1. A használt szótártípusok	160
7.2.2. A szótárhasználat külső körülményei	163
7.2.3. Az online szótári jellemzők	166

7.3. Az eredmények tárgyalása.....	171
7.2.1. A használt szótártípusok.....	171
7.2.2. A szótárhasználat külső körülményei	172
7.2.3. Az online szótári jellemzők	174
7.3. Összegzés	176
8. Összefoglalás.....	178
8.1. A dolgozat eredményeinek összefoglalása	178
8.2. A dolgozat eredményeinek limitáltsága	181
8.3. A dolgozat eredményeinek alkalmazhatósága	182
Online dictionaries and their users - Studies into dictionary use, aspects of evaluating and classifying online dictionaries.....	183
Irodalom.....	190
Források	209
Ábrák és táblázatok jegyzéke	210
Mellékletek.....	212

Bevezetés

A kutatás előzményei

Doktori tanulmányaimat a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a Nyelvtudományi Doktori Iskola Alkalmazott Nyelvészeti Programjának keretei között folytattam. Ezt megelőzően Szombathelyen, a Berzsenyi Dániel Főiskolán szereztem magyar nyelv és irodalom szakos tanári diplomát 2004-ben, majd ugyanezen intézmény jogutódjában, a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központjában alkalmazott nyelvészet szakos bölcsész végzettséget 2008-ban.

Alkalmazott nyelvészet szakos egyetemi diplomamunkámat a hobbinyelvek körébe tartozó póker kártyajáték nyelvével kapcsolatban írtam, *A póker lexikográfiai és terminológiai vonatkozásai* címmel (Gaál 2008). A szakdolgozat kapcsán végzett lexikográfiai és terminológiai vizsgálatok során figyeltem fel arra a tényre, hogy a rendelkezésre álló pókerszótárak és - szójegyzékek zömében már online érhetőek el, a hagyományos nyomtatott források száma jóval csekélyebb. Érdeklődésem ekkor tevődött át a póker nyelvről a lexikográfia, azon belül is az online szótárak témakörére, mivel meggyőződésem volt, hogy az elkövetkezendő években az online szótárak lesznek azok, amelyek alapján fogják meghatározni a szótárkiadási trendeket, háttérbe szorítva a papíralapú szótárakat.

Doktori kutatásaimat és publikációs tevékenységemet a továbbiakban a fent említett irányvonal határozta meg, annál is inkább, mivel az olvasmányaim során feldolgozott nemzetközi lexikográfiai szakirodalomban is egyre nagyobb és nagyobb hangsúlyt kaptak az elektronikus – főként az online – szótárak, és a velük kapcsolatos kutatások, ugyanakkor a magyar nyelvű lexikográfiai témájú publikációk még mindig alacsony százalékban fókuszáltak az e-lexikográfiára. Kézenfekvőnek tűnt tehát, hogy kutatási tevékenységem középpontjába az online (azon belül nagy arányban a magyar nyelvű) szótárak kerüljenek. Kezdetben az online szótáraknak csak bizonyos jellemzőire koncentráltam, majd ezeknek az eredményeknek (és a rendelkezésre álló releváns szakirodalom) felhasználásával összeállt egy kifejezetten online szótárak minősítésére használható szempontrendszer, amely – a magyar szakirodalomban – az első ilyen jellegű átfogó szempontrendszer. A szótári jellemzők vizsgálatához kapcsolódóan – abból az alapvetésből kiindulva, hogy minden szótárhasználó más és más szempontokat tart fontosnak egy online szótár kapcsán – kutatásom későbbi fázisában a szótárhasználók és a szótárhasználat került vizsgálataim középpontjába.

Az onlineszótár-minősítési szempontrendszer és a szótárhasználati kutatások összekapcsolását a disszertáción belül az indokolja, hogy a szempontrendszer alapján elkészített elemzések, recenziók végső felhasználói maguk a szótárhasználók, akik az így kapott információk alapján segítséget kapnak a szótárválasztáshoz. Másik oldalról viszont a minősítési szempontok a szótárkészítők által már létrehozott szótárak jellemzőit tükrözik, miközben a szótárhasználók szokásai, igényei sokszor rejtve maradnak. Az onlineszótárhasználati kutatások kibővítésével a két oldal (a szótárkészítők és a szótárhasználók) közötti „párbeszéd” és információáramlás még inkább kétoldalúvá válik. Disszertációmnak ezért is választottam az *Online szótárak és használóik* címet, mivel abban megjelenik a szótári mű (a szótárkészítő munkájának végterméke) és a szótárhasználó is.¹

A kutatás célja

Az online szótárak vizsgálatára – leegyszerűsített formában – két fő irányból nyílik lehetőség: a szótárhasználók és a szótárkészítők oldaláról. A szótárhasználók egyik dilemmája, hogy milyen szempontokat vegyenek figyelembe, amikor szótárt választanak. Jelenleg még hiányoznak az átfogó, univerzális szótárminősítési szempontrendszerek, különösen az online szótárakra vonatkozóan. Disszertációm egyik célja, hogy összegyűjtssem és rendszerezsem azokat a fontos jellemzőket, amelyek egy online szótár értékelésénél felmerülhetnek. Ennek a folyamatnak az eredményeképpen hoztam létre egy kimondottan online szótárakra kidolgozott szempontrendszert.

Az elkészült szempontrendszer alkalmas arra, hogy a szótárkritika-írás egyik segédeszköze legyen. Ennek szemléltetésére a disszertációmban konkrét, már létező online szótárak minősítését végeztem el, bemutatva, hogy az általam összeállított szempontrendszer segítséget nyújt olyan szótárkritikák megírásához, amelyek megkönnyítik a felhasználó dolgát a számára legmegfelelőbb online szótár kiválasztásában.

Disszertációm második nagyobb szakasza a magyarországi szótárhasználattal kapcsolatos kutatások terén levő űrt kívánja csökkenteni. A hagyományos szótárhasználatra vonatkozóan is viszonylag kis számú magyar kutatás ismert, az online szótárhasználatra vonatkozóan pedig kevés magyar eredményt találtam, ezért is hiánypótló az ezirányú kutatások kibővítése.

A szótárhasználóknak sok esetben olyan szótárak közül kell választaniuk, amelyek nem vagy csak részben elégítik ki felhasználói igényeiket. Ezért is fontos minél többet

---

¹ Disszertációm címválasztásának alapötletét a Magay Tamás (2006) által szerkesztett *Szótárak és használóik* című kötet adta, amely a Lexikográfiai füzetek című sorozat 2. számaként jelent meg.

megtudni arról, hogy a felhasználóknak milyen elvárásaik vannak az online szótárakkal kapcsolatban, mely szótárakat használják szívesen, melyek azok a jellemzők, amelyeket a legfontosabbnak tartanak a szótárválasztás során. Dolgozatom következő célja ezért ennek az aspektusnak a mélyebb feltárása és részletesebb megismerése.

Kutatási kérdések és hipotézisek

Disszertációmra vonatkozóan a következő négy fő kutatási kérdést fogalmaztam meg:

- 1) A hagyományos (nyomtatott) szótárak minősítésére, értékelésére több szempontrendszer is készült. Kérdés, hogy a hagyományos szótárak minősítésére kidolgozott szempontok, szempontrendszerek alkalmazhatók-e az online szótárak esetében? Szükséges-e az értékelési szempontok módosítása, újabb értékelési szempontok bevezetése? Milyen korlátai vannak a szótári minősítési rendszereknek?
- 2) Az online szótárak minősítése több nézőpontból is történhet, például a készítő szempontjából, vagy a használó szempontjából. Kérdés, hogy milyen szempontok alapján, milyen módszerrel lehetséges értékelni a felhasználó szempontjából a szótár minőségét? E vizsgálathoz a mannheimi Institut für Deutsche Sprache által 2010-ben végzett szótárhasználati kutatás (a továbbiakban IDS kutatás) módszereit vettem alapul. A kérdőíves vizsgálatban több kérdést tettek fel, többek között: az internethasználati-szokásokról, a használt szótárak típusáról, a szótárakat futtató eszközökről, a szótárhasználatához kapcsolódó tevékenységekről, a szótárhasználói igényekről. A vizsgálat egy részét megismételtem (Onlineszótár-használat Magyarországon, a továbbiakban OHM kutatás), majd a következő kérdéseket fogalmaztam meg: milyen onlineszótár-használati szokások jellemzik a vizsgált célcsoport (fordítók, idegennyelv-tanárok, idegennyelv-szakos hallgatók) tagjait? Milyen elvárásokat fogalmaznak meg az online szótárakkal kapcsolatban? Jelentkeznek-e kimutatható különbségek a különböző szempontok (életkor, szakmai háttér) szerint elkülönített csoportok válaszai között az összes megkérdezetthez viszonyítva?
- 3) Az OHM kutatás eredményeit összehasonlítom az IDS kutatás eredményeivel, pl. a szótárhasználat célja, a használt szótártípusok, az online szótárakkal kapcsolatos

elvárások szempontjából. Kérdés, hogy milyen különbségek és hasonlóságok mutathatók ki a mannheimi Institut für Deutsche Sprache által 2010-ben végzett kutatás eredményei és a jelen disszertációban ismertetett szótárhasználati kutatás (OHM kutatás) eredményei között? Amennyiben az IDS kutatás eredményeihez képest jelentős eltérések mutatkoznak, az miből adódik?

- 4) Az OHM kutatás kérdőíves felmérésének eredményeinek ellenőrzéséhez három interjút készítettem. A kapott információk alapján arra a kérdésre keresem a választ, hogy az interjúkból származó adatok megerősítik vagy cáfolják az IDS és az OHM kutatásból származó kérdőíves eredményeket?

A kutatási kérdésekhez kapcsolódóan a következő hipotéziseket állítom fel:

Hipotézis (1): Mivel az online szótárak formai, és sok esetben tartalmi jellemzőikben is eltérnek a hagyományos szótáraktól, a hagyományos szótárakra kidolgozott szempontrendszereknek csak bizonyos elemei alkalmazhatóak az online szótárakra, amelyek mellett új szempontok bevezetése is szükséges. A szótári minősítési szempontrendszerek megalkotásának legfőbb korlátja az lehet, hogy a szótárak rendkívüli változatossága miatt nehézségekbe ütközik azokat egységes, általános szempontok alapján vizsgálni.

Hipotézis (2) mivel a vizsgált célcsoport tagjai rendszeres szótárhasználónak számítanak, feltételezem, hogy elsősorban a gyors, egyszerű, pontos és megbízható információszerzés elősegítését várják el a szótáraktól. A kérdőíves felmérés eredményétől azt várom, hogy megerősíti ezt a feltételezést, és a felhasználói elvárások között kiemelt helyen jelennek meg a felsorolt és a hozzájuk szorosan kapcsolódó jellemvonások.

Hipotézis (3) Az eredeti és jelen vizsgálat összevetésétől azt várom, hogy az eredmények túlnyomórészt hasonló tendenciákat fognak mutatni, mivel a két vizsgálat időben nem túl távol esik egymástól (6 év) és a vizsgált célcsoport összetétele is hasonló. Lehetnek azonban olyan vizsgálati aspektusok (pl. a szótárakat futtató eszközök, életkori alcsoportok közti eltérések), amelyek jelentősnek bizonyulhatnak.

Az értekezés felépítése, az alkalmazott módszerek

Értekezésem *Bevezetésében* ismertetem a *Kutatás előzményeit*, a *Kutatás célját*, valamint a *Kutatási kérdéseket és hipotéziseket*. A bevezető részt a *Köszönetnyilvánítás* zárja. Disszertációm nyolc fejezetet foglal magukba.

Az első rész a *Szakirodalmi áttekintés*, melynek 1. fejezetében először általános lexikográfiai alapfogalmakat, majd a szótárminősítéshez kapcsolódó terminusokat definiálok. A 2. fejezetben a nemzetközi és a magyarországi szótárhasználati kutatásokról szóló szakirodalmat dolgozom fel.

A második rész az *Online szótárak minősítésével* foglalkozik. A 3. fejezetben bemutatom az általam összeállított, online szótárak minősítésére használható átfogó szempontrendszert. A 4. fejezetben három online szótár elemzésének példáján keresztül szempontrendszerem alkalmazását szemléltetem.

A harmadik rész egy *Empirikus kutatást* mutat be a *magyarországi onlineszótár-használat témakörében*. Az 5. fejezetben ismertetem az onlineszótár-használati kutatás hátterét, a 6. fejezetben a hozzá kapcsolódó kérdőíves kutatást és eredményeit mutatom be, majd a 7. fejezetben három nyelvészeti interjú tapasztalatait foglalom össze. A 8. fejezetben *összefoglalom* a dolgozat eredményeit, az alkalmazási lehetőségeket, valamint összegzem a dolgozat korlátait és meghatározom a további lehetséges kutatási irányokat.

Értekezésemet az angol nyelvű összefoglaló, az *Irodalom*, a *Források*, az *Ábrák és Táblázatok jegyzéke*, valamint a *Függelék* zárja. A kutatás során alkalmazott módszerek összefoglalóját az 1. táblázatban, részleteiben pedig az 5.3-as, 6.1-es és 7.1-es fejezetekben ismertetem.

Munkafázis	Alkalmazott módszerek
Szakirodalmi áttekintés elkészítése	Hagyományos, könyvtári, valamint internetes kutatómunka.
Szótárminősítési szempontrendszer	A szakirodalom alapján forráselemzés, deskriptív kutatás.
Szótárkritikai rész	Szótárelemzés a megalkotott szempontrendszer alapján – metalexikográfiai módszer.
Szótárhasználati kutatás a) OHM kutatás (1. rész) b) OHM kutatás (2. rész)	a) Kvalitatív adatok gyűjtése kérdőív segítségével, az adatok elemzése leíró és következtetési statisztikai módszerekkel (szignifikancia vizsgálat, Chi-négyzet próba, asszociációs kapcsolat-elemzés). b) Kvale (2005) hétlépcsős interjúmodelljének alkalmazása.

1. táblázat: A kutatás során alkalmazott módszerek összefoglalása

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának, hogy keretet és lehetőséget biztosított disszertációmhoz kapcsolódó kutatásaimhoz, valamint a KRE Terminológiai Kutatócsoportjának, melynek keretében számos szakmai impulzust kaptam a kollégáimtól. Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Fóris Ágotának, akinek ösztönzésére kezdtem meg doktori tanulmányaimat, és aki tanácsaival, iránymutatásával folyamatosan segítette, támogatta munkámat. Értékes tanácsokat kaptam Pedro A. Fuertes-Olivera professzortól a Valladolidi Egyetemen, aki az európai lexikográfia jeles alakja, és aki a Campus Hungary Program keretében elnyert rövid tanulmányutam során megosztotta velem elveit a lexikográfia jelenéről és jövőjéről. Itt kell megemlítenem az Udinei Egyetemet, ahol Alpok-Adria Kutatói Ösztöndíj keretében kezdtem meg kutatói tevékenységemet.

Köszönetemet fejezem ki Prószéky Gábornak, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyetemi tanárának és a MorphoLogic Kft. alapítójának, illetve Horváth Józsefnek, a Pécsi Tudományegyetem egyetemi docensének, akik véleményükkel és tanácsaikkal hozzájárultak ahhoz, hogy disszertációm további értékes tudományos eredményekkel bővüljön. Köszönöm továbbá mindazon adatközlők közreműködését, akik kérdőíves felmérésem résztvevői, illetve interjúalanyaim voltak és anonim módon fontos adatokat szolgáltatottak kutatásomhoz.

Végezetül köszönöm családom, barátaim és kollégáim biztatását és türelmét, akik végig mellettem álltak és támogattak.

1. Szakirodalmi áttekintés: Lexikográfia, e-lexikográfia, online szótárak

A szakirodalmi áttekintésben a lexikográfiai alapfogalmak magyarázatához és az online szótárak minősítéséhez kapcsolódó terminusok meghatározásához kiindulási alapként Fóris-hoz (2002a) hasonlóan Hartmann és James (1998): *Dictionary of Lexicography* című könyvét használtam, a benne található definíciókat az azóta született kutatások és publikációk eredményeinek felhasználásával egészítettem ki. Az idézett definíciók eredeti, angol nyelvű szövegének részleteit lábjegyzetekben, a magyar nyelvű fordításokat a főszövegben közlöm.

1.1 Általános lexikográfiai alapfogalmak

Az általános lexikográfiai fogalmak között fontos meghatározni magát az *online szótár* terminust, de mindez csak úgy lehetséges, ha előtte körbejárjuk, hogy mit is tekintünk *szótárnak*, valamint *elektronikus szótárnak*. Fontosnak tartom továbbá, hogy – mivel disszertációm vizsgálati tárgyát a *szótárak* képezik – a *szótárakkal* foglalkozó tudományágot: a *lexikográfiát* és ehhez kapcsolódóan az *e-lexikográfia* terminust is meghatározom.

1.1.1. A lexikográfia

Hartmann és James (1998: 85) a *lexikográfiát*² olyan *tudományterületként és professzionális tevékenységként* határozza meg, amely szótárakkal és más referenciaművekkel foglalkozik. A lexikográfiának két fő területét említik: a lexikográfia gyakorlatát (szótárírás) és a lexikográfia elméletét (szótárkutatás). Kiemelik azonban azt is, hogy a kettő között nem minden esetben lehet éles határvonalat húzni.

Szintén e kettős felosztás mellett foglal állást Svensén (2009: 2–3), aki a lexikográfiát olyan tevékenységként írja le, amely magában foglalja a lexikai egységek megfigyelését, gyűjtését, szelektálását, analizálását, illetve szótárban való rögzítését. Ezt az összetett tevékenységet nevezi a *lexikográfia gyakorlatának*, más néven *szótárkészítésnek*. Szintén a lexikográfia tárgykörébe tartozik azoknak az elméleteknek a megalkotása és vizsgálata, amelyek a szótárak összeállításához, jellemzőihez, céljaihoz és a szótárhasználathoz

---

² „The professional activity and academic field concerned with Dictionaries and other reference works. It has two basic divisions: lexicographic practice or dictionary-making, and lexicographic theory, or dictionary research (...) strict boundaries are difficult to maintain.”

köthetőek. Svensén ezt nevezi *elméleti lexikográfiának*, amit sokan *metalexikográfiának* is hívnak (lásd az 1.2.1-es fejezetet).

A lexikográfiát általában a nyelvészethez tartozó diszciplínaként tartják számon. Időről időre felmerül a lexikográfusi körökben a lexikográfiának mint önálló, a nyelvészettől független területként való kezelése. Például Fernández és de Alba (2011: 305) tanulmányában olvasható, hogy 2010-ben, a valladolidi egyetemen tartott nemzetközi lexikográfiai konferencia résztvevői többségében egyetértettek abban, hogy a lexikográfia olyan önálló tudományterület, amelynek saját kutatási tárgya (a szótár), tudományos koncepciói, kategóriái, elemzési módszerei stb. vannak. Ebből kifolyólag az a nézőpont, hogy a lexikográfia a nyelvészet egyik részterülete lenne, szerintük hibásnak bizonyul. (Fernández és de Alba ezt azzal támasztották alá, hogy például a dán zenei szótár készítésében egyáltalán nem vettek részt nyelvészek.) A lexikográfia önálló diszciplínaként való kezelésének gondolata már ezt megelőzően is számos esetben felmerült, például Pajzs (2008: 9) egy dániai, nemzetközi konferenciáról írt beszámolójában is szerepel, hogy a résztvevők javaslatot tettek, miszerint „célszerű lenne a lexikográfiát önálló tudománynak tekinteni, nem pusztán az alkalmazott nyelvészet egyik rész tudományának. Ezt az álláspontot azzal indokolják, hogy a lexikográfiának csak egy része foglalkozik nyelvi tényekkel, másik ága enciklopédikus ismeretek megfelelő stílusban való közlésére szakosodott”. Hasonlóan vélekedik Bergholtz és Gouws (2012: 40): szerintük a lexikográfia legalább annyira kötődik az információ tudományhoz, mint a nyelvészethez (noha vannak olyan típusú szótárak, amelyek összeállítása nyelvészeti szaktudást igényel), ezért ők is amellett érvelnek, hogy a lexikográfia ma már önálló diszciplína, amelynek művelői közt különböző tudományágak és szakmák képviselői is megtalálhatóak. A magyar nyelvű szakirodalomban Magay (2004a: 54) Ország Lászlót idézi, és egyetért vele abban, hogy a *lexikográfián* nem csak magát a szótárírást és a szótárírói tevékenységet kell érteni, hanem elméletet (szótártudományt, szótártant) is. A lexikográfián belül is több „elágazás létezik”, Magay többek között a történeti-, tudományos, elméleti, gyakorlati, egynyelvű, többnyelvű, számítógépes, és internet-lexikográfiát sorolja fel. Pálfi és Stockholm (2009: 153–154) *Mi a lexikográfia?* című tanulmányának konklúziója összhangban áll az előbbiekkal: „a lexikográfia annak a szakmai, illetve tudományos tevékenységnek az elnevezése, amely lexikográfiai kézikönyvek készítésére és ezeknek az összeállításáról, tulajdonságairól, céljairól, használatáról stb. szóló elméleteknek a vizsgálatára és továbbfejlesztésére terjed ki. A lexikográfia nagyobb rokonságot mutat az információ tudománnyal (könyvtártudomány, dokumentáció, szakirodalmi informatika), mint a nyelvészettel, filológiával, lexikológiával vagy terminológiával”. Mind a nemzetközi, mind

a magyar lexikográfiai szakirodalomban a *lexikográfia* egyaránt jelent elméleti és gyakorlati tevékenységet, mi több, ez a két terület egymáshoz általában több ponton kapcsolódik, egymástól el nem választható.

1.1.2. A szótár

A lexikográfia tárgya a *szótár*. Hartmann és James (1998: 41) a szótárak³ közé sorol minden alfabetikus vagy tematikus elrendezésű, általános vagy speciális, egy-, két- vagy többnyelvű referenciaművet.

Hartmann és James (1998: 117) könyvükben *referenciaműnek*⁴ ('reference work') nevez minden olyan terméket, például könyveket, számítógépes szoftvereket, amelyek lehetővé teszik információk tárolását és az azokhoz való viszonylagosan egyszerű és gyors hozzáférést.

A magyar lexikográfusok között a szótár fogalmának meghatározása még ma sem teljesen egységes. Például a magyar szakirodalomban Fóris 2002-ben állt elő egy átfogó szótárdefinícióval, miszerint a szótár: „olyan egy- két- vagy többnyelvű strukturált adatbázis, amely – hordozótól függetlenül – szavak, kifejezések, fogalmak jelentését, magyarázatát, eredetét, egyszóval jellemzőit, és ezeknek adott szempont szerint, kulcsszavakkal történő osztályozását tartalmazza, egy meghatározott korpusz vizsgálata alapján” (Fóris 2002b:17). Szöllősy (2007) tanulmányában több ponton kritikával illette az előbbi meghatározást, amelyre válaszként Fóris (2007: 31) egy némileg módosított definíciót alkotott: „A szótár olyan egy-, két- vagy többnyelvű gyűjteményes adatbázis, amely – hordozótól függetlenül – nyelvi egységek jellemzőit, és ezeknek adott szempont szerint, kulcsszavakkal történő osztályozását tartalmazza, egy meghatározott korpusz alapján”. Fóris később *A szótár fogalma a magyar lexikográfiában* és a *Lexikon megközelítései* című összefoglaló tanulmányaiban összegezte a szótárfogalomról készített elemzéseit (Fóris 2012a, 2012b), ezek egyikében (2012a: 27) 2007-es definícióját így magyarázza: „ebben az értelmezésben a szótár szóval a magyar nyelvhasználatban nem csak a nyelvi szótárakat, hanem a tágabb értelemben vett lexikográfiai referenciaműveket” is jelölik. Fóris (2012a) definíciója egy általánosabb kategóriára vonatkozik, amely magában foglalja a nyelvi és az enciklopédikus jellegű szótárakat is.

---

³ „*dictionary* has been used for an increasingly wider range of alphabetic (but also thematic), general (but also specialised), monolingual (but also bilingual and multilingual) reference works.”

⁴ „Any product, such as a published book or a computer software, that allows humans to store and retrieve information relatively easily and rapidly.”

Az MTA Szótári Munkabizottsága 2013-ban szervezett konferenciát *Szótár, lexikon, enciklopédia: kérdések és problémák* címmel, melynek egyik központi kérdése volt a szótár definíciója⁵, a konferencia előadásait feldolgozó kötetben Magay (2015) és Fábíán (2015a) nem értenek egyet Fóris (2012a) álláspontjával, és ők a *szótár* terminus szűkebb meghatározása mellett foglalnak állást. Magay (2015: 10) így fogalmaz: „Saját tipológiámban világosan elhatároltam az enciklopédiát, ill. a lexikont a szótártól. (...) a SZÓTÁRAK alatt a nyelvi szótárak és a szakszótárak közé iktattam az enciklopédikus, avagy más, újabb kifejezéssel: a hibrid szótárakat.” Fábíán (2015a: 36) javaslata, hogy „ne olvasszuk egybe a szótár és az enciklopédia fogalmát se elméletileg, se gyakorlati megnevezés szintjén (ne hívjuk tehát az enciklopédiát szótárnak és fordítva, ne használjuk ezt a két terminust szinonimaként, stb.), azaz ne tegyünk lépéseket abba az irányba, hogy maga a szótár szó hiperonimává is váljon)”.

Az angol nyelvű szakirodalomban Bergenholtz (2012) a szótár szó tágabb értelmezése mellett érvel, azaz szótárnak nevezi az összes lexikográfiai referenciaművet (szótár, lexikon, enciklopédia). Bergenholtz (2012: 30) a szótárt úgy definiálja, hogy az olyan lexikográfiai referenciamű, amely szótári szócikket tartalmaz sajátos témákkal vagy a nyelv összetevőivel kapcsolatban. Ezeken kívül tartalmazhat még külső szövegeket, amelyek a szövegértést, szövegalkotást vagy fordítást segíthetik, vagy csak többletinformációt nyújtanak egy szóról, szórészletről, vagy szavak kombinációjáról. Mindezeket túl azokat a lexikográfiai referenciaműveket is ide sorolja, amelyek olyan különböző szótárakat tartalmaznak, amelyek megfelelnek az előbbieken felsorolt tulajdonságoknak.

A szótár definíciójához további megfogalmazásokat és adalékokat találhatunk még a következő szerzőknél: Zgusta (1971: 197), Béjoint (2000: 6–31), Landau (2001: 6–7), van Sterkenburg (2003).

A lexikográfiában bekövetkezett változások következményeként Tarp (2011) tanulmányában felteszi a kérdést, hogy az elektronikus lexikográfia korában vajon meg kell-e tartani a *szótár* ('dictionary') terminust, és nem kellene-e helyette bevezetni valami mást (ha nem is a köznapi használatban, de legalábbis a tudományos diskurzusban). Tarp néhány javaslatot is megfogalmaz, mely szerint a *szótár* helyett használni lehetne például a *lexikográfiai e-eszköz* ('lexicographical e-tool'), a *lexikográfiai információs eszköz* ('lexicographical information tool'), vagy a *lexikográfiai tanácsadó eszköz* ('lexicographical consultation tool') terminusokat.

---

⁵ A konferenciafelhívásban Fóris 2012-es- és Gonda 2012-es tanulmányait jelölték meg a vita kiinduló alapjaként.

A fentiekben idézett külföldi és magyar szótár-definíciók más és más jellemzői felől közelítik meg a szótárakat. Egy dologban azonban megegyeznek: az összes szótárát a lexikográfiai típusú referenciaművek közé sorolják. A szótárfogalom szűkebb értelmezésére meglehetősen kevés példát találunk a szakirodalomban. Ide sorolhatjuk Jackson (2002: 21) bevezető jellegű lexikográfiai művét, amelyben a szótárát olyan referenciaműnek nevezi, amely a szavakról és a nyelvről szól. Rögtön megemlíti, hogy a szótár legközelebbi rokona az enciklopédia, amely viszont dolgokról, emberekről, helyekről, gondolatokról szól, tehát tulajdonképpen a „való világról”, és nem a nyelvről. Jackson tehát a szótárnak egy szűkebb értelmezését adja (elsősorban a nyelvi szótárakat érti alatta), és az enciklopédikus műveket megkülönbözteti tőlük, noha megemlíti, hogy a kétféle referenciamű elkülönítése nem minden esetben egyszerű feladat.

Disszertációmiban, a továbbiakban – igazodva a szakirodalom nagyobb részében kialakított állásponthoz – a *szótár* szót a tágabb értelmezésében fogadom el és használom.

1.1.3. Az e-lexikográfia

Az *e-lexikográfia* viszonylag új keletű terminusnak számít, ebben a formájában csak néhány éve bukkant fel a lexikográfiai szakirodalomban. Az „e” előtag sok, hasonló módon képzett szavunkkal egyetemben az elektronikus (angolul: 'electronic') szónak a rövidítése, így teljes alakjában *elektronikus lexikográfia*ként olvasandó. Hartmann és James szótárában is még teljes alakban szerepel: *elektronikus lexikográfia* ('electronic lexicography'), szinonimaként kezelik a *számítógépes lexikográfia*val ('computational lexicography'), valamint a *számítógép által támogatott lexikográfia*val ('computer assisted lexicography'). Definíciójuk⁶ (Hartmann és James 1998: 26) szerint az elektronikus lexikográfia olyan tevékenység, amely foglalkozik az elektronikus szótárak megtervezésével, megalkotásával, használatával és minősítésével. Mindez kiterjed a szótáralkotó folyamat fő fázisaitól kezdve (adatkinyerés egy szöveges korpuszból, számítógép által támogatott egyértelműsítés, képernyőn történő szövegfeldolgozás, nyomdatechnikai műveletek), a számítógéppel olvasható szótárakon keresztül (gépi fordítás, természetes nyelvfeldolgozás) az új referenciarendszerek

---

⁶ „A complex of activities concerned with the design, compilation, use and evaluation of electronic dictionaries. This ranges from the mechanisation of the main stages of the dictionary-making process (e.g. data-capture from a text corpus, computer-assisted disambiguation, on-screen text processing and the use of printing technology) through the use of machine-readable dictionaries (e.g. in machine translation and natural language processing) to the design of entirely new reference systems (CD-ROM, multimedia encyclopedias and multilingual terminological databases).”

megtervezéséig (CD-ROM, multimédiás enciklopédiák, többnyelvű terminológiai adatbázisok).

Hartmann és James definíciója 1998-ból való, mégis viszonylag korszerűnek mondható. Az elektronikus lexikográfia gyökerei az 1950-es, 1960-as évekre nyúlnak vissza, mint arra Granger (2012: 1) is rámutat. Az elektronikus lexikográfia ekkor még csupán a számítógépek szótárkészítésben való felhasználását jelentette. (Ekkoriban a szótárakat is inkább gépileg olvasható szótáraknak, semmint elektronikus szótárnak nevezték.) A számítógépek lexikográfiában történő felhasználásáról Atkins és Rundell (2008: 112–113) ad rövid, de lényegre törő áttekintést lexikográfiai témájú kézikönyvében.

Granger (2012) az *elektronikus lexikográfiát* egy összefoglaló („ernyő”) terminusként írja le, amely magában foglalja az elektronikus szótárak megalkotását, használatát és alkalmazását. Egészen odáig megy, hogy kijelenti: az e-lexikográfia ma már szinte a lexikográfia szinonimájának tekinthető. Ezt azzal támasztja alá, hogy sok szakértő a papírszótárak közeljövőbeli eltűnését vizionálja (az *Oxford English Dictionary* példáját említi, amely 2010 óta nem jelenik meg nyomtatásban, kizárólag csak online olvasható). Ehhez a gondolathoz kapcsolódik Fernández és de Alba (2011) megjegyzése, akik szerint el kell kerülni, hogy kétféle lexikográfia (e-lexikográfia és p-lexikográfia/papír alapú lexikográfia) létezzen egymás mellett, a cél az egységesítés, azaz, hogy egyféle lexikográfia legyen, amely felöleli az összes irányvonalat.

Javarészt az e-lexikográfia előretörésének köszönhető az a bizonytalanság is, amely azzal a kérdéssel kapcsolatban merül fel, hogy napjainkban ki is nevezhető lexikográfusnak. Hartmann és James (1998: 84) még azt írja, hogy *lexikográfus*⁷ az a személy, aki lexikográfiával foglalkozik (akár a szótárkészítő, akár a metalexikográfus).

Fernández és de Alba (2011) viszont már úgy vélik, hogy a lexikográfiában egyfajta demokratizálódás figyelhető meg (például az ún. Wiki szótárprojektek hatására), és ma már lexikográfusnak nevezhető gyakorlatilag bárki, aki részt vesz egy lexikográfiai projektben, egy szótár szerkesztésében stb., így van ez még akkor is, ha az illető nem nevezi magát lexikográfusnak.

A jelenlegi tendenciák egyre inkább arra utalnak, hogy a papírszótárakat belátható időn belül teljes mértékben felváltják az elektronikus szótárak különféle típusai, így valószínűsíthető, hogy az e-lexikográfia (talán már csak egyszerűen lexikográfia néven)

---

⁷ „One who engages in lexicography, either as a compiler, or as a metalexigrapher”

végérvényesen az elektronikus szótárakhoz kapcsolódó elméleti és gyakorlati tevékenységet fogja jelenteni.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy az e-lexikográfia utóbbi években történő látványos előretörése annak a lexikográfiában végbemenő paradigmaváltásnak (paradigmaváltásoknak) a velejárója, következménye, amelyekről például Fóris (2002a: 13–16, 2012a: 31–33) ír. Fóris az említett tanulmányokban kifejti, hogy – a tudomány-technikai fejlődésnek köszönhetően – paradigmaváltás először az 1990-es, majd a következő a 2010-es években zajlott (zajlik) a lexikográfiában. Az e-lexikográfia jelentőségének növekedését tükrözi az utóbbi években a nemzetközi e-lexikográfiai konferenciák növekvő száma, mint például az EURALEX égisze alatt szervezett eLEX konferenciák (2009 Leuven – Franciaország, 2011 Bled – Szlovénia, 2013 Tallin – Észtország, 2015 Herstmonceux – Egyesült Királyság). Említésre méltó kezdeményezés (és szintén az e-lexikográfia jelentőségét mutató vállalkozás) a mannheimi Institut für Deutsche Sprache által működtetett OBELEX (Online Bibliography of Electronic Lexicography) nevű projekt, amely kereshető adatbázis formájában tartalmazza a 2000 óta megjelent e-lexikográfiai témájú publikációk bibliográfiai adatait, továbbá online szótárak linkjeinek gyűjteményét a legkülönbözőbb nyelveken. (Az OBELEX projektről részletesebben lásd Möhrs és Töpel 2011.)

1.1.4. A magyarországi nyelvtechnológiai kutatások és kapcsolódási pontjaik az e-lexikográfiával

A nyelvtechnológia (vagy más elnevezéssel számítógépes nyelvészet) Kis és Prószéky (2011: 257–258) meghatározása alapján: „olyan műszaki tudomány, amely a természetes nyelvű szövegek számítógépes feldolgozásával foglalkozik. (...) a nyelvtechnológiát azok az elméleti és műszaki tevékenységek alkotják, amelyek révén a számítógép képes természetes nyelvű szövegek ilyen vagy olyan feldolgozására”.

A szótárak változása alapjaiban változtatja meg a lexikográfia korábbi, papíralapú világát. A nyelvtechnológia megjelenése a lexikográfiában „új világot” teremtett, amely eltörli és/vagy módosítja a Gutenberg-galaxis évszázados hagyományait a szótárírásban (Prószéky 2012: 10). A nyelvtechnológia eredményeit nem csak a lexikográfiában, hanem számos más területen is felhasználják, mint például a fordítástámogatásban és a gépi fordításban, a korpusznyelvészetben, a nyelv- és beszédtechnológiában, a számítógépes morfológiában vagy a dialektológiában. A nyelvtechnológia nem egyenlő a számítógépes lexikográfiával, ennél jóval szélesebb körű diszciplína, viszont különféle részterületeinek eredményei hozzájárulnak a lexikográfia fejlődéséhez.

A magyarországi nyelvtechnológia jelentős, közelmúltbeli eredményeit Prószéky, Olaszky és Váradai (2006) foglalja össze a Kiefer Ferenc által szerkesztett *Magyar Nyelv* című kézikönyv „Nyelvtechnológia” fejezetében, valamint Prószéky Gábor (2012) tárgyalja *A nyelvtechnológia és a magyar nyelvtudomány* című cikkében. A számítógépes morfoszintaxishoz és a megvalósult alkalmazásokhoz kapcsolódóan a MorphoLogic 1991-es Humor morfológiai elemző programját és a hozzá tartozó leíró formanyelvet, a HumorESK nevű mondattani elemző programot, illetve a BME által készített, statisztikai alapon működő Hunmorph morfológiai elemzőt emeli ki. A MorphoLogic által fejlesztett morfoszintaktikai alkalmazások közül jelentősek a helyesírás- és nyelvhelyesség-ellenőrző, illetve az elválasztást segítő programok (Helyesebb, Helyesel, Helyette, Helyesek).

A számítógépek, pontosabban a nyelvtechnológia megjelenése más nyelvészeti területeken is sok változást hozott, például a dialektológiában is az addig megszokott eljárások és módszerek megváltozását jelentette (Kiss 2001, Vékás 2007). A korábbiakban gyűjtött nyelvjárási adatok digitalizálásának Juhász (2014) négyféle „végtermékét” említi: hangzó és írott szövegtárak, tájzótárak, nyelvjárási atlaszok, multimédiás és multifunkciós prezentációk és programok. (A lexikográfia és a dialektológia kapcsolatáról lásd még Gaál 2016)

A korpusznyelvészet területén is jelentős magyar eredmények születtek. E szakterület egyik legfontosabb eredménye az MTA Nyelvtudományi Intézete által készített szinkrón nyelvi szövegtárak, a *Magyar Nemzeti Szövegtár* (<http://mnsz.nytud.hu/>), és annak továbbfejlesztett változata (MNSZ2: <http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>). A Magyar Nemzeti Szövegtáron kívül nagyobb méretű elektronikus korpuszok még a *Történeti Korpusz* (<http://www.nytud.hu/hhc/>), a *Szeged Korpusz* (<http://www.inf.u-szeged.hu/projectdirs/hlt/>), illetve a *Hunenglish* magyar–angol párhuzamos korpusz (<http://mokk.bme.hu/resources/hunenglishcorpus/>), valamint az ómagyar szövegeket tartalmazó *Ómagyar korpusz* (<http://omagyarkorpusz.nytud.hu/>; vö. Simon–Sass 2012). Az elektronikus korpuszok akkor hasznosak igazán, ha fejlett keresőprogramok is kapcsolódnak hozzájuk, mint például a Mazsola nevű kutatóeszköz (<http://corpus.nytud.hu/mazsola/>), amellyel a vonzatokat és a kollokációkat lehet tanulmányozni a Magyar Nemzeti Szövegtárban (vö. Sass 2009). Újonnan indult kezdeményezés a *Nemzeti Korpuszportál* (<http://corpus.nytud.hu/nkp/>; vö. Sass 2016), amelynek célja, hogy egy helyen megtalálható és lekérdezhető legyen minden az interneten elérhető magyar korpusz. A Nemzeti Korpuszportál pillanatnyilag a következő korpuszokat tartalmazza: *Orwell 1984*, *MNSZI*, *Webkorpusz*, *Mazsola*, *Hunenglish Korpusz*,

BUSZI, Ómagyar Korpusz, Történeti Magánéleti Korpusz, MNSZ2, Mikes-szótár, „új” Magyar Történeti Szövegtár.

A magyar nyelvű, gépi fordításhoz kötődő nyelvtechnológiai eszközök között meg kell említeni a MorphoLogic MetaMorpho nevű (mondatelemző rendszert is tartalmazó) fordítórendszerét, illetve annak fő funkcióira épülő népszerű, ingyenesen elérhető Webfordítás nevű internetes alkalmazást (vö. Prószéky–Tihanyi 2009), a fordítástámogató eszközök között pedig a sokak által kedvelt MoBiMouse-t felváltó, MorphoMouse programot (Prószéky 2013).

Disszertációm témájának szempontjából a nyelvtechnológiai kutatások legérdekesebb területe annak lexikográfiával való kapcsolata és eredményei. A magyarországi számítógépes lexikográfia kezdeteivel kapcsolatban Pusztai Ferenc (1994: 40) arról írt, hogy a lexikográfia történetében is radikális fordulatot hoztak a számítógépek, mivel a nyelvészeti munkák gépesítésével kitágult a szótárírás hatóköre, megnövekedtek a lehetőségek. Pusztai a magyarországi számítógépes lexikográfia két (akkori) központjaként a Debreceni Egyetemet és az MTA Nyelvtudományi Intézetét emelte ki. Ugyancsak ő 1997-es cikkében már arról számol be, hogy egyre erősödnek a számítógépes lexikográfia pozíciói, és a lexikográfia jövőjét mindenképpen a „számítógépes távlat” jelenti. Előrevetíti, hogy a jövőben a lexikográfus és a programozó szoros együttműködésére lesz szükség a szótárkészítés során, ennél fogva a lexikográfia hatóköre már túlnyúlik a nyelvtudományon (Pusztai 1997). Napjainkban fő nyelvtechnológiai műhelyként az MTA Nyelvtudományi Intézetének Nyelvtechnológiai Kutatócsoportja (<http://www.nytud.hu/oszt/korpusz/>), illetve a Szegedi Tudományegyetem Nyelvtechnológiai csoportja (<http://rgai.inf.u-szeged.hu/>), valamint céges résztvevőként a MorphoLogic Kft. (<https://www.morphologic.hu/>) működik.

Pajzs (2007) egyik tanulmányában fejti ki részletesen, hogyan segíti az információtechnológia Magyarországon a hagyományos szótárak készítését. Fontos eredményként emeli ki az XML formátum bevezetését (ez egy szótárkészítési szabvány), és a számítógépes korpuszok felhasználását az újabb szótárak készítésében. A korpuszok szótárkészítésben betöltött fontos szerepét Balaskó (2004) is hangsúlyozza tanulmányában, Kiss (2012) szintén hasonló véleményen van, és emellett kiemeli, hogy a magyar szakembereknek folyamatosan nyomon kell követni a nemzetközi nyelvtechnológiai trendeket, és elsajátítani a legújabb szövegfeldolgozó és adatbányászást végző szoftverek használatát.

Pajzs (1990) szerint a magyar számítógépes lexikográfia első jelentős eredménye és egyben intézményes megerősödése az Akadémiai Nagyszótárhoz köthető, amely

fordulópontot jelentett a hagyományos (kézírásos szótári cédulákon alapuló) szótárkészítésben, és megnyitotta az utat a számítógépes korpuszon alapuló szótárak előtt. Simon (2016) a nagyszótári munkálatok jelenlegi helyzetével kapcsolatban kiemeli, hogy a korábbi papír alapon megjelent kötetek után 2016 végére nagy valószínűséggel már online is elérhető lesz a nagyközönség számára. Prószéky, Olaszky és Váradi (2011) a magyarországi számítógépes lexikográfia további fontos produktumaihoz sorolják az *Értelmező kézisztár* interneten közzétett (www.szotar.net), keresőfelülettel ellátott változatát, a *Magyar Ragozási Szótár* (Elekfi 1994) adatbázis alakra történő konvertálását, a Nyelvtudományi Intézet által készített vonzatsztár adatbázisát és a Magyar ontológiai adatbázist (<http://www.nytud.hu/oszt/korpusz/meo.html>).

A jelen és a közeljövő fontos feladata a magyarországi lexikográfiában, hogy minél nagyobb arányban használjanak olyan technológiákat, amelyek megkönnyítik és felgyorsítják a szótárak előállítását, mint például az ún. protoszótárak, amelyek az automatikus szótár-előállítás előfutárának is tekinthetőek (Héja–Takács 2013). Fontos lenne továbbá, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg az „igazi” elektronikus szótárak, amelyek élnek a számítógép adta lehetőségekkel, és alkalmazzák a nyelvtechnológiai kutatásokból származó legújabb eredményeket (Prószéky 2012: 10–11). (Hazánkban ezen az úton indult el például a MorphoLogic saját elektronikusztár-koncepciójával.)

Prószéky (2011: 13) úgy látja, hogy a technikai feltételek, és a kellő szakembergárda rendelkezésre áll, hogy a fenti tervek megvalósuljanak, emellett azonban más aspektust is érint. Véleménye szerint valamennyire ki kellene lépni a lexikográfia piac által szabályozott világából, és az állam szerepvállalásával arra kellene törekedni, hogy a magyar és a más nyelvek közötti szótárak létrejöjjenek, publikussá váljanak és az interneten ingyenesen hozzáférhetőek legyenek. Ennek a struktúrának az lenne a közvetett haszna, hogy a felhasználók inkább ezeket a jó minőségű online referenciaműveket részesítenék előnyben a szintén ingyenes, de sokszor gyenge minőségű más online szótárak helyett.

Magyarországon elektronikus szótárak készítésével és kiadásával ma már nemcsak intézmények, hanem magáncégek is foglalkoznak. Ebben a tekintetben az úttörő szerep a MorphoLogic Kft-é volt (a szegedi Scriptum Kft. mellett), akik az 1990-es évek óta foglalkoznak professzionális elektronikus szótárak készítésével. A közelmúlt fontos eseménye volt, hogy 2013-ban lecserélték a nagy népszerűségnek örvendő MoBiMouse 6 szótári rendszert, melynek helyébe az európai Unió LT-Innovative díját elnyert MorphoMouse találóprogram vette át. A MorphoMouse rendszer ingyenesen letölthető, a hozzá kapcsolódó

szótárakat offline és online használatra lehet megvásárolni. Kínálatukban megtalálhatóak két- és többnyelvű, illetve általános és szakszótárak is.⁸

A szegedi székhelyű Grimm Kiadó 1996-ban kezdte meg szótárkiadási tevékenységét, az azóta eltelt idő alatt 70 teljesen új szótárt adtak ki, hat különböző európai nyelven (angol, német, francia, spanyol, holland, olasz). A Magyar Szótári Munkabizottság kilenc alkalommal díjazta a kiadó valamelyik szótárát Kiváló magyar szótár-díjjal. A szótárak online platformra történő átültetésében jelentős mérföldkönek számított az Európai Unió és a magyar állam által nyújtott pénzügyi támogatás, amelynek keretében 2010 és 2012 között egy – európai szinten is kuriózumnak számító – hétnyelvű online szótári rendszer jött létre a Grimm Kiadó teljes szótári állományából. A Grimm Online Szótári Rendszer (OSZR) fejlesztése során az elsődleges célok között szerepelt, hogy a Grimm Kiadó papíralapú szótárainak szócikk-tartalma elérhető legyen az online rendszerben is, és a felhasználói felület kialakítása az online alkalmazások jövőjét jelentő HTML5 programozási technológiával készüljön. A felhasználói felület újdonsága, hogy a forrásszöveget szótárazza a rendszer, majd a szótárazás eredményeként a szócikkeket egy könnyen áttekinthető szójegyzéken keresztül érheti el a felhasználó.⁹

Az Akadémiai Kiadó évtizedek óta fontos szerepet tölt be a magyarországi szótárkiadásban. A kiadó 2004 óta egy XML szabványon alapuló adatbázist épít, amelyet nyomtatott és elektronikus szótáraihoz is felhasznál. 2007-ben készültek el az első olyan digitális tartalmak, amelyek már csak a digitális termékekhez tartoztak (pl. audio tartalom). Az online szótárszolgáltatásra történő áttérés a www.szotar.net internetes oldal 2008-as indulásával valósult meg. 2012-től a kiadó folyamatosan készít mobilszótár-alkalmazásokat is Androidos, iOS és Windows platformokra, amelyek magasabb árak ellenére is nagyon népszerű termékeknek számítanak. A mobil eszközökön való szótárhasználatra a cég kiemelt figyelmet fordít, ebből kifolyólag 2015-ben megkezdte online szótári felületének átalakítását, hogy a mobil eszközöket használókat jobban ki tudja szolgálni, illetve terveik között szerepel még, hogy két évente minden jelentősebb elektronikus szótárukhoz frissítéseket, javításokat

---

⁸ A MorphoLogic Kft. onlineszótár-kiadási tevékenységéről szóló információk a kiadó honlapjáról (www.morphologic.hu) származnak.

⁹ A Grimm Kiadó onlineszótár-kiadási tevékenységéről szóló információk a kiadó honlapjáról (<http://www.grimm.hu/>), illetve Gyárfás Edit (lexikográfiai főszerkesztő) személyes közléséből (2015) származnak.

tegyenek közzé. Az Akadémiai Kiadó kínálatában egy- és kétnyelvű szótárak egyaránt szerepelnek, úgy általános, mint szakszótárak.¹⁰

1.1.5. Az elektronikus szótár

Ha végigtekintünk a lexikográfia és a szótárak történetén, könnyen belátható, hogy az elektronikus szótárak fejlődése a hagyományos szótárakhoz képest jóval gyorsabb, és jóval látványosabb. Az *elektronikus szótár* definíciójának megalkotása ezért még a szótár definíciójának megalkotásához képest is problematikusabb, hiszen a technika fejlődésével szinte évről évre jelennek meg újabb, modernebb, új funkciókkal ellátott elektronikus szótárak (és egyúttal tűnnek el elavult típusok), így értelemszerűen a definícióalkotás is jóval nehezebb. Ezt a folyamatot szemlélteti de Schryver (2003) az elektronikus szótárakról írott összefoglaló jellegű tanulmányában, melyből – többek között – megismerhetjük az elektronikus szótárak fejlődéstörténetét és azt az időszakot, amit de Schryver az „elektronikus szótárak korszakának” nevez. Ennek a korszaknak a kezdetei az 1960-as évekre nyúlnak vissza, amikor az első szótárakat elektronikus úton rögzítették (ekkor még mágnesszalagra). A folyamat az 1970-es, 1980-as években folytatódott: az úgynevezett számítógéppel olvasható (‘machine readable’) szótárak azonban ekkor még leginkább kutatási, fejlesztési célokat szolgáltak. Az első elektronikus szótárak az 1980-as évek végén váltak a nagyközönség számára is elérhetővé (‘human-readable electronic dictionaries’), amikor átkerültek az internetre, CD-ROM-ra és egyéb adathordozókra. Az elektronikus szótárak a tudományos diskurzusban (igaz csekély jelentőséggel) az 1980-as években kezdtek megjelenni, az igazi fordulópontot az 1990-es évek jelentették, amikor a téma már különféle konferenciákon és folyóiratokban is gyakran megjelent.

Hartmann és James (1998: 47–48) az elektronikus szótár¹¹ (‘electronic dictionary’) terminust a *számítógép-alapú szótárak* (‘computer based dictionary’) szinonimájaként használja. Definíciójuk szerint az elektronikus szótár „olyan referenciamű, amely kihasználja a számítógépeket és a hozzájuk kapcsolódó technológiát, hogy a képernyőn információkat

---

¹⁰ Az Akadémiai Kiadó onlineszótár-kiadási tevékenységéről szóló információk a kiadó honlapjáról (www.akkrt.hu), illetve Gál Zoltán (az Akadémiai Kiadó online- és e-szótárfejlesztéssel foglalkozó munkatársának) személyes közléséből (2015) származnak.

¹¹ „A type of reference work which utilises computers and associated technology to present information on-screen. Examples include spelling checkers and thesauruses built into word processors, multi-volume dictionaries and encyclopedias on CD-ROM, multilingual terminological databanks and translation systems (e.g. Eurodicautom), research corpora, hypertext and the internet. Further progress will depend on the price, compatibility and user-friendliness of products and the ability of compilers and publishers to satisfy the reference needs of specific users.”

jelenítsen meg. Ide tartoznak például a szövegszerkesztő szoftverekbe épített helyesírás-ellenőrök és teauruszok, a többkötetes CD-ROM formátumú szótárak és enciklopédiák, többnyelvű terminológiai adatbázisok és fordítórendszerek, korpuszok, hipertextek és az internet. E típusok további fejlődése függ az ártól, a kompatibilitástól, hogy mennyire felhasználóbarátak, és a kiadók, szerkesztők képességétől, hogy ki tudják-e elégíteni a specifikus felhasználói igényeket”.

A fenti definíció az elektronikus szótárak rendkívül tág meghatározását adja, hiszen például a helyesírás-ellenőrök, vagy a korpuszok nem feltétlenül tartoznak a köznapi értelemben vett elektronikus szótárak közé. De Schryver (2003) ez utóbbi kategóriákat *adatbázisoknak*, illetve *alkalmazásoknak* (applikációknak) nevezi, melyeket megkülönböztet a közvetlenül emberek által használható (olvasható) elektronikus szótáraktól ('human-readable electronic dictionary').

Nesi (2000a: 839) definíciója szerint az *elektronikus szótár* terminus minden olyan elektronikus formában tárolt referenciaműre használható, amely információt nyújt a helyesírásról, a jelentésről, vagy a szavak használati köréről. Ilyen módon ide sorolandók a szövegszerkesztő szoftverek helyesírás-ellenőrzői, azok az eszközök, amelyek beolvassák és lefordítják a nyomtatott szövegeket, az oktatási anyagként használatos online szójegyzékek és a nyomtatott szótárak elektronikus verziói. Prószéky (1997: 326) tanulmányában a fentiekhez hasonló felosztás jelenik meg: megkülönböztet *közvetlen felhasználású szótárakat* és *közvetett felhasználású szótárakat*. Előbbiek azokat az elektronikus szótárakat jelentik, amelyek a nyomtatott szótárakéhoz hasonló funkciót látnak el, közvetlen emberi felhasználásra tervezték őket, azaz a felhasználó maga keresgél bennük. Utóbbiak közé azok a szótárak tartoznak, amelyek nyelvhelyesség-ellenőrző, illetve más nyelvi programok belső adatbázisául szolgálnak; ezekhez a szótárakhoz a felhasználó nem fér hozzá közvetlenül, az adatok csak a számítógépes programok számára elérhetőek. Létezhetnek ugyanakkor olyan esetek, amikor a közvetlen felhasználású szótár közvetett szótárrá válhat, például amikor a fordítási munkafolyamatban az ún. „előfordító program” ugyanazokat a szótárakat használja fel, mint később a fordító szakember (Prószéky–Kis 1999: 236).

Fontos aspektusait vizsgálja az elektronikus szótáraknak Prószéky (2004) egy másik publikációjában: azt, hogy a papírszótárakhoz képest milyen funkciót látnak el, illetve, hogy élnek-e a számítógép adta – papíralapon nem megvalósítható – lehetőségekkel. Ebből a szempontból két kategóriát állít fel: az „elektronikus papírszótárakét” és az „igazi elektronikus szótárakét”. Egyúttal felhívja a figyelmet, hogy az utóbbi kategóriába tartozó

szótárak létrehozása csak akkor lehetséges, ha a szótárkészítők az elektronikus formátum adta lehetőségeket minél jobban kihasználják.

Az elektronikus szótárak egyik legújabb definíciója Granger (2012: 2) tanulmányában olvasható, eszerint az elektronikus szótár elsődlegesen elektronikus adatok strukturált emberközpontú gyűjteménye, amelyek információt nyújtanak egy vagy több nyelven a szavak alakjáról, jelentéséről és használatáról. Ezeket az információkat számos eszközön tárolják (tárolhatják): például PC, internet, mobil eszközök.

Látható tehát, hogy az *elektronikus szótár* terminushoz kapcsolódó átfogó meghatározások – Granger definícióját leszámítva – az elektronikus szótár egy tágabb értelmezését adják, ami alapján az elektronikus szótárak széles körű felhasználási és alkalmazási lehetősége rajzolódik ki aszerint, hogy közvetlen emberi felhasználásra vagy valamilyen egyéb nyelvtechnológiai produktum adatbázisául szolgálnak.

Disszertációmban a Prószéky (1997) által közvetett és közvetlen felhasználású elektronikus szótáraknak nevezett két szótártípus közül a közvetlen felhasználású szótáraknak nevezett típussal foglalkozom. A közvetlen felhasználású elektronikus szótárak további altípusokra oszthatóak, ezért indokolt részletes elektronikus szótár-tipológia (tipológiák) bemutatása (lásd a 2.2.3-as fejezet).

1.1.6. Az online szótár

Ezen a ponton eljutottunk disszertációm elsőszámú vizsgálati tárgyához, az **online szótárakhoz**. Az online szótárak (más megnevezésben *on-line szótárak*, *internetes szótárak*) az elektronikus szótárak között jelentős szerepet töltenek be, azoknak egyik legfontosabb típusát adják, és a szótárak fejlődéstörténetében a legújabb típusnak számítanak. Fejlődésük az internet fejlődésének sebességével állítható párhuzamba, a felhasználók körében történő elterjedésük pedig minden más szótártípushoz (beleértve az egyéb elektronikus szótárakat is) képest gyorsabb (vö. pl. Lan 2005). Ez a gyors terjedés pedig jellemzően az egyéb szótártípusok rovására történik, hiszen az online szótárak népszerűségének növekedése az egyéb szótárak népszerűségének csökkenésével jár együtt. Ennek a folyamatnak a szemléltetésére kiváló példa, hogy a lexikográfiai szakirodalomban egyes kutatók (például Gouws 2011: 17) az *elektronikus szótár* terminust már kizárólag csak az *online szótárakra* alkalmazzák, és az olyan szótártípusokat, mint például a CD-ROM-on megjelenő szótárak, már nem sorolja az elektronikus szótár terminus alá. Ebből a tényből jól látszik, hogy az új médiumok megjelenése terminológiai változásokat okozott a lexikográfián belül. A Gouws által alkalmazott terminushasználat még eléggé újdonságnak számít (habár nem

elképzeltet, hogy általánosan elfogadott lesz), ennek ellenére **disszertációmban az online szótárakat** a „hagyományos” besorolás szerint, azaz **az elektronikus szótárak egyik altípusaként kezelem.**

Az internethasználathoz és az online szótárak széles körű elterjedéséhez kapcsolódik az a Prószték (2012) által megfogalmazott probléma, miszerint a felhasználók többségében nem tudják, hogy hol húzódik a határ a (statikus) szótárak és a (dinamikus) fordítóprogramok közt, noha – véleménye szerint – a két eszköz közötti különbségek ismerete ma már a nyelvészeti alapokhoz sorolandó. Arról van tehát szó, hogy a felhasználók tulajdonképpen sok esetben nincsenek tisztában azzal, hogy idegen nyelvű szótárzásti feladatokhoz melyik fordítástámogató eszközt is használják.

Gyakran okoz a fentiekhez hasonló terminológiai zavart a *szótár* és az *adatbázis* terminusok elkülönítése. Sermann és Tamás (2010: 104) a *fordítói adatbázisok* vizsgálatáról szóló cikkükben Tebé Soriano (2005) meghatározását idézve az adatbázist olyan, koherens struktúra szerint rendezett adatok összességként írják le, amelyhez valamilyen programon, alkalmazáson vagy a felhasználón keresztül lehet hozzáférni. Szintén Tebé Sorianot idézve fontosnak tartják kiemelni, hogy az adatbázis csak adatok összessége, nem pedig alkalmazás. Az *adatbázis* terminus az informatika adatkezelő eszközeinek fejlődésével terjedt el, pedig a hagyományos eszközökre épülő adatok összességét (mint pl. az azonos szerkezetű bibliográfiai cédulákat) is adatbázisnak nevezzük. Ahogy azonban Nielsen és Almind (2011: 142–147) is leszögezi: az adatbázis és a szótár két különböző dolog, mivel az adatbázis nem más, mint egy tároló, amely adatokat tartalmaz, de önmagában nincs funkciója. Noha ez nyilvánvalónak tűnik, a szakirodalmat tanulmányozva mégis az tapasztalható, hogy még a lexikográfusok is hajlamosak ezt a két terminust összekeverni. Az adatbázis az online szótárnak csak az egyik komponense, amihez még kapcsolódnia kell egy webes felületnek, valamint egy keresőmotornak ahhoz, hogy szótárról beszélhessünk. sőt, még az is előfordulhat, hogy egy adott adatbázis több szótár adatbázisául is szolgálhat.

Az egyik első jelentős online szótárról szóló tanulmány Carr (1997) *Internet Dictionaries and Lexicography* című írása volt, amelyben összegyűjtötte az akkor elérhető online szótárak egy jelentős részét (az ő akkori – ma már elavultnak számító – megnevezésében: *cyberlexicographic resources*, ’kiberlexikográfiai források’). Jellemző, hogy – az akkor még legnépszerűbbnek számító internetes kereső – a Yahoo 91 (zömében angol nyelvű) indexált online szótárat talált. A cikkben online szótárakra vonatkozó definíció nem található, az internetes enciklopédiákra vonatkozóan a következő meghatározás olvasható: jelentheti egy létező referenciamű online verzióját, vagy egy elektronikus

együttműködés innovatív formáját. Az utóbbi kiegészítés arra vonatkozik, hogy Carr meglátása szerint az online szótárak megjelenése maga után vonja, hogy a „top-down” lexikográfiát (ami a szótárkészítési folyamatban a szerkesztő, kiadó, olvasó sorrendet jelentette), felváltja a „bottom-up” lexikográfia, melynek során a felhasználók maguk is bekapcsolódhatnak a szerkesztési folyamatokba. (Ebben az értelemben Carr jól előrejelezte azt a folyamatot, amelyet ma a közösségi szótárak, mint például a Wikipédia és hasonló szótárprojektek testesítenek meg.)

Hartmann és James (1998: 101) szótárában már szerepel az *online szótár* szócikk¹², ahol a következő definíció olvasható: „az online (on-line) szótár olyan szótár vagy más referenciamű, amely valamilyen számítógépes hálózaton (mint például az internet) érhető el”.

Hartmann és James idézett definícióján kívül az online szótárra vonatkozóan a szakirodalomban rövid és tömör definíciót nem találtam. Az online szótárakat általában legfontosabb tulajdonságaik felsorolásával, illetve a papíralapú és egyéb elektronikus szótárakhoz viszonyított különbségeik megadásával jellemzik. Ami azonban biztosnak látszik, – ahogy azt Lew (2013) is leszögezi – hogy az online szótárak megjelenése a szótárkészítés új alapokra való helyezését teszi szükségessé. A papírszótárak készítésének módszerei az online szótárak előállítása során a továbbiakban már nem alkalmazhatóak.

Fuertes-Olivera (2013a) véleménye az, hogy **a jövő információs eszközeinek** (amelyet meglátása szerint az online szótárak képviselnek) **három jól körülhatárolható komponensből kell állniuk: egy lexikográfiai adatbázisból, a hozzá kapcsolódó szótároldalból és egy keresőmotorból.** Ezeknek az információs eszközöknek a létrehozása sokrétű szakértelmet igényel a szótárkészítők részéről, ezért Fuertes-Olivera javaslata az, hogy az online szótárakon négyféle szakembernek kell dolgoznia: egy főlexikográfusnak (szerkesztő), egy internetes adatbáziskezelésben jártas szakembernek, a szótár tartalmáért felelős szakembernek, valamint egy marketingesnek. A szótárszerkesztési munka Fuertes-Olivera által említett összetettségére egyébként már Fóris (2004) is felhívta a figyelmet, aki kiemelte, hogy az elektronikus szótári adatbázisok megjelenése az eddigieknél is hangsúlyosabbá teszi az interdiszciplináris szerzői, szerkesztői munka fontosságát és a csoportmunkát.

Az egyik meghatározás szerint, amelynek elfogadására a 2010-ben Valladolidban megrendezett nemzetközi e-lexikográfiai konferencián került sor, az online szótár egy olyan szótár, amely azzal a céllal készül, hogy olyan dinamikus szócikkeket (benne dinamikus

---

¹² „dictionary or other reference work available via a computer network, such as the internet.”

adatokkal) szolgáltasson a különféle felhasználók számára, amelyek bármely információlekérdezési szituációban megfelelnek a felhasználók specifikus információs szükségleteinek és specifikus lexikográfiai tevékenységüknek (Fernández-de Alba 2011: 307).

Fuertes-Olivera (2012: 400) definíciója még tovább pontosítja a terminust: szerinte az *online szótár* olyan elektronikus eszköz, amely olyan strukturált adatok gyűjteményét tartalmazza, melyekhez különféle internetes eszközökkel lehet hozzáférni, előfizetési díj ellenében vagy anélkül. Mindezekon kívül funkciók széles körével rendelkezik, különféle helyzetekben lehet használni, és hálózatosan kapcsolódik más belső és külső forrásokhoz.

Az előző alfejezetben az elektronikus szótárak tipizálásának számos megközelítési módját ismertettem, nem esett azonban szó azokról a szótártipológiákról, amelyek kizárólag az online szótárakra fókuszálnak. Ennek oka, hogy a szakirodalomban az online szótárak besorolása egyelőre túlnyomórészt az elektronikus szótárak keretrendszerében történik. Kivételt képez ez alól Yongwei (2012) tanulmánya, amelyben egy háromosztatú onlineszótár-tipológiát alkot. Yongwei az online szótárakat három csoportba osztja, amelyeket a következő fantázianevekkel látott el: „klickelj és tüzelj” szótárak (‘clicks-and-mortar’), „egymegálló szótárak” (‘One-stop dictionary sites’) és „csináld magad” szótárak (‘DIY dictionaries’). Az első kategóriát, amely a létező papírszótárak online változatait foglalja magában, Yongwei a leggyakoribb típusnak nevezi. Az „egymegálló szótárak” olyan keresőoldalak, amelyeknek segítségével egyszerre kereshetünk több különböző online szótár adatbázisában. A DIY szótárak pedig a közösségi szótárkészítés produktumait jelentik.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy melyek azok a konkrét elvárható kritériumok, amelyek kiemelik az online szótárakat a papíralapú és a másfajta elektronikus szótárak sorából, melyek azok a speciális jellemzők, előnyök, amelyek valóban alátámasztják azt, hogy a jelenleg elérhető szótártípusok közül az online szótárak számítanak a legkorszerűbbeknek. Ezt a kérdéskört a 2.2.4-es fejezetben vizsgálom.

1.2. Az online szótárak minősítése

1.2.1. A metalexikográfia és a szótárkritika

Svensén (2009) *lexikográfia* definíciójában már előfordult a *metalexikográfia* terminus, amit azért is érdemes körüljárni, mivel a magyar nyelvű publikációkban, ahogy arra Fóris (2007: 296) rámutat, sok esetben nem egyértelmű a két szó (*lexikográfia* és *metalexikográfia*) közötti

különbség. A bizonytalanság abból fakad, hogy az angolszász szakirodalomban a lexikográfia ('lexicography') fogalom alá sorolják be a szótárkészítés gyakorlatát ('dictionary making') és az elméleti kutatást ('dictionary research'). A német nyelvű szakirodalomban a gyakorlati szótárkészítés viseli a lexikográfia elnevezést ('Lexikografie'), a metalexikográfia ('Metalexikografie') pedig kizárólag az elméleti kutatásra vonatkozik, így tulajdonképpen nem másról, mint csupán a nem és a fajfogalmak közti besorolás különbségéről van szó.

Hartmann és James (1998: 93) kissé általánosan úgy definiálja¹³, hogy a metalexikográfia egyenlő „azon tevékenységek összességével, amelyek a lexikográfia kérdéskörével foglalkoznak”.

Pálfy (2004a: 9) konkrétan fogalmaz: szerinte a *metalexikográfia* az a tudományterület, amely „főleg a szótártörténetet, szótárkritikát és a szótárelméletet foglalja magába, de ide tartozik minden olyan kulturális, civilizációs vizsgálat, szemantikai, lexikológiai elemzés, statisztikai felmérés is, amelynek tárgya vagy korpusza a szótár”. Bergenholtz és Tarp (1995: 30–31) is az angolszász felosztást követve bontja két részre a *lexikográfiát* metalexikográfiára és gyakorlati lexikográfiára, és a *metalexikográfia* három „pillérének” nevezik a) a szótárhasználókkal kapcsolatos kutatásokat, b) a szótárkritikát és c) a szisztematikus szótárkutatást.

Fábián (2011) tanulmányában összefoglalja a metalexikográfia megvalósulási formáit. Elsőként említi a) a *szótári recenziót*, amelynek két fő típusa a tudományos és a publicisztikai jellegű *recenzió*. Előbbieket szakmabeliek készítik, elsősorban szakmabelieknek, míg az utóbbinak inkább figyelemfelkeltő, illetve reklámszerepe van. A következő műfaj b) a *szótári előszó*, amely a szótárhasználatot könnyíti meg a szótárhasználók számára, de itt kell megemlíteni a kiadónak előzetesen benyújtott szótári színopszisokat is. Szintén a metalexikográfia megjelenési formájának tekinti c) a *szótár* szó egynyelvű szótárakban és enciklopédiákban fellelhető szócikkeit. Jellemző műfajok még d) a nagyobb terjedelmű vagy önálló, kimondottan metalexikográfiai elméleti munkák (könyvfejezetek, monográfiák, összefoglaló kötetek). Végül Fábián az egyéb műfajok közé sorolja e) egy esetleges szótárral kapcsolatos (plágium)perhez kapcsolódó szakértői véleményt, amely szintén egy speciális metalexikográfiai produktumként kezelendő.

Pálfy (2004a), valamint Bergenholtz és Tarp (1995) is felsorolja a *szótárkritikát* mint a metalexikográfia egyik tevékenységi körét. Mivel disszertációm témája az online szótárak jellemzése és értékelése, ezért fontosnak tartom a *szótárkritika* terminus meghatározását,

---

¹³ „A complex of activities concerned with the status of the field of lexicography.”

amelyet elsőként ismét Hartmann és James (1998: 32) definíciójával¹⁴ kezdek: **a szótárkritika a szótárkutatók egyik ága, amely a szótárak és egyéb referenciaművek értékelésével foglalkozik.** Ez magában foglalhatja azok történeti tanulmányozását (beleértve a szerzőkét is), tartalmuk részletes összevetését más hasonló típusú művekkel. Magában foglalhatja az azzal kapcsolatos minősítést is, hogy a mű mennyire lehet értékes az aktuális vagy a potenciális felhasználók számára. Hartmann és James a szótárkritika végeredményének a folyóiratban megjelenő recenziót tekintik.

Svensén (2009: 480) szerint **a szótárkritika tágabb értelemben magában foglalja a szótárak vizsgálatát, elemzését és értékelését.** Svensén támpontokat is nyújt, hogy szerinte milyenek kell lennie a szótárkritikának: csak releváns információkat tartalmazzon, csak a szükséges jellemvonásokra fókuszáljon, legyen megbízható és legyen semleges. Nem véletlen, hogy Svensén javaslatokat tesz arra, hogy milyen legyen egy (jó) szótárkritika, hiszen lexikográfus körökben ez a téma folyamatosan vita tárgyát képezte és képezi.

Magay (2004b: 93–94) a beszédes című *Kritika a (szótár)kritikáról* című tanulmányában egy rövid külföldi és magyar történeti kitekintés után szintén megfogalmazza saját javaslatait, miszerint a szótárkritika ne legyen egyoldalú (azaz a pozitívumok és a negatívumok egyaránt szerepeljenek a kritikában), valamint ne legyen szubjektív érzelmektől befolyásolt vagy motivált.

Jackson (2002) jelentős különbséget lát a szótárkritika és az egyéb könyvek kritikája között: egyrészt szótár esetében a kritikát végzőnek nincs arra módja, hogy – a könyvekhez hasonlóan – elejétől a végéig elolvassa a művet; másrészt egy szótárkritika megalkotása speciális (lexikográfiai) szaktudást igényel, nem elég, ha csak szótárhasználók vagyunk, szemben például egy újságban vagy magazinban megjelenő könyvkritikával, amelyet egy „egyszerű” olvasó is megalkothat. Jackson kétféle szótárkritikát különít el: belseit és külsőt. Belső kritikának nevezi azt, amit a szerkesztők maguk állítanak a szótárukról (vagy ami például a szótár előszavában olvasható). Külső kritika alatt azt a (meta)lexikográfiai munkát érti, amikor független kritikusok tesznek megállapításokat, a szótár formáját és tartalmát illetően. Jackson a szótárkritika során minimálisan a következő formai jellemzők figyelembevételét tartja fontosnak: a szótároldalok elrendezése, a szócikkek elrendezése, a szócikkek hossza, rövidítések. Tartalom szempontjából pedig a következő jellemzőket sorolja

---

¹⁴ „A branch of dictionary research concerned with the description and evaluation of dictionaries and other reference works. This may involve studies of the historical background of the work and/or its compiler(s), detailed comparisons of its contents with other products of its type (with or without an assessment of its value to its potential or actual users), and result in a review in a periodical publication.”

fel: a szóanyag hatóköre, a képzett szavak, azonos alakú szavak, jelentések elkülönítése, definíciók, egyéb jelentések, kiejtés, grammatikai információk, használat, példák, etimológia. Jackson (2002: 182–183) a szótárkritika végtermékeként elkészülő, folyóiratokban megjelenő szótárrecenziók célját abban látja, hogy informálják a folyóirat olvasóit a szótár létezéséről és annak tartalmáról, valamint hogy segítsék a lexikográfusok és a kiadók munkáját, hogy a kritikák ismeretében továbbfejleszthessék szótáraikat.

A fentiekben felsorolt (szótárkritikai) kritériumok is jól jelzik, hogy általánosan elfogadott szótárkritikai elvek felállítása meglehetősen nehéz feladat. Hartmann (2001: 47–48) megjegyzi, hogy amióta szótárakat készítenek, jelen van szótárkritika is. A kívánalmak között említi, hogy egy szisztematikus, nemzetközileg elfogadott kritériumrendszerre lenne szükség a szótárak és egyéb referenciaművek értékeléséhez, amelyek vonatkozhatnának a lefedettségre, formátumra, hatókörre, méretre, címre és a szerzősége. Ugyan létezik néhány nemzetközi szabvány (például az ISO 1990 szabvány, a szótárak méretére, hatókörére, technikai jellemzőire vonatkozóan), de ezek nem elégségesek. Hartmann felsorolja a szótárkritika lehetséges műfajait is: a hagyományos szótárrecenziót, a terméktesztet, a vásárlási tanácsadót, a részletes értékelést, különböző recenziók elemzését, és a szótárkritikákhoz íródott általános irányelveket.

- A hagyományos szótárkritikáról ('conventional critical review') azt írja, hogy készülhet egy vagy több szótárról, megjelenési helye lehet a tömegsajtó és tudományos folyóiratok egyaránt.
- A termékteszt ('product tests') szintén fókuszálhatnak egy vagy több szótárra is, melynek során meghatározott szempontok szerinti alapos vizsgálatnak vetik alá őket „laboratóriumi” körülmények között, vagy a felhasználói viselkedést vizsgálva.
- A vásárlási tanácsadó ('buying guide') közli a referenciaművek listáját, véleményezi azok tulajdonságait, és javaslatokat fogalmaz meg az alkalmasságukkal kapcsolatban.
- A részletes értékelés ('detailed assessment') olyan monográfia, amely néhány, vagy az összes jellemzőjét vizsgálja egy adott szótárnak, szótártípusnak.
- Különböző recenziók elemzésére ('analysis of different reviews') is sor kerülhet, amit Hartmann metakritikának nevez. Ez a műfaj egy adott szótárról készült recenziók vizsgálatát jelenti.
- Az általános irányelvek ('general guidelines') a fent említett szótárkritikai műfajokhoz kidolgozott irányelveket jelentik.

Nielsen (2009) szakfolyóiratokban közölt szótárkritikákat vizsgált, és ezek alapján fogalmazta meg javaslatait a szótárkritika-írással kapcsolatban. Swanepoel (2008) pedig tanulmányában részletesen áttekinti a témakörben született szakirodalmat, majd a tanulságok levonása után felállít egy keretrendszert, amely általánosan használatos minősítési alapelvekre tesz javaslatot a szótárkritikára vonatkozóan. A keretrendszer négy fő csomópont köré épül: a) a szótárkritika által vizsgált információkra, b) megjelenési formájára, c) érvényességére és d) felhasználhatóságára. a) Swanepoel a kritika által vizsgált információkhoz sorolja a forrást, a kritika hatókörét, a szótártípust, az általános jellemzőket, a specifikus jellemzőket, a szótár alaposságát és fontosságát. b) A megjelenési formához tartozik az egyes elemek megformáltsága, a használati útmutató, a kérdések, a követelmények és a magyarázatok, valamint a szerző itt emeli ki azt a fontos pontot, hogy a szótárkritika szempontjából nem mindegy, hogy egy már meglévő szótárról készül a kritika, vagy az előzetesen kidolgozott kritikai szempontok alapján készül a szótár (termék vagy folyamatkritika). c) A szótárkritika érvényességét a következő összetevők határozzák meg: alapvetések, szótárkutatás, gyakorlati motivációk; szabványok, elméleti motivációk, lexikográfiai elmélet és gyakorlat, újdonságérték mint motiváció. d) A felhasználhatóság szempontjából az első szempont, hogy a kritika alkalmazása milyen szintű szakértelmet igényel, a második a kimeneti lehetőségeket érinti, végül az utolsó pont, hogy a felhasználhatósági kör konkrétan meghatározott, vagy konkrétan nem meghatározott.

Hadebe (2005: 17) is a szótárkritika fejlesztésének szükségességét hangsúlyozza. Véleménye szerint, ha fejlődik a szótárkritika, az hozzájárul a szótárkészítés, valamint a szótárhasználat és a szótárkultúra fejlődéséhez is.

A szakirodalmi előzmények alapján az tehát megállapítható, hogy a szótárkritika mint a metalexikográfiához sorolt tudományos műfaj létezik, a szakirodalomban a vita inkább azon van, hogy milyen általános és konkrét szempontokat vegyünk figyelembe egy szótárkritika készítésekor. Az is jól látszik, hogy sokféle elképzelés van arról, hogy milyen szempontoknak kellene megjelenniük a szótárkritikában, viszont mindez nincsen rendszerbe foglalva, nem jelenik meg követhető algoritmusként.

1.2.2. Szótár-tipológia

Az 1.1.2-es alfejezetben olvasható szótár-definíciókból is kitűnik, hogy nagyon sokféle szótár (lexikográfiai referenciamű) létezik. A szótárak tipizálásának számos módja lehetséges attól függően, hogy mely szempontokat helyezük előtérbe az osztályozás során. Ebben a

fejezetben áttekintem, hogy mit értünk *szótár-típológia* alatt, illetve, hogy a szakirodalom milyen jellemzők alapján állít fel szótártípus-kategóriákat.

Hartmann és James (1998: 147–148) (*szótár*)*típológiának* nevezik¹⁵ „a szótárak és más referenciaművek formális jellemzőkön alapuló osztályozását”. A formális jellemzők közt említik a méretet, az érvényességi területet (szakszótár, általános szótár), a formátumot (alfabetikus, tematikus), a hordozót (papír, elektronikus), a funkciót (aktív, passzív), az információ típus dominanciáját (szótár, teaurusz, enciklopédia, katalógus), a nyelvet (egynyelvű, kétnyelvű, többnyelvű), a felhasználási kört (tudományos, tanulói, fordítói).

Swanepoel (2003: 44–45) *Dictionary typologies: A pragmatic approach* című tanulmányában a szótárkutatás fontos elemének nevezi a szótár-típológiák megalkotását. *Típológiának* nevezi azt a rendszert, amely a szótárak osztályozásra és leírására alkalmazható. Több, korábbi szótár-típológiát áttekintve a szótártípológia-összeállítás céljait a következőkben látja: a) szisztematikus áttekintést nyújt a szótárak különböző kategóriáiról és alkategóriáiról, b) jelzi, hogy melyek a fő megkülönböztető jegyei az egyes főkategóriáknak és alkategóriáknak c) lehetővé teszi, hogy világossá váljanak az egyes (al)kategóriákba sorolt szótárak különbségei és egyezései. Swanepoel (2003: 69) azt is megjegyzi, hogy a szótár-típológiákat folyamatosan frissíteni, aktualizálni kell, hiszen a technika (számítógéptechnológia) fejlődése, a szótárakban megjelenő új információ típusok, a felhasználói szokások változása az újfajta tipizálást is szükségessé teszi.

Zgusta két összefoglaló jellegű lexikográfiai kötetében (1971 és 2006) is részletesen foglalkozik a szótár-típológiával. Az előbbiben a szótárak két alapvető típusát, az *enciklopédiákat* és a *nyelvi szótárakat* különíti el (a *nyelvi szótárakat* tovább bontja: egy és többnyelvű, szinkrón és diakrón, etimológiai és történeti stb. szótárakra). Az utóbbi műben főként a *nyelvi szótárakkal* foglalkozik, és azokat négy – viszonylag ritkábban alkalmazott fő tipizálási szempont szerint csoportosítja. Megkülönböztet: a) szótárakat, amelyek azzal a céllal íródtak, hogy egy írott standard nyelvet teremtsenek (standard alkotói szótárak), b) szótárakat, amelyek azzal a céllal íródtak, hogy a standard nyelvet modernizálják (modernizáló szótárak), c) szótárakat, amelyek azzal a céllal íródtak, hogy ne csupán megállítsák, hanem egyenesen visszafordítsák a standard nyelvben történő változásokat (archaizáló szótárak), d) szótárakat, amelyek azzal a céllal íródtak, hogy leírják a létező standard nyelvet (leíró jellegű szótárak). Zgustához hasonlóan Fóris (2012b: 27) is az

---

¹⁵ „The classification of dictionaries and other reference works.”

enciklopédia–nyelvi szótár dichotómiára alapozza a szótárak tipizálását. Cikkében a szótárakat (lexikográfiai referenciaműveket) alfabetikus és tematikus szótárakra osztja. Az alfabetikus szótárnak további két altípusát különíti el: a nyelvi szótárt és az enciklopédikus szótárt (más néven lexikon). A tematikus szótáraknak szintén két altípusa jelenik meg nála: a tematikus nyelvi szótár és az enciklopédia.

Atkins és Rundell (2008: 24–25) a *The Oxford Guide to Practical Lexicography* című kézikönyvben szintén arról ír, hogy a szótárak osztályozása számos nézőpontból történhet. Álláspontjuk szerint már a szótárkészítés kezdeti fázisában tisztában kell lenni azzal, hogy a leendő szótár milyen típusba (típusokba) lesz sorolható, hiszen ez a majdani eladhatóság (tulajdonképpen a végfelhasználók) szempontjából kardinális kérdés. Nyolc fő aspektust különítenek el, amelyek alapján osztályoznunk kell a szótárakat. A nyolc szempont (és a hozzájuk kapcsolódó típusok, esetenként példákkal) az alábbiak:

A szótár nyelve

- egynyelvű,
- kétnyelvű (egyirányú vagy kétirányú),
- többnyelvű.

A szótár lefedettsége

- általános,
- enciklopédikus és kulturális információk,
- terminológia vagy szaknyelv (pl. jogi szakszótár, krikett szótár),
- speciális nyelvi szótár (pl. kollokációs szótár, frazeológia szótár, idiómaszótár).

A szótár mérete

- standard szótár,
- kéziszótár,
- zsebszótár.

A szótár hordozója

- nyomtatott,
- elektronikus (pl. DVD vagy szótárgép),
- web-alapú.

A szótár szerkezete

- szó és jelentés (ez a leggyakoribb),
- szó és jelentés és szó (egy szó megkeresése másik, szemantikailag releváns szavakhoz vezet).

A szótárhasználók nyelve

- azon felhasználók csoportja, akik mind ugyanazt a nyelvet beszélik,
- két különböző nyelvet beszélő felhasználók csoportja,
- a szótár nyelvén világszerte tanulók csoportja.

A felhasználók ismeretei

- nyelvészek és egyéb nyelvi szakértők,
- olvasott, tanult felnőttek,
- diákok,
- kisgyerekek,
- nyelvtanulók.

A szótár használatának célja

- dekódolás (egy szó jelentésének megértése vagy egy idegen nyelvű szöveg lefordítása az anyanyelvre),
- kódolás (egy szó helyes használata, vagy egy anyanyelvi szöveg idegen nyelvre történő fordítása, vagy nyelvvoktatás).

Hartmann (2001: 71–73) monográfiájában tizenegy szempont jelenik meg, amelyek alapján osztályozni lehet a szótárakat:

1. Nyelvek szerinti felosztás (egy-, két- vagy többnyelvű);
2. Kiadó szerinti felosztás (intézmény által kiadott, kereskedelmi);
3. Felhasználók életkora szerinti felosztás (gyerek, tanulói, felnőtt);
4. Méret szerinti felosztás (teljes, asztali, kézi, kompakt, zseb, mini);
5. A lefedett témakör szerinti felosztás (általános, szaknyelvi);
6. Lexikai lefedettség szerinti felosztás (dialektológiai, etimológiai, kiejtési, szinonima, szleng, neologizmus);
7. A lemmák komplexitása szerinti felosztás (morféma, szó, összetétel, frazéma, idióma, közmondás, idézet);
8. Elsődleges célközönség szerinti felosztás (anyanyelvi beszélők, idegen nyelvi beszélők);
9. Időbeli lefedettség szerinti felosztás (szinkrón, diakrón);
10. Nyelvészeti megközelítés szerinti felosztás (előíró, leíró);
11. Hozzáférés szerinti felosztás (alfabetikus, tematikus, képes, gyakorisági, kronologikus).

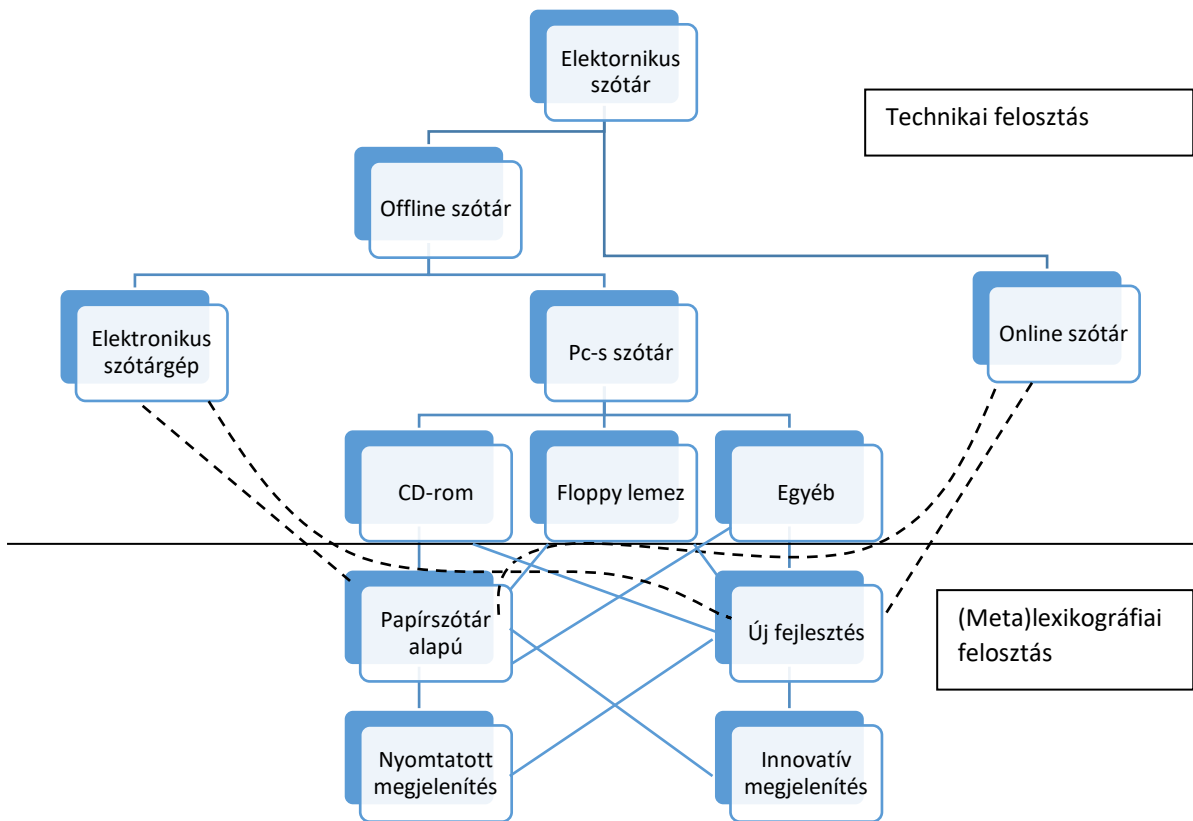
Hartmann és James (1998), valamint Atkins és Rundell (2008) tipológiájában egyaránt megjelenik a szótárak hordozó szerinti osztályozása.

1.2.3. Elektronikusszótár-tipológia

De Schryver (2003) már idézett cikkében a 2003 előtti szakirodalmat felhasználva egy külön alfejezetet szentel az *elektronikusszótár-tipológiának*. Az alábbiakban írása alapján ezek közül a tipológiák közül ismertetek néhányat. Martin (1992: 193–194) az elektronikus szótárak hét típusát sorolja fel: emberi használatra szánt szótárak, számítógép-alapú szótárak, számítógéppel olvasható szótárak, lexikai/terminológiai adatbankok, gépi szótárak, lexikai adatbázisok, lexikonok mesterséges intelligenciával. Ebből a felosztásból látszik, hogy a közvetlen felhasználású szótárak különböző típusai itt még nincsenek elkülönítve egymástól, a későbbi tipológiákban azonban már ezek is megjelennek.

Sharpe (1995, idézi de Schryver 2003: 147) kétnyelvű elektronikus szótárakat vizsgált, és a következő típusokat különítette el: egyéni elektronikus szótárak, elektronikus szótárgép, CD-ROM szótár, elektronikusszótár-szoftver, floppy-lemezen tárolt szótár, elektronikus szótár hordozható optikai karakterfelismerő szkennelrel.

Lehr (1996, idézi de Schryver 2003: 147–148) tipológiája (mai szemmel nézve már) jóval korszerűbbnek tűnik. Az elektronikus szótárakat alapvetően két fő típusra osztja: offline és online szótárakra. Az *online szótárak* további részletezése Lehr tipológiájában elmarad, az *offline szótárakat* viszont tovább osztja elektronikus (zseb)szótárgépekre ('pocket electronic dictionary') és PC-n futtatható szótárakra. A PC-n futtatható szótárakat a hordozó szerint tovább csoportosítja, floppy-lemezen, CD-ROM-on és egyéb hordozón tárolt szótárakra. Mind az offline, mind az online szótárakat aszerint is kategorizálja, hogy azok új fejlesztés eredményei, vagy egy már létező papírszótáron alapulnak; továbbá a megjelenést/megjelenítést illetően különbséget tesz nyomtatott és innovatív megjelenítés között. (A Lehr (1996) tipológiáját összefoglaló, de Schryver (2003: 148) által alkotott szemléltető ábrát lásd az 1.1-es ábrán.)

1.1. ábra: Lehr (1996) Elektronikusszótár-tipológiája (a szerző fordítása)

Nesi (2000a) egy elektronikusszótár-tipológiát is felállít, amely négy tényező alapján különbözteti el az elektronikus szótárakat: típus, forrás, készítő és profitabilitás szempontjából (lásd 1.1. táblázat).

Típus	Forrás	Készítő	Profit
Internetes szótár	(Elavult) szerzőijogdíj-mentes, felhasználók által összeállított anyagok	Internethasználók	Nincs
Szójegyzék online tananyagokhoz	Új anyag	Nyelvészek	Nincs
Tanulói szótár CD-ROM-on	Patinás nyomtatott referenciaművek	Neves szótárkiadók	Van
Elektronikus szótárgép	Meg nem nevezett nyomtatott szótárak	Elektronikai cégek	Van

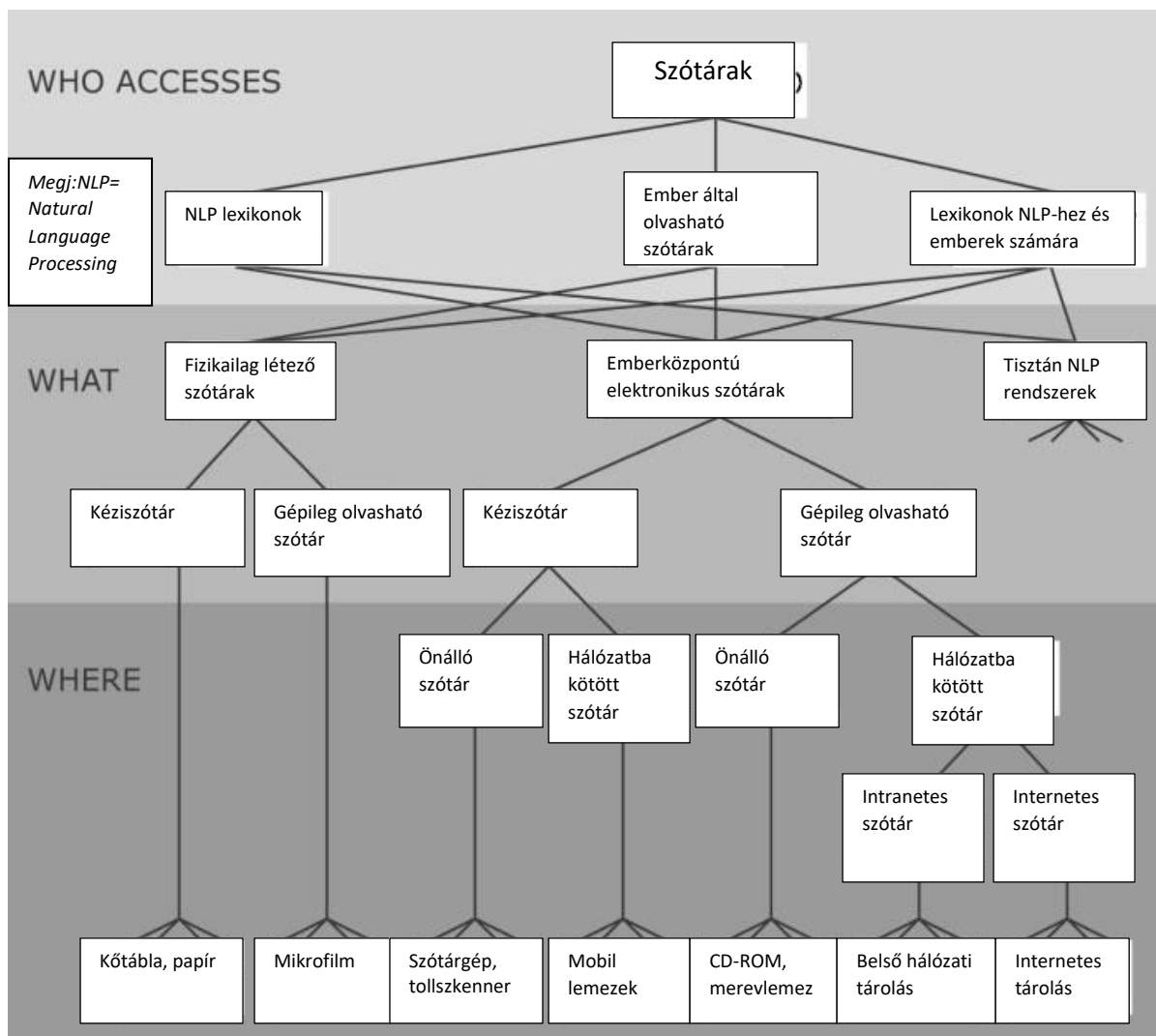
1.1. táblázat: Nesi (2000a) elektronikusszótár-tipológiája [de Schryver (2003) alapján] (a szerző fordítása)

De Schryver (2003) egy „háromosztatú” tipológia felállítását javasolja, amely három alapvető kérdésre reflektál az elektronikus szótárakkal kapcsolatban: a) ki kérdezi le a szótárakat, b) milyen tárolón vannak az információk és c) milyen eszközön keresztül történik a hozzáférés? Az első kérdés arra irányul, hogy a lekérdezés (hozzáférés) számítógépek (NLP=Natural Language Processing) vagy emberek (esetleg mindkettő) által történik-e. A tároló azt az (informatikai nyelven) hardvert jelenti, ahol a szótári információkat tárolják. Az eszköz jelenti a médiumot, amelyen keresztül „lekérdezhetőek” a szótári információk. A hagyományos szótáraknál ez lehet valamilyen hordozható (kisméretű) médium, leggyakrabban papír, vagy a korábbi időszakokból például agyagtáblák, illetve valamilyen nagyméretű gép, például mikrofilmolvasó. Az elektronikus szótárak esetében is a hordozható, illetve a nagyméretű médiumok szerint osztályozza a szótárakat. A hordozható elektronikus szótárak további két típusa az önálló, illetve a hálózatra csatlakozó szótárak. De Schryver az előbbihez a (zseb)szótárgépeket és tollszkennereket, utóbbihoz a hordozható tárolóról/memóriáról futtatható szótárakat említi példaként. A nagyméretű médiumon (asztali vagy hordozható számítógép) használható elektronikus szótárak esetében szintén megjelennek az előbb említett alkategóriák. Az önálló szótáraknál a CD-ROM-on, merevlemezen tárolt szótárak, a hálózatra csatlakozó szótárak esetében pedig az intranetes (vállalati, könyvtári, egyetemi stb. belső hálózaton tárolt), illetve internetes (online) szótárakat találhatjuk a példák között. (De Schryver 2003: 150 tipológiájának sematikus ábráját lásd az 1.2. ábrán)

Szemléletes kategóriaelnevezéseket használ az elektronikus szótárak osztályozásakor Tarp (2011). Négy fő kategóriát állít fel, melyek a következők: *utánzók* ('Copycats'), *gyorsabb lovak* ('Faster Horses'), a *Ford T-modellek* ('Model T Fords'), *Rolls Royce-ok* ('Rolls Royces'). Tarp az *utánzók* körébe sorolja azokat a papírszótárakat, amelyeket beszkenneltek, vagy egy szövegfájlból kivágtak és elektronikus formába konvertáltak, leginkább pdf formátumba. A *gyorsabb lovak* azokat a szótárakat jelentik, amelyeket ugyan eredetileg is elektronikus formában publikáltak, azonban jellemzőiket tekintve közelebb állnak a papírszótárakhoz, nem használják ki az elektronikus platform kínálta lehetőségeket. A *Ford T-modellek* az előző kategóriához képest már lényeges előnyöket mutatnak: megvalósítják a dinamikus szócikkek, dinamikus adatok kritériumát, a felhasználók pedig – az interaktív opciók által – maguk dönthetik el, hogy mely (szótári) információkra van szükségük. További fontos tulajdonsága még ennek a típusú elektronikus szótárnak, hogy a felhasználók jellemzően online férhetnek hozzájuk. Tarp a legfejlettebb elektronikus szótár-típusnak a *szótárak Rolls Royce-ait* tartja. Ezek a szótárak a felhasználók számára individualizált megoldásokat kínálnak, speciális lexikográfiai szituációkhoz. A szótárak

kizárólag online elérhetőek, és nemcsak saját adatbázisukból nyerik ki az információkat, hanem képesek arra, hogy az internetről, egyéb webhelyekről is adatokat szolgáltatassanak, a felhasználók pedig e két forrásból kigyűjtött információk kombinációját kapják meg. Tarp sajnálattal jegyzi meg, hogy ez utóbbi szótártípus még csak elméleti szinten létezik, hiszen egyelőre nem találunk olyan működő elektronikus szótárt, amely megfelelné e felsorolt kívánalmaknak. A jövőben viszont számítógépes és információs szakemberek, valamint lexikográfusok összehangolt munkájára lesz szükség ahhoz, hogy a „szótárak Rolls Royce-ai” valóban létrejöhessenek.

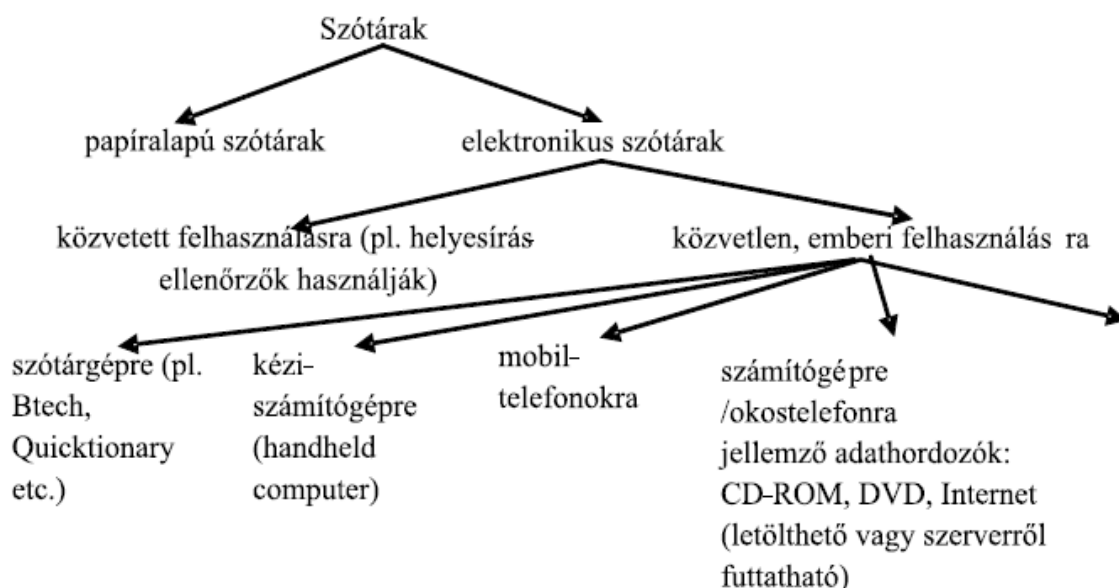

1.2. ábra: De Schryver (2003: 150) szótár-tipológiája (a szerző fordítása)

A magyar nyelvű szakirodalomban Gonda (2012) írt elemzést a papíralapú és az elektronikus szótárak jellemzőiről. A cikkében található szótár-tipológiában megjelennek a hagyományos szótárak, a fő hangsúlyt azonban az elektronikus szótárakra helyezi. Gonda

szótártörténeti korszakok szerint különíti el a szótárakat, melyek időrendi sorrendben így következnek: könyvnyomtatás előtti nómenklatúrák, könyvnyomtatás korabeli nómenklatúrák, könyvnyomtatás korabeli első szótárak, modern szótárak, számítógépes szótárak, elektronikus szótárak, online szótárak. (Itt csak az utolsó három kategóriával foglalkozom.) A *számítógépes szótár* egy átmeneti kategória nála: a gépileg olvasható szótárakat jelöli ezzel a névvel, és ebbe a halmazba tulajdonképpen azokat a szótárakat sorolja, amelyeket számítógépen készítenek, szerkesztenek, viszont végleges formájukban csak nyomtatásban kerülnek forgalomba. Az *elektronikus szótárak* az előbbi kategóriához képest abban különböznek tipológiájában, hogy a kész szótárhoz elektronikus formában, elektronikus felületen jutnak hozzá a végfelhasználók. Az *online szótárak* abban jelentenek újdonságot, hogy korlátlan mennyiségű, dinamikus információt tudnak tárolni, szemben az elektronikus szótárak korlátozott mennyiségű, statikus adataival szemben.

Dringó-Horváth (2011) tipológiája – amelyet Dringó-Horváth (2003a) és (2003b), Engelberg és Lemnitzer (2001), Prószéky (1997), Prószéky és Kis (1999), Schall (2007) és Wiegand (1998) alapján állított össze – kifejezetten a hordozó szempontjából osztályozza a szótárakat, és már megjelennek benne a legújabb elektronikus szótári platformok, mint például az okostelefonok. Dringó-Horváth (2011: 142) tipológiája az 1.3. ábrán látható.

1.3. ábra: Dringó-Horváth (2011: 142) elektronikus-szótár-tipológiája

A fentiekben bemutatott szótár-tipológiák egyik fő problémájának az tűnik, hogy sok közülük minimum egy évtizednél régebbi. Ennyi idő az informatikában és a(z) elektronikus)

lexikográfiában hatalmas időnek számít. A tipológiákban megjelenő szótártípusok közül néhány már egyáltalán nem vagy csak alig-alig használatos, néhányuk pedig soha nem is vált igazán elterjedtté. Például a hordozók közül a floppy-lemez ma már teljesen elavultnak tekinthető, és néhány éven belül nagy valószínűséggel a hagyományos optikai lemezek (CD, DVD) tárolt szótárakat is kevesen fogják használni, hiszen ma már jóval korszerűbb, hatékonyabb, időtállóbb és nagyobb kapacitású elektronikus adattárolási módok léteznek (pl. nagy kapacitású pendrive-ok, memóriakártyák, felhő). Hasonló sors várhat a főként Ázsiában népszerű (vö. Nesi 1999, Chen 2010) elektronikus (zseb)szótárakra (más néven elektronikus szótárgépek), hiszen az okostelefonok és táblagépek felhasználóinak növekvő száma feleslegessé teszi ezeket a korábban elterjedtnek számító hordozható eszközöket. Látható, hogy az elektronikus szótár terminus alá sorolt különféle szótártípusok – a gyors technikai fejlődésnek köszönhetően – folyamatosan változnak, cserélődnek.

1.2.4. Az online szótárak speciális jellemzői és előnyei

Az online szótárak jellemzése tehát nagyon gyakran a hagyományos szótárakhoz viszonyítva történik, noha például Prószéky (2011) az eladhatósági szempontokat vizsgálva kifejti, hogy az online szótárak „ellenfelei” nem a papírszótárak, hanem az elektronikus (de nem internetes) szótárak. A szótárkritikánál szóba jöhető lehetséges vizsgálati szempontok jelentős része azonban még mindig a hagyományos szótárakra kidolgozott szempontrendszeréből kerül át az online szótárak értékelésére, minősítésére szolgáló szempontok közé, így a szakirodalomban is gyakran találkozhatunk a hagyományos szótár – elektronikus (online) szótár oppozícióval.

Laursen és Duva (2005: 338–340) a szótárak egyik legfontosabb jellemzőjének a hatékonyságot tartja, amely véleményük szerint öt elemből tevődik össze: az átláthatóságból, az előreláthatóságból, a megbízhatóságból, a hozzáférhetőségből és az alkalmasságból. A szerzők tanulmányukban a papír- és az online szótárakat a felsorolt öt jellemző szempontjából vizsgálják. Ami az átláthatóságot illeti, a papírszótáraknál a szótári összetevők viszonylag állandó struktúrát követnek, ami megkönnyíti a felhasználók dolgát. Az online szótárakban az egyszerű struktúrától a nagyon bonyolultig mindenféle megtalálható, és a szótárak szerkezete nincs is minden esetben kellően átgondolva, ezért az átláthatóság gyakran meglehetősen alacsony fokú. Laursen és Duva az előreláthatóság esetében szintén a papírszótárak mellett teszik le voksukat: véleményük szerint az online szótárakból gyakran hiányoznak a használati útmutatók, információs panelek, amelyek segítenék a felhasználót a szótár használatában, a papírszótárakban azonban mindezek jelen vannak. A megbízhatóság foka a papírszótáraknál

általában csak a használat során dől el, némi előzetes támpontot a szerző(k), a felhasznált korpusz, a bibliográfia ismerete adhat. Az online szótárak egy részénél feltüntetik az előbb felsorolt információkat, míg másoknál nem lehet őket kideríteni, ezért a megbízhatóság terén nem lehet érdemi különbséget tenni a papír- és az online szótárak között. A hozzáférhetőség a papírszótárak esetében nehézkes, hiszen az egyes szócikkek megkeresése sok időt vesz igénybe, míg az online szótáraknál (legalábbis amelyek fejlett hiperlink rendszerrel rendelkeznek) ez a folyamat jóval gyorsabb. Az alkalmasság a szótár által elérhető információk mennyiségét jelzi. Ebben az összevetésben az online szótárak egyértelműen megelőzik a papírszótárakat, hiszen utóbbi szótártípusnál a szótárba sűrítendő információk mennyisége véges, míg az előbbinél elméletileg korlátlan. Összegezve tehát a Laursen és Duva által leírtakat, az ő olvasatukban átláthatóság és előreláthatóság szempontjából a papírszótárak, a hozzáférhetőség és alkalmasság szempontjából az online szótárak a jobbak, a megbízhatóságban pedig mindkét szótártípus hasonlóképpen teljesít. Az online szótárak utóbbi években végbement fejlődése azonban felülírja az előbbi megállapításokat.

Almind (2005: 39–40), valamint Fuertes-Olivera és Nino-Amo (2011: 172–173) tanulmányaikban összegzik azokat az elvárásokat és az elvárásokhoz kapcsolódó megoldási javaslatokat, amelyeknek egy online szótárnak meg kell felelnie. Az 1.2. táblázatban az említett tanulmányokban közölt pontokat ismertetem.

Elvárások az online szótárakra vonatkozóan	Megoldási javaslatok
Legyen könnyen megtalálható	A szótárnak egyszerű internetes címet kell adni elérési útként.
Legyen intelligens keresőrendszere	A keresett adatokhoz és a hozzájuk tartozó egyéb információkhoz többféleképpen is el lehessen jutni.
Legyen erősen interaktív	A felhasználóknak legyen módja felvenni a kapcsolatot a szerkesztőkkel, vagy más felhasználókkal. Meg kell teremteni számukra a lehetőséget, hogy interaktív segédletet kapjanak a különböző keresési módokhoz.
Legyen egy internetes (referencia)portál része	Meg kell győződni róla, hogy a szótár a megfelelő portál részét képezi.
Legyen elegáns és kellemes az elrendezése, kivitelezése	Felhasználóbarát színeket, betűtípusokat, betűméretet kell alkalmazni. A szótároldal statikus (pl. fejléc, navigációs menü) és dinamikus részeit (szótári

	információk) egymástól jól el kell különíteni.
Legyen képes hangot lejátszani és felvenni	Legyen beépített audio lejátszó és rögzítő opció.
Legyen barátságos és megnyugtató a virtuális környezet	A képernyő ne tartalmazzon „extra elemeket” (pl. reklámokat)
A szótári adatokhoz többféle formátumban is hozzá lehessen férni	A szöveges információkat – ha szükséges – egészítsék ki ábrák, hangok, animációk stb.
Legyenek ellátva extra szoftveres funkciókkal	Legyenek elérhetőek egyéb funkciók, mint pl. a „kivágás-beillesztés” parancs.
A keresőmező legyen a középpontban	A keresőmezőt a szótároldal felső részén, közepén kell elhelyezni
Ha nem szükséges, ne legyen keresőmező	Különösen kisméretű (pl. szakszótárak) esetében jobb megoldás lehet, ha a szótár csak egyszerű szócikklistát tartalmaz a keresőmotor helyett, így egyszerűbb lesz a szótároldal felépítése.
A szócikkek legyenek olvashatóak	A színekkel „takarékosan” kell bánni, a „jó” színeket a fontos adatoknak kell fenntartani. Ügyelni kell a kontrasztra (pl. fehér háttéren legyenek, fekete karakterek). Minden információ típus a számára fenntartott sorokba kerüljön.
A szótár legyen folyamatosan frissítve és javítva	A legutóbbi frissítések időpontját jól láthatóan fel kell tüntetni, hogy a felhasználók informálódni tudjanak arról, hogy mennyire aktuális a szótári adatbázis.
A keresési találatok gyorsan jelenjenek meg, legyenek egyszerűek és redukált mennyiségűek	Inkább jelenjen meg kevesebb találat (maximum 5-10 oldalanként) és legyen lehetőség a keresés paramétereinek újbóli beállítására, minthogy zavaróan sok találatot dobjon ki.
Legyen benne lehetőség haladó keresésre	Túl kell lépni az alfabetikus keresési lehetőségen. A felhasználónak legyen módja rákeresni pl. szinonimákra, antonimákra, kollokációkra, példákra és a szócikkek egyéb speciális elemeire.
A keresési találatok logikai sorrendben jelenjenek meg	A találatok ne alfabetikus sorrendben, hanem pl. szóhosszúság vagy relevancia alapján jelenjenek meg. A megjelenítés módjáról a felhasználó dönthessen.

1.2. táblázat: Elvárások az online szótárakkal szemben

Látható, hogy a lexikográfusok számos elvárást fogalmaznak meg az online szótárakra vonatkozóan. Schmitz (2013: 1021–1022) arra is felhívja a figyelmet, hogy melyek azok a legfontosabb problémák és megoldásra váró feladatok, amelyek a szótárkészítők előtt állnak az elkövetkezendő időszakban:

- Sok fontos, tradicionális hagyományos szótár digitalizációja már megtörtént, el kell azonban dönteni, hogy azok anyagát (részben vagy egészében) fel kell-e használni (és ha igen, akkor melyeket) a jövőben készülő online szótárakban.
- Új, gondosan válogatott információk beszerzésére, feldolgozására, kategorizálásra és előkészítésére van szükség, melyekkel feltölthetőek lesznek az újonnan megjelenő szótárak.
- Javasolt az egyéb számítógépes nyelvészeti eszközök és eljárások szótárakkal való összekapcsolása vagy integrálása.
- A felhasználót segítő és felhasználóbarát szótári felületek tervezése és megvalósítása, továbbá tesztelése szükséges.
- A szisztematikus szótárhasználói kutatások rendkívül hiányosak, ezért azok megvalósítása egyre sürgetőbb feladat.
- A lexikográfiában növelni kell a nemzetközi tapasztalatcserét, és nagyobb fokú együttműködést kell kialakítani, hogy elkerülhetőek legyenek a párhuzamosan futó kutatások és fejlesztések.
- A lexikográfiai munkák különböző szakaszait jobban kell koordinálni és tervezni.
- A hagyományos szótárkiadáshoz hasonlóan az online szótárak esetében is alapos költség-haszon elemzésekre van szükség, hogy csökkenjen az egyéni kezdeményezésektől és az intézmények jóindulatától való függőség.

A szakirodalomban számos információt, elemzést találunk arról, hogy a lexikográfus szakemberek mely tényezőket látják kulcsfontosságúnak az online szótárak legfontosabb tulajdonságainak, jellemzőinek vizsgálata során, és milyennek kell(ene) lennie egy jó online szótárnak. Arról is találunk leírásokat (például szabványt), hogy hogyan kell elkészíteni egy online szótárt (vagy bármely szótárt). Keveset tudunk azonban arról, hogy maguk a szótárhasználók hogyan vélekednek az online szótárakról, illetve milyen céllal és milyen módon használják őket.

2. Szakirodalmi áttekintés: Szótárhasználati kutatások

A szótárhasználati kutatások kapcsán elsőként azt rögzítem, hogy kit nevezhetünk szótárhasználónak, és mit értünk szótárhasználói kutatások alatt, illetve azok során milyen módszereket alkalmaznak. Ezek után az onlineszótár-használati kutatásokat mutatom be, körbejárom a velük kapcsolatos kutatási módszereket és a vizsgálatok során felmerülő nehézségeket. Végül ismertetem a fontosabb magyarországi szótárhasználati kutatásokat.

2.1. A szótárhasználó

A lexikográfia középpontjában általában maga a szótár áll. Ez a megközelítés azonban sok esetben azt eredményezi, hogy elfelejtődik, vagy nincs eléggé kihangsúlyozva, hogy a szótárak a használaton és a használókon keresztül nyerik el értelmüket.

Fuertes-Olivera és Tarp (2014: 45) a szótárakat *használati eszközök*nek nevezi, amelyek lényegében nem különböznek más eszközöktől abban a tekintetben, hogy abból a célból készültek, hogy egy bizonyos felhasználói igényt kielégítsenek. A lexikográfiai munka pedig tulajdonképpen nem mást reprezentál, mint két résztvevő, a lexikográfus és a szótárhasználó közötti viszonyt. **A szótárkészítés mögött álló, szerteágazó elméleti tudásnak minden esetben egyetlen célra kell irányulnia, arra, hogy kielégítse a szótárhasználó speciális igényeit.**

De kik is a szótárhasználók? Hartmann és James (1998: 150–152) megfogalmazásában szótárhasználók mindazok a személyek, akik belekezdnek a szótárból történő információszerzésbe. Az ún. „felhasználói perspektívával” kapcsolatos kutatások teszik lehetővé, hogy bepillantást nyerjünk a szótárhasználati stratégiákba és mintákba. A *felhasználói perspektíva* tulajdonképpen nem más, mint egy olyan megközelítésmód, amely a lexikográfiát a *szótárhasználó szemszögéből* közelíti meg: figyelembe veszi annak státuszát, a háttérét és előzetes tapasztalatát, az elérhető referenciaművekhez kapcsolódó jártasságát, és az információkeresési stratégiáit.

A szótárhasználók konkrétabb körülhatárolásához és jellemzéséhez többféle megközelítésmód létezik. Varantola (2002: 31) három nagy csoportja osztja őket: nyelvtanulók, nem professzionális szótárhasználók és professzionális szótárhasználók. Ez a meglehetősen durva felosztás természetesen tovább finomítható. Nesi (2013: 66) a következő változókat emeli ki, amelyek mind-mind hatással lehetnek a felhasználói szokásokra: életkor,

anyanyelv, második nyelv, a nyelvtudás foka, iskolázottság, szótárhasználati készségek foka, szerepkör (pl. tanár, tanuló, fordító, turista, szójátékot játszó egyén), hely (pl. földrajzi hely, lakóhely, munkahely, oktatási intézmény).

Atkins és Rundell (2008: 28–29) a szótárkészítés többlépcsős, hosszadalmas folyamata bemutatásának részeként kiemelt figyelmet fordít a szótárak használóira. Nesihez hasonló szempontokat emelnek ki az egyes szótárhasználó-típusok elkülönítésekor:

- életkor (felnőtt, fiatal gyerek, idősebb gyerek),
- anyanyelvi beszélő (a szótár nyelvéhez viszonyítva) vagy nyelvtanuló (ebben az esetben kezdő, középhaladó vagy haladó?),
- általános felhasználó vagy specialista (ha igen, akkor mi a szakterülete?),
- a szótárat otthoni, iskolai vagy szakmai célokra használja?

Tovább árnyalva a képet Atkins és Rundell (2008: 29) számításba veszi az előzetes szótárhasználói tudást is: egyrészt a nyelvészeti ismereteket, azaz mennyire ismerik a szótárban megjelenő nyelvet/nyelveket, alapvető nyelvészeti terminusokat, és a legfontosabb morfológiai szabályokat; másrészt mennyire vannak tisztában a „hagyományos szótári konvenciókkal”, azaz a tradicionális rövidítésekkel, stílusminősítésekkel, más szócikkekre történő hivatkozások módjával, a kiejtést segítő fonetikus átírással.

Mint a fentiekből is látható, az a fogalom, hogy „tipikus szótárhasználó”, valójában nem létezik, hiszen számos tényező befolyásolhatja, hogy valaki milyen szótárat választ, azt milyen módon használja, és milyen elvárásokat fogalmaz meg vele kapcsolatban. A lexikográfusok feladata, hogy az általuk készített referenciaművekkel minél nagyobb arányban kielégítsék a felhasználói igényeket. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, a szótárhasználatról és szótárhasználókról való kutatásokon át vezet az út.

2.2. A szótárhasználati kutatásokról általában

A lexikográfiában a szótárhasználatra fókuszáló kutatások az egyik legújabb vizsgálati területnek számítanak. Az elmúlt évek során a terület fontossága fokozatosan nőtt a lexikográfiai kutatásokon belül, főként a felhasználó-központú megközelítés megerősödésének köszönhetően (Müller-Spitzer 2014: 1).

A témában megjelent publikációk száma nem kevés, például Welker (2008, idézi Töpel 2014: 18) az 1980-as évek közepétől 2008-ig bezárólag 250 és 300 közé teszi az e témában megjelent publikációk számát, ennek ellenére a kutatások száma, részletessége

mégsem kielégítő. Ennek okát több tényezőre lehet visszavezetni. Töpel (2014: 18–19) szerint ezt egyrészt a téma rendkívüli komplexitása okozza, hiszen a szótárhasználatot egymástól alapvetően eltérő (pl. nyelv, hordozó, jelleg) szótárakhoz kapcsolódóan kell vizsgálni. Ami még tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a szótárhasználat különféle cselekvésekhez kötődik (pl. szövegértés, szövegalkotás, tanulás), mindehhez pedig még hozzájön az alkalmazható módszerek széles tárháza. Végeredményben nehéz két olyan kutatást találni, amelynek megegyezik a tárgya, célja, módszerei, körülményei, ez pedig töredezetté teszi a vizsgált területet.

Hartmann és James (1998: 152) a *szótárhasználati kutatások* ('user research') alatt azoknak a módszereknek az összességét érti, amelyek a szótárhasználói szükségletek és készségek vizsgálatára irányulnak. Azt is hozzátesszik, hogy a *felhasználói nézőpont* ('user perspective') még viszonylag kidolgozatlan terület a lexikográfiában (ahogy ezt Müller-Spitzer is hangsúlyozza), ennek a nézőpontnak a vizsgálata interdiszciplináris módszerek kombinációjának alkalmazását igényli. A kutatásokból származó eredmények egyaránt felhasználhatóak a szótárkészítésben és a szótárhasználat oktatásában.

Némileg egyszerűbben fogalmaz Atkins és Rundell (2008: 30), akik azt mondják, hogy a szótárhasználati kutatások mindazokat a módszereket magukban foglalják, amelyek arra irányulnak, hogy kiderítsék, mit is csinálnak az emberek, amikor a szótáraikat használják, mit szeretnek, és mit nem szeretnek bennük, illetve milyen típusú problémák megoldása miatt használják őket. Továbbá élesen elkülönítik egymástól a témához kapcsolódó piackutatást és a tudományos kutatást. Előbbit maguk a szótárkiadó cégek végzik közvélemény-kutatás, kérdőíves felmérés, informális beszélgetések (tanárokkal, diákokkal, egyéb felhasználókkal) alkalmazásával. A piackutatás célja nyilvánvalóan a fogyasztói igények felmérése, és az eredményeket felhasználva, közvetett módon minél nagyobb profit szerzése. (A probléma az ily módon nyert adatokkal az, hogy azok az esetek túlnyomó részében üzleti titoknak minősülnek, a kiadók nem osztják meg őket a nyilvánossággal.) A tudományos (lexikográfiai) kutatás során az anyagi megfontolások nem játszanak szerepet, és leginkább az oktatási célokat szolgáló vagy oktatási környezetben véghezvitt kutatások a jellemzőek.

Wiegand (1987) szerint (idézi Töpel 2014: 16) a szótárhasználati kutatásokban a következő kérdések vizsgálata jöhet szóba: kik, milyen módon, milyen körülmények között, mikor, milyen időtartamban, hol, milyen alkalomból, milyen céllal, milyen eredménnyel és milyen következményekkel használják a szótárakat?

A tudományos kutatás során többféle módszerrel élhet a kutató, Töpel (2014: 18) az alábbiak szerint kategorizálja a módszereket:

Kérdés.

- a) írott (kérdőív)
- b) szóbeli (interjú)

Megfigyelés.

- a) Önmegfigyelés (feljegyzések készítése a szótárhasználatról, hangos gondolkodás, kommentárok a szótárhasználatról).
- b) Külső megfigyelés (megfigyelési jegyzőkönyvek a szótárhasználókról, videofelvételek készítése, az elektronikus szótáraknál log fájlok és szemmozgás követéses adatok elemzése).

Kísérlet/teszt.

Tartalomelemzés.

2.3. Onlineszótár-használati kutatások

A szótárhasználati kutatások a lexikográfiai kutatások legújabb kutatási területei közé tartoznak, és számuk nem túl nagy; ez a megállapítás hatványozottan igaz az elektronikus- és onlineszótár-használati kutatásokkal kapcsolatban, mivel azok a szótárak legújabb generációját képviselik. Ez a tény – ahogy arra Müller-Spitzer, Koplenig és Töpel (2012: 425) is felhívja a figyelmet – erős kontrasztban áll azzal az egyértelmű tendenciával, hogy az elektronikus (és online) szótárakhoz egyre nagyobb arányban fordulnak a felhasználók, miközben a papíralapú szótárak jelentősége fokozatosan csökken.

Nagy hiányosság, hogy az elektronikus szótárhasználatról a Müller-Spitzer (2014) által szerkesztett, *Using Online Dictionaries* megjelenéséig nem létezett összefoglaló mű, legfeljebb különálló tanulmányok. Az egyetlen kivételt Welker (2006) portugál nyelven megjelent könyve jelenti, amely önálló fejezetet szentel a témának.

A fontosabb szótárhasználati kutatásokat és a belőlük készült publikációkat Töpel (2014) gyűjtötte össze. A kutatásokról általánosságban elmondható, hogy leginkább kétnyelvű vagy többnyelvű szótárakra vonatkoznak, de kedvelt téma a nyomtatott és az elektronikus, valamint az egynyelvű és a kétnyelvű szótárak használatának összevetése is. Ez utóbbi abból is fakadhat, hogy jellemzően a szókincs-elsajátítási helyzetben történő szótárhasználatot vizsgálták. A tanulmányok egyenkénti részletes bemutatásától ehelyütt eltekintek, a legfontosabb publikációkat felsorolom őket, és bibliográfiai adataikat az irodalomjegyzékben szerepeltetem: Leffa (1993), Aust et al. (1993), Laufer és Hill (2000), Nesi (2000b), Corris et

al. (2000), Tono (2000), Lemnitzer (2001), Winkler (2001), Selva és Verlinde (2002), Ernst-Martins (2003), Hill és Laufer (2003), de Schryver és Joffe (2004), Bergenholtz és Johnsen (2005), Hass (2005), Sánchez Ramos (2005), de Schryver et al. (2006), Laufer és Levitzky-Aviad (2006), Boonmoh és Nesi (2008), Petrylaite et al. (2008), Lew és Doroszevska (2009), Simonsen (2009), Chen (2010), Dziemanko (2010), Bank (2010), Verlinde és Binon (2010), Boonmoh (2011), Simonsen (2011), Tono (2011), Dziemanko (2011), Kaneta (2011), Law és Li (2011), Boonmoh (2012), Dziemanko (2012), Lorentzen és Theilgaard (2012), Heid és Zimmermann (2012), Wictorsen Kola (2012), Hult (2012).

A szótárhasználati kutatások általános áttekintése során összefoglaltam a szóba jöhető módszereket (2.2-es fejezet), ezek közül azonban nem mindegyik alkalmas az onlineszótárhasználat vizsgálatára. Töpel (2014) kiemeli, hogy a lehetséges módszerek közül a legnépszerűbb az ún. „*log fájl analízis*”, amely során a kutató a felhasználó szótárhasználat közbeni aktivitását naplózó fájlokból nyer ki adatokat, majd elemzi azokat. Előnye, hogy nagyszámú felhasználót lehet egyidejűleg vizsgálni, az így nyert adatok pedig megbízhatóak. Hátránya viszont, hogy a naplózott fájlok által közvetített adatok sok esetben nem hús-vér emberek tevékenységét tükrözik, hanem ún. webes keresőrobotokét. További probléma még, hogy a log fájlok analízisével csak már létező szótárak használatát lehet kutatni, ráadásul úgy, hogy a felhasználók szociológiai háttéréről semmilyen adat nem derül ki. Végül meg kell jegyezni, hogy az adott ország jogi környezetétől függően az ilyen jellegű adatgyűjtéssel kapcsolatban adatvédelmi aggályok is felmerülhetnek. Szintén gyakran használt kutatási módszer a *kérdőíves felmérés* és az *interjú*, melyek előnyeit és hátrányait a későbbiekben ismertetem (disszertációmban is ezt a két módszert alkalmazom a szótárhasználókra vonatkozó vizsgálataim során). Az egyik legújabb módszer az ún. „*szemkövetés vizsgálat*”, amelynek során a rendelkezésre álló eszközökkel a kutatók képesek arra, hogy kövessék a felhasználó szemmozgását, és rögzítsék, hogy a szótárhasználat során a képernyő éppen melyik területére fókuszál. A módszer sajnos meglehetősen drága, így – noha hasznos adatokat szolgáltat – csak viszonylag kevés számú alany vizsgálatát teszi lehetővé.

Töpel (2014: 48) hangsúlyozza, hogy a leginkább üdvözlendő és hatékony eljárás az lenne, ha az említett módszereket egyidejűleg lehetne alkalmazni az onlineszótárhasználat kutatása során, e módon kiküszöbölve az egyes módszerekre jellemző hiányosságokat és nehézségeket. Ilyen jellegű komplex vizsgálatra idáig mindössze egy kutatócsoport vállalkozott, a mannheimi Institut für Deutsche Sprache égisze alatt. A kutatás leírása és eredményei a Müller-Spitzer (2014) által szerkesztett kötetben, valamint a www.using-dictionaries.info honlapon olvashatóak.

2.4. A magyarországi szótárhasználati kutatások

A szótárhasználatra vonatkozó kutatások száma a magyarországi lexikográfiában is kevés. Ennek oka valószínűleg – ahogy az a nemzetközi áttekintésből is érzékelhető – a módszerek komplikáltsága, a kutatások pénz- és időigényessége lehet. A szakirodalomban alig-alig találhatók magyar kutatók által publikált eredmények. A következőkben a magyar kutatásokat ismertetem.

Kontra Miklós (1997) *Szótárhasználók a magyar szótárírás aranykorában* címmel írt tanulmánya a Kiss Lajos 75. születésnapja alkalmából készült *Szavak – Nevek – Szótárak* című kötetben jelent meg. Kontra az 1988-ban végzett Magyar Nemzeti Szociolingvisztikai Vizsgálat során a szótárhasználattal kapcsolatosan feltett kérdésekre adott válaszokat összesíti és ismerteti (Kontra 1997: 230–231). A 832 megkérdezett adatközlőt arról kérdezték, hogy milyen szótárak, szótári típusok találhatók meg az otthonukban. Az összesített eredmények szerint az alábbi arányokban birtokolnak a válaszadók a háztartásukban szótárakat:

- Idegen nyelvű szótár: 68%
- Helyesírási szótár vagy kézikönyv: 67%
- Idegen szavak szótára: 58%
- Magyar értelmező szótár: 50%
- Nyelvészeti, nyelvhelyességi tárgyú könyv: 28%
- Magyar szinonimaszótár: 7%
- Magyar etimológiai szótár: 2%

A kapott válaszok alapján megvizsgálták, hogy a megkérdezettek különféle csoportjai (életkori, nem szerinti, lakóhely és foglalkozás szerinti) és az egyes szótárak birtoklása között volt-e összefüggés. A statisztikai számítások azt az eredményt hozták, hogy nincsen összefüggés, kivételt csupán az jelentett, hogy a budapestiek a vidékieknél nagyobb arányban birtokoltak idegen nyelvű szótárakat és idegen szavak szótárát.

Márkus Katalin és Szöllősy Éva (2006) tanulmányukban angolul tanuló középiskolások szótárhasználati szokásait vizsgálták. Kutatásuk kiindulási alapja Szöllősy (2004) korábbi cikke, melyben angolul tanuló diákok szótárválasztási szokásait elemezte. A 2006-os vizsgálatba kérdőíves módszerrel 20 budapesti középiskola 122 angolul tanuló, 11. évfolyamos diákját sikerült bevonni. A kérdőív kérdései a tanulók által leggyakrabban használt nyomtatott kétnyelvű és egynyelvű szótárakra, illetve – új elemként – az esetlegesen használt online szótárakra vonatkoztak. A kérdőív kiegészült továbbá gyakorlati jellegű

szótárhasználati feladatokkal is. A kapott eredményekből a szerzők azt a következtetést vonták le, hogy „a tanulók szótártudatossága igen alacsony szintű, és (...) oktatni kell a szótárak helyes megválasztását, a helyes és célirányos szótárhasználatot és általában a szótárismeretet” (Márkus–Szöllősy 2006: 111), mivel a diákoknak nagy hiányosságaik vannak arra vonatkozóan, hogy a szótárban mit, hol és hogyan keressenek. Disszertációm szempontjából az online szótárakra vonatkozó részek a legérdekesebbek. A 122 diák közül mindössze 32 használt online szótárakat (név szerint említették az alábbiakat: MoBi Dictionary, SZTAKI Online Szótár, JOMAGAM Szótár). A 32 tanulóból 26-an ugyanabba a középiskolába jártak, ők mindannyian tanári javaslatra, utasításra fordultak online szótárakhoz.

Az eddig említett publikációk elsődlegesen a papíralapú szótárak használatát vizsgálták. Mindössze egyetlen olyan tanulmányt találtam, amely az elektronikusszótárhasználatra fókuszál: Földes András (2005) munkáját, aki – az azóta már idejétmúlt technológiának számító – WAP-os (Wireless Application Protocol) rendszeren működő MoBiWAP (angol–magyar, német–magyar nyelvpárokat és szinonimaszótárt tartalmazó) szótári rendszer használatát vizsgálta. A felhasználói adatok kinyerése a naplózott log fájlok felhasználásával történt, amelyek közel három és fél millió rekordot tartalmaztak. A kutatás során vizsgálták a 10 leggyakrabban keresett szót, amelyek között érdekes módon elsősorban voltak az obszcén, trágár szavak (valószínűleg az akkor újnak számító technológia alacsony életkorú felhasználói körének köszönhetően); a szótári lekérdezések időbeli eloszlását; és az adott felhasználók közötti keresett szavak közötti összefüggést. Földes kutatásának elsődleges célja a szótárhasználói elégedettség növelését célzó fejlesztésekhez felhasználható adatok kinyerése, és összefüggések felállítása volt.

Mint az a magyar nyelvű szakirodalom áttekintéséből is látszik, mind a papíralapú, mind az elektronikus és online szótárak használatára vonatkozó kutatásokból kevés van. A disszertációmban bemutatott vizsgálatok és a belőlük nyert eredmények ennek a hiánynak (a részleges) kitöltését célozzák.

3. Az online szótárak minősítése: Szempontrendszer online szótárak minősítéséhez

3.1. A szempontrendszer megalkotásának célja

A modern lexikográfiai kutatások vissza-visszatérő problémája, hogy a folyamatosan fejlesztett szótárak, referenciaművek értékeléséhez hiányoznak az összehasonlíthatóság és a minősítést segítő átfogó, objektív kritikai szempontrendszerek. Ez egyrészt abból fakad, hogy a szótárak tartalmi és formai jegyei olyannyira különbözőek és egyediek lehetnek, hogy rendkívül nehéz egységes, minden egyes szótárra alkalmazható szempontrendszer kidolgozása.¹⁶ Másrészt a szótárak olyan mértékű változáson, fejlődésen mentek (mennek) keresztül az utóbbi évtizedekben, hogy egy-egy minősítési szempontrendszer rövid idő alatt idejétmúlttá, sok esetben alkalmazhatatlanná válik az újonnan megjelenő szótárakra.

A fenti megállapítást jól példázza a papíralapú szótárak háttérbe szorulása, hiszen amikorra megjelentek az első részletesnek és alaposnak mondható szótárkritikával foglalkozó tanulmányok, addigra már általánosan elterjedt az elektronikus és az online szótárak használata. Ugyanakkor nem mondhatjuk, hogy a hagyományos szótárakra vonatkozó, korábban megalkotott szempontrendszerek a továbbiakban teljesen használhatatlanok lennének, mivel azok bizonyos (hordozótól független) elemei az elektronikus és online szótárakra is alkalmazhatóak.

Disszertációmban egy olyan, kifejezetten az online szótárakra alkalmazható átfogó minősítő szempontrendszert teszek közzé, amelynek célja, hogy a fokozatosan dominánssá váló online formátumban megjelenő szótárak és referenciaművek jellemzőinek értékeléséhez, elemzéséhez, összevetéséhez nyújtson hasznos segédletet a szótárhasználók, illetve a szótárkritikát író szakemberek számára. A felsorolt szempontok alapvetően online szótárak jellemzésére szolgálnak, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy egyes jellemzők a hagyományos szótárakban is megvannak, és még ennél is nagyobb átfedés lehetséges az offline és egyéb elektronikus (CD, DVD stb.) szótári jellemzők között.

---

¹⁶ Érdemes megjegyezni azonban, hogy a szótárkészítést szabványok is segítik, vö. Fóris–Sermann 2010 és Sermann 2013.

3.2. A szempontrendszer szakirodalmi előzményei és a kutatási módszerek

Számos olyan lexikográfiai témájú könyv és tanulmány született, amelyekben a különböző típusú szótárak minősítéséhez, értékeléséhez, tipizálásához segítséget nyújtó szempontrendszerrel olvashatunk, valamint több olyan tanulmányt is publikáltak, amelyek magával a szótárkritika művelésével foglalkoznak (lásd 1.2.1. fejezet). Megjegyzem, hogy az idegen nyelvű (különösen az angol nyelvű) lexikográfiai szakirodalomban jóval több publikáció jelent meg a témában, magyar nyelven viszonylag kevés írás létezik eddig erről.

A jelen fejezetben kifejtett minősítési szempontrendszer megalkotásához a hivatkozott szakirodalomban írtakat is felhasználtam, konkrétan Magay (2004b) tanulmányában megfogalmazott szempontokat és Kemmer (2010) „kritériumkatalógusát”. Saját szempontrendszerem felépítése Fóris és Rihmer (2007) cikkéhez kapcsolódó (hagyományos szótárakra kidolgozott) elemzési szempontrendszer struktúráját követi, annak fő pontjai köré csoportosul, de igazodik az online szótárak speciális jellemzőihez. A szempontrendszer egyes alpontjaihoz egyéb – a szótáraknak csak bizonyos jellemzőit kiemelő – lexikográfiai témájú cikkek megállapításait is felhasználtam, amelyekre az egyes szempontok kifejtésénél hivatkozom.

Fóris és Rihmer (2007) tanulmányának függelékeként közzétett szempontrendszer struktúráját követve szótárminősítési szempontjaimat három nagy csomópont köré szervezem. Elsőként az online szótárral kapcsolatos háttér-információkat részletezem, majd az online szótárak általános tartalmáról szóló információk következnek, végül a szótárak használatáról szóló információkat vizsgálom.

Vizsgálataim alapvetően leíró jellegű, empirikus vizsgálatok. A kutatások során többféle, egymáshoz kapcsolódó és egymást kiegészítő módszert alkalmaztam. A szakirodalmi előzmények feltárásához egyrészt hagyományos könyvtári kutatómunkát folytattam, másrészt számos, (esetenként kizárólag) az interneten fellelhető publikációt használtam fel. A vizsgálatok tárgyát képező online szótárakhoz (mint primer forrásokhoz) – értelemszerűen – az interneten fértem hozzá, de a velük való összevetéshez felhasználtam hagyományos (nyomtatott) és egyéb elektronikus szótárakat is.

Szempontrendszeremben a következő rendező elvet követem: először sorra veszem az általam felállított szótárminősítési szempontrendszer egyes pontjait, amelyeket részletesen kifejtek, és azokat szótári példákon keresztül is magyarázom, szemléltetem. Az egyes jellemzőknél példaként hozott online szótárak internetes elérhetőségét a *Források* alatt

tüntetem fel. Értekezésem végén a szempontrendszert vázlatos, magyarázatok nélküli formában mellékletként közlöm (1. sz. melléklet). Az egyes elemzési pontok sorrendje a főszövegben található sorrendet követi. Az eredeti szempontrendszernek ugyan nem képezi részét, de az esettanulmányok végén *Összegzés/Kitekintés* címmel (a komplex elemzéshez képest) némileg szubjektív összefoglalást és véleményt közlök a kiválasztott online szótárakról.

A vizsgálat alá vett, illetve disszertációmban példaanyagként megjelenő, valamint a szempontrendszer pontjaihoz kapcsolódó szótárakat a *Források* részben sorolom fel, a felhasznált tudományos művek adatai pedig az *Irodalomban* kaptak helyet.

3.3. A minősítési szempontok

3.3.1. Az online szótárral kapcsolatos háttér-információk

Egy szótár minőségével kapcsolatban a szótárak tartalmi és formai jegyeinek vizsgálata mellett hasznos következtetéseket vonhatunk le, ha megvizsgáljuk a szótárhoz kapcsolódó háttér-információkat. Vizsgálhatjuk a szótár tágabb hátterét, amely magában foglalja az adott szótár előzményeit, illetve a szűkebb hátteret, amely a szótár kiadójával/készítőjével kapcsolatos tudnivalókat összegzi.

Tágabb háttér

Az online szótárakat az előzményeik alapján két nagy csoportra oszthatjuk. Egy részük rendelkezik valamilyen „papírszótári” előzménnyel, például az olyan tradicionális szótárkiadó cégek online szótárjai, amelyek korábban már papírszótárakként is megjelentek. Ilyenek például az olyan neves angolszász kiadók szótárjai, mint az Oxford University Press vagy a Longman. Mindkét kiadó kínál online szótárakat (*OED Online* és *LDOCE Online*) felhasználói számára, amelyek anyaga a kiadók forgalomban lévő, hagyományos szótáraitra épül. A hagyományos szótárak online formátumra való átültetése többféle formában is megvalósulhat. Elliot (2000) cikkében jól nyomon követhető az az összetett, hosszadalmas és költséges folyamat, amelynek során egy kiadó (jelen esetben az Oxford University Press) a már létező papírszótárát interneten is elérhetővé teszi. A cikkből megismerhetjük, hogy milyen fő munkafázisai voltak a bemutatott online szótár megalkotásának (piackutatás, szoftverfejlesztés, prototípus elkészítése, grafikai dizájn), illetve, hogy mindez mekkora költséggel járt az Oxford Kiadónak (közel másfél millió amerikai dollár).

Az online szótárak másik csoportja abba a körbe tartozik, amelyek eleve internetes megjelenési céllal készültek, tehát semmilyen hagyományos előzményük nem volt. Jellegükből fakadóan ide sorolhatóak a közösségi szótárak és azok talán legismertebb képviselői, a wiki szótárprojektek. Egy korábbi elemzés során már foglalkoztam az *OmegaWiki* szótári adatbázissal (Gaál 2012a): e szótár előzményei több állomásból álltak. A szótár a megszületése óta folyamatosan változott: funkcióiban, szolgáltatásaiban és tartalmában is, amit többszöri névváltoztatás is követett. Indulásakor *WiktionaryZ*-nek, majd *Ultimate Wiktionary*-nek nevezték, és csak 2006 óta viseli az *OmegaWiki* nevet. Akár hagyományos, akár internetes előzményekkel rendelkezik egy online szótár, elemzése során mindenképpen hasznos lehet az egyes fejlődési szakaszoknál megfigyelhető tartalmi változások, szolgáltatásbeli előrelépések vizsgálata, hiszen így követhető nyomon a korábbi kiadásokhoz, verziókhöz viszonyított fejlődés.

Az online formátum egyik hátránya viszont, hogy míg a hagyományos szótáraknál viszonylag egyszerű módon hozzáférhetőek és összehasonlíthatóak voltak a korábban megjelent papíralapú referenciaművek, addig az online szótáraknál számolni kell azzal az eshetőséggel, hogy – sok más internetes tartalomhoz hasonlóan – egy verziófrissítésből, vagy más egyéb okból kifolyólag a korábbi adatok végérvényesen elveszhetnek, hacsak nem fordítottak gondot azok archiválására.

Szűkebb háttér

Az online szótárak szűkebb háttérének vizsgálata alatt a szótár kiadójának, készítőjének a bemutatását értem. A hagyományos szótárak esetében ez a jellemző még viszonylag egyszerűen áttekinthető volt, hiszen a szótárak kiadói, illetve szerzői általában könnyen meghatározhatóak voltak, ami bizonyos mértékig támpontot nyújthatott a szótár minőségével, megbízhatóságával kapcsolatosan is. Az online szótárak megjelenésével a helyzet árnyaltabbá vált, mivel kibővült a szótárkészítők, kiadók köre, ráadásul új jelenségként a közösségi szótárkészítés is egyre nagyobb méreteket ölt. Fuertes-Olivera (2010) tanulmányában két alapvető csoportba sorolja az online szótárakat: megkülönbözteti az intézmények/intézetek által létrehozott internetes szótárakat és a közösség által szabadon szerkesztett többnyelvű online referenciaműveket. Saját felosztásomban az előbbi csoportosítást tovább bontom és a szótár kiadója, szerkesztője szempontjából az alábbi kategóriákat állítom fel: a) intézmény, szervezet által szerkesztett, b) (szótár)kiadó cég által szerkesztett, c) magánszemély által szerkesztett, d) közösség által szerkesztett, e) intézmény/szervezet/kiadó/magánszemély által

szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótárak. Az alábbiakban az említett öt típust jellemzem és szemléltetem példákon keresztül.

a) Intézmény, szervezet által szerkesztett online szótárak: e szótártípus jellemzője, hogy általában nonprofit, nem kereskedelmi céllal létrehozott, szakemberek által összeállított szótárakról van szó. Ebbe a kategóriába sorolható például az Institut für Deutsche Sprache Mannheim (IDS) által fejlesztett, több mint 300.000 szócikket tartalmazó *lexiko*, német nyelvű szótárprojekt.

b) Szótárkiadó cég által szerkesztett online szótárak: az igazán neves szótárkiadó cégek ma már nem engedhetik meg maguknak, hogy csak hagyományos szótáraikkal képviseltesék magukat a piacon. (Sőt, egyre inkább az online piac élvez prioritást a hagyományos papíralapú piaccal szemben.) Ebből kifolyólag egyre több, kiadócégek által üzemeltetett, professzionális szótároldalt érhetünk el a kiadók honlapjairól. A kiadók egy része ingyenes, mások fizetős, illetve részben fizetős oldalakat kínál a felhasználók számára. Többek között itt lehet felsorolni a korábban már említett *LDOCE* és *OED Online* szótárakat, vagy magyar vonatkozásúként az *Akadémiai Kiadó online szótárait*.

c) Magánszemély által szerkesztett online szótárak: az internet kínálta számtalan lehetőség közé tartozik, hogy a világhálón viszonylag egyszerűen megalkothatjuk és közzétehetjük saját szótárainkat is. A magánszemélyek által megalkotott szótárak jellemzően csekély mennyiségű szóanyagot tartalmaznak, sokszor nem is tekinthetőek valódi szótárnak, inkább csak szójegyzékeknek. Zömében valamilyen speciális terület szóanyagát dolgozzák fel, amelyek az általános szótárakban nem kellő mértékben reprezentáltak, illetve szakszótárakban való feldolgozásuk is mérsékelt. Ezek a tulajdonságok jellemzik például a Thomas Schied által, egy kutatási projekthez kapcsolódóan készített, többnyelvű, a futball szókincsét feldolgozó *Kicktionary* nevű szótárt.

d) Közösség által szerkesztett online szótárak: ez a szótártípus a *Wikipédia* világméretű sikere óta számít a hagyományos módon szerkesztett szótárak vetélytársának. A legismertebb képviselői a különböző *wiki* szótárprojektek, amelyek teljes egészében decentralizált módon, az internethasználók szerkesztői aktivitása nyomán módosulnak és bővülnek, az általuk generált tartalommal („user-generated content” vö. Lew 2014). A *wiki* közösségi szótárprojektek közül az egyik legismertebb és legmonumentálisabb online szótár a *Wiktionary*, amellyel a 4.1-es fejezetben részletesen is foglalkozom.

e) Intézmény/szervezet/kiadó/magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó online szótárak: már az e-lexikográfia megjelenését megelőző időkben is volt rá példa, hogy a szótárírók felhasználták a laikus közönség által

szolgáltatott, beküldött adatokat. Az internet megjelenésével az ilyen jellegű együttműködések még egyszerűbbé és kézenfekvőbbé váltak. Számos online szótár tartalmaz olyan lehetőséget, amelynek keretein belül a felhasználók továbbíthatják javaslataikat a szerkesztőknek, és ezek a javaslatok valamilyen formában meg is jelenhetnek az adott online szótárban. A Termini Kutatóhálózat által szerkesztett *Ht-online szótár* a határon túli magyar nyelvváltozatokat dolgozza fel egy szótári adatbázis formájában (bővebben lásd Gaál 2012b). A felhasználóknak regisztráció után a szótárhoz kapcsolódó fórumon keresztül van módjuk arra, hogy a szócikkekkel kapcsolatban javaslatokat tegyenek és így aktívan hozzájáruljanak a szótár bővítéséhez.

3.3.2. A szótár általános tartalmáról szóló információk

Egy adott szótár minősítésének, elemzésének talán legfontosabb részét képezik az általános tartalmi információkról szóló pontok. Ennek megfelelően szempontrendszeremben is a legnagyobb hangsúlyt ez a fejezet kapja, amely három további alfejezetre lebontva (a szótár fizikai leírása, a szótár szerkezete, a szótár tartalma) tárgyalja az online szótárak általános tartalmáról szóló információkat.

Az online szótár fizikai leírása

A hagyományos szótárakról szóló recenziókban visszatérő elem volt a szótárkötet fizikai paramétereinek (oldalak száma, papírminőség, nyomtatási minőség stb.) leírása. Az online szótáraknál a fizikai jellemzők alapjaiban változtak meg a papírszótárakhoz képest, így leírásukhoz is zömében új szempontok szükségesek. Ezek a pontok a következők lehetnek: a szótár technikai paraméterei, a szótár jellege, a szótár beágyazottsága, a szótár ára.

A szótár technikai paraméterei

Egy online szótár zavartalan működtetéséhez nem árt, ha a felhasználó tisztában van annak technikai jellemzőivel, hiszen amennyiben bizonyos külső, technikai feltételek nem valósulnak meg, abban az esetben a szótárhasználat hatékonysága és a „felhasználói élmény” nem lesz kielégítő. A szótár technikai paraméterei közé sorolom: a) a szükséges hardverkövetelményeket, a szótárprogram sebességét, b) a futtatási platformokat, c) a futtatáshoz szükséges szoftvereket és d) a szótárszoftverek jellemzőit.

a) A szükséges hardverkövetelmények, a szótár sebessége: az online szótárak egyik nagy előnyeként szokás említeni, hogy használatuk jóval gyorsabb, mint egy hagyományos szótáré. Ez a gyorsaság azonban csak akkor realizálódik, ha az a hardver, amelyen a

szótároldalt futtatjuk, megfelel az optimális hardverkövetelményeknek. Hiszen mi sem bosszantóbb, mint amikor hosszasan várakoznunk kell arra, hogy maga a szótároldal, vagy a találati oldal megjelenjen a képernyőn. Egy szótár minőségi megítélésénél mindenképpen hasznos megadni, hogy milyen erősségű hardverre van szükségünk az online szótár futtatásához. A szótárak erőforrásigénye általában egyenes arányban van azok bonyolultságával, hiszen például a multimédiás elemeket is tartalmazó szótárak futtatása értelemszerűen más típusú és erősségű hardvereket igényel (igényelhet), mint a csak szöveges információkat tartalmazó szótáraké. Természetesen nem csak a felhasználók hardvere befolyásolhatja a szótár sebességét, hanem olyan (a felhasználó szempontjából) külső tényezők is, mint a szerverek sebessége vagy, hogy a szótároldal programozói milyen mértékben tudták a sebesség szempontjából optimalizálni a szótárszoftvert, de akár ide sorolható az is, hogy mielőtt a felhasználó elkezdi a szótári keresést, szükséges-e jelszóval bejelentkezni az online felületre.

b) Futtatási platformok: néhány évvel ezelőtt még evidens volt, hogy a világhálót (és ebből kifolyólag az online szótárakat) csak valamilyen asztali számítógépen vagy laptopon keresztül érhetjük el. A számítástechnika és a mobilkommunikáció fejlődésével jelentős mértékben és rendkívül gyorsan növekszik az okostelefonok és táblagépek felhasználóinak tábora. Egyre gyakoribb, hogy az online szótárak készítői ez utóbbi platformokra optimalizált változatokat is készítenek szótáraikból. Jó példa erre a korábban említett *ORIGO SZTAKI szótára*, amelynek „normál verziója” is elérhető ugyan mobil eszközökről, ekkor azonban a telefon vagy táblagép képernyőjének kis mérete miatt meglehetősen nehézkes annak használata. A mobil eszközök képességeihez igazított változat (www.regiszotar.sztaki.hu/m) azonban már kényelmes használatot biztosít iOS, Android vagy Windows Phone (újabbban Windows Mobile) operációs rendszert futtató eszközökön is. A trendek mindenképpen abba az irányba mutatnak, hogy rövid időn belül az okostelefonok és táblagépek a hagyományos számítógépeknél gyakoribb futtatási platformjaivá válnak az online szótáraknak. (Lásd a 6. és 7. fejezet a szótárak futtatási platformjaira vonatkozó részeit.)

c) Futtatáshoz szükséges szoftver: az online szótárakat leggyakrabban valamilyen internetes böngészőprogram segítségével futtathatjuk, és egyéb szoftverekre nincs szükség. Vannak azonban olyan szótárak, amelyek audiovizuális információkat is tartalmaznak, és megjelenítésükhöz külső lejátszószoftverekre is szükségünk lehet. Az *ABT Ballet Dictionary* különböző balett-terminusokat tartalmaz, amelyek könnyebb értelmezését rövid video fájlok is segítik. A szótár nem tartalmaz azonban beépített lejátszót, így a videók megtekintéséhez a QuickTime nevű szoftvert is telepítenünk kell számítógépünkre. Számos online szótárhoz

telepíthetünk internetes böngészőnkbe beépülő bővítményt (pl. *Wiktionary*), amelyek azt a célt szolgálják, hogy ne legyen szükség minden egyes alkalommal az online szótár internetes címének begépelésére, ehelyett egy kattintással érhesük el a szótár keresőmezőjét. Az okostelefonokhoz igazított online verziókhöz kapcsolódóan kell megemlíteni, hogy nem csak internetes cím beírásával érhetjük el ezeket a szótárakat, hanem néhány szótárkiadó cég külön mobil-alkalmazást készített a szótárakhoz való könnyebb hozzáféréshez. Ebben az esetben, ha telepítjük, majd elindítjuk a mobiltelefonos alkalmazást, máris hozzáférhetünk a szótári információkhoz. Ilyen szolgáltatást kínál például a *Merriam Webster* internetes oldala (<http://www.merriam-webster.com/apps>) iOS-es, Androidos és Windowsos mobilkészülékekre is.

d) A szótárszoftver jellemzése: az online szótárak zökkenőmentes használatának egyik feltétele, hogy a szótárszoftver kellő mértékben felhasználóbarát legyen. A könnyű áttekinthetőség, a szótár egyes funkcióinak egyszerű elérhetősége alapkövetelmény egy jó minőségű online szótárral szemben. A különböző szótárkészítők általában egyedi arculatot terveznek saját online szótáruknak, így minden egyes szótár kezelésének elsajátítása többkevesebb időt vesz igénybe. Léteznek ugyanakkor olyan online szótárak is, amelyek azonos alapszoftverre épülnek, így ezek a szótároldalak szinte azonos felépítéssel, kezelőfelülettel bírnak, és az elérhető funkciók is nagyfokú hasonlóságot mutatnak, még ha a szótárak tartalma teljesen el is tér egymástól. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk a különböző *wiki* szótárprojekteket, hiszen azok egytől egyig a nyílt forráskódú *MediaWiki* szoftverre épülnek.

A felhasználók számára nagy segítséget nyújthat az online szótáron belüli eligazodásban, ha a szótárszoftver nem csak egy, hanem több nyelven is elérhető. Az egynyelvű szótáraknál a nyelvek közötti átváltás opció magától értetődően nem jelenik meg, többnyelvű szótárak esetében több esetben is találkozhatunk vele. Az *Ultralingua.com* négynyelvű (angol, portugál, francia, spanyol) szótárban egy legördülő menü segítségével megválaszthatjuk a szótároldal nyelvét, ilyenkor minden menü és felirat a kiválasztott nyelvre vált át. Negatív példaként említhető az előbbi szótárnál jóval ismertebb *Dictionary.com*, amely nem csak egynyelvű, hanem többnyelvű szótárként is funkcionál, ha a felhasználó a szótár „Translate” menüjére vált át. A *Dictionary.com*-on azonban a nyelvválasztás nem szerepel az opciók között, így a szótár felület csak angol nyelven áll a felhasználók rendelkezésére, megnehezítve ezzel az angolul nem (vagy nem kielégítő szinten) beszélők dolgát.

A szótár jellege

Az első online szótárak megjelenésükkor még nem számítottak a hagyományos szótárak valódi vetélytársainak, mivel nem nyújtottak valódi plusz tartalmat és szolgáltatásokat a papírszótárakhoz képest. Arról volt mindössze szó, hogy a már meglévő hagyományos tartalmakat digitalizálták, és interneten is elérhetővé tették. A szótár szerkezete, a szócikkek felépítése és tartalma azonban nem igazodott az elektronikus formátum kínálati lehetőségeihez. Prószy (2004) egy korábbi tanulmányában „elektronikus papírszótáraknak” nevezte az ilyen típusú szótárakat. Erre a típusra találhatunk számos példát a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) honlapján, ahol fellelhető néhány hagyományos szótár online elérhető, de ugyanakkor papírszótárról beszkennelt változata, mint például az 1888-as *Magyar Nyelvtörténeti Szótár* digitálisan, pdf formátumban olvasható verziója. Szintén a MEK honlapján szerepel egy (Vonyó Attila gyűjtésén alapuló) *Angol–magyar/magyar–angol szótár*, amely annyiban előrelépés az előbb említett *Nyelvtörténeti szótár*hoz képest, hogy html formátumban érhető el és tartalmaz egy betűrendes lapozó keresési opciót, azonban „valódi online szótárnak” még egyáltalán nem tekinthető.

Az előző bekezdésben említett szótártípus szerencsére azóta már eltűnőben van: az újonnan megjelenő online szótárak nagy része olyan struktúra szerint épül fel, hogy ki tudja használni az internet nyújtotta előnyöket, és így joggal nevezhetőek „valódi online szótáraknak”. A két fentebb említett online szótártípus közötti különbséget jól szemlélteti Kwary (2010) cikke, amelyben online pénzügyi szótárak jellemzőit vizsgálja, és az alapján osztályozza őket, hogy milyen mértékben használják ki az elektronikus formátum, illetve az internet adta lehetőségeket.

A szótár beágyazottsága

A szótár beágyazottsága alatt azt a jellemzőt értem, amely arra vonatkozik, hogy egy adott szótár kapcsolódik-e – és ha igen, akkor milyen formában – egy nagyobb szótári hálózathoz. Ha megvizsgáljuk az online szótárak más online szótárakkal való kapcsolatát, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy csak egy részük működik teljesen önállóan és „szeparáltan”, számos közülük azonban – valamilyen formában – kapcsolatban áll más szótárakkal. Lew (2011) angol nyelvű online szótárakkal foglalkozó tanulmányában négy osztályt állít fel: a) egyedülálló szótár, b) szótári klaszter, c) szótárportál, d) szótári gyűjtőoldal. Saját szempontrendszerembe változatlan formában átemelem Lew felosztását, és az alábbiakban az egyes típusokat példákkal is szemléltetem.

a) Egyedülálló szótár: leginkább ez a típus hasonlít a hagyományos szótárakra, önállóan, más szótárakhoz való kapcsolat nélkül működnek. Ide sorolhatjuk például a szűkebb háttérnél példaként hozott *Kicktionary* szótárt.

b) Szótári klaszter: olyan szótároldalak tartoznak ide, amelyek egy internetes oldalról több szótárhoz való hozzáférést is kínálnak. Lew (2011) a *Cambridge* kiadó online szótári oldalát említi példaként, ahol egy és többnyelvű szótárak és szakszótárak anyagában is kereshetünk.

c) Szótárportál: léteznek olyan internetes oldalak, amelyek csupán azt a célt szolgálják, hogy összegyűjtsék különböző online szótárak linkjeit, amelyek közül a felhasználó igényei szerint válogathat. Magyarországon nagyon népszerűek a *startlap.hu* honlaphoz hasonló tematikus gyűjtőoldalak. A *szótár.lap.hu* segítségével – amely a magyar nyelvű szótárportálok egy népszerű reprezentánsa – a legkülönfélébb online szótárakat érhetjük el egyetlen kattintással.

d) Szótári gyűjtőoldal: a szótári gyűjtőoldalak valójában nem tekinthetők szótáraknak, hiszen önálló adatbázissal nem rendelkeznek, hanem más online szótárak adatait felhasználva jelenítik meg a felhasználó által keresett információkat. Az egyik legátfogóbb keresési hálóval rendelkező gyűjtőoldal a *Onelook Dictionary Search* (részletes ismertetőjét lásd: Gaál 2011a), amely több mint 1000 különböző online szótár adatait kapcsolja össze, és teszi kereshetővé azokat egyetlen keresőfelületen keresztül.

A szótár ára

Az internet elterjedésének egyik haszna valószínűleg az, hogy a felhasználó általában korlátozások nélkül, ingyen juthat hozzá a legkülönfélébb információkhoz, tartalmakhoz. Az online szótárak kiválasztásánál is a felhasználók egyik fő szempontja, hogy mennyibe kerül számukra egy-egy internetes szótár használata. Az online szótárakhoz kapcsolódó üzleti megoldások és megjelenési formák még csak most vannak kialakulóban. A különböző üzleti modell(ek) kialakítására irányuló törekvések az online szótárkiadás gazdaságossá tételével függenek össze. (Abban az esetben, amennyiben a szótár kiadójának célja a profitszerzés.) Leegyszerűsített formában három típusú online szótárt különböztethetünk meg: a) ingyenes, b) fizetős, c) korlátozottan ingyenes szótárak.

a) Ingyenes szótárak: azokat a szótárakat soroljuk ide, amelyeknek minden szolgáltatása és funkciója díjmentesen, korlátozások nélkül használható. Szinte kivétel nélkül ide tartoznak a közösségi szótárak, de intézmények által szerkesztett referenciaműveket is találhatunk ebben a kategóriában (pl. *ORIGO SZTAKI szótár*). A szótár ingyenessége nem azt

jelenti, hogy a szerkesztők ne próbálnának valamilyen bevételhez jutni az online szótár üzemeltetéséből, legfeljebb ezt a bevételt nem a felhasználóktól remélik. Ez utóbbi eset leggyakoribb példája az online reklámok elhelyezése a szótároldalon. A *Visual Dictionary Online* felületének jelentős részét például a Google hirdetései borítják, azok betöltődése viszont sokszor lassítja a szótárszoftver működését.

b) Fizetős szótárak: a fizetős konstrukciók számos formájával találkozhatunk az online szótárak palettáján. Gyakori megoldásnak számít, hogy a megvásárolt papírszótárhoz jár a kiadó azonos online szótárhoz való hozzáférés, mint láthatjuk azt az *Akadémiai Kiadó online szótárainál*. Szintén e kiadó szolgáltatásai közé tartozik, hogy ha nincs szükségünk a papírszótárra, bizonyos összegért éves vagy kétéves online szótári előfizetést vásárolhatunk. Az egyéni licenc vásárlásán túl többfelhasználós licenc konstrukciók is léteznek (vö. Dringó-Horváth 2011: 149–150), amelynek keretében különböző intézmények, könyvtárak stb. kedvezményes áron juthatnak hozzá az online szótári termékhez, amelyet aztán az arra jogosultak ingyenesen használhatnak.

c) Korlátozottan ingyenes szótárak: különböző számítógépes szoftverek esetében elterjedt megoldás, hogy a szoftverkiadók, -fejlesztők programjaik korlátozott verzióját ingyenesen bocsájtják a felhasználók rendelkezésére, a teljes (professzionális) verziók használatáért viszont már pénzt kérnek. Ez a modell az online szótáraknál is terjedőben van. A korábban már említett *LDOCE Online* szótárban például csak a szavak kis részét tudjuk meghallgatni audiofájlok segítségével, az összes szó meghallgatásához meg kell vásárolnunk a DVD verziót. Lew (2011) felhívja a figyelmet egy általa „freemiumnak” nevezett konstrukcióra is, melynek az a lényege, hogy bizonyos díj ellenében az online szótár ingyenes verziója prémium opciókkal egészíthető ki. Példaként az Oxford Kiadó online szótárait (www.oxforddictionaries.com) hozza, melynek prémium verziójában extraként szerepelnek többek között a kiejtést segítő audio fájlok, a részletesebb kereső opció, vagy a kibővített példaanyag. A vásárlók az említett konstrukció keretében három opció közül választhatnak: ingyenes, ezüst és arany előfizetés. Az ingyenes előfizetés angol egynyelvű szótárt, angol nyelvű teauruszt, nyelvtani útmutatókat és az kiejtést segítő audio fájlokat tartalmaz. Az ezüst előfizetés (évi 9,99 angol font ellenében) az ingyenes verzióhoz képest kétféle példamondatot és reklámmentes felhasználói felületet is magában foglal. Az arany előfizetés (ára: évi 19,99 angol font) pedig mindezeket túl egy főként szerzőknek, szerkesztőknek szóló helyesírási/nyelvhelyességi/stilisztikai segédletet (*New Hart's Rules: The Oxford Style Guide*), egy angol nyelvhasználati zsebkönyvet (*Pocket Fowler's Modern English Usage*), egy szerzőknek, szerkesztőknek szóló szótárat (*New Oxford Dictionary for Writers and Editors*),

valamint egy jogi szaknyelvi szótárt (Garner's Dictionary of Legal Use) nyújt az előzőekben említetteken túl.

A szótár szerkezete

Az online szótárak fő előnye leginkább azok szerkezetében rejlik, így érdemes velük részleteiben is foglalkozni. A hagyományos szótárak szerkezetében négy szintet szokás megkülönböztetni: mega-, makro-, mikro- és mezo/mediostruktúrát (vö. például Hartmann 2001: 59 és Fuertes-Olivera–Aribas-Bano 2008: 19–44, magyarul Fóris–Rihmer 2007). Ez a felosztás kis változtatással az online szótárak esetében is alkalmazható. Az alábbi alfejezetekben a szerkezetre, felépítésre vonatkozó jellemzők lehetséges minősítési szempontjai kapnak helyet.

I. Megastruktúra

A szótári megastruktúra jellemzésénél a következő elemek meglétét vizsgálom: előszó/általános információk, használati útmutató/súgó, segédletek, hirdetések. Az említett négy szempontot az alábbiakban tovább részletezem.

Előszó/általános információk

A hagyományos szótáraknak általában részét képezi az előszó, amely néhány hasznos tudnivalóról, adatról tájékoztatja a szótárhasználót. Az online szótárak is tartalmaz(hat)nak ilyen jellegű információkat, melyeket a következő szempontok köré csoportosítottam: a) általános információk a kiadóról/szerkesztőről, b) a feldolgozott szóanyag mennyisége, c) a célközönség megjelölése, d) szerzői jogi/adatvédelmi információk.

a) Általános információk a kiadóról és a szerkesztőkről: a szótárral kapcsolatos háttér-információk kapcsán már felmerült a szótár kiadójának és szerkesztőinek szerepe, ami a szótár hitelességének, megbízhatóságának az egyik fokmérője lehet. Fontos azonban, hogy az ide vonatkozó információk könnyen hozzáférhető módon jelenjenek meg a szótároldal felhasználói felületén, ami leggyakrabban a szótároldal alján található menü keresztül érhető el, mint például a *Merriam Webster Online* esetében is („About us” menü).

b) A feldolgozott szóanyag mennyisége: a hagyományos szótárak méretbeli kategorizálása általában a szóanyag nagysága alapján történik, az erre vonatkozó adatokat általában már a címlapon, vagy az előszóban szokás feltüntetni. A szakirodalomban fellelhető szótártípológiák sokszínűségéből adódóan a szótárak feldolgozott szóanyagának mennyisége alapján történő szótártípus-elnevezések rendkívül nagy változatosságot mutatnak. Atkins és

Rundell (2008: 25) például standard szótár, kéziszótár és zsebszótár elnevezéseket használ a szótárak méretére vonatkozóan. Földes (2004) egy- és kétnyelvű nyomtatott szótárakat vizsgál tanulmányában aszerint, hogy a különböző nagyságrendű címszóállományhoz milyen megnevezést társítanak a szótárak címében. Pálfy (2004b) a szótári típusok közül a nagyszótár és középszótár oppozíciót említi, megjegyezve, hogy középszótárt még érdemes lehet papír alapon is megvalósítani, nagyszótárt viszont kizárólag csak elektronikus formában.

Papírszótárak esetében a méretbeli adatok valóságos viszonylag könnyen ellenőrizhető, szemben az online szótárakkal, hiszen sok online referenciamű egyáltalán nem tünteti fel ezeket az információkat, és ebben az esetben még a szótárkötet mérete vagy egy mintaoldal megtekintése alapján sem becsülhetjük meg a szóanyag nagyságát. Néhány online szótár közöl bizonyos hozzávetőleges számokat, de ezek a szóanyag növekedésével könnyen aktualitásukat veszítik, amennyiben a készítők nem frissítik őket folyamatosan. Jó kezdeményezés viszont a *wiki* szótárprojektekhez kapcsolódó statisztikai oldal (<http://stats.wikimedia.org/>), amelyen keresztül naprakészen nyomon követhetjük egy-egy szótár szócikkeinek bővülését és aktuális szócikkszámát.

c) A célközönség megjelölése: a felhasználók manapság már a bőség zavarával küzdenek, amikor online szótárakra van szükségük. A laikus szótárhasználó gyakran csak a szótár címéből, elnevezéséből vonhat le következtetéseket, arra vonatkozóan, hogy az adott szótár megfelel-e az elképzeléseinek. Ezért lehet különösen fontos, hogy a szótárak precízen definiálják önmagukat, egyértelművé váljon, hogy mely felhasználók számára lehet hasznos az adott referenciamű, azaz, hogy ki lehet a potenciális célközönség. A szerkesztők az erre vonatkozó információk feltüntetését sok esetben még elmulasztják, de például a több szótárt (pl. *Learner's*, *Business* stb.) magában foglaló *Cambridge Online* esetében néhány mondatban meghatározzák, hogy kiknek is szól elsősorban az adott szótár.

d) Szerzői jogi/adatvédelmi információk: a komolyabb internetes szótároldalak jellemzően részletes szerzői jogi/adatvédelmi információkat közölnek, hiszen a papíralapú referenciaművekhez képest az internetes formátum még inkább alkalmas lehet a szerzői, illetve adatvédelmi jogok megsértésére. A szótárkészítők ezért gondosan ügyelnek arra, hogy se anyagi, se erkölcsi kár ne érje őket a szerzői jogi vagy adatvédelmi irányelvek be nem tartása miatt. A közösségi szótárkészítés megjelenése, és széles körű elterjedése szerzői jogi és adatvédelmi szempontból is új problémákat és kérdéseket hozott magával, amelyekkel kapcsolatosan a lehetséges megoldások jelenleg is formálódnak. A kiadói/szerzői adatokhoz hasonlóan a vizsgált információk is általában a szótároldalak alján található menüknél keresztül érhetőek el.

Használati útmutató/súgó

Általánosságban az online szótárak egyik előnyeként szokás említeni a könnyű, egyszerű használhatóságot (különösen annak tükrében, hogy milyen sok szótárhasználónak okoz nehézséget a papírszótárak használata, köszönhetően többek között a szótárhasználat nem kielégítő iskolai oktatásának). Esetükben sem arról van ugyanakkor csak szó, hogy beírjuk a keresett szót a keresőmezőbe és megjelenik a számunkra leginkább aktuális szócikk. Az online szótárak használatának elsajátítása a hagyományos szótárakhoz hasonlóan tanulást és gyakorlást igényel. Ahhoz, hogy egy-egy szótár minden funkcióját maximálisan ki tudjuk használni, néha szükség lehet segítségre, amelyek a következők lehetnek: a) Gyakran Ismételt Kérdések menü, b) Szöveges/Vizuális segédlet, c) Kapcsolatfelvétel lehetősége a szerkesztőkkel.

a) Gyakran Ismételt Kérdések menü: hasznos segítség lehet, ha szótár szerkesztői a leggyakrabban felmerülő kérdésekre, problémákra adandó válaszokat egy csokorba gyűjtik, és a felhasználók számára közzéteszik, lerövidítve így a keresett problémára történő válaszadás idejét. Ez a megoldás más jellegű honlapokon is felelhető, és általában a Gyakran Ismételt Kérdések menü alól (rövidítése GYIK, vagy angolul FAQ) érhető el. Az említett eljárásra láthatunk példát többek között a MorphoLogic cég online szótára esetében (*Webforditas.hu*), ahol a főoldal alján helyezték el a GYIK menüt.

b) Szöveges/Vizuális segédlet: a szöveges használati útmutató szinte minden komolyabb online szótárnak a részét képezi, ami elengedhetetlen, ha laikus vagy kevésbé gyakorlott felhasználók szeretnék használni az adott szótárt. A szöveges segédlet megléte önmagában azonban nem minden esetben elégséges: nagyban felgyorsíthatja a szótár kezelésének elsajátítását, ha valamilyen vizuális segédlet is rendelkezésre áll. Az előbbieknél is praktikusabb lehet, ha egy olyan segédlet áll a felhasználó rendelkezésére, amely (egyéb számítógépes szoftverekhez hasonlóan) bemutatja a szótár legfontosabb funkcióit és használati lépéseit. A *LDOCE Online* súgója például lépésről lépésre elmagyarázza a szótári keresés folyamatát, és a szöveges magyarázat mellé képeket is csatoltak, amelyek egyszerűsítik a megértést.

c) Kapcsolatfelvétel lehetősége a szerkesztőkkel: előfordulhat, hogy a Gyakran Ismételt Kérdések között nem találjuk meg a szótárral kapcsolatos problémákra a választ. Ebben az esetben lehet fontos, hogy legyen lehetőségünk a szerkesztőkkel való kapcsolatfelvételre. Az *OED Online* „Contact us” menüjében például elektronikus úton, témakörök szerint intézhetjük kérdéseinket a szótár készítőihez, illetve ha egyik megadott témához sem illeszkedik kérdésünk, akkor egyéb témában is informálódhatunk.

Megjegyzendő, hogy különösen a fizetős online szótárszolgáltatásoknál várhatja el joggal a felhasználó, hogy adott esetben ügyfélszolgálat álljon a rendelkezésére, amely a megvásárolt termékkel (azaz a szótárral) kapcsolatban gyors és hatékony segítséget nyújt bármilyen jellegű felmerülő probléma esetén.

Segédletek

A különféle rövidítések és jelölések alkalmazása a szótárak szócikkeiben a papírszótárakra különösen jellemző, hiszen ott a kötött terjedelem miatt célszerű az ismétlődő információkat a lehető leggazdaságosabban kezelni. Az online szótárakban a terjedelmi korlátok gyakorlatilag megszűntek, a rövidítések és egyéb jelek használata azonban sok esetben megmaradt, ebből kifolyólag azok feloldásának a jegyzéke is helyt kell, hogy kapjon bennük. Ehelyütt két szempont vizsgálatát tartom célszerűnek, a) rövidítések feloldása és b) kiejtési segédlet.

a) Rövidítések feloldása: amennyiben a szótári szócikkek tartalmazznak rövidítéseket, a papírszótárakhoz hasonlóan az online formátumban is szükség van azok feloldására. Ennek egyik kitűnő példáját láthatjuk a *Ht-online* szótárban, amely részletesen ismerteti a szócikkek felépítését, értelmezve az összes lehetséges előforduló rövidítéssel együtt.

b) Kiejtési segédlet: a későbbi fejezetekben lesz arról szó, hogy az online szótárak milyen új lehetőségeket jelentenek a szavak kiejtésének minél hatékonyabb megismertetésében. Nem szabad ugyanakkor megfeledkezni arról sem, hogy a hagyományos módszer – tehát a szavak fonetikus átírása – sok online szótárban továbbra is megtalálható, amelynek használatához szintén szükség lehet segítségre. A már többször példaként említett *ORIGO SZTAKI* szótár is él ezzel a lehetőséggel, az általa alkalmazott fonetikus átírási rendszer értelmezésében pedig a „Kiejtési útmutató” nevű menü nyújt segítséget.

Lew (2011) cikkében felteszi a kérdést, hogy a jövő szótáraiban vajon nem is lesz szükség fonetikus átírásra, csupán audio segédletre? Végül arra a megállapításra jut, hogy anyanyelvi beszélőknél ez elképzelhető lenne, viszont a nem anyanyelvi szótárhasználóknál (pl. nyelvtanulóknál) továbbra is szükség lesz a szavak fonetikus átírására, mivel számukra nem elégséges, ha csak hallják a kiejtést.

Elektronikus hirdetések

Az online szótárak árával kapcsolatban már írtam arról, hogy a szótároldalak gyakran elektronikus hirdetések értékesítésével tartják fenn magukat. Egyre több az olyan online szótároldal, amelyen különböző elektronikus reklámok és bannerek „színesítik” a felhasználói felületet. Egy szótár minősítése során arra érdemes figyelni, hogy az elektronikus hirdetések

mennyire zavaróak, mennyire teszik nehezkessé a szótár használatát, a felhasználói felület áttekinthetőségét, hiszen a felhasználó elsődleges célja a szótárban való keresés, nem pedig reklámok megtekintése.

II. Makrostruktúra

A szótári makrostruktúra tárgyalásánál három fő szótári jellemzőt veszek alapul: a keresőmotort, a keresési találatokat és a közölt anyag jellegét. A hagyományos szótáraknál a makrostruktúra részeként szokás tárgyalni a szótárban található szócikkek szerveződési elveit. A digitális információtárolásból adódóan a szócikkek egymáshoz való viszonya és szerveződése nem írható le a papírlapokon megjelenített információkhoz hasonlóan. A papírszótárakban a szócikkek egymáshoz való viszonya elsősorban a szótárban történő keresés szempontjából lényeges, ezért sorolom a keresőmotor jellemzését, illetve hozzá kapcsolódóan a keresési találatok megjelenítését az online szótárak makrostrukturális jellemzői közé.

A keresőmotor jellemzése

Az online szótárak hatékony használatának egyik legfontosabb eleme, hogy tisztában legyünk a rendelkezésre álló keresési lehetőségekkel. A szótárakhoz kapcsolódó keresési lehetőségek rendkívül változatosak, ezért egy általános jellemzésben is helyt kell kapniuk. A keresőmotor jellemzésénél vizsgáltam: a) a keresés módját, b) a keresés hatókörét, c) a beírás módját és d) a beírási lehetőségeket. Az egyes pontokhoz tartozó típusok megállapításához Pastor és Alcina (2010) elektronikus szótárak keresési lehetőségeit összegző cikkét vettem alapul.

a) A keresés módja leegyszerűsítve két típust foglal magában: a hagyományos szótárak keresési módjához közel álló lapozó keresést (browsing) és a keresőmezős keresést. A lapozó keresés során a felhasználó betűrendes vagy egyéb tematikus elrendezésű csoportok közül választhat és a csoporton belül a keresett szócikket tulajdonképpen manuális úton választja ki. A keresőmezős keresés során az online szótár keresőmezőjébe kell a szót, szórészletet stb. bevinni, és a bevitel után kapjuk meg a keresési találatokat. Az *OED Online* szótárában mindhárom keresési módot megtaláljuk. A keresőmezős keresést a főoldal jobb felső részén található keresőmező segítségével, a lapozó keresést a „Dictionary” menü keresztül, míg a tematikus keresést a „Categories” menü megnyitásával érhetjük el.

b) A keresés hatóköre: mivel az online szótárak nem zárt rendszerek, a keresés hatóköre többretegű lehet. Kereshetünk a címszók között, a szócikkek szövegében (definíciókban, példákban stb.), csak az online szótáron belül, illetve külső forrást bevonva.

Az első három hatókör nem kíván különösebb magyarázatot, az utolsó viszont olyan esetekben lehet hasznos, amikor egy adott online szótár adatbázisa nem tartalmazza az általunk kereset információt. A *Webforditas.hu* többnyelvű szótár csak bizonyos nyelvpárok esetén szolgáltat saját találatokat, más esetekben viszont a szótár átvált az *Itranslate4eu* online szolgáltatásra, amely lefordítja számunkra a keresett szót vagy kifejezést. Hasonló megoldásokkal más online szótáraknál is találkozhatunk, nem ritka hogy a kereséshez valamilyen internetes keresőszolgáltatást (a leggyakrabban a Google-t) használják.

c) A lekérdezés módja: a felhasználó első feladata az online szótári keresés során, hogy bevigye azokat az adatokat, amelyek alapján a szótárszoftver megjeleníti a releváns találatokat. A lekérdezés legegyszerűbb módja a tisztán szöveges lekérdezés, amikor a felhasználó egyszerűen beírja a keresőmezőbe a keresett szót. A keresőmezős keresési opcióval rendelkező szótárak mindegyikénél alkalmazható ez a módszer.

Felmerülhet olyan eset is, amikor szűkíteni vagy éppen bővíteni szeretnénk a találatok körét, illetve amikor nem pontosan tudjuk, hogy milyen szóra keresünk rá. Ilyenkor lehet szükség az úgynevezett logikai operátorok vagy az úgynevezett wildcardok használatára (pl. +, ?, * stb. jelek). Ezek a speciális (a számítástechnika más területein is használt) karakterek nagymértékben segíthetik a szótári keresést, hiszen így esetlegesen olyan találatokat is elérhetünk, amelyekre egyszerű szöveges keresőmezős kereséssel nem találtunk volna rá. A wildcardokkal történő keresés használható például a *Onelook Dictionary Search* szótári keresőben, amelynek mikéntjéről a szótárhasználók számára részletes segítség is elérhető a szótár honlapján. A fentieken túl a fejlettebb szótárszoftverek lehetőséget biztosítanak arra is, hogy a keresési találatok pontosításához szűrőket is alkalmazzunk, amelyek segítségével kizárhatjuk a számunkra irreleváns találatokat. A szűrők segítségével meghatározhatjuk például a keresés hatókörét, a nyelvváltozatot vagy a szócikk szótárba való feltöltésének idejét. A szűrőket általában a részletes keresés menüpontban, vagy a keresőmező mellett található legördülő menük segítségével érhetjük el, mint azt például az *Akadémiai Kiadó online szótárainál* is láthatjuk.

A Google-hoz és a hozzá hasonló keresőmotorokhoz hasonlóan egyre több online szótárban is megjelenik az ún. automatikus kitöltés, amikor a felhasználónak elég mindössze néhány karaktert bevinnie a keresőmezőbe, az intelligens keresőmotor pedig automatikusan megjeleníti a lehetséges keresési célt (célokat). Amennyiben a keresett szó szerepel az automatikusan generált listában lerövidül a keresési idő. Fejlettebb keresőmotorok esetén még a felhasználó által hibásan történő begépelést is javíthatja a számítógépes algoritmus, megelőzve ezzel az eredménytelen keresést.

d) Beírási lehetőségek: a keresőmezős keresés során nem csak pontos keresőszavakat írhatunk be. Sok esetben a hibás, vagy a szótári szóval nem pontosan egyező szóalakok beírása is találatokat eredményezhet. Pastor és Alcina (2010) öt lehetőséget sorol fel, amelyeket az elektronikus (online) szótárakban használhatunk:

- pontos szó beírása,
- szórészlet beírása,
- hozzátételezőleges kifejezés beírása,
- anagramma,
- két vagy több szó kombinációjának beírása.

A pontos szó beírása azt jelenti, hogy a szót pontosan abban a formában írjuk be a keresőmezőbe, ahogy az a szótárban megtalálható. ez a beírási lehetőség minden online szótárban megtalálható, ügyelni kell azonban arra, hogy a pontos szóra keresés lehet kis- és nagybetű érzékeny.

A szórészlet beírása egy nem teljes szó beírását jelenti, ebben az esetben a kihagyott részlet előfordulhat a szó elején, végén, vagy a szó belsejében. A szórészlet beírása során használhatjuk a wildcardokat is.

A hozzátételezőleges kifejezés beírása jelentheti azt, hogy a ragozott alakot gépeljük be a keresőmezőbe, ilyenkor a szótár kiadja az alapformát (pl. egy többes számú főnévi alak bevitele után megkapjuk az egyes számú alakot). A másik ide tartozó lehetőség, amikor egy hasonlóan ejtett vagy betűzött szót viszünk be a keresőmezőbe, az pedig a keresőmotor fejlettségétől függ, hogy mindezek után kapunk-e találatokat, és ha igen, akkor milyen minőségűeket.

Bizonyos szótárakban lehetőség van az anagrammás keresésre, amely akkor lehet hasznos, ha a keresett szónak csak néhány betűjét ismerjük. A fejlettebb szótárak rendelkezhetnek ún. szógeneráló opcióval is, amelyhez megadhatjuk, hogy a keresett szó ismert betűin kívül még hány további betűt használhat fel a program a keresési találatok összegyűjtéséhez.

A két vagy több szó beírása kategórián belül számos lehetőségünk van, hogy a keresésünket kombináljuk. A legegyszerűbb mód, amikor minden bevitt szónak elő kell fordulnia a találatokban. A „vagy” operátor használatával elégséges, ha csak az egyik szó szerepel a bevitt szavak közül. Ritkább, de létező lehetőség, hogy pontosan megadjuk, hogy az egyik szót tartalmazhatja a szócikk, de a másikat nem. A legpontosabb keresésre a szavak konkrét sorrendben történő megadása ad lehetőséget, ilyenkor a szócikk tartalmában a szavaknak pontosan abban a sorrendben kell egymás mellett állniuk, ahogy azt megadtuk.

Végül ide kell még sorolnunk azt az egyelőre még nem túl gyakori keresési módot, amikor nem szavakat, szórészleteket stb., hanem természetes kérdéseket (általában olyan kérdőszavakkal, mint pl. a ki, mi, kit, mit) írunk a keresőmezőbe.

Keresési találatok megjelenítése

Az online szótári keresés végső célja, hogy a felhasználó olyan találatokat kapjon, amelyek tartalmazzák azt az információt, amelyre szüksége volt. Nem mindegy azonban, hogy a kapott találatok milyen formában jelennek meg a szótárhasználó képernyőjén, hiszen egy nem logikusan felépülő, illetve áttekinthetetlen találati lista nagyban hátráltathatja az információszerzést. Ebben az alponthoz két szempontot különítek el, vizsgálom egyrészt a) a találatok rendezettségét és b) a találatok kifejtettségét.

a) A találatok rendezettsége: a szótári keresés eredményeképp megjelenített találatokat általában valamilyen rendezőelv alapján jeleníti meg a felhasználók számára a szótárszoftver. A legegyszerűbb rendezőelvnek a betűrendes megjelenítés számít (pl. *Webforditas.hu*), ez a megjelenítési mód azonban nem feltétlenül a legpraktikusabb, felhasználói szempontból sokkal hasznosabb, ha a találatok relevancia szerint következnek egymás után, erre láthatunk példát a többnyelvű *Ultralingua* online szótár esetében.

b) A találatok kifejtettsége: ennél a pontnál vizsgálható, hogy egy adott online szótár csak a címszók listájának felsorolását jeleníti-e meg, és azokra kattintva juthatunk az egész szócikkhez (pl. *LDOCE online*), vagy azonnal kifejtett formában, egymás alatt jelennek meg a szócikkben található információk (pl. *OED Online*).

A közölt anyag jellege

Míg a hagyományos szótáraknál elsősorban szöveges, illetve ritkább esetben képi információkhoz juthattunk hozzá a szótári keresés után, addig az online szótáraknál már a multimédiás lehetőségek szócikkbe történő beépülésének lehetünk tanúi. Az alábbi alfejezetben a szótári információk jellegét vizsgálom. A szócikkben megjelenő információkat két nagy csoportra bontom: a) szöveges és b) multimédiás információkra.

a) Szöveges információk: az online szótári szócikkek szöveges anyagai gyakorlatilag megegyeznek a papírszótárakban megjeleníthető információkkal, legfeljebb mennyiségük haladhatja meg a hagyományos szótárak szöveges anyagait.

b) Multimédiás információk: az audiovizuális összetevők megjelenése az online szótárak egyik legnagyobb újítása (részletesebben lásd: Gaál 2013). Amennyiben a szótár tartalmaz multimédiás elemeket, a szótárkritikában mindenképpen fontos megemlíteni, hogy

milyen a megjelenő audiovizuális információk minősége (kép/hangminőség), illetve, hogy jelentenek-e tartalmi többletet a szótár anyagában, vagy jelenlétük csak öncélú. Az online szótárak multimédiás anyagai három csoportba sorolhatók:

- képi információk (illusztrációk, fotók, ábrák, grafikonok),
- audio információk (számítógép által generált hangok, valós beszélők rögzített hangja/egyéb, a külvilágból rögzített hangok),
- videó információk (hangos, hang nélküli videók).

III. Mikrostruktúra

A hagyományos szótári felosztás alapján a szótári mikrostruktúra a szótárban található szócikkek felépítését, szerkezetét jelenti. Amennyiben nem „elektronikus papírszótárral” van dolgunk, akkor számos újdonságot fedezhetünk fel az online szótárak szócikkeiben. A mikrostruktúrán belül a következő jellemzők vizsgálhatók: a) az információk megjelenítése, b) az információk megjelenítésének sorrendje, c) a szócikk szövegének megjelenítése, d) a szócikkek áttekinthetősége.

a) Az információk megjelenítése: a keresési találatok megjelenítésénél már írtam róla, hogy milyen formában történik a találatok megjelenítése. Amennyiben eljutunk egy konkrét szócikkhez, vagy az egész szócikk tartalma jelenik meg előttünk (ez a gyakoribb megoldás), vagy, mint azt például a *Wiktionary* vagy az *OmegaWiki* esetében is tapasztalhatjuk, a szócikk bizonyos részei a könnyebb áttekinthetőség érdekében rejtve maradnak, és általában egy legördülő menü segítségével nyithatjuk meg őket. Ez utóbbi funkció azért lehet hasznos, mivel így a felhasználó szelektálni tud a szócikkben megjelenő információhalmazban, és a számára érdektelen adattípusokat figyelmen kívül hagyhatja.

b) Az információk megjelenítésének sorrendje: az online szótárakban a különböző típusú szótári információk nagy mennyiségével találkozhatunk. Szótáranként eltérő, hogy az információk milyen sorrendben, milyen elrendezésben követik egymást. Fontos szempont azonban, hogy ez az elrendezés minden egyes szócikkben megegyező legyen, hiszen ez a gyors és hatékony szótárhasználat alapfeltétele. Hasznos segédlet lehet a *wiki* szótárprojektek szócikkeinek részét képező összefoglaló tartalomjegyzék, amely azon túl, hogy a gyors szócikken belüli navigálást is lehetővé teszi, a szócikk információinak sorrendjéről is átfogó képet ad.

c) A szócikk szövegének megjelenítése: az elektronikus forma lehetőséget biztosít arra, hogy az online szótárak szócikkeinek szövege színesebb, látványosabb legyen, mint a hagyományos szótáraké. A legtöbb papírszótárban megszokott vastagon szedett vagy dőlt

betűs kiemelésen túl az internetes szótárak közül soknál megfigyelhetjük, hogy a különböző típusú információkat különböző színekkel jelenítik meg. Az *LDOCE Online*-ban például fehér színű a címszó, piros számozással, kék betűszínnel különítik el az egyes jelentéseket, lilával jelölik a stílusértéket, a példamondatok pedig vastag dőlt betűvel szerepelnek. Az iménti megoldás a szócikkeken belül természetesen csak abban az esetben tekinthető pozitívumnak, amennyiben az nem öncélú, hanem a szócikkek áttekinthetőségét segíti elő.

d) A szócikkek áttekinthetősége: némileg a c) ponthoz kapcsolódik a mikrostruktúrán belül vizsgált utolsó jellemző, a szócikkek áttekinthetősége. Az online szótárak korlátlan adattárolási lehetősége magában hordozza azt a veszélyt, hogy a szótár készítői a szócikkekbe túlzott mennyiségű információt zsúfolnak bele, ami már az áttekinthetőséget és egyúttal a megértést akadályozza. Ahogy Fuertes-Olivera (2013a) is megjegyzi, a túlzott információmennyiség veszélyekkel is járhat a szótárhasználók számára, következménye lehet ugyanis az ún. „információs stressz” vagy „információhalál”. Egy szótárkritika megalkotása során célszerű vizsgálni, hogy az online szótár szócikkének olvasása közben mennyit kell görgetni, illetve lapozni, kellően tömör-e, nem túl zsúfolt-e az adott szócikk, milyen egyéb eszközök (pl. színek, rövidítések) járulnak hozzá az áttekinthetőség növeléséhez.

IV. Mezostruktúra/Mediostruktúra

A szótári mezostruktúra (más néven mediostruktúra) alatt a szótárban fellelhető külső és belső hivatkozások, utalások rendszerét értjük. Az online szótárakban ez az összetevő különösen felértékelődik, hiszen az elektronikus linkek beépülése az információk egészen újfajta, hálózatos kapcsolódását teszi lehetővé (vö. Fóris–Hesz 2007, Fóris 2010). A mezostruktúrán belül a belső és külső linkekkel, illetve a linkek megjelenési formájával foglalkozom.

Belső linkek

Az online szótárak belső linkjei a szótáron belüli navigációt könnyítik meg, illetve alakítják át. Ennél a pontnál vizsgálható, hogy fellelhetők-e a) szócikkeken belüli linkek, illetve mi állapítható meg a b) szócikkek közötti linkek szerepéről.

a) Szócikken belüli linkek: a nagy terjedelmű, csak görgetés vagy lapozás segítségével elolvasható szócikkek esetében lehet fontos, hogy a szócikken belüli navigációt belső linkek is segítsék. A korábbiakban már példaként hoztam a *wiki* szótárprojekteket, amelyeknek szócikkeiben egy összefoglaló táblázatban található a szócikkek „tartalomjegyzékét”. A kívánt elemre kattintva azonnal a kiválasztott, szócikken belüli tartalomra ugorhatunk.

b) Szócikkek közötti linkek: a szócikken belüli linkekhez képest talán még fontosabbak az online szótár egymáshoz kapcsolódó szócikkei. Ez a módszer a legtöbb esetben úgy működik, hogy a szócikkben szereplő bizonyos szavak aktív linkként viselkednek, tehát rájuk kattintva egy másik szócikkhez juthatunk. Általában kulcsszavak, illetve szinonimák, egyéb jelentések azok, amelyek más szócikkekhez vezethetnek. A szócikken belül elhelyezett más szócikkekre mutató linkek „extrém” példája a *Dictionary.com*-ban alkalmazott megoldás. Itt ugyanis a szócikkekben szereplő minden egyes szó egyben egy hivatkozás is, amely egy kattintással továbbvisz a kijelölt szó szótári címszavára.

Külső linkek

Már a hagyományos szótárakban is találkozhattunk az adott szótáron kívüli forrásokra történő utalásokkal. Ezen hivatkozások forrásainak megkeresése azonban már időigényes feladat volt. Az online szótáraknál ez a folyamat nagymértékben felgyorsult, hiszen általában pillanatok alatt eljuthatunk a külső linkekre mutató helyekre is. A minősítés során azt célszerű vizsgálni, hogy a külső linkek különböző típusai a szótár saját, belső anyagához képest valódi többletinformációhoz juttatják-e a felhasználót. A külső forrásokra mutató hivatkozásokat három csoportra osztottam: a) más online szótárakra mutató linkek, b) egyéb webhelyekre mutató linkek, c) egyéb nem internetes forrásra mutató linkek.

a) Más online szótárakra mutató linkek: nem ritka, hogy az online szótárak információi kisebb-nagyobb mértékben más online szótárak adataira támaszkodnak. Szerencsésebb esetben ezek a források a szócikkekbe épített linkeken keresztül el is érhetőek. Például a már többször említett *Wiktionary*-ben a „References” menüpontból érhetőek el a kapcsolódó külső online szótári források. De említhetjük a *Wikipédiát* is, amelynek számos szócikkén keresztül elérhető a címszó *Wiktionary*-ben található megfelelője.

b) Egyéb webhelyekre mutató linkek: az online szótárak szócikkei nem csupán szótárakból, hanem egyéb internetes oldalakról gyűjtött információkat is tartalmaznak. A fentiekben említett *Wikipedia* az általában amúgy is terjedelmes szócikkeken túl további hivatkozásokat is tartalmaz. A szócikkek „External links” nevű menüjéből érhetünk el olyan linkeket, amelyeken keresztül további adatokat, információkat gyűjthetünk egy-egy szócikkel kapcsolatban.

c) Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkek: ugyan egyre ritkábban, de még találhatunk példát arra, hogy az online szótárak szócikkei nem digitális, hanem hagyományos forrásra történő hivatkozást tartalmaznak. A *Wiktionary* szócikkeiben például

szerepel(het)nek olyan idézetek, amelyek tartalmazzák az adott címszót. Ezek az idézetek nem önmagukban, hanem a forrás pontos megjelölésével együtt szerepelnek, amelyek többnyire valamilyen papíralapú könyvben találhatók.

A linkek megjelenési formája

A linkek megjelenési formájuk szempontjából különbözőek lehetnek. Szempontrendszeremben Kemmer (2010) csoportosítását veszem át. Eszerint a) permanens és b) nem permanens megjelenítéssel találkozhatunk.

a) Permanens megjelenítés: ebben az esetben a megjelenítés színnel, írásmóddal, gombokkal vagy szimbólumokkal történik. A minősítés során figyelembe kell lenni, hogy a permanens linkmegjelenítési módok nem teszik-e túlszűfoltta, átláthatatlanná a képernyőt.

b) Nem permanens megjelenítés: kedvelt megoldásnak számít az online szótárakban, hogy a linkek csak akkor jelennek meg a felhasználó előtt, ha az a kurzorral a link fölé mutat. Ez a módszer hasznos lehet abból a szempontból, hogy az oldal áttekinthetőségét nem akadályozza, viszont ügyelni kell arra, hogy a felhasználó észrevegye az így félig-meddig rejtve maradó linkeket.

3.3.3. A szótár tartalma

Az online szótárak szócikkeiben megjelenő konkrét tartalom hasonlít a hagyományos szótárak tartalmához, ezért átveszem Fóris és Rihmer (2007) cikkében, a szótár tartalmára alkalmazható (és az online szótárak esetében is vizsgálható) szempontokat, melyek a következők:

- a) lexikológiai alapok,
- b) fonológiai/grafémikai információk,
- c) grammatikai információk,
- d) szemantikai információk,
- e) egyéb releváns nyelvészeti információk.

Az egyes tartalmi elemek részletezéséhez Magay (2004a) tanulmányát használtam fel, a benne található információkat esetenként az online szótárak tartalmi jellemzőihez igazítottam.

- a) Lexikológiai alapok: ez a szótári jellemző magában foglalja egyrészt a szótár által feldolgozott címszóállomány eredetét (korpuszalapú vagy egyéb forrás), a válogatás elveit (mely címszók kerüljenek be végül a szótárba). Itt kell továbbá említést tenni arról, hogy a címszavak között milyen arányban kapjanak helyet a köznyelvi és a szakszavak (ez nyilvánvalóan függ az adott szótár jellegétől, valamint, hogy mit

tekinthetünk egyáltalán szakszónak). Az online szótárak egyik legnagyobb előnye, hogy a szótárban megjelenő címszók mennyisége elméletileg korlátlan lehet, ez azonban nem jelenti azt, bármilyen és bármennyi köznyelvi, és/vagy szaknyelvi címszó bekerülhet az online szótárba. Amennyiben azonban minőségi szótárról van szó, a szócikkek előre lefektetett szempontok szerinti, alapos szelektálása az online szótárak esetében is fontos követelmény. A lexikológiai alapoknál kell szót ejteni a nyelvi és az enciklopédikus információk szótáron belüli, egymáshoz viszonyított arányáról (vö. Pajzs 2015 és Gaál 2015).

- b) Fonológiai/grafémikai információk: a korábbiakban már volt szó az online szótárakban található fonetikus átírásról és az azt esetlegesen kiváltó, vagy kiegészítő audio segédletről. Legyen szó bármelyik említett megoldásról, a fonológiai információk szótárban történő szerepeltetésének célja a kiejtés segítése. A grafémikai információk a szótárakban az eltérő írásváltozatokat, és azok közlését (illetve nem közlését) jelentik (mint például az angol szótárakban a brit és az amerikai angol változatok szerepeltetése).
- c) A grammatikai információkat alapvetően meghatározza, hogy egy-, két- vagy többnyelvű szótárról van szó, illetve, hogy a célközönség anyanyelvi, vagy idegen nyelvű felhasználói csoportba tartozik (aktív vagy passzív szótárak). A grammatikai, azon belül a morfológiai információk közé sorolandó a helyesírás, a homonimák, morfonematikus (ragozott) változatok és a képzett alakok szerepeltetése.

Egy másik grammatikai szempont a szintaktikai szempont, amelyhez a szófaji besorolás is tartozhat, hiszen a szófaj alapvetően meghatározza egy szó mondatban elfoglalt helyét. A mondatok létrehozásával hozható kapcsolatba a különféle vonzatok feltüntetése (pl. esetragok, igekötők, előljárók, tárgy-as-tárgyatlan ragozás stb.).

A szótári szócikkek fontos részét képezik a kontextusra vonatkozó információk, amely a leggyakrabban rész- vagy teljes mondatok formájában nyilvánul meg. Az online szótárakban ez az összetevő ugyancsak markánsan kap(hat) helyet, hiszen a papírszótárakban problémát jelentő terjedelmi korlátok az online formátumban nem befolyásolják a szerkesztők munkáját.

- d) Szemantikai információk: A szótárak legfőbb feladata a jelentésközvetítés, ennek alapján a szótárakban két típusú szemantikai információ különíthető el: a definíció és a fordított ekvivalens (Fóris 2006a). A két szemantikai információ típus előfordulását elsősorban a szótár típusa határozza meg. A szemantikai összetevőhöz tartoznak még

az ún. lefordíthatatlan elemek (kultúraspecifikus szavak), jelentésváltozatok (poliszémia), stílusminősítések.

- e) Egyéb releváns nyelvészeti információk: az utolsó kategória a szótár tartalmi elemei között felöleli az összes, az előző kategóriákba nem besorolható összetevőt. Itt említem például a frazeológia körébe tartozó állandósult és szabad/alkalmi szókapcsolatokat, tehát a többszavas lexikai egységeket.

3.3.4. A szótár használatáról szóló információk

A szótárkészítés elsődleges célja (akár hagyományos, akár online szótár esetében), hogy a szótárhasználók igényeit egy adott szótár a maximális mértékben kielégítse és betöltse azt a funkciót, amelyet eredetileg szántak neki. Ezért számít fontos elemnek egy szótár minősítése során, hogy vizsgáljuk a szótár használatáról szóló információkat, melyek a következők lehetnek: a szótároldal kezelhetősége, a szótári adatok megbízhatósága, a szótári információk frissítése, a szótár innovatív jellege, a szótár szakmai fontossága.

A szótároldal kezelhetősége

A korábban megfogalmazott szempontokkal kapcsolatban már felmerült, hogy mennyire fontos, hogy egy szótároldal felhasználóbarát legyen, hiszen a nehezen áttekinthető kezelőfelület hamar eltántorítja a felhasználókat egy-egy online szótár használatától. A felhasználók az online szótár használata során először annak kezdőlapjával találkozik, innen indul a szótár tényleges használata, ezért célszerű ismertetni a nyitóoldal felépítését.

A szótároldal kezelhetőségével kapcsolatban vizsgálni lehet még, hogy a szótár megfelel-e annak a követelménynek, hogy minden lényeges funkciót tartalmazzon, ugyanakkor ezek a funkciók egyszerűen és gyorsan elérhetőek legyenek, azaz legyen a szótár a lehető legegyszerűbb felépítésű, de lényeges elemek ne hiányozzanak róla. A felesleges, csak esztétikai célt szolgáló összetevők szintén kerülendők. Fontos, hogy mennyi időt vesz igénybe az online szótár készség szintű használatának elsajátítása (értelemszerűen minél rövidebb ez az idő, annál jobb).

A szótári adatok megbízhatósága

Noha egyre nagyobb az online szótárak felhasználói tábora, sokan még mindig azért választják inkább a hagyományos szótárakat, mert megbízhatóbbaknak tartják őket a digitális formátumúaknál. Tény és való, hogy az interneten számos silány minőségű szótárral találkozhatunk, habár megjegyzendő, hogy mindez a papírszótárakra vonatkoztatva is

elmondható. Főris szótárvizsgálatai mutatják, hogy sok esetben a nyomtatott szótárak megbízhatósága is megkérdőjelezhető. Különösen a szakszókincs esetében tapasztalhatók hitelességi problémák: „gyakran találkozunk azonban szótárakban a műszaki és a tudományos eredetű szavak vitatható tartalmú szócikkeivel. Megfogalmazásuk pontosság, aktualitásuk, kidolgozottságuk gyakran elmarad a történelmi vagy irodalmi címszavak definíciója, illetve ekvivalensei mögött” (Főris 2006b: 37). A probléma abból ered, hogy a szótárak újabb kiadásai során nem végzik el a szükséges mennyiségi és tartalmi módosításokat, nem kerülnek be a tömegesen keletkező új fogalmakat jelölő szavak, és a régi fogalmak jelentésváltozásai. Ennek oka a szakmai és lexikográfiai/terminológiai tárgykörök között kialakult szakadékok áthidalatlansága. Magyar és külföldi példák mutatják, hogy az új kiadású szótárak gyakran csak több évtizedes késéssel reagálnak a terminológia változásaira.

A felhasználói bizalmat erősítheti, ha az online szótárakban feltűntetik az információk forrását, vagy a készítőik nevét és szakmai múltját. A szótári adatok megbízhatósága a közösség által szerkesztett szótáraknál még inkább megkérdőjelezhető. Hasznos lehet megvizsgálni, hogy egy-egy közösségi szótárnál működik-e valamilyen ellenőrző, korlátozó mechanizmus, mint amilyen például a *Wikipédia* esetében az ún. „Friss változtatások járőrözése”, amely bizonyos mértékben kontrollálja a valamilyen okból nem megfelelő információk szótárba kerülését.

A szótári információk frissítése

Egy online szótár abban az esetben nyújthat egyértelmű előnyt a hagyományos szótárakkal szemben, amennyiben a szerkesztők folyamatosan frissítik, aktualizálják, hiszen csak így küszöbölhető ki a hagyományos szótáraknál tapasztalt egyik legnagyobb probléma: a gyors elavulás. Az online szótári információk frissítése nagyságrendekkel egyszerűbb és olcsóbb, mint a papírszótáraknál, hiszen ez utóbbiaknál átdolgozott kiadások, illetve kiegészítő kötetek kiadása szükséges, hogy a szótár friss és naprakész maradjon.

Az online szótárak minősítése során nagy figyelmet kell fordítani annak vizsgálatára, hogy a szótári anyagot folyamatosan frissítik-e, vagy változatlan formában szerepel-e már hosszabb idő óta. Ennek nyomon követése nem egyszerű feladat, ezért nagy segítséget nyújthat, ha a szótárkészítők folyamatosan dokumentálják az esetleges újításokat, frissítéseket és ezeket a közleményeket a felhasználók számára is elérhetővé teszik. Viszonylag könnyen áttekinthetjük a szócikkekben történő aktuális frissítéseket a *wiki* szótárprojekteknél, hiszen azok „History” (magyarul „Laptörténet”) menüje pontosan számon tartja, hogy ki, mikor és milyen módosításokat hajtott végre egy szócikkben.

A szótár innovatív jellege

Mivel ma már az online szótárak széles skálája áll a felhasználók rendelkezésére, hosszú távon csak azok a szótároldalak maradhatnak fenn és őrizhetik meg népszerűségüket, amelyek mind formailag, mind tartalmilag folyamatosan fejlődnek, és jellemző rájuk az állandó megújulás. Ezek a kritériumok azért fontosak, mivel más területeken is az tapasztalható, hogy az internethasználók akár egy régóta használt és jól megszokott internetes alkalmazásról is könnyen átpártolnak, amennyiben egy modernebb, számukra jobban használható és hasznosabb alkalmazás jelenik meg a világhálón. Az internetes trendeket nehéz előre kiszámítani. Ez a megállapítás az online szótárakra is igaz, így abban sem lehetünk biztosak, hogy melyik innováció marad meg csupán egy érdekes ötletnek, és melyik válik elterjedtté más online szótárak körében is. Ettől függetlenül egy szótár minősítésekor nem maradhat ki a szótár újdonságainak, előremutató jellemvonásainak a megemlítése sem.

Az, hogy mi számít előremutató jellemvonásnak, mindenképpen csak a felhasználói igények aspektusából vizsgálható, hiszen a tény, hogy egy megoldás újszerű, korábban még nem alkalmazott, még nem jelenti azt, hogy a szótárhasználók számára feltétlenül hasznos is. A szótár innovatív megoldásait abban az esetben értékelhetjük pozitívként, ha a szótári információk hozzáféréseben, a keresés módjában, a közölt anyag megjelenítésében kínálnak olyan új opciókat, amelyek felgyorsítják, illetve hatékonyabbá teszik a keresett információk megszerzését.

A szótár szakmai fontossága

Az online szótárakkal kapcsolatos – indokolt vagy indokolatlan – ellenérzések lassan kezdenek megszűnni. Ma már nem mondhatjuk, hogy az online referenciaművek csak a laikus internethasználók „papírszótár-helyettesítő” megoldásai lennének. Az online szótárak a minőség javulásával a pedagógiai célú felhasználás mellett a legkülönbélebb szakmák és tudományágak képviselői számára is fontos munkaeszközzé válnak. Így egy-egy átfogó szótárkritika megalkotása után az online szótárakkal kapcsolatban is megfogalmazhatunk konklúziót a célközönség számára azzal kapcsolatban, hogy szakmailag mennyire tekinthető jelentős és használható referenciaműnek a vizsgált online szótár. A minősítés során fontos kitérni arra, hogy egy online szótár a tanulók, kutatók, a különböző szakmák képviselői (összefoglalóan a felhasználók) szempontjából milyen igényeket elégít ki, és képes-e a már forgalomban lévő (hagyományos vagy online), de a felhasználók számára nem minden szempontból kielégítő szótárakat felülmúlni. Talán már nincs messze az idő, amikor az MTA Szótári Munkabizottsága által kiírt Kiváló magyar szótár-díjhoz hasonló elismerésben

részesülhetnek az igazán kiváló online szótárak is. (A 2015-ös Kiváló magyar szótár-díj pályázati kiírására már elektronikus szótárakkal is lehet jelentkezni. Vö. Fábíán 2015b)

A szótár szakmai fontosságának mércéje lehet az is, hogy forrásul szolgál-e professzionális lexicográfiai kutatásoknak, illetve tárgya-e (meta)lexikográfiai publikációknak, előadásoknak, szótárrecenzióknak.

3.4. Összegzés

A világban végbemenő társadalmi, gazdasági és kulturális folyamatok egyaránt abba az irányba mutatnak, hogy a globalizáció, az inter- és multikulturalizmus mindannyiunk számára mindennapi életünk szerves részévé válik. A sokasodó nyelvi kihívások generálta problémák megoldásában egyre nagyobb szükségünk lesz könnyen hozzáférhető, modern, jó minőségű szótárakra. Úgy tűnik, hogy ezeknek a jellemzőknek csak az online szótárak lesznek képesek maradéktalanul megfelelni.

A laikus felhasználó eligazodását abban a kérdésben, hogy melyek az igazán jó minőségű online szótárak, igazán csak a lexicográfiai ismeretekkel rendelkező szakemberek által összeállított és megfogalmazott ajánlások segíthetik. Ez annál is inkább fontos, mert, ahogy Lew (2011) is megállapítja, a felhasználók körében az univerzális keresőmotorok (pl. Google) egyre inkább háttérbe szorítják az online szótárakat, meggátolva őket ezáltal a releváns szótári információkhoz való hozzájutásban.

Ebben a fejezetben egy, az online szótárakra alkalmazható szempontrendszert tettem közzé (lásd 1. sz. melléklet), amelyben felsoroltam és – az adott keretek között lehetséges mértékben – kifejtettem, hogy mely jellemzők vizsgálata lehet célszerű egy online szótár minősítésekor. Mint ahogy azt általában minden szótárkritikai szempontrendszerrel kapcsolatban megállapítják annak összeállítói, ez esetben is el kell mondani, hogy a tanulmányban szereplő szempontrendszer sem lehet teljes, hiszen a dinamikusan fejlődő online szótárak újabb és újabb jellemzőket vonultatnak fel, amelyeknek idővel a szótárak minősítésében is meg kell jelenniük. (A szempontrendszer további korlátairól lásd a 8.1-es fejezetet.)

Lehetnek ugyanakkor olyan jellemzők, amelyek elavulnak, helyüket valamilyen más, innovatív megoldás veszi át. Elképzelhető például, hogy a hagyományos, keresőmezős keresést hamarosan felváltja a hangfelismerésen alapuló szótári keresés, hiszen a Google a közelmúltban állt elő az első, gyakorlatban is jól működő, mobil operációs rendszerekre

kifejlesztett, beszéd felismerésen alapuló keresőprogramjával. Ez az új technika már szükségtelessé teszi a billentyűzettel való adatbevitelt, az újítás pedig jó eséllyel hamarosan az online (kiváltképpen a mobil) szótárakban is gyakran megjelenik majd, kiegészítve vagy egyenesen kiváltva a jól megszokott keresőmezős keresést. De a még csak most kialakulóban lévő megoldások között említhetjük egy új online terminológia adatbázis, a *TermWiki* „filozófiáját” (részletes ismertetőjét lásd Klenk 2012), amely az online szótárak és a manapság nagy népszerűségnek örvendő internetes közösségi oldalak struktúráját és működését egyesíti.

A fentiekben taglalt kritériumok tehát nem teljesek és főként nem állandóak. A technológia és az online szótárak fejlődésével párhuzamosan kiegészítésük, módosításuk a lexikográfusok számára folyamatos feladatot jelent. Megjegyzendő még, hogy a tanulmány számos lehetséges szótári jellemzőt taglal, amelyek a szótárminősítés alapját képezhetik, ez azonban még csak az első lépés annak érdekében, hogy lehetővé váljon az online szótárak teljes körű, objektív értékelése, azaz annak eldöntése, hogy mely tulajdonságok megléte tesz egy online szótárt „jó online szótárrá”. Az egyes szótári jellemzőkhöz kapcsolódó értékorientált szabályzat kidolgozása éppen ezért a további kutatások feladata lesz. Abban pedig, hogy egy ilyen szabályzat megszülessen, nagy szerepe lehet a 6. és a 7. fejezetben bemutatott szótárhasználati kutatásokhoz hasonló felméréseknek, amelyek mélyebben feltárják, a szótárhasználói igényeket és elvárásokat.

4. Az online szótárak minősítése: Az onlineszótár-minősítési szempontrendszer alkalmazása

A 3. fejezetben bemutatott onlineszótár-minősítési szempontrendszer elsődlegesen gyakorlati felhasználásra készült, hogy segítségével (a korlátok figyelembe vétele mellett) objektív, átfogó elemzést, minősítést lehessen készíteni a legkülönbözőbb online szótárakról. A szempontrendszer (külső) gyakorlati alkalmazására már található példa (vö. Gáspár 2016). Disszertációm 4. fejezetében három online szótár (*Longman Dictionary of Contemporary English Online*, *Akadémiai Magyar-angol Nagyszótár Online*, *Wiktionary*) elemzésén keresztül illusztrálom szempontrendszerem alkalmazását.

A három szótár kiválasztásakor elsősorban az alábbi szempontokat vettem figyelembe: széles felhasználói körrel rendelkezzenek, nagyszabású szótári projektek legyenek és legyen köztük magyar és külföldi hátterű, illetve szótárkiadó cég által és közösség által szerkesztett referenciamű is. A szótárak kezdőoldalát és (*window/ablak*) szócikkeit a szövegben egy-egy, a szótárakból származó képpel szemléltetem.

4.1. Longman Dictionary of Contemporary English Online

<http://www.ldoceonline.com/>

A LONGMAN DICTIONARY OF CONTEMPORARY ENGLISH ONLINE-NAL KAPCSOLATOS HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

Tágabb háttér

A Longman English Dictionary Online (a továbbiakban LDOCE Online) a Longman Kiadó *The Longman Dictionary of Contemporary English* című tanulói szótárának (annak hatodik kiadásának) online változata, amely a papír és az internetes változat mellett DVD-n is hozzáférhető. A papírszótár első kiadása több évtizedes múlttra tekint vissza: 1978-ban jelent meg először, az online változat 2008 óta érhető el az interneten.

Szűkebb háttér

Az LDOCE Online kiadója, a Longman, több évszázados múlttal rendelkező tradicionális angol kiadóvállalat. A cég születése 1724-re tehető, amikor Thomas Longman Londonban könyvkiadással kezdett foglalkozni, majd évszázadokon keresztül családi vállalkozásként működött és fejlődött tovább a vállalat. A fordulópontot – tulajdonosi szempontból – 1968

jelentette, amikor a Pearson globális kiadó cég felvásárolta és magába olvasztotta a Longman kiadót (Briggs 2008).

A Longman kiadó tradicionálisan az egyik legnagyobb és legismertebb szótárkiadással foglalkozó vállalt, világviszonylatban is. Napjainkban is számos, a legkülönbébb célközönségnek szánt egy és kétnyelvű szótárral képviselteti magát a piacon.

A SZÓTÁR ÁLTALÁNOS TARTALMÁRÓL SZÓLÓ INFORMÁCIÓK

Az online szótár fizikai leírása

A szótár technikai paraméterei

a) Szükséges hardverkövetelmények:

Az LDOCE Online honlapján nem található információ a javasolt hardverkövetelményekről. A szótár futtatásához egy átlagos teljesítményű számítógép és internetkapcsolat, illetve – amennyiben a felhasználó a hangfájlokat is szeretné meghallgatni – hangkártya és hangszóró szükséges.

b) Futtatási platformok:

Az LDOCE Online hagyományos és hordozható számítógépeken, illetve mobil eszközökön is futtatható. Okostelefonokon és táblagépeken történő használatkor a szoftver automatikusan a képernyő méretéhez igazítja a felületet.

c) A futtatáshoz szükséges szoftver:

A futtatás hagyományos módon, internetes böngészőben történik, a hangfájlok lejátszásakor automatikusan a szótároldal beépített hanglejátszója indul el, a hangfájlok meghallgatásához viszont szükséges a QuickTime nevű bővítmény telepítése. Firefox Mozilla és Internet Explorer böngészőknél lehetőség van az LDOCE Online bővítmény telepítésére, ebben az esetben a szótároldal felkeresése nélkül lehetséges a szótár adatbázisában történő keresésre a böngésző megfelelő keresőmezőjének kiválasztásával.

Mind a Google, mind az Apple internetes alkalmazásboltjából megvásárolható és letölthető – több más Longman szótár mellett – a The Longman Dictionary of Contemporary English mobil alkalmazása, amely a szócikkekhez tartozó audio fájlokat is magában foglalja. A Microsoft alkalmazásboltjából, Windows operációs rendszerre a Longman szótárához egyelőre nem tölthető le applikáció.

d) A szótárszoftver jellemzése

Az LDOCE Online szoftvere saját fejlesztés, más szótárak nem használják ezt a felületet. A szótároldal két nyelven hozzáférhető. Az angol nyelvű szótároldal elérési útja a <http://www.ldoceonline.com>.

A szótár jellege

Az LDOCE Online változatos keresési és multimédiás (hangfájlok, képek) tulajdonságokkal rendelkezik. A szótár megtartja a papírváltozat erőnyeit és kihasználja az internet adta lehetőségeket, ezért a valódi online szótárak közé sorolható, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a DVD változat (és a fizetős online verzió) több szolgáltatást tartalmaz, mint az ingyenes online verzió.

A szótár beágyazottsága

Az LDOCE Online egyedülálló szótár, más online szótárakhoz nem kapcsolódik.

A szótár ára

Az LDOCE Online a korlátozottan ingyenes szótárak körébe tartozik. Az online verzióban gyakorlatilag minden funkció elérhető, az audiofájlok meghallgatására, viszont csak a D és S betűkkel kezdődő címszók esetén van lehetőség. Amennyiben a felhasználó az összes címszót és a hozzájuk tartozó példaanyagot szeretné meghallgatni, meg kell vásárolnia a DVD, vagy a hagyományos papír változatot, amelyhez automatikusan jár a teljes körű online verzióra vonatkozó hozzáférési jog. Az online változat előfizetési díja négy évre 14,99 angol font. (Az elemzéshez az LDOCE ingyenes verzióját használtam.)

A SZÓTÁR SZERKEZETE

I. Megastruktúra

Előszó/általános információk

a) Általános információk a kiadóról és a szerkesztőről:

A Pearson Kiadóról a cég honlapján lehet tájékozódni, ami az LDOCE Online szótároldal alján található Pearson ELT felíratra kattintva érhető el, a Longman szótáiról a „Longman Dictionaries” menüponton belül olvashatók bővebb információk, ahol nem csak az LDOCE-t, hanem más Longman szótárakat is bemutatnak.

b) A feldolgozott szóanyag mennyisége:

A szótár – az oldalon olvasható saját megfogalmazás szerint – 207 ezer szót és szókapcsolatot tartalmaz, azok jelentésével együtt, valamint ezen felül egymillió példamondat is a szótár részét képezi. Az ötödik kiadáshoz képest ötezer új szó került be az adatbázisba.

c) A célközönség megjelölése:

Az LDOCE Online angol egynyelvű tanulói szótár, a „Longman Dictionaries” menüpont alatt olvasható ajánlás szerint a szótárt az erős, középhaladó/haladó szintű angol nyelvtudással rendelkező, nem angol anyanyelvű tanulók számára ajánlják elsősorban. Az ennél mérsékeltebb nyelvtudással rendelkezőknek a kiadó egyéb szótárait javasolják.

d) Szerzői jogi/adatvédelmi információk:

Az LDOCE Online-ra a Pearson Kiadó szerzői jogi szabályozása vonatkozik. Eszerint a szótároldal felhasználói jogosultak a szótári információkhoz való hozzáféréshez, letöltéséhez és kinyomtatásához, de csak abban az esetben, ha az oktatási, vagy magánjellegű célokat szolgál. A szótári információk minden, a felsoroltaktól eltérő használata csak a jogtulajdonos kiadó engedélyével lehetséges.

Használati útmutató/súgó

a) Gyakran Ismételt Kérdések menü:

A szótár Gyakran Ismételt Kérdések menüje a főoldal „How to use” menüpontja alatt található. A menün belül meglehetősen kevés (mindössze kilenc) kérdés és válasz kapott helyt, amelyek néhány alapvető szótárhasználati problémára adnak választ.

b) Szöveges/Vizuális segédlet:

A „How to use” menü a Gyakran Ismételt Kérdéseken túl magában foglal még egy rövid szöveges, illetve vizuális segédletet, amely az LDOCE Online-ban történő szótári keresést illusztrálja.

c) Kapcsolatfelvétel lehetősége a szerkesztőkkel:

A Longman Dictionaries menüből lehet eljutni a Contact Dictionaries menüponthoz, majd kiválasztva a „Contact us” opciót van mód a Longman szótárakkal kapcsolatos kérdések és megjegyzések elküldésére a Pearson Kiadó munkatársainak.

Segédletek

a) Rövidítések feloldása:

Az LDOCE Online szócikkei nem tartalmaznak rövidítéseket.

b) Kiejtési segédlet:

A szótár szócikkei csak nagyon ritkán tartalmaznak fonetikus átírást, a „How to use” menüpont alatt szerepel egy kiejtést segítő táblázat az IPA szimbólumokkal.

Elektronikus hirdetések

Az LDOCE Online szótároldal felületén számos elektronikus hirdetéssel találkozik a felhasználó. A hirdetések főként a Google hirdetései, amelyek feltűnnek az oldal alján, tetején és szélén egyaránt, ezáltal kissé zavaróvá téve a szótárhasználatot, különösen azért, mivel a reklámok egy része nem statikus, hanem mozgóképes hirdetés.

A Google hirdetésein túl helyenként a Pearson Kiadó saját reklámjai is felbukkannak a szótároldalon, amelyekben főként saját kiadású szótáraikat reklámozzák.

II. Makrostruktúra

A keresőmotor jellemzése

a) A keresés módja:

Az LDOCE Online többféle keresési módot kínál a felhasználóknak. A legfontosabb a keresőmezős keresés, ami a kezdőoldal felső részén található keresőmező segítségével történik.

A keresőmezős keresés mellett a szótárban kétféle lapozó keresés is megtalálható, mindkettő a How to use menün keresztül használható. Az első a betűrendes keresés, melynek során először a képernyő felső részén megjelennek az ábécé betűi, majd a kívánt kezdőbetűre kattintva lapozó módban lehet böngészni a szótár címszói közt. A másik típusú lapozó keresés a témakörök szerinti keresés. Az LDOCE Online több mint kétszáz témakörbe sorolja be címszóit (egy-egy címszó akár több témakörbe is beletartozhat), a felsorolt témakörökre kattintva egymás alatt, betűrendben jelennek meg az adott kategóriához tartozó címszók.

b) A keresés hatóköre:

A keresés hatóköre az LDOCE Online esetében csak a saját adatbázisra terjed ki, külső szótári vagy egyéb online forrásban történő keresésre nincs mód. A keresőmezőbe bevitt keresőszavak csak a címszók közül eredményeznek találatot, a szócikkek szövegében való keresés nem lehetséges.

c) A lekérdezés módja:

A lekérdezés alapvetően egyszerű szöveges lekérdezés formájában történik, amely kiegészülhet a wildcardok használatával. Szűrők beállítását az LDOCE Online nem támogatja.

d) Beírási lehetőségek:

A beírási lehetőségeknél csak pontos szó vagy szókapcsolat beírása eredményez találatot. Amennyiben nincs pontos találat, a szó hozzávetőleges alakjának beírása is elégséges lehet, ebben az esetben a szótár felkínál egy listát, amiből a felhasználó kiválaszthatja az általa keresett szót.

Keresési találatok megjelenítése

a) A találatok rendezettsége:

Amennyiben a keresés eredményes volt, a keresőmezőt a találati lista váltja, ahol a címszók egymás alatt helyezkednek el. Első helyen mindig a keresőszóval egyező címszó jelenik meg, majd azok a szavak, amelyeknek a keresőszó a részét képezi. Ezután következnek a többtagú kifejezések, amelyeknek a keresőszó az előtagját, illetve az utótagját adja. A találatok minden kategóriában betűrendben következnek egymás után.

b) A találatok kifejtettsége:

A találatok megjelenítése során a találatok csak kis mértékben kifejtettek. A címszók mellett a találati lista feltünteti a szófajt, illetve hogy melyik témakörbe tartozik az adott címszó.

A közölt anyag jellege

a) Szöveges információk:

Az LDOCE Online szócikkei legnagyobb arányban szöveges információkból állnak.

b) Multimédiás információk:

A kiejtési segédlettel kapcsolatban volt róla szó, hogy az LDOCE Online csak hangos kiejtési segédletet tartalmaz, szövegeset nem. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a címszók meghallgathatók (brit és amerikai angol változatban) az audiofájlok megnyitása után, illetve, ami kimondottan az LDOCE Online erősségének számít a hasonló kategóriájú online szótárak között, hogy a példamondatok sem csak szöveges formában, hanem kihangosítva is a felhasználók rendelkezésére állnak.

Az LDOCE Online szócikkeiben, (főként a főnevek esetében) gyakran a szócikk részét képezik a képi információk. A szócikkek képi információi leginkább fotók, ritkábban rajzolt illusztrációk formájában jelennek meg. Bizonyos esetekben a fotók, illusztrációk keveredhetnek a szöveges információkkal (lásd pl. a *car* szócikket, ahol a képi anyag mellett szöveges formában, nyilakkal rámutatva olvashatóak az autó legfőbb részei).

Videó információkat az LDOCE Online nem tartalmaz.

III. Mikrostruktúra

a) Az információk megjelenítése:

Az LDOCE Online szócikkeinek megnyitása esetén azok teljes tartalma megjelenik a képernyőn. Amennyiben a szócikk részét képezik a „Word Choice”, „Grammar” és „Collocations” címmel ellátott szöveglapok, azok bezárására a felfelé mutató háromszög szimbólum segítségével van lehetőség.

b) Az információk megjelenítésének sorrendje:

Az LDOCE Online szócikkeinek belső felépítése egységes szerkezetet mutat. A szócikken belül kék színű fejléccel szerepel a címszó, mellette a szófajjal. A fejléc alatt első helyen szerepel a témakör szerinti besorolás, néhány fontos nyelvtani információ (igék esetében a rendhagyó ragozás, mellékneveknél a fokozás), majd számozással elkülönítve egymás alatt kapnak helyt a különböző jelentések. Az egyes sorszámmal jelzett jelentés mellett jobb oldalt látható a képi információ (amennyiben része a szócikknek). Az egyes jelentéseken belül a hangfájlok lejátszására szolgáló ikon, a stílusminősítés, majd a definíció következik és a más szócikkekre történő utalások. Végül a definíciók alatt olvashatóak a szócikkhez tartozó példamondatok és a lap legalján a címszó szólásokban, állandósult szókapcsolatokban való megjelenései.

c) A szócikk szövegének megjelenítése:

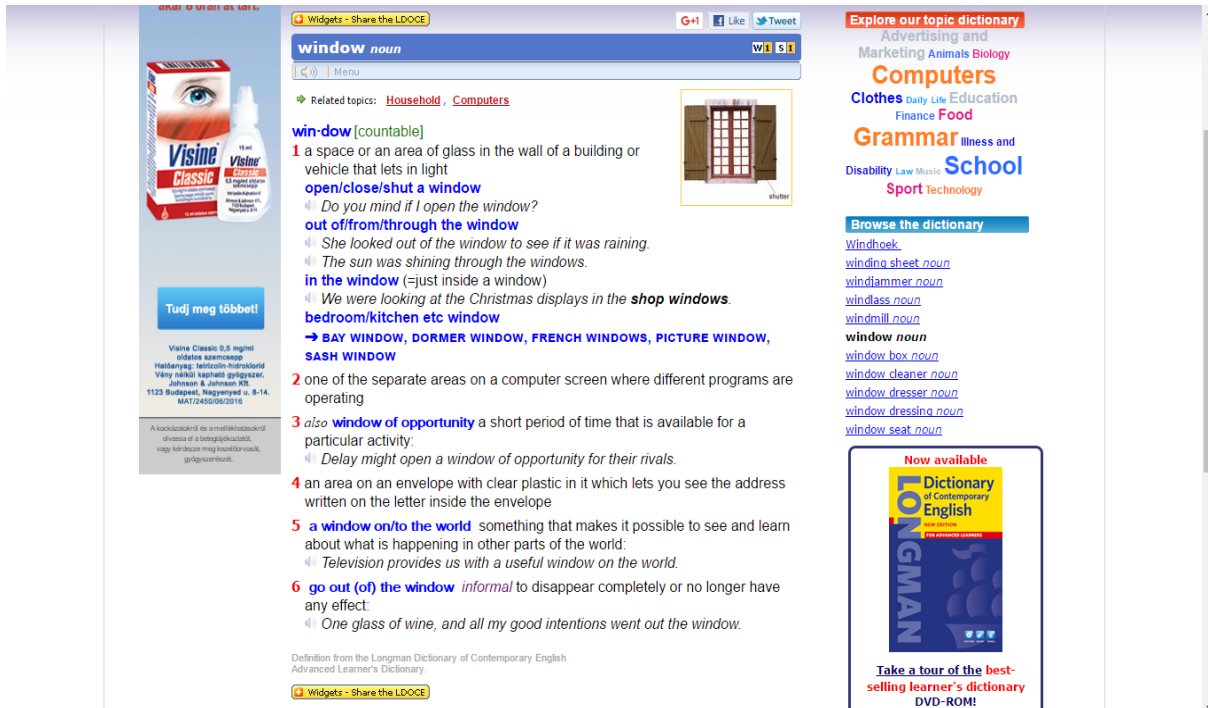
Az LDOCE Online-ban fontos szerep jut a színek használatának, amelyek nagyban megkönnyítik a szócikken belüli tájékozódást és lényegkiemelést.

A szócikk kék színű fejlécében a címszó és a hozzá tartozó szófaji megjelölés fehér színnel szerepel. A különböző jelentések kék háttérrel, fehér betűtípussal szerepelnek, az egyes jelentések számozása pedig pirossal történik. A nyelvtani információkat zöld színnel és szögletes zárójellel, a példamondatokat dőlt betűvel különítik el. A stílusminősítéseket a lila szín és dőlt betű jelzi. Amennyiben a címszó egy állandósult szókapcsolat része, és az állandósult szókapcsolat megjelenik a szócikk szövegében, azt félkövér fekete betűvel emelik ki.

d) A szócikkek áttekinthetősége:

A szótár szócikkei általában elég terjedelmesek, az áttekinthetőséget viszont nagymértékben megkönnyíti a c) pontban ismertetett színek használata. Rövid szótárhasználat után az egyes színekhez és betűtípusokhoz tartozó funkciók megismerése után az először hosszúnak és kaotikusnak tűnő szócikkek könnyen áttekinthetővé válnak.

A szócikkek hosszából adódik, hogy csak kevés esetben fér el egy képernyőnyi felületen a teljes szócikk, ezért a szócikk görgetésére majdnem minden esetben szükség van. (Az LDOCE *window* szócikke a 4.1-es ábrán látható.)

4.1. ábra: Az LDOCE *window* szócikke

b) Szócikkek közötti linkek:

Az LDOCE Online szótár teljes egészét behálózzák a szócikkek közötti linkek. A szócikk szövegében bármelyik szóra duplán kattintva (amennyiben az a bizonyos szó címszóként szerepel a szótárban) egy új ablak nyílik meg, benne a kijelölt szóhoz tartozó szócikkkel. Az újonnan megnyíló ablak tulajdonképpen a teljes szócikket tartalmazza, kivéve az audiofájlok meghallgatásához szükséges ikonokat, amelyek eléréséhez a „go to entry” gombra kell kattintani.

Külső linkek

a) Más online szótárakra mutató linkek:

Más online szótárakra mutató linkeket az LDOCE Online nem tartalmaz.

b) Egyéb webhelyekre mutató linkek:

Egyéb webhelyekre mutató linkeket az LDOCE Online nem tartalmaz.

c) Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkek:

Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkeket az LDOCE Online nem tartalmaz.

A linkek megjelenési formái

Az LDOCE Online linkjei nem permanens megjelenítésűek, a linkekre mutató szavakat nem jelölik se színnel, se más egyéb módon. Ez valószínűleg amiatt van, mert a legtöbb szó, amire duplán kattint a felhasználó, elvezet egy másik szócikkhez, ezért felesleges a linkek külön jelölése.

A szótár tartalma

a) Lexikológiai alapok:

A Longman kiadó egyéb szótáraihoz hasonlóan az LDOCE Online is a Longman Corpus Network nevű korpusz alapján készül. A korpusz forrásai angol nyelvű könyvek, újságok és magazinok, melyekből 330 millió szövegszó került be a korpuszba. A Longman Corpus Networköt kiegészíti a Longman Spoken American Corpus, amely egy beszélt nyelvi korpusz 5 millió szövegszóval.

A Longman szótárainál a címszók válogatási elveinél első helyen szerepel, hogy a valódi, jelenleg is használatban lévő angol nyelvet tükrözzék. Az LDOCE Online a tanulói szótárak körébe sorolható, ezért a benne feldolgozott szókincs általános, köznyelvi jellegű. A szótárban a nyelvi és az enciklopédikus információk hasonló arányban képviseltetik magukat.

b) Fonológiai/grafémikai információk:

A címszók fonetikus átírása csak a szócikkek elenyésző százalékában van jelen, ezzel szemben az audio fájlok minden szócikknél megtalálhatóak, amerikai és brit kiejtési változatban egyaránt.

c) Grammatikai információk

Az LDOCE Online angol, egynyelvű szótár, a szócikkekben a szófajt minden esetben feltüntetik. A homonimákat a keresési lista szófajonként, elkülönítve jeleníti meg. A grammatikai információk sorában hasznos segítség a nyelvtanulók számára, hogy a szócikkek részét képezi a rendhagyó igék ragozása, illetve a melléknevek fokozott alakjai. Igei címszóknál szerepel még továbbá, hogy az adott ige határozott vagy határozatlan ragozású, valamint a névszóknál, hogy azok megszámlálhatóak vagy nem megszámlálhatóak. A kontextusra vonatkozó információk nagy arányban kapnak helyt az LDOCE Online-ban, hiszen egy-egy szócikkhez számos példamondat tartozik. Hasznos segédlet a nyelvtanulóknak, az egyes szócikkekben felbukkanó „Grammar” elnevezésű, piros hátterű ablak, amelyben a címszóhoz kapcsolódó és magyarázatot igénylő nyelvtani szabályok értelmezésére és szemléltetésére való.

d) Szemantikai információk:

A címszóhoz kapcsolt jelentésekhez általában rövid, két-három soros definíciók tartoznak. A stílusminősítések a jelentések mellett lila színnel vannak feltüntetve, de a szócikkeken belül nem mindegyik jelentéshez kapcsolódik stílusminősítés. Esetenként, szögletes zárójelben ellentétes és rokon értelmű szavak is szerepelnek a jelentések mellett. Vannak szócikkek, amelyeknek részét képezi az ún. „Word Choice” nevű ablak, amelyekben kontextushoz kötődő szóhasználati/szóválasztási tanácsok olvashatóak.

e) Egyéb releváns nyelvészeti információk:

Bizonyos szócikkekben egy külön megnyitható „Collocations” elnevezésű ablakban a címszóhoz kötődő szókapcsolatok jelennek meg. A relevanciára vonatkozó információ bizonyos szócikkek fejlécében a W és az S jelölések, amelyek azt jelölik, hogy egy adott szó mennyire gyakori az írott vagy a beszélt nyelvben. Például a W1 jelölés azt jelenti, hogy a szó – ami az írott nyelvet illeti – benn van az 1000 leggyakrabban használt szó között, az S2 pedig azt, hogy a szó a 2000 leggyakoribb beszélt nyelvi szó közé tartozik.

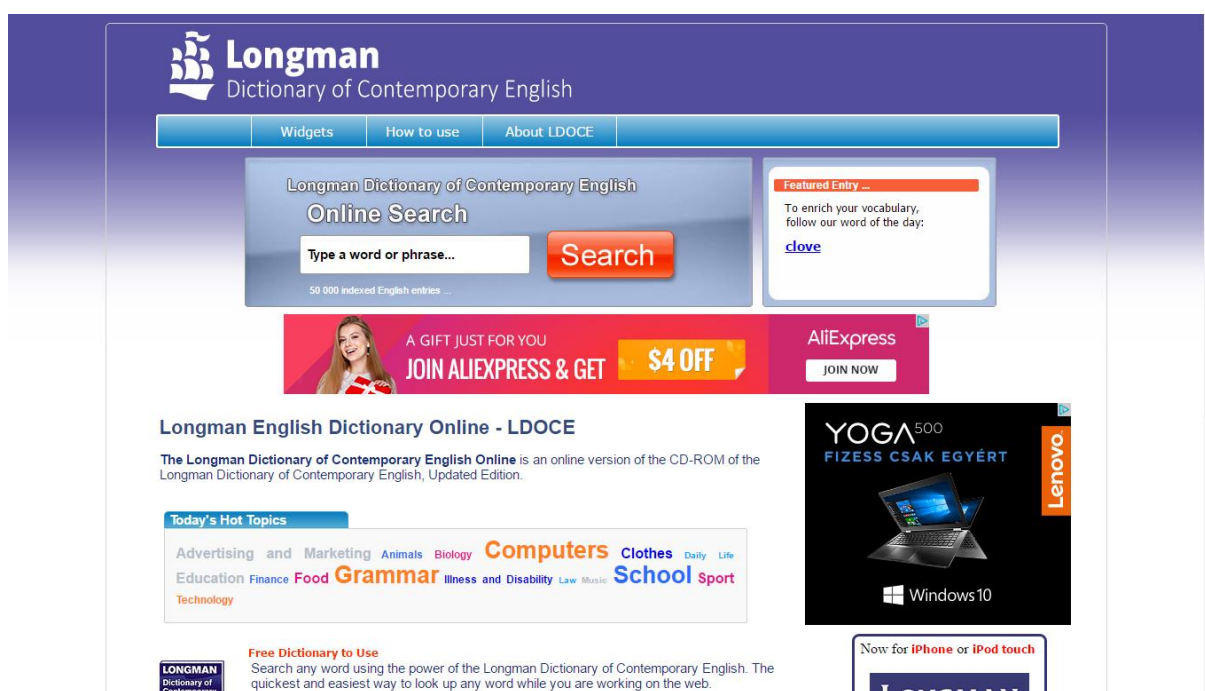
A SZÓTÁR HASZNÁLATÁRÓL SZÓLÓ INFORMÁCIÓK

A szótároldal kezelhetősége

Az LDOCE Online nyitóoldalának fókuszában a keresőmező áll, tulajdonképpen kínálja magát a felhasználónak, hogy a keresőmezős kereséssel kezdje el a szótárhasználatot. Miután a sikeres keresés megtörtént, már sokkal több opció áll a szótárhasználó rendelkezésére. A nyitóoldalon található a „nap szava” rovat, ahol minden nap más-más címszó bukkan fel a szótár adatbázisából. A kezdőoldalon megjelenik még néhány témakör, amelyek alapján szintén elkezdhető a szótári keresés, de megjegyzendő, hogy a megjelenített témakörök, csak

töredékét teszik ki a teljes témaköri listának. A nyitóoldal fejlécében három menü található, ahol az online szótárhoz telepíthető bővítményekről, a szótárhasználatról és az LDOCE Online-hoz kötődő fontos információkról olvashat a felhasználó. A nyitóoldal alján található menüből lehet eljutni a Pearson Kiadó honlapjához, a Longman Kiadó szótárakat bemutató oldalához, illetve itt találhatóak meg a szerzői jogi és adatvédelmi tudnivalók.

A szótároldalról kezelhetőségét nagyban elősegít a szócikkek logikus felépítése, illetve a – szócikkek áttekinthetősége részben említett – színekódok használata. Zavaró lehet viszont a szótároldalon az átlagosnál több reklám és hirdetés jelenléte. (Az LDOCE kezdőoldala a 4.2-es ábrán látható.)

4.2. ábra: Az LDOCE kezdőoldala

A szótári adatok megbízhatósága

Az LDOCE Online szótár minőségét a Longman Kiadó patinás múltja és a szótári piacon betöltött kiemelkedő szerepe garantálja. A kiadó szótárainak évszázados sikere, a szótár szerkesztésében részt vevő szakembergárda szaktudása és a forrásul szolgáló nagyméretű írott és beszélt nyelvi korpusz biztosítja a megbízhatóság magas fokát.

A szótári információk frissítése

Az LDOCE Online a Longman Dictionary of Contemporary English hatodik kiadásán alapszik, amely négyezer új szóval több az ötödik kiadáshoz képest.

A szótár innovatív jellege

Az LDOCE Online szótár jól beleillik a nagy angolszász szótárkiadó cégek online szótárainak sorába. Rendelkezik minden olyan alapvetően fontos tulajdonsággal, amellyel napjainkban egy angol egynyelvű tanulói szótárnak rendelkeznie kell. Megállapítható azonban, hogy olyan egyedi jellemzők, technikai újdonságok nem találhatók meg benne, amelyekkel más versenytársainál ne találkozhatna a felhasználó. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a könnyű kezelhetőség és a felhasználóbarát szótári struktúra kárpótlást jelenthet az esetleges innovációk hiányáért.

A szótár szakmai fontossága

Mivel az LDOCE Online egy nagy múltra visszatekintő, világszinten ismert szótár online változata, ezért szakmai fontosságát nem lehet megkérdőjelezni. Lew (2011) cikkében a „Nagy ötös” (Big Five) egyik tagjaként nevezi meg mint a legnépszerűbb angol egynyelvű tanulói szótárak egyikét. (A Big Five további tagjai: *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*, *Cambridge Advanced Learner’s Dictionary*, *MacMillan English Dictionary* és a *COBUILD*.)

ÖSSZEZÉS, KITEKINTÉS

A szótárkiadó cégeket az online szótárak szerepének növekedése jelentős kihívások elé állította, hiszen ma már nem elég, hogy digitális papírszótárakat kínáljanak a vásárlók részére, alapjaiban kell átalakítaniuk szótáraikat és szótárkínálatukat. A piaci verseny ráadásul még élesebb, mint a papírszótárak korában, hiszen olyan cégek léphetnek be a piacra, akik korábban nem is foglalkoztak szótárkiadással, illetve nem lehet figyelmen kívül hagyni a közösségi szótárak és az egyéb ingyenesen használható online referenciaművek részesedését a felhasználók kegyeiért folytatott harcban.

Az LDOCE (némileg talán meglepetésként) a statisztikai adatok alapján (www.similarweb.com) nincsen benne a 100 leggyakrabban látogatott szótároldal között, ami tekintve, hogy az egyik legnevesebb egynyelvű szótárakat kiadó cégről van szó, semmiképp sem töltheti el elégedettséggel az LDOCE kiadóját. További érdekesség, hogy a legnépszerűbb 50 online szótároldal között csak a Merrriam-Webster és a Cambridge online szótárai képviseltetik magukat, előbbi a 15., utóbbi a 26. pozícióban. A listát – talán kevéssé meglepő módon – a Wikipédia vezeti.¹⁷

Mindenképpen nagy felelősség van tehát a neves szótárkiadókon, köztük az LDOCE kiadóján is, hiszen az internet korában a múltban jól csengő, nagy presztizsű márkanevek sem

---

¹⁷ A www.similarweb.com adatai alapján a „Szótárak és enciklopédiák” kategóriában világszerte a tíz leglátogatottabb oldal sorrendje a következő: Wikipedia.org, Quora.com, Wordreference.com, Reference.com, Dictionary.reference.com, Thesaurus.com, Thefreedictionary.com, Urbandictionary.com, Wiktionary.org, Weblio.jp (2016).

jelentenek garanciát arra, hogy a felhasználók nem pártolnak át akár rövid idő leforgása alatt a jobb minőségű, megújulni képes, vagy éppen az olcsóbb vagy ingyenes szolgáltatást nyújtó online szótárakra.

4.2. Akadémiai Magyar-angol nagyszótár Online

<http://www.szotar.net/>

AZ AKADÉMIAI MAGYAR–ANGOL NAGYSZÓTÁR ONLINE-NAL KAPCSOLATOS HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

Tágabb háttér

Az Akadémiai Magyar–angol nagyszótár Online (a továbbiakban AManO) rendelkezik papírszótári előzményekkel. Az előszó tanúsága szerint Országgh László magyar–angol nagyszótárának harmadik, átdolgozott kiadásán alapul, amelynek főszerkesztői Futász Dezső és Kövecses Zoltán voltak. (Az előző két átdolgozás 1963-ban és 1969-ben jelent meg.)

Szűkebb háttér

Az AManO kiadója az Akadémiai Kiadó, amely – kezdetben a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt – a 19. század óta ad ki szótárakat és különféle folyóiratokat, szakkönyveket, kézikönyveket, tudományos kiadványokat. Önálló kiadóként 1950 óta működik, 1996-tól részvénytársasági formában folytatja tevékenységét.

Ami a kiadó szótárkiadási tevékenységét illeti, Magyarország egyik piacvezető cégének számít. Szótáraik 20 nyelven, nyomtatott és online formában többféle korosztálynak és felhasználói körnek készülnek.

A SZÓTÁR ÁLTALÁNOS TARTALMÁRÓL SZÓLÓ INFORMÁCIÓK

Az online szótár fizikai leírása

A szótár technikai paraméterei

a) Szükséges hardverkövetelmények:

Az AManO pontos erőforrásigényéről a szótároldal honlapja nem nyújt információt. A tapasztalat alapján átlagos teljesítményű számítógép és internetkapcsolat szükséges a szótár futtatásához. Hangkártyára, vagy más egyéb kiegészítő hardverre nincsen szükség.

b) Futtatási platformok:

Az AManO hagyományos számítógépeken és mobil eszközökön is futtatható. Mobil eszközökön csak a hagyományos nézetben lehetséges a szótárhasználat, mobil nézet nem érhető el a szótárhoz.

c) A futtatáshoz szükséges szoftver:

Az AManO futtatásához szükséges szoftveres környezetről részletes tájékoztatást nyújt a szótároldal Gyakran Ismételt kérdések menüjének első pontja. „Az oldal zökkenőmentes használatához engedélyeznie kell a cookie-kat illetve a javascriptek futtatását is. Emellett a következő böngészők és operációs rendszerek támogatottak: Mozilla Firefox, 3.6.12-es verzió után; legutolsó frissítésekkel javított Windows XP, Windows Vista, Windows 7, Windows 8 és Linux (Debian/Ubuntu/Fedora/openSUSE) operációs rendszeren; Microsoft Internet Explorer, 8.0.7600 verzió után; legutolsó frissítésekkel javított Windows XP, Windows Vista, Windows 7 és Windows 8 operációs rendszeren; Google Chrome, 7.0.517.44 verzió után, legutolsó frissítésekkel javított Windows XP, Windows Vista, Windows 7 és Windows 8 operációs rendszeren; Apple Safari, 5.0.3 verzió után, legutolsó frissítésekkel javított Mac OS X (10.6 verzió után) operációs rendszeren”.

Az Akadémiai Kiadó Android, iOS és Windows mobil operációs rendszerekre készített alkalmazások formájában is elérhetővé tette az AManO szótárt, amely térítés ellenében hozzáférhető az internetes alkalmazásboltokban, és offline módban használható.

d) A szótárszoftver jellemzése:

Az AManO a www.szotar.net internetes címen keresztül érhető el. A szotar.net egy egységes szótári keretrendszer, melyhez az Akadémiai Kiadó számos egyéb szótára kapcsolódik. A szótároldal használatkor a felhasználó dönti el, hogy melyik konkrét szótárt kapcsolja hozzá (attól függően, hogy melyik szótár használatához van jogosultsága) a szotar.net rendszeréhez. Az Akadémiai Kiadó szótárain kívül a szotar.net keretrendszert más szótárok nem használják.

A szótár.net keretrendszer – beleértve az AManO szótárt is – teljes egészében magyar nyelvű. Annak ellenére, hogy számos kétnyelvű szótár is elérhető a honlapon keresztül, a nyelvváltásra nincsen mód.

A szótár jellege

Az AManO – noha papírszótári előzményekkel bír – valódi online szótárnak nevezhető, negatívumként hathat azonban a multimédiás tulajdonságok hiánya, így e tekintetben alulmarad más, valódi online szótárakkal történő összevetésben.

A szótár beágyazottsága

Az AManO szótár szótári keretrendszere a www.szotar.net a szótári klaszterek körébe tartozik, mivel egy internetes oldalról, és egy keresőrendszerből az Akadémiai Kiadó valamennyi online szótárához hozzáférést kínál.

A szótár ára

Az AManO fizetős szótár, amelyhez a hozzáférési a jog a szotar.net vagy az Akadémiai Kiadó honlapján vásárolható meg. A kiadó 12 és 24 hónapos előfizetést kínál a felhasználóknak 4980, illetve 7990 Ft-os áron. Az Androidos és iOS-es mobil alkalmazások 6950 Ft-ba kerülnek, amellyel a magyar–angol és az angol–magyar szótár is használható, viszont mindkét szótár csak offline módban.

Az AManO szótárhoz hozzá lehet még jutni a papírszótár megvásárlásával is, ebben az esetben a vásárló 24 hónapos hozzáférést kap az online változathoz.

A SZÓTÁR SZERKEZETE

I. Megastruktúra

Előszó/általános információk

a) Általános információk a kiadóról és a szerkesztőről:

A kiadóról a szótároldal kezdőlapja alján található Magunkról menüpontra, illetve a jobb oldali Akadémiai Kiadó feliratra kattintva érhetőek el információk.

A konkrét szótárhoz kapcsolódó tudnivalók a bal oldali Szótáram menüpontban olvashatóak. A használni kívánt szótár neve alatt található kapcsolódó anyagoknál letölthető pdf fájlokban a főszerkesztői előszó, köszönetnyilvánítás és az impresszum (a szerkesztőgárda bemutatásával) olvasható.

b) A feldolgozott szóanyag mennyisége:

A főszerkesztői előszó tanúsága szerint az AManO-ban található „címszavak és szókapcsolatok” száma 120.000.

c) A célközönség megjelölése:

A célközönség megjelölése nincs konkrétan megjelölve a szótár bemutatójában. A jellemzők felsorolásánál annyi információ olvasható, hogy általános nagyszótárról van szó, a C egységes nyelvi szinthez elégséges szóanyagot tartalmaz, és 60 szakterület szókincsét foglalja magában.

d) Szerzői jogi/adatvédelmi információk:

A szerzői jogi és adatvédelmi információk a szótároldal alján található Adatvédelem menüpontra belül olvashatók. Eszerint mindennemű szerzői jog a kiadó kizárólagos tulajdonát képezi.

Használati útmutató/súgó

a) Gyakran Ismételt Kérdések menü:

A Gyakran Ismételt Kérdések menüpont a keresőmezőn található súgó feliratra való kattintás után érhető el, itt mindössze négy technikai jellegű problémára adnak választ a készítők arra

vonatkozóan, amikor a „betűk nem jól jelennek meg”, „a szolgáltatás nem érhető el az adott IP címről”

b) Szöveges/Vizuális segédlet:

Az AManO vizuális segédletet nem tartalmaz, szöveges súgója viszont részletekbe menően elmagyarázza az alapvető szótárhasználati tudnivalókat. A szöveges segédlet a keresőmező súgó feliratára kattintva jelenik meg.

c) Kapcsolatfelvétel lehetősége a szerkesztőkkel:

A kapcsolatfelvételhez szükséges elérhetőségek, a nyitóoldal alján található Elérhetőség menüpont alatt olvashatók, melyeken keresztül az Akadémiai Kiadó ügyfélszolgálatához lehet kérdésekkel és javaslatokkal fordulni telefonon, e-mailen és faxon.

Segédletek

a) Rövidítések feloldása:

A rövidítések listája, és azok feloldása a Szótárain menüpontban, a szótárakhoz kapcsolódó pdf fájlok egyikében olvasható, ahol feltüntetik a rövidítéseket, azok magyar jelentését és a magyar jelentések angol fordításait. Külön pdf fájlban kapott helyt a szócikkekben alkalmazott egyéb jelek feloldása.

b) Kiejtési segédlet:

Az AManO szócikkeiben nincsenek feltüntetve fonetikus átírássra vonatkozó információk, ezért kiejtési segédlet sem képezi részét a szótárnak.

Elektronikus hirdetések

A szotar.net oldal felületén elektronikus hirdetések nincsenek, mindössze az Akadémiai Kiadó webshopjára mutató link található a nyitóoldalon.

II. Makrostruktúra

A keresőmotor jellemzése

a) A keresés módja:

Az AManO csak a keresőmezős keresést támogatja, alfabetikus, tematikus, vagy egyéb típusú lapozó keresésre nincsen lehetőség.

b) A keresés hatóköre:

A keresés hatóköre az AManO-n kívül kiterjedhet más, az Akadémiai Kiadó által kiadott online szótárra, amely kapcsolódik a szotar.net keretrendszerhez, és a felhasználó rendelkezik a megfelelő hozzáférési jogosultsággal. A keresőmező (a szotar.net elnevezése szerint keresőpanel) bal oldali legördülő menüjében van mód a nyelv kiválasztására, illetve a Szótárain menüpont alatt a konkrét szótárak kijelölésére, ezáltal a keresési kör kiterjesztésére vagy szűkítésére.

A keresőmező jobb oldali legördülő menüjében van lehetőség a szótáron belüli keresési kör meghatározására. A címszók közti, illetve a szócikkek teljes szövegében történő keresés közül lehet választani.

c) A lekérdezés módja:

A keresőmezős keresésnél alkalmazható az egyszerű szöveges lekérdezés, de emellett lehetőség van wildcardok (a szotar.net elnevezése szerint joker karakterek) bevitelére is. Kétféle karakter a * és a ? használható a wildcardos keresés során. Operátorok beírására nincsen mód, ehelyett az összetett keresésnél beállítható opciók alkalmazhatók.

További keresést segítő opció az automatikus kitöltés, amely tetszés szerint ki és bekapcsolható a prediktív lista felirat bejelölésével, illetve kikapcsolásával.

d) Beírási lehetőségek:

A bővített beírási lehetőségek használatához a felhasználónak a keresőmezőnél található összetett keresés opciót kell kiválasztania. A jobb oldali legördülő menüben lehet kijelölni a kívánt keresési módot. A „Mindet ezek közül” kiválasztása esetén olyan szócikkek jelennek meg, amelyben az összes begépelte keresőszó szerepel. A „Bármelyiket ezek közül” opció bármelyik keresőszóval való egyezés esetén találatot eredményez. A „Pontosan ezt” kijelölése után csak olyan találatok jelennek meg, amelyben a többszavas keresési szöveg pontosan egyezik a szócikkben talált szöveggel. Az „Egymáshoz közel” kijelölése esetén beírt keresőszavak csak közeli előfordulás esetén eredményeznek találatot.

Keresési találatok megjelenítése

a) A találatok rendezettsége:

A találatok megjelenítése két szinten történik. Amennyiben több szótár szerepel a kiválasztott szótárak között, akkor sorban megjelennek a szótárak nevei, amelyekben a keresett szó előfordul, mellettük az adott szócikk első egy-két sorával. A felhasználó választhat, hogy melyik szótár teljes szócikkét kívánja megnyitni.

b) A találatok kifejtettsége:

A találatok kifejtettsége attól függ, hogy hány szótár van beállítva a Szótáraink menüpontban, illetve hány találatot dob ki a keresés. Amennyiben csak egy szótárról és egy találatról van szó, akkor a szócikk teljes kifejtettségében megjelenik a képernyőn. Több szótár és/vagy több találat esetén csak a szócikkek első egy-két sora látható a képernyőn, amit a kiválasztás után a felhasználónak kell megnyitnia, hogy eljusson a teljes szócikkhez.

A közölt anyag jellege

a) Szöveges információk:

Az AManO szócikkei kizárólag szöveges információkból állnak.

b) Multimédiás információk:

Képi, audió és video információk nem találhatóak a szótárban.

III. Mikrostruktúra

a) Az információk megjelenítése:

Az AManO szócikkeinek szövege – miután a felhasználó megnyitotta őket – teljes egészében megjelenik a képernyőn.

b) Az információk megjelenítésének sorrendje:

A szócikk elején, félkövér betűvel kiemelve a címszó szerepel, a homonimákat felső indexben feltüntetett számozással jelzik. A címszó után csúcsos zárójelben a szó (magyar nyelvű) ragozására vonatkozó útmutatás, a szófaj megjelölése, majd a stilisztikai és szaknyelvi minősítések következnek. A különböző jelentéseket a szócikken belüli arab számok alapján lehet elkülöníteni. A szócikkek törzsét az angol nyelvű ekvivalensek (kiegészítve a szögletes zárójelben olvasható magyar egyértelműsítő magyarázattal) és a magyar címszavakat tartalmazó angol nyelvű állandósult szókapcsolatok alkotják.

c) A szócikk szövegének megjelenítése:

Az AManO-ban a papírszótáraknál megszokott tipográfia és betűszínek a jellemzőek. A kiemeléseket a félkövér és a dőlt betűk, valamint a különböző típusú zárójelk szolgálgják. A színek alkalmazásával – noha a képernyőn történő megjelenítés erre lehetőséget adna – a szótár nem él. (Elvértve akad néhány link, amelyiket narancssárga betűszín jelöl.)

d) A szócikkek áttekinthetősége:

Ahogy a szócikkek szövegének megjelenítésére, úgy a szócikkek áttekinthetőségére is az a jellemző, hogy az AManO nem él a digitális formátum nyújtotta lehetőségekkel. A szócikkek szövege – akárcsak a legtöbb papírszótár esetében – túlszűfolt, a különböző elemek egymásra torlódnak. A felhasználó benyomása az lehet, hogy nem is egy online szótár, hanem egy papírszótár szócikkét olvassa. Amennyiben a szócikk túl hosszú, a böngészőoldal görgetésével lehet eljutni a szócikk kívánt részéhez. (Az AManO *ablak* szócikke a 4.3-as ábrán látható.)

The screenshot shows the AManO dictionary interface. At the top, there's a search bar with 'ablak' entered and a 'KERESÉS' button. The main content area displays the entry for 'ablak', including its grammatical information, various Hungarian and English definitions, and example sentences. A sidebar on the right lists related terms like 'Abházia', 'abiogetikus', etc. The page is in Hungarian and English.

4.3. ábra: Az AManO *ablak* szócikke

IV. Mezostruktúra/Mediostruktúra

Belső linkek

a) Szócikken belüli linkek:

Az AManO-ban nincsenek belső linkek, a szócikken belüli navigációra csak manuális úton van lehetőség.

b) Szócikkek közötti linkek:

Az AManO részét képezi az ún. Smartclick rendszer, amely a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha a felhasználó duplán kattint az aktuális szócikk bármely elemére, a rendszer keresett címszóként értelmezi azt, és automatikusan az új címszóra navigálja a szótárhasználót.

Egy másik módszer a szócikkek közötti navigálásra a görgethető címszólista, amely a szótár címszavait mutatja betűrendben. A kijelölés mindig az éppen megnyitott szócikken található. A görgethető címszólista segítségével a felhasználó könnyen kikeresheti az adott címszó előtt és után található címszókat.

Külső linkek

a) Más online szótárakra mutató linkek:

Más online szótárakra mutató linkeket az AManO nem tartalmaz.

b) Egyéb webhelyekre mutató linkek:

Egyéb webhelyekre mutató linkeket az AManO nem tartalmaz.

c) Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkek:

Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkeket az AManO nem tartalmaz.

A linkek megjelenési formái

Az AManO linkjei többségében nem permanens megjelenítésűek, ritkábban előfordul, hogy bizonyos (szócikkek közötti) linkeket narancssárga betűszínnel emelnek ki a szócikk szövegéből.

A SZÓTÁR TARTALMA

a) Lexikológiai alapok:

Az AManO magyar–angol kétnyelvű, köznyelvi szótár, tehát címszóinak zöme köznyelvi szó. Ennek ellenére a szerkesztők fontosnak tartották, hogy minél több, különösen az 1990-es évek után fontossá vált szaknyelvi szót is beépítsenek a szótár címszóanyagába. A szócikkek nyelvi információkat foglalnak magukban.

b) Fonológiai/grafémikai információk:

Bizonyos esetekben (amennyiben különbség mutatkozik) a szótár feltünteti az adott szóra vonatkozó eltérő brit és amerikai írásmódot.

c) Grammatikai információk:

Az AManO szócikkeinek egyik legfontosabb eleme a szófaji megjelölés. Az angol ekvivalenseknél a szótár jelöli azt, ha az adott szó után többes számú ige áll (tsz). Elsősorban a nem magyar anyanyelvű szótárhasználóknak nyújthat segítséget a címszók után következő ragozási segédlet, ahol az alapszavak ragozott alakjai olvashatók.

d) Szemantikai információk:

Ahogy az a szótár bevezetőjében is olvasható, a szócikkek felépítéséből következően a szótárban kétféle angol ekvivalens található: a magyar címszóknak (és ezek különböző jelentéseinek) megfelelő angol szavak, valamint a magyar címszavakat tartalmazó több szavas állandósult szókapcsolatoknak megfelelő angol szókapcsolatok.

A homonimákat növekvő sorrendű, felső indexben feltüntetett számok jelzik. A szócikkekben bőséges, kontextusba helyezett példaanyag segíti a szótárhasználók információszerzését.

A nyelvtani minősítéseken túl a szócikkekben a stílusra és a szakmai nyelvre utaló minősítések találhatóak. Az angol nyelvű ekvivalenseknél csak akkor szerepel külön a minősítés, ha az érdekmű eltér a magyar nyelvű címszó minősítésétől. A szaknyelvi minősítések ezzel szemben kizárólag az angol nyelvű ekvivalensekhez vannak kapcsolva.

e) *Egyéb releváns nyelvészeti információk:*

Az állatok és a növények neveinek nem csak az angol nyelvű ekvivalensei, hanem azoknak a rendszertanban használatos, latin elnevezése is a szócikk részét képezi.

A SZÓTÁR HASZNÁLATÁRÓL SZÓLÓ INFORMÁCIÓK

A szótároldal kezelhetősége

A szotar.net keretrendszer (ahonnan az AManO is) elérhető nyitóoldalának tetején kapott helyt a keresőmező és a súgó. A kezdőlap bal oldalán egy menüsor található, ahol ki lehet választani, hogy melyik szótár(ak)ban történjen a keresés, illetve itt lehet megtekinteni a korábbiakban elmentett kereséseket és szócikkeket. Az előzmények menüre kattintva időrenden listázódnak a korábbi keresések. Az adatmódosítás menüben a felhasználói adatok módosítására van lehetőség, a kilépés gombra kattintva pedig ki lehet lépni a szotar.net rendszerből. A termékaktiválás mezőbe a szótárhoz tartozó, vásárlás során kapott kód bevitelére van mód, amellyel a szótárhasználó jogosulttá válik a fizetős szótárak használatára. A szótároldal bal oldalán, illetve tetején található az Akadémiai Kiadó különféle termékeinek és szolgáltatásainak megvásárlást (bizonyos esetekben ingyenes használatát) lehetővé tevő linkek. Az oldal jobb oldalán a más szótárakból már ismert nap szava opció is helyt kapott. Az oldal legalján a Súgó, Magunkról, Elérhetőség, Hirdetőknek és Adatvédelem menük kaptak helyt.

A szotar.net keretrendszer használatának teljes körű elsajátítása igényel némi időt és gyakorlást a felhasználó részéről, szerencsére a súgó kellő segítséget biztosít a tapasztalatlan szótárhasználónak. A szócikkek struktúrájának áttekintéséhez mindenképpen javasolt a pdf fájlokból elérhető segédletek áttanulmányozása, mivel a szócikkek papírszótár-szerű megjelenítése könnyen elriaszthatja a kevésbé gyakorlott szótárhasználókat. (Az AManO kezdőoldala a 4.4-es ábrán látható.)

4.4. ábra: Az AManO kezdőoldala

A szótári adatok megbízhatósága

A szótári adatok megbízhatóságáért a két főszerkesztő, Futász Dezső és Kövecses Zoltán mellett – a köszönetnyilvánítás tanúsága szerint – egy több főből álló team dolgozott. A szótári adatok hitelességét a kétnyelvű, illetve a szakmai lektorok közreműködése szavatolja. Negatívum viszont, hogy a szótár anyaga nem korpuszra épül.

A szótári információk frissítése

A szótári információk frissítéséről nem áll rendelkezésre információ. Mivel az online szótár a papíralapú szótáron alapul, ezért a papírszótár újabb kiadásának megjelenéséig nem valószínű az online szótári adatbázis frissítése.

A szótár innovatív jellege

Noha az AManO a magyar onlineszótár-kiadás szempontjából kétségkívül jelentős referenciaműnek számít, a nemzetközi trendek tükrében nem sok újdonságot tartalmaz. A szótár rendelkezik a legfontosabb funkciókkal és jellemzőkkel, amelyeknek egy jó online szótárnál feltétlenül meg kell jelenniük, jelentős innovációk azonban nem jellemzőek rá.

A szótár szakmai fontossága

A magyar–angol kétnyelvű online szótárak közül az AManO fontos szerepet tölt be, hiszen a – nemzetközi viszonylatban – kicsinek számító magyar online szótári piacon viszonylag kevés professzionális magyar–angol szótár áll rendelkezésre. Az AManO a feldolgozott szóanyag mennyiségét tekintve kategóriájában az első helyen áll. A szótárhasználók szempontjából a

magyar–angol online nagyszótár méretű referenciaművek között pillanatnyilag az egyetlen alternatívát kínálja. A szótár azonban az Akadémiai Kiadó régebbi kiadású online szótárai közé tartozik, ezért szolgáltatások terén elmarad a kiadó elmúlt években megjelent online szótárainak szintjétől (vö. Csábi 2013), további fejlesztése mindenképpen indokoltnak tűnik.

ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS

Az Akadémiai Kiadó szótárai évtizedekre visszanyúlóan sok szótárhasználó számára az elsőszámú alternatívát jelentették a szótárválasztás során. A kiadó korábbi egyeduralgó pozíciója mára megszűnt; az online szótárak felé történő nyitásban úttörő szerepet vállaltak. Ahogy azt a szótár szakmai fontosságával kapcsolatban megállapítottam, jelenleg az egyetlen piacon lévő online angol-magyar nagyszótár tehát az a felhasználó, aki az előbbi paraméterekkel keres szótárt, tulajdonképpen az AManO megvásárlását nem tudja megkerülni. (A MorphoLogic kínálatában *Angol egyetemes nagyszótár* címmel szerepel ugyan a Lázár–Varga 2012 szótár elektronikus változata, ami azonban „csak” 75000 címszót tartalmaz.)

A magyar szótárpiacon az AManO jelentheti az összekötő kapcsot a múlt és a jövő szótárai között, és a (bizonyos konstrukcióban együttesen is megvásárolható) papírváltozathoz viszonyítva nagyságrendekkel gyorsabb és hatékonyabb szótárhasználatot tesz lehetővé. Mindez pedig a felhasználói szokások gyökeres változásához vezet, ami rövid időn belül a kiadókat is arra ösztönzi, hogy újonnan készülő nagyszótáraikat kizárólag elektronikus formában jelentessék meg.

4.3. Wiktionary (angol)

https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Main_Page

A WIKTIONARYVEL KAPCSOLATOS HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

Tágabb háttér

A Wiktionary szótárprojekt eredendően online kezdeményezésnek indult, így semmilyen közvetlen papírszótári előzménye nincsen. A szótár történetéről bőszéges információ található annak testvérlapján a Wikipédián (<https://en.wikipedia.org/wiki/Wiktionary>).

A Wiktionary 2002. december 12-én indult el, a projekt ötletgazdái a Wikipédia társalapítói, Daniel Alston és Larry Sanger voltak. Az első nem angol nyelvű Wiktionaryk (lengyel és francia) 2004 márciusától érhetőek el.

Szűkebb háttér

A Wiktionary üzemeltetője (más egyéb wiki projektek mellett) a San Franciscó-i székhelyű nonprofit szervezet, a Wikimédia Alapítvány (Wikimedia Foundation, Inc). A szótár szerkesztői önkéntesek, akik közösségi együttműködésben alkotják, bővítik, módosítják a szótár tartalmát, tehát közösség által szerkesztett szótárnak minősül. A címszavak egy részét, illetve számos definíciót azonban nem emberek, hanem ún. számítógépes robotok (angolul „bot”-ok) alkotnak meg, jellemzően azzal az eljárással, hogy más online szótárakból importálnak szótári adatokat.

A közösségi szótárkészítés kapcsán ehelyütt fontos tisztázni a web 2.0 fogalmát, illetve a „wiki jelenség”-et. Az internet mostanra kétségtelenül a 21. század egyik legfontosabb technológiai elemévé vált. Megváltoztatta az emberek információszerzési szokásait, munkavégzésüket és szociális kapcsolataikat, illetve azok fenntartásának módját. Az internet átalakította a gazdaság, a politika és a kormányzás arculatát is. A hagyományos internet – nevezzük web 1.0-nak – egy olyan egyirányú média, melynek elsődleges célja információk átadása az internethasználóknak. A Web 2.0 már 2004 óta ismert fogalom, amely elsősorban Tim O’Reilly-hoz, az O’Reilly Media cég vezetőjéhez köthető. (Az O’Reilly cége által 2004-ben szervezett konferencia nevében szerepelt a „Web 2.0” kifejezés, ekkortól terjedt el széles körben.) A Web 1.0-val szemben a Web 2.0 lehetővé teszi a felhasználóknak, hogy az információkat létrehozzák, megosszák és felosszák a világháló segítségével. A Web 2.0 magában foglalja az olyan technológiákat, mint például a blogok, közösségi portálok, vagy éppen az úgynevezett *wikik* (Murugesan 2009).

A *wiki* terminus Ebersbach és szerzőtársai (2006: 10) definíciója alapján a következőt jelenti: „A wiki egy olyan web alapú szoftver, amely lehetőséget biztosít az adott internetes oldalak látogatóinak, hogy azok tartalmát online megváltoztassák, szerkesszék. Ezáltal a wiki egyszerűen használható platformmá válik a szövegekkel és hiperszövegekkel való kooperatív munkában”.

A *wiki* platformja lehetőséget biztosít, hogy olyan, folyamatosan szerkeszthető online adatbázisokat hozzunk létre, amelyekben az információk könnyen bővíthetőek, törölhetőek és módosíthatóak. Ez a platform lehetővé teszi különböző csoportok (elektronikus úton történő) együttműködését különböző projektekben, de arra is alkalmas, hogy olyan projektek jöjjenek létre, amelyek megalkotásában elméletileg akár az összes internet-felhasználó részt vehet (Baron 2009).

A leginkább közismert *wiki* technológián alapuló projekteket a Wikimedia Alapítvány (Wikimedia Foundation, Inc.) üzemelteti. Maga a technológia egy olyan hipertext rendszer,

amely különböző célokra használható fel, és a felhasználás céljának megfelelően különböző kiépítettséggel jelenik meg. Az egyes megjelenítéseket nevezik oldalaknak, testvérlapoknak, amelyek a wiki technológia variánsai. A különböző „oldalak” közül a legtöbbek által ismert és használt a Wikipedia, de egyre népszerűbbek olyan testvérlapok is, mint a Wikiforrás (Wikisource), Wikihírek (Wikinews), Wikikönyvek (Wikibooks) Wikiidézet (Wikiquote), Wikifajok (Wikispecies), Wikiegyetem (Wikiversity), Wikimédia Commons (Wikimédia Commons), vagy a Wikiszótár (Wiktionary) (Ayers et al. 2008).

Míg a hagyományos szótáraknál egyértelműen meghatározható, hogy kik a szótár írói, kiadója, addig a Wiktionaryről ez nem mondható el. E szótár szerkesztői (akárcsak a többi *wiki* projekt esetében) lelkes amatőrök, akik mindenféle anyagi ellenszolgáltatás nélkül, szabadidejükben foglalkoznak a szótár folyamatos bővítésével. Mindössze egy gyorsan elvégezhető regisztráció szükséges ahhoz, hogy bárki a szótár szerkesztőjének (Wiktionarian, magyarul Wikiszótárnok) mondhassa magát. A szótár szerkesztésében innentől kezdve az általa választott felhasználói néven vesz részt. A szerkesztők létrehozhatnak magukról úgynevezett szerkesztői lapokat, amelyeken közölhetik a saját magukról fontosnak tartott információkat. A <http://stats.wikimedia.org/wiktionary/EN/Sitemap.htm> linken elérhető statisztikából kiolvasható, hogy a legfrissebb adatok (2016. augusztus) szerint az angol nyelvű *Wiktionary*nek kb. 7300 szerkesztője van, számuk (az elmúlt hat hónap tendenciáit figyelembe véve) nagyjából 1%-kal növekszik havonta. Az angol nyelvet beszélők számához viszonyítva (a Wiktionary statisztikájában 1,2 milliárd fő), ez az arány 0,2 szerkesztőt jelent egymillió beszélőre levetítve. (Összehasonlításképpen a második legbővebb szócikkszámú verzió, a francia Wiktionarynél 0,6 szerkesztő jut egymillió francia nyelvet beszélőre, a magyar nyelvénél pedig 0,5 ez az arányszám.) A szerkesztők aktivitása azonban nagy szórást mutat. A regisztrált felhasználók közül mindössze kb. 300 az, aki havi szinten legalább öt új szócikket hoz létre, vagy módosít már meglévő szócikkeket. Ezen felül kb. 60 szerkesztő az, akiknél ez a szám meghaladja a százat.

Mivel a szótár készítését néhány adminisztrátoron kívül gyakorlatilag semmilyen felsőbb szervezet nem felügyeli, koordinálja, ezért a regisztrált felhasználók önmaguk dönthetnek bizonyos vitás kérdésekről. (A Wiktionaryvel kapcsolatban egyelőre nincs arra vonatkozó adat, hogy működne a Wikipédiánál a „Friss változtatások járőrei” nevet viselő önkéntes csoporthoz hasonló összefogás, melynek feladata az újonnan szerkesztett szócikkek – bizonyos meghatározott szempontok alapján történő – lektorálása.) A vitás kérdések közül a legfontosabb talán a nem megfelelő lapok (szócikkek) törlése. A lapok törlésére való javaslatokat szavazásra lehet bocsátani, amit a regisztrált felhasználók jóváhagyhatnak vagy

elutasíthatnak. A szócikkek tartalmáról a szerkesztők úgynevezett vitalapokon fejthetik ki véleményüket, hozhatják fel érveiket és ellenérveiket a különböző tartalmi elemekre vonatkozóan. A szótár fontos irányelvei közé tartozik a szerzői jogok védelme, külön felhívják a szerkesztők figyelmét, hogy szerzői jogot sértő anyagokat ne töltsenek fel, hiszen az jogi problémákat vet fel és veszélyezteti a szótár működését.

A SZÓTÁR ÁLTALÁNOS TARTALMÁRÓL SZÓLÓ INFORMÁCIÓK

Az online szótár fizikai leírása

A szótár technikai paraméterei

a) Szükséges hardverkövetelmények:

A Wiktionary internetes oldalán nem lelhető fel információ azzal kapcsolatban, hogy milyen erősségű hardverre lenne szükség a Wiktionary használatához. A tapasztalatok szerint egy napjainkban átlagos teljesítményűnek számító internetkapcsolattal bíró számítógép elégséges a szótár futtatásához. Mivel a Wiktionary szócikkei csak képeket tartalmaznak, videofájlokat nem, így a számítógépnek komolyabb grafikai képességekkel nem kell rendelkeznie. A hangfájlok lejátszásához és meghallgatásához viszont hangkártyára és hangszóróra mindenképpen szükség van.

b) Futtatási platformok:

A Wiktionary egyaránt futtatható hagyományos asztali és hordozható számítógépeken, valamint egyéb mobil eszközökön (okostelefonokon, táblagépeken). Ez utóbbi kategóriákhoz a Wiktionary felkínál egy ún. mobil view (mobil nézet) opciót, melyen keresztül a mobil készülékek tulajdonságaihoz optimalizált formában történhet a szótárhasználat.

c) A futtatáshoz szükséges szoftver:

A Wiktionary bármelyik ismert internetes böngészőprogrammal használható, a szótár megjelenítése böngészőtől függetlenül ugyanaz. Ami a mobil platformokat illeti, a Google Play internetes áruházban ingyenesen letölthető Android rendszerre a Wiktionary mobil alkalmazás, valamint a Wiktionary Dictionary, amelyen keresztül azonban csak az angol nyelvű Wiktionary használható. További applikáció még a Wiktionary Word of the Day, amelynek segítségével a Wiktionary aktuális „a nap szava” szócikke olvasható. IOS rendszerre Wiktionary mobil alkalmazás egyelőre nem tölthető le. A Dictionary! nevű alkalmazással van lehetőség arra, hogy a felhasználó a Wiktionaryben keressen, amennyiben a Dictionary adatbázisában nem áll rendelkezésre a szükséges információ. Windows rendszerekhez egyáltalán nem létezik Wiktionary applikáció.

A hangfájlok lejátszásához nem szükséges külön lejátszó szoftver, ehhez rendelkezésre áll a szótár saját, beépített lejátszója, amely a lejátszás opción túl lehetőséget

biztosít arra is, ahogy egy-egy hangfájlt letöltsünk, megosszunk, és információkat tudjunk meg róla (pl. a feltöltő személye, feltöltés ideje).

Bizonyos internetes böngészőkhöz (pl. Mozilla Firefox) letölthető ún. add-on (kiegészítő), amellyel a Wiktionary honlapjának betöltése nélkül elérhető a tárgyalt online szótár, oly módon, hogy a böngésző fejlécében található keresőmezőbe csak egyszerűen beírjuk a keresett szót, a kiegészítő pedig automatikusan megnyitja a kapcsolódó Wiktionary szócikket.

d) A szótárszoftver jellemzése:

A Wiktionary a MediaWiki alapszoftverre épül, amely egy nyílt forráskódú, PHP alapú szabad felhasználású szoftver. A MediaWiki szoftvert először a Wikipédia online enciklopédiánál alkalmazták, majd később számos wiki projekt – köztük a Wiktionary – alapjául szolgált. Azok számára, akik használnak más wiki szótárszoftvereket is, nagy könnyebbséget jelent, hogy a szótároldal felépítése főbb vonásaiban megegyezik azokkal, így kezelésük is hasonló.

A Wiktionary (már csak a szótár koncepciójából fakadóan is) több nyelven is elérhető a www.wiktionary.org internetes címről, az angol változat nyelve azonban értelemszerűen az angol.

A szótár jellege

Mint arról a háttér-információknál volt szó, a Wiktionary nem rendelkezik semmilyen papírszótári előzménnyel, a kezdetektől fogva csak online szótárként létezett. Rendelkezik mindazokkal a szótári tulajdonságokkal, amelyek alapján joggal nevezhetjük valódi online szótárnak.

A szótár beágyazottsága

Az angol nyelvű Wiktionary – noha szoros rokonságban áll más wiki szótárprojektekkel – egyedülálló szótárnak tekinthető. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy amennyiben a Wiktionary központi oldalát vizsgáljuk (www.wiktionary.org), ahonnan a különböző nyelvű Wiktionaryk elérhetők, ebben az esetben már szótári klaszterről beszélhetünk.

A szótár ára

A Wiktionary teljes mértékben ingyenesen használható, se előfizetésre, se egyszeri regisztrációs díjra nincsen szükség. A szótár további jellemzője, hogy száz százalékosan reklámmentes, tehát a szótároldal áttekinthetőségét nem akadályozzák a képernyőn felbukkanó reklámok, hirdetések.

A SZÓTÁR SZERKEZETE

I. Megastruktúra

Előszó/általános információk

a) Általános információk a kiadóról és a szerkesztőről:

A Wiktionarynek – közösségi szótár jellegéből adódóan – nincsenek a hagyományos értelemben vett szerkesztői. Egy-egy szócikk megalkotásához és későbbi módosításához általában több szerkesztő járul hozzá. A regisztrált szerkesztőkről az ún. *Babel Template* nyújt információkat, amelyekhez a szócikkek laptörténet (history) menüjéből lehet eljutni. A *Babel Template* egy adatlap, amely azt a célt szolgálja, hogy a szerkesztők megadják az általuk ismert nyelveket, illetve nyelvtudásuk szintjét. A regisztrált szerkesztők a nyelvtudásukat a következő szintek szerint osztályozhatják: alapszint, középszint, haladó szint, közel anyanyelvi szint, professzionális szint és anyanyelvi szint.

Az elérhető nyelvek listája az ISO 639 szabványon alapszik, amely szabvány egy kóddal azonosítja a világon ma ismert nyelveket (a szabvány több mint 7600 nyelvet sorol fel). Az ISO 639 szabványhoz kapcsolódóan ezek a nyelvi adatok egy kód formájában is megjelennek, amely kód tartalmazza egyrészt az adott nyelv rövidítését és 1-től 5-ig számozva (illetve N-nel jelölve az anyanyelvi szintet) a szerkesztő nyelvtudásának szintjét. Ennek megfelelően például egy magyarul anyanyelven, és angolul haladó szinten tudó szerkesztő adatlapján a hu-N és az en-3 kódok jelennek meg. A Wiktionaryben külön megadható, a beszélt nyelvi tudás szintje, illetve az olvasott szöveg megértésének mértéke. Ez, a szerkesztő nyelvtudásának szintjét megjelenítő táblázat a regisztrált szerkesztők adatlapjának egyetlen kötelező eleme, ezen kívül azonban tetszés szerint megadhatnak magukról egyéb, általuk fontosnak vélt információkat is.

b) A feldolgozott szóanyag mennyisége:

Az angol nyelvű Wiktionary a vizsgálat idején (2016. augusztus) hozzávetőleg 4.770.000 szócikket tartalmazott.

c) A célközönség megjelölése:

A Wiktionaryben a célközönségre vonatkozó konkrét utalás nincsen, viszont olvasható egy rövid önmeghatározás a bemutatkozásban (about Wiktionary: https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Welcome,_newcomers), amely a következőképpen hangzik: „a Wiktionaryt a Wikipedia nevű enciklopédia-projekt szótári társának terveztük. A Wiktionary azon kívül, hogy egy sztenderd szótárrá nőtt, ma már magában foglal egy teauruszt, „rímkalauzt”, kifejezés-gyűjteményt, nyelvstatisztikákat és egyéb függelékeket. A célunk nemcsak az, hogy a szavak definícióját adjuk, hanem elég információt szolgáltatni

ahhoz, hogy a szavakat valóban meg lehessen érteni. Éppen ezért az etimológia, kiejtés, példaidezetek, szinonimák, antonimák és fordítások egyaránt a szótár részét képezik”.

d) Szerzői jogi/adatvédelmi információk:

A Wiktionary szerző jogi és adatvédelmi szabályai a Wikimedia Foundations irányelvei alapján működnek. Az irányelvek a „Privacy policy” menüpontból érhetőek el, amely a Wiktionary kezdőlapjának alján található.

Az irányelvek legfontosabb elemei a következők: minden egyes lapszerkesztés (akár regisztrációval, akár regisztráció nélkül történik) publikációnak minősül. Amennyiben a szerkesztő nem regisztrált felhasználó, az azonosítás IP cím alapján történik (így a szerkesztő személyazonossága visszakereshető). Amennyiben a szerkesztő szeretné megtartani az inkognitóját, választhatja a regisztrációval történő bejelentkezést. Ebben az esetben a laptörténetben nem IP címe, hanem csak felhasználóneve fog megjelenni. A Wiktionary lapok felkeresését naplófájlokban rögzítik (akár történik szerkesztés, akár nem), amelyeket szervereken tárolnak. Az így gyűjtött adatokat statisztikai célokra használják fel (pl. melyek a leglátogatottabb lapok, milyen külső weboldalokról jutnak el a Wiktionary lapokhoz a felhasználók)

A Wiktionaryben közzétett szövegek – hasonlóan más wiki projektekhez – a GFDL (GNU Free Documentation Licence: <http://www.gnu.org/licenses/fdl-1.3.html>) feltételei szerint használhatóak fel.

Használati útmutató/súgó

a) Gyakran Ismételt Kérdések menü:

A help menün belül kapott helyt a Gyakran Ismételt Kérdések (FAQ) menüje, ahol néhány tucat kérdés és válasz segítségével kapható válasz a leggyakrabban felmerülő problémákra a Wiktionaryvel kapcsolatban.

b) Szöveges/Vizuális segédlet:

A Wiktionary súgójához a kezdőlap bal oldali sávjában található help menüre való kattintással lehet eljutni, ahol témakörökre bontva olvashatóak a különféle segédletek. Az alapvető szerkesztési információkon túl, megtalálhatók a haladó felhasználóknak szánt segédletek, valamint a wiki projektekre vonatkozó általános tudnivalók. Néhány esetben apró szemléltető ábrák, példák segítik elő a könnyebb használatot.

c) Kapcsolatfelvétel lehetősége a szerkesztőkkel:

Mivel a Wiktionarynek nincsen a szó klasszikus értelmében vett szerkesztői gárdája, így a felhasználók kérdéseikkel elsősorban az online közösséghez fordulhatnak. Ezzel kapcsolatban a Contact us menüponton belül olvashatóak bővebb információk. Általános kérdésekben

rendelkezésre áll egy e-mail cím (info-en@wiktionary.org), amelyen keresztül „megbízható Wiktionary önkéntesek” állnak a felhasználó rendelkezésére. Szerzői jogi problémákkal a Wikimedia Alapítvány szakemberéhez lehet fordulni. Minden egyéb kérdés megválaszolására a Wiktionaryn belül működő közösségi fórumok használatát javasolják, ahol bármilyen jellegű probléma megvitatható. Mindezekon túl lehetőség van még az egyes szerkesztőkkel történő kapcsolatfelvételtre is.

Segédletek

a) Rövidítések feloldása:

A Wiktionary szócikkeiben viszonylag ritkán fordulnak elő rövidítések, a meglévők feloldást a <http://en.wiktionary.org/wiki/Appendix:Glossary> lehet megtekinteni. Az említett elérési úton a szócikkek egyéb visszatérő elemivel (pl. stílusminősítések) kapcsolatos rövid magyarázatok, definíciók is megtalálhatóak.

b) Kiejtési segédlet

A Wiktionary legtöbb szócikkének részét képezi a címszavak fonetikus (IPA) átírása is. A http://en.wiktionary.org/wiki/Appendix:English_pronunciation, oldalon táblázatos formában, példákkal kiegészítve található részletes segédlet, amely egyaránt tartalmazza a brit, az amerikai, a kanadai, az ausztrál és az új-zélandi angol változatokat.

Elektronikus hirdetések

A Wiktionary egyáltalán nem tartalmaz elektronikus hirdetéseket, reklámokat. Az szótárprojekt egyedüli bevételi forrását a Wikimédia Alapítvány számára felajánlott adományok jelentik. Az alapítvány fel is hívja a figyelmet arra, hogy amennyiben valaki mégis hirdetésekkel találkozik a szótároldalon, akkor azt valószínűleg számítógépes vírustámadás okozza.

II. Makrostruktúra

A keresőmotor jellemzése

a) A keresés módja:

A Wiktionaryben a lapozó és a keresőmezős keresés egyaránt a felhasználók rendelkezésére áll. A lapozó keresésen belül is többféle opció létezik. A legalapvetőbb a betűrendes keresés, ami tovább bővíthető a címszó első két karakterére, meggyorsítva ezzel a rengeteg szócikk közötti keresést. Egyéb lapozó keresési módok még a nyelvenkénti keresés, amelynek segítségével a betűrendes keresés a Wiktionary adott nyelvhez tartozó szócikkei körében történik. A szócikkek közül sok tematikusan is indexált, amely alapján szintén lehetséges a lapozó keresés. A keresés a következő tematikus kategóriák szerint lehetséges: üzleti szókincs, kultúra, földrajz, történelem, nyelv, természet, emberek, filozófia, rekreáció,

tudományok, érzékelés, szex, technológia, közlekedés. Az utolsó lapozó keresési mód a nyelvtani kategóriák alapján történő keresés. Itt először ki kell választani az adott nyelvet, majd a nyelven belüli nyelvtani kategóriát (pl. ige, főnév), a Wiktionary pedig listázza az adott nyelvtani kategóriához tartozó szócikkeket.

A keresőmezős keresés a képernyő jobb felső sarkában található keresőmező segítségével használható, a keresés megkezdése előtt a felhasználónak lehetősége van a billentyűzet beviteli nyelvének megadására.

b) A keresés hatóköre:

A keresés hatóköre alapvetően a Wiktionary adatbázisára terjed ki, amennyiben a keresés nem eredményez találatot, a szótár felajánlja a Google keresést. A keresés egyaránt történhet a címszavak között és a szócikkeken belül (a teljes szövegben).

c) A lekérdezés módja:

A lekérdezési módok közül a legkézenfekvőbb az egyszerű szöveges lekérdezés. Ezen túlmenően bizonyos parancsok begépelésével tovább szűrhetőek a találatok. A parancsokat (intitle, incategory, prefix, morelike és talk) a keresett szó elé kell begépelni, majd ezek után a felhasználó szórészletre, több szóra, hasonló alakú szavakra, kategóriára kereshet akár a címszóban, akár a szócikkek szövegében.

A keresőmezős keresés kiegészül az automatikus kitöltési funkcióval, amint megtörténik a karakterek begépelése a keresőmezőbe, megjelenik a lehetséges keresési célok listája.

d) Beírási lehetőségek:

A Wiktionary többféle beírási lehetőséget kínál: pontos szó, szórészllet, hozzávetőleges szó, két vagy több szó kombinációjának a beírását. A beírás során bizonyos esetekben szükség van a lekérdezés módjánál említett parancsokra.

Keresési találatok megjelenítése

a) A találatok rendezettsége:

Ha a keresés pontos találatot eredményezett, akkor a Wiktionary automatikusan megnyitja az adott szócikket, amely azonnal olvashatóvá válik. Ha a keresés nem járt pontos eredménnyel (a begépelte karakter sor nem esik egybe egyetlen címszóval sem), vagy a szócikkek szövegére is kiterjedt a keresés hatóköre, akkor a találatok egymás alatt, kilistázva jelennek meg. Első helyen mindig a begépelte karakter sor mint címszó önmagában áll, ezt követik azok a találatok, amelyeknél a keresett szó a címszó részét képezi, majd végül a szócikkek belüli szövegbeli egyezések következnek.

b) A találatok kifejtettsége:

Amennyiben a keresés listázott eredményeket produkál (több keresési találat), a találatok egymás alatt jelennek meg. A találatoknál minden esetben felül látható a címszó, majd a szócikk első egy-két sora. A találatok felső sorára kattintva nyitható meg a szócikk teljes tartalma.

A közölt anyag jellege

a) Szöveges információk:

A Wiktionary szócikkei legnagyobb arányban szöveges információkat tartalmaznak.

b) Multimédiás információk:

A Wiktionary egyik nagy erénye, hogy az adatbázisában található szócikkek jelentős része tartalmaz audio kiejtési segédletet, amely a fonetikus átírás alatt található beépített lejátszó segítségével hallgatható meg. A közelmúltban bevezetett újdonság, hogy a lejátszó program mellett található menü gomb segítségével információ kapható a hangfájl feltöltőjéről és a feltöltés idejéről; a megjelenített link segítségével az audioanyag egyszerűen megosztható, valamint lehetőség van a hangfájl .ogg formátumban történő letöltésére is.

Számos szócikk esetében a szöveges információk kiegészülnek képi információkkal. Ezek lehetnek fotók, képek a címszó különböző jelentéseiről, ritkábban a szócikkekhez kapcsolódó ábrák, diagramok is. Videó információkat a Wiktionary nem tartalmaz.

III. Mikrostruktúra

a) Az információk megjelenítése:

A Wiktionary szócikkei – lévén sok esetben rendkívül terjedelmesek – csak részben jelenítik meg a szócikkhez tartozó összes információt. Az idegen nyelvű ekvivalenseket és a származtatott kifejezéseket a felhasználó tudja megnyitni a képernyő jobb oldalán található „show” feliratra kattintva. Ezen kívül a definíciókhoz tartozó idézetek is rejtve maradnak, amelyek a „quotations” felirathoz tartozó legördülő menüben olvashatóak.

b) Az információk megjelenítésének sorrendje:

A Wiktionary szócikkei folyamatosan változásban vannak, közülük néhány több oldalt is felölel, néhányuk pedig csak néhány sorból áll. Ettől függetlenül az információk sorrendje a szócikken belül mindig ugyanaz.

A szavak jelentései nyelvenként különülnek el, és a nyelveken belül a különböző elemek sorrendben követik egymást. Az elemek sorrendje így alakul: alakváltozatok, kiejtés, etimológia. Az etimológia után több részre bomlik a struktúra, annak megfelelően, hogy a címszóra jellemző-e a többszófajúság. Amennyiben igen, akkor a különböző szófajokon belül elkülönülve jelennek meg a további összetevők: a definíciók (idézetekkel, példamondatokkal),

szinonimák, hiponimák, hiperonimák, származtatott szavak/kifejezések, fordítások (idegen nyelvű ekvivalensek), ajánlott külső és belső linkek, hivatkozások.

c) A szócikk szövegének megjelenítése:

A Wiktionaryben alapvetően három szín: a fekete, a kék és a piros dominál. A szócikkek szövegei ebben a három színben jelennek meg. Funkciójuk nem a szócikk tartalmával, hanem a mezostruktúrával van összefüggésben. A fekete szín jelenti a normál szöveget, amelyek nem vezetnek tovább, a kék színű szavakra kattintva további Wiktionary vagy más webhelyre mutató oldalak nyílnak meg, a piros színű szöveg ugyancsak más Wiktionary oldalakhoz vezet, ezek az oldalak azonban még üresek, tartalommal való megtöltésük a felhasználókra vár.

További kiemelő eszköz a szócikken belül bizonyos szavak félkövér, illetve dőlt betűvel történő szedése. Dőlt betű jelzi például a definíciókon belül a stílusminősítést, a címszó pedig mindig félkövérrel jelenik meg a szócikk szövegében.

d) A szócikkek áttekinthetősége:

A Wiktionaryben a szócikkek áttekinthetősége jelentős mértékben függ a szócikk hosszától. Bővebb szócikkek esetén a felhasználó csak hosszas görgetés után juthat el a szócikk végére, míg a kevésbé kidolgozott szócikkeknél az információk elférnek a képernyőn. A szócikkek rövidítését és az egyszerűséget szolgálják az információk megjelenítésénél említett legördülő menük, amelyekről a felhasználó maga dönthet, hogy megnyitja őket, vagy sem. Nagy segítséget jelent továbbá a szócikk részét képező tartalomjegyzék, amelynek segítségével könnyen áttekinthetőek a szócikk főbb szerkezeti egységei (lásd mezostruktúra). (A Wiktionary *window* szócikkének egy részlete a 4.5-ös ábrán látható.)

Wiktionary
The free dictionary

Main Page
Community portal
Preferences
Requested entries
Recent changes
Random entry
Help
Donations
Contact us

Tools
What links here
Related changes
Upload file
Special pages
Permanent link
Page information
Cite this page
Add definition

In other projects
Wikipedia
Wikipedia
Wikipedia

Visibility
Show derived terms
Show translations
Show quotations

In other languages

العربية
Dansk
Deutsch
Հայերեն
Hrvatski
Magyar

window

Contents [hide]

1 English

1.1 Etymology

1.2 Pronunciation

1.3 Noun

1.3.1 Coordinate terms

1.3.2 Derived terms

1.3.3 Related terms

1.3.4 Translations

1.4 Verb

1.5 Statistics

English [edit]

Etymology [edit]

From Middle English *windowe*, *windohe*, *windoge*, from Old Norse *vindauga* ("window", literally "wind-eye", "wind-aperture", "wind-hole"), equivalent to *wind* + *eye*. Cognate with Scots *wyndo*, *wyndok*, *winnock* ("window"), Icelandic *vindauga* ("window"), Faroese *vindeyga* ("window"), Norwegian Nynorsk *vindauga*, Norwegian Bokmål *vindue* ("window"), Danish *vindue* ("window"), Swedish *vindöga* ("window"), old German *Windauga*. The "windows" in these times were just unglazed holes (eyes) in the wall or roof that permitted wind to pass through.

Pronunciation [edit]

- (UK) IPA^(key): /ˈwɪndəʊ/
- (US) enPR: wɪnˈdō, IPA^(key): /ˈwɪndou/
- Audio (US)
- Audio (UK)
- Rhymes: -ɪndəʊ
- Hyphenation: win-dow

Noun [edit]

Window (disambiguation) on Wikipedia

A window, viewed from inside.

4.5. ábra: A Wiktionary *window* szócikke

IV. Mezostruktúra/Mediostruktúra

Belső linkek

a) Szócikken belüli linkek:

A tartalomjegyzék segítségével az egyes (egész és törtszámokkal jelzett) címekre és alcímekre kattintva a felhasználó rögtön a szócikk kívánt elemére ugorhat, megkönnyítve és felgyorsítva ezzel a terjedelmesebb szócikkeken belüli navigációt.

b) Szócikkek közötti linkek:

A Wiktionaryben a szócikkek szövege számos belső linket tartalmaz. Függetlenül attól, hogy a definíciókról, szinonimákról vagy más összetevőről van szó, szinte alig van olyan sor a szócikk szövegében, amelyben ne fordulna elő egy másik Wiktionary szócikkre mutató link. A kék színnel jelzett hivatkozásokra (címszó értékű szavakra) kattintva közvetlenül el lehet jutni az adott szó által jelzett másik szócikkhez.

Külső linkek

a) Más online szótárakra mutató linkek:

A Wiktionary „References” menüpontja tartalmazza a más online szótárakra mutató linkeket. A külső linkek között gyakori, hogy akár száz évnél is régebbi referenciaművekre (illetve azok online változatára) mutatnak.

Gyakori külső linkként jelennek meg (a „see also” menü belül) a Wiktionary címszók Wikipédiás (vagy más wiki szótárprojektben fellelhető) szócikkei.

b) Egyéb webhelyekre mutató linkek:

A Wiktionary szócikkeire nem jellemző, hogy külső online szótárakon kívül egyéb webhelyekre mutató linkeket tartalmazzanak.

c) Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkek:

A külső linkek között előfordulnak nem internetes helyre mutató linkek, többségében ezek hagyományos szótárakra történő hivatkozások. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a Wiktionary szerkesztési elveihez hozzátartozik, hogy elsősorban az online indexált forrásokat részesítik előnyben.

A linkek megjelenési formái

A Wiktionary linkjei permanens megjelenítésűek, ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden olyan elem az oldalon, amely egyben egy belső vagy külső hivatkozást rejt magában, kék színnel van feltüntetve. Ez vonatkozik a tartalomjegyzékre, a menükre vagy a szócikkek szövegében található szavakra egyaránt.

A SZÓTÁR TARTALMA

a) Lexikológiai alapok

A Wiktionary – közösségi szótár jellegéből adódóan – a közösség által meghatározott és feltöltött címszóállományt tartalmazza. Amennyiben valaki hiányol egy bizonyos címszót a szótárból (és ő maga nem akarja megalkotni) a „Requested entries” (igényelt címszók) menü segítségével kérheti a szerkesztőktől, hogy alkossák meg azt.

A köznyelvi és szaknyelvi szavak arányára vonatkozóan a „Criteria for inclusion” (bekerülési kritériumok) elnevezésű útmutató nyújt támpontot. Eszerint a Wiktionary elsősorban köznyelvi szavakat tartalmaz, hiszen a bekerülési kritériumok közt szerepel a széles körben való használat és elterjedtség.

Ami az enciklopédikus információk megjelenését illeti, a bekerülési kritériumok között külön felhívják a szerkesztők figyelmét, hogy a Wiktionary nem enciklopédia, ezért tartózkodni kell az enciklopédikus információ megadásától (pl. tényszerű adatok, információk helyekről, emberekről). Azoknak a szerkesztőknek, akik ilyen jellegű információkat szeretnének közölni, javasolják, hogy azt a Wiktionary testvérprojektjében, a Wikipédiában tegyék meg, hiszen a Wiktionary a nyelvi információkra fókuszál (ennek ellenére minimális arányban előfordulnak benne enciklopédikus információk), ebből kifolyólag az online nyelvi szótárak közé sorolandó.

b) Fonológiai/grafémikai információk:

A Wiktionary egyik erőssége a szócikkek részét képező részletes fonológiai információk. A kiejtésnél általában mindenhol szerepel a brit és az amerikai angol változat (esetenként kiegészülve a kanadai és az ausztrál változattal; az audio segédletek között csak a brit és az amerikai kiejtés szerepel).

Amennyiben vannak eltérő írásváltozatok, azok az „Alternative forms” menüpontnál találhatóak, viszont itt a szerkesztők néha archaikus, eufemisztikus stb. írásváltozatokat is feltüntetnek.

c) Grammatikai információk:

A Wiktionary (angol verziója) hivatalosan többnyelvű szótár ugyan, de alapvetően angol egynyelvű szótárként funkcionál. A szócikken belül a homonimák szófajonként különülnek el, a ragozott és képzett alakok a származtatott kifejezések (derived terms) menün belül találhatóak. A címszó mellett szófajtól függően megjelennek különféle grammatikai információk (pl. főneveknél többes szám, mellékneveknél fokozás, igéknél múlt idejű alakok, tárgyas/tárgyatlan ragozás). A kontextusra vonatkozó információkhoz tartoznak az egyes jelentésváltozatokhoz kapcsolódó példamondatok, bizonyos esetekben a (forrásmegjelöléssel ellátott) idézetek.

d) Szemantikai információk:

A Wiktionary egynyelvű részében a különböző jelentésváltozatokhoz rövid definíciók kapcsolódnak, amelyek sorszám alapján különülnek el egymástól. A stílusminősítések az egyes jelentések mellett zárójelben állnak. Az idegen nyelvű ekvivalensek a „Translations” menüben kaptak helyt. Attól függően, hogy hány jelentéshez tartoznak idegen nyelvű ekvivalensek, mindegyikhez egy-egy legördülő menü tartozik. A címszók rendszerszintű áttekintéséhez nyújtanak segítséget a hiponimák és hiperonimák. További értékes része még a Wiktionarynek a szinonima és antonimagyűjtemény, amely a hiponimákkal és a hiperonimákkal együtt a Wiktionary egyik „alszótáraként” funkcionáló Wikisaurus nevű tezaurusban is megjelenik.

e) Egyéb releváns nyelvészeti információk:

A Wiktionary állandósult szókapcsolatait a származtatott kifejezések (derived terms) menüből érhetők el. Egyes szócikkekben olvashatóak továbbá a címszó anagrammái is.

A SZÓTÁR HASZNÁLATÁRÓL SZÓLÓ INFORMÁCIÓK

A szótároldal kezelhetősége

A Wiktionary kezdőlapjának közepén található a keresőmező, mellette a legfontosabb gyorsmenük, amelyek a kereséshez szükségesek lehetnek. A képernyő közepén helyezkedik el

a nap szava és a nap idegen nyelvű szava, valamint a közösségi portálhoz eljuttató gyorsmenük. A bal oldali sávban négy fontos kategóriába rendezve kaptak helyt a következő menük: „Főmenük”, „Eszközök”, „Egyéb nyelvek”, „Visszajelzés”. Az egyes menüsoportokhoz tartozó menüket az alábbiakban ismertetem.

Főmenük: Main page (ugrás a kezdőlapra), Preferences (beállítások), igényelt szócikkek (requested entries), friss változások (recent changes), véletlenszerű szócikk (random entry), súgó (help), adományok (donations), elérhetőségek (contact us). Eszközök: What links here (az oldalra mutató linkek), Related changes (kapcsolódó változtatások), Upload file (fájl feltöltése), Special pages (speciális lapok), Printable version (nyomtatható verzió), Page information (lapinformációk). Egyéb nyelvek: váltás más nyelvű Wiktionarykre. Visszajelzés: felhasználói visszajelzés küldése a Wiktionary minőségéről.

A Wiktionary alapvető funkcióinak használata rövid idő alatt, könnyedén elsajátítható, különösen abban az esetben, ha a felhasználó már találkozott más wiki szótárprojektekkel is. Amennyiben a specifikus funkciók és szolgáltatások elérése a cél, akkor viszont már szükség lehet a súgóoldal és a fórumok böngészésére, különösen igaz ez abban az esetben, ha a felhasználó nem csak a szótár használatában, hanem a szótár szerkesztésében is részt kíván venni. (A Wiktionary kezdőoldala a 4.6-os ábrán látható.)

4.6. ábra: A Wiktionary kezdőoldala

A szótári adatok megbízhatósága

A Wiktionary közösség által szerkesztett, nyitott tartalmú szótár, melynek üzemeltetői kifejezetten felhívják a figyelmet arra, hogy a szótárban található információk hitelességét, érvényességét nem garantálják, hiszen a szócikkek szerkesztői nem (feltétlenül) szakemberek. Ennek megfelelően a Wiktionary nem is vállal felelősséget semmilyen olyan eseményért, amely a Wiktionaryben található információk helytelensége miatt következett be.

Mindamellet fontos megemlíteni, hogy az üzemeltetők közlése szerint dolgoznak olyan megoldásokon, amelyek a jövőben lehetővé teszik a megbízható és a megbízhatatlan szócikkek elkülönítését. Jelenleg a megbízhatóságot elősegítő opcióként működik (működhet) a szócikkekhez tartozó ún. vitalap (Discussions), amelyen keresztül a szerkesztők megvitathatják a szócikkben benne foglalt tartalmakat, és a hozzá kapcsolódó változtatási javaslatokat.

A szótári információk frissítése

Mivel a Wiktionary közösség által szerkesztett szótár (ráadásul meglehetősen nagy közösség által szerkesztett), a benne található szótári információk folyamatos változásban vannak. A szótári információk változásai naprakészen nyomon követhetők a szócikkek laptörténet (History) menüpontjában, ahol pontosan megtekinthető, hogy melyik felhasználó, mikor és milyen változtatásokat végzett az adott szócikkben.

A szótár innovatív jellege

A közösségi szótárkészítés napjainkban már egyáltalán nem számít újdonságnak, a wiki szótárprojektek megjelenésekor azonban még rendkívüli újításnak számított. A Wiktionary megjelenése óta eltelt időben természetesen számos változáson ment keresztül. A folyamatos fejlődés dokumentálása a szerkesztői hírek (News for editors) oldalon érhetőek el, ahol havi szintű lebontásban lehet tájékozódni a szótárt érintő legújabb (és régebbi) változásokról.

A szótár szakmai fontossága

Az angol nyelvű Wiktionary szócikkei, a statisztikák tanúsága szerint óránként több mint százezer megtekintést számlálnak, ez havi szinten több mint 72 millió megtekintést jelent. A számok jól bizonyítják azt, hogy a Wiktionary milyen hatalmas felhasználóbázissal rendelkezik. A felhasználók összetételéről pontos adatok nem állnak rendelkezésre, a szótár jelentőségét azonban jól példázza, hogy számos lexikográfiai publikáció témájául szolgált (Vö. pl. Gurevych–Müller és Zesch 2008, Fuertes-Olivera 2009, Gaál 2010, valamint Gurevych–Meyer 2010, 2011, 2012).

ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS

A Wiktionary a közösségi szótárkészítés egyik zászlóshajójának, sikertörténetének tekinthető. A számszerű adatok azt bizonyítják (a www.similarweb.com alapján a 9. legnépszerűbb online szótár világszerte), hogy más, hagyományos módon szerkesztett szótárakat megelőzve a leglátogatottabb szótároldalak közé tartozik. Ez egyúttal válasz arra a kérdésre, hogy van-e létjogosultságuk a közösségi szótáraknak a professzionális online szótárakkal szemben. A felhasználók ezt a kérdést már rég megválaszolták, hiszen például a Wiktionary folyamatosan bővül, fejlődik, felhasználóinak és szerkesztőinek száma nő. Úgy tűnik, hogy nem fenyegeti az a veszély, mint például az OmegaWikit, hogy ígéretesnek induló szótárprojektként megreked egy bizonyos szinten, majd fokozatosan elveszti aktív felhasználóit, hanem továbbra is az online szótári világ megkerülhetetlen tényezője marad.

5. Empirikus kutatás a magyarországi onlineszótár-használat témakörében: A kutatások háttere

A disszertációm 2. fejezetében definiáltam, hogy a) kit nevezünk *szótárhasználónak*, b) mely módszereket használnak a szótárhasználati kutatások során, c) milyen onlineszótár-használati kutatásokat folytattak a korábbiakban, illetve, hogy d) a vizsgált területen milyen és mennyi publikáció jelent meg Magyarországon. Ez utóbbi témában nem jelent meg nagyon nagy számú publikáció. A disszertáció 6. és a 7. fejezetében mutatom be azt a két részből álló empirikus kutatást, amely hiánypótló adatokat szolgáltat a magyar onlineszótár-használati szokásokról. E kutatás hátterét, előzményeit, résztvevőit, módszereit, valamint céljait a jelen fejezetben ismertetem.

5.1. A kutatás kontextusa, közvetlen előzményei

Mivel magyarországi kutatási előzményekből keveset sikerült találnom (vö. 2.4-es alfejezet), kiindulási alapként nem tudtam közvetlen hazai eredményekhez fordulni, ráadásul a nemzetközi szakirodalomban is igen kevés a szótárhasználati szokásokra vonatkozó publikáció. Komplex, átfogó vizsgálatot végeztek a témában a mannheimi (Németország) Institut für Deutsche Sprache által, 2009-től 2011-ig (IDS kutatás). A „*User-adaptive access and cross-references in elexiko (BZVelexiko)*” elnevezésű projekt három éven keresztül zajlott, lexikográfusok, nyelvészek és társadalomtudósok bevonásával. A projekt részét képezte az onlineszótár-használat log fájl analízissel és szemkövetés vizsgálattal történő elemzése (vö. 2.3-as fejezet).

Disszertációm szempontjából a német projekt legfontosabb részét a kérdőíves felméréssel gyűjtött adatok és a felhasználásukból származó eredmények jelentik. Az alábbiakban Müller-Spitzer (szerk. 2014), Müller-Spitzer–Koplenig–Töpel (2012) és Müller-Spitzer–Koplenig–Töpel (2011) alapján az IDS kutatásának ezt a részét – mint saját kérdőíves kutatásom, és a hozzá kapcsolódó interjúk közvetlen előzményét – részletesen ismertetem. (A saját kutatás kérdéseiről és azok összeállítási elveiről, az IDS kutatástól való különbségekről lásd a 6.1.2-es és a 7.1.2-es alfejezetet.)

A kérdőívek szerkezeti felépítése

Az IDS projekt keretében egymás követően két különböző kérdőívet küldtek szét a lehetséges válaszadóknak. Az első kérdőív, amely az online szótárak használatával kapcsolatos általános kérdésekre kereste a választ, a következő hat fő részre tagolódik:

- Bevezetés (nyelvválasztás, a kérdőív általános paraméterei).
- Internethasználatra vonatkozó kérdések (pl. internethasználat gyakorisága, időtartama).
- Nyomtatott szótárak használatára vonatkozó kérdések (pl. milyen típusú szótárakat használnak).
- Online szótárak használatára vonatkozó kérdések (pl. a használt szótárak típusai, a használt eszközök, a szótárhasználatához kapcsolódó tevékenységek és alkalmazások, felhasználói igények a szótárakkal kapcsolatban).
- Demográfiai kérdések (pl. nem, életkor, foglalkozás).
- Záró részek (pl. köszönetnyilvánítás).

A kérdőívek angol és német nyelven voltak elérhetők, figyelembe véve a lehetséges válaszadók nemzetközi hátterét. A kérdőívek kitöltésére 2010. február 9. és 2010. március 14. között került sor.

Az első felmérés eredményeinek ismeretében a második felmérésben a készítőik a korábbiakban fontosnak ítélt online szótári jellemzőket helyezték középpontba, ezekről szerettek volna több mindent megtudni. A szerkezetet tekintve, az első kérdőívhez viszonyítva, eggyel nőtt a fő részek száma: ebben már a szótárak vizuális megjelenítési módjaira is rákérdeztek:

- Bevezetés (nyelvválasztás, a kérdőív általános paraméterei).
- Kérdések az első felmérésben legfontosabbnak ítélt online szótári jellemzőkkel kapcsolatban.
- Kérdések az első felmérésben átlagos fontosságúnak vagy nem fontosnak ítélt online szótári jellemzőkkel kapcsolatban.
- Kérdések a különböző keresési funkciókkal kapcsolatban.
- Kérdések a különféle vizuális megjelenítési módokkal kapcsolatban.
- Demográfiai kérdések (pl. nem, életkor, foglalkozás).
- Záró részek (köszönetnyilvánítás).

A második kérdőívet is online formában, angol és német nyelven lehetett kitölteni a 2010. augusztus 11-től 2010. szeptember 16-ig terjedő időszakban.

A kérdőíves felmérés válaszadói

A válaszadókhoz különféle, az alábbiakban olvasható online csatornákon keresztül juttatták el a kérdőíveket:

- „Forschung erleben”: a Mannheimei Egyetem által üzemeltett, és annak hallgatói által látogatott online platform, amelyet különféle empirikus kutatások támogatásához használnak.
- Levelezőlisták: Linguist List (nyelvészek és nyelvészhallgató számára létrehozott levelezőlista); Euraex List (a European Association of Lexicography levelezőlistája); U-Forum (hivatásos fordítók német nyelvű levelezőlistája).
- Egyéb terjesztők: pl. egyetemi oktatók, oktatási intézmények.

Az első kérdőívet 684, a másodikat 390 válaszadó töltötte ki, összetételüket az 5.1. és 5.2. táblázat foglalja össze.

Szakmai háttér				
	Első felmérés (684 fő)		Második felmérés (390 fő)	
	<i>Igen</i>	<i>Nem</i>	<i>Igen</i>	<i>Nem</i>
Nyelvész	54,82%	45,18%	46,39%	53,61%
Fordító	41,96%	58,04%	37,89%	62,11%
Nyelvészhallgató	41,08%	58,92%	37,89%	62,11%
Angol- / német nyelvtanár (anyanyelvi)	11,55%	88,45%	11,37%	88,63%
Angol- / német nyelvtanár (nem anyanyelvi)	16,52%	83,48%	10,82%	89,18%
Angol- / németnyelv szakos hallgató	13,89%	86,11%	9,04%	90,96%

5.1. táblázat: Az IDS kutatás résztvevőinek eloszlása szakmai háttér szerint

Személyes háttér		
	Első felmérés (684 fő)	Második felmérés (390 fő)
A kitöltött kérdőív választott nyelve	<i>Angol:</i> 46,35%	<i>Angol:</i> 47,69%
	<i>Német:</i> 53,65%	<i>Német:</i> 52,31%
A válaszadó neme	<i>Férfi:</i> 36, 71%	<i>Férfi:</i> 39,48%
	<i>Nő:</i> 63,29%	<i>Nő:</i> 60,52%
Életkori megoszlás	<i>21 évesnél fiatalabb:</i> 4,31%	<i>21 évesnél fiatalabb:</i> 4,31%
	<i>21–25 éves:</i> 17,19%	<i>21–25 éves:</i> 12,73%
	<i>31–30 éves:</i> 19,59%	<i>31–30 éves:</i> 20,52 %
	<i>31–35 éves:</i> 11,41%	<i>31–35 éves:</i> 11,95%
	<i>36–45 éves:</i> 18,67%	<i>36–45 éves:</i> 15,06%
	<i>46–55 éves:</i> 14,67%	<i>46–55 éves:</i> 18,96 %
	<i>55 évesnél idősebb:</i> 14,22%	<i>55 évesnél idősebb:</i> 16,88%
Nyelvtudás (angol, német) foka	<i>Anyanyelv:</i> 64,33%	<i>Anyanyelv:</i> 69,77%
	<i>Nagyon jó:</i> 27,78%	<i>Nagyon jó:</i> 24,81%

	<i>Jó: 6,14%</i>	<i>Jó: 3,62%</i>
	<i>Elfogadható: 1,46%</i>	<i>Elfogadható: 1,81%</i>
	<i>Rossz: 0,29%</i>	<i>Rossz: 0,00%</i>
	<i>Nincs: 0,00%</i>	<i>Nincs: 0,00%</i>

5.2. táblázat: Az IDS kutatás résztvevőinek eloszlása nem, életkor, és nyelvtudás szerint

A felmérés eredményei

A két kérdőíves felmérés részletes eredményei a <http://www1.ids-mannheim.de/lexik/bzvelexiko/benutzungsforschung/usingdictionaries.html> oldalon olvashatóak. Az alábbiakban összefoglalom az említett források által közölt legfontosabb adatokat.¹⁸

Az általános internethasználati-szokásokat felmérő kérdéscsoport eredményei az alábbi fontosabb eredményeket hozták:

- a megkérdezettek 78,9%-a minden nap használja az internetet.
- 76,6%-uk használja az internetet privát és szakmai célokra is.
- 76,9%-uk használt már valamilyen internetes keresőprogramot, közülük 82,5% élt már a bővített keresés lehetőségével.
- A megkérdezettek túlnyomó része (77,3%) egy 1-től 6-ig terjedő skálán (ahol 1=nagyon jó; 6=nagyon rossz) az 1-től 3-ig terjedő intervallumba sorolta magát arra vonatkozóan, hogy mennyire ért az internethez.

A kérdőívek egyaránt tartalmaztak nyitott és zárt kérdéseket. A nyitott kérdésekre adott válaszokból az a kép rajzolódott ki, hogy a válaszadók 56%-a használja szövegalkotási, 39%-uk szövegértési, 38%-uk pedig fordítási helyzetekben az online szótárakat, emellett 41%-uk az egyéb kategóriát jelölte meg. Megjegyzem, hogy a megjelölt használati szituációk között magas átfedési arány mutatkozott.

Az onlineszótár-használat egyik kulcskérdése, hogy az online szótárak használata hogyan viszonyul a hagyományos szótárak használatához. Az első felmérésben erre vonatkozó kérdések is helyt kaptak, eszerint a megkérdezettek:

- 99,7%-a használt már hagyományos (nyomtatott) szótárt.
- 99,9%-a használt már egynyelvű nyomtatott szótárt.
- 98,5%-a pedig használt már kétnyelvű nyomtatott szótárt.

¹⁸ Az eredeti kérdőívek és a nyers eredmények Excel formátumban a következő linken hozzáférhetőek: <http://www1.ids-mannheim.de/lexik/abgeschlosseneprojekte/lexikbzvelexiko/benutzungsforschung/usingdictionaries/raw-data-of-surveys.html>

A használt egynyelvű nyomtatott szótárak típusaival kapcsolatban külön vizsgálták a német és az angol nyelvű kérdőívet kitöltők válaszait, itt a következő eredmények születtek:

- 83,9%, ill. 22,3% használt már helyesírási szótárt.
- 66,9%, ill. 78% használt már szinonimaszótárt.
- 72,6%, ill. 97,3% használt már általános szótárt.
- 54,6%, ill. 45,3% jelölte meg az egyéb kategóriát.

Az adatokból kitűnik, hogy a két nyelv között a helyesírási szótár használatában mutatkozik markáns különbség, a német nyelven kitöltők javára.

A szótártípusokra vonatkozó kérdést az online szótárakkal kapcsolatban is feltették, a megkérdezettek válaszai alapján alábbi százalékos eredmények születtek:

- 97,8% használt már online szótárt.
- 96,6% használt már kétnyelvű online szótárt.
- 88% használt már egynyelvű online szótárt.

Az egynyelvű online szótárakra vonatkozóan ugyancsak külön kezelték a német és az angol nyelven kitöltött kérdőíveket:

- 54,9%, ill. 19,9% használt már helyesírási szótárt.
- 56,2%, ill. 65,8% használt már szinonimaszótárt.
- 67,2%, ill. 92,3% használt már általános szótárt.
- 39,6%, ill. 34,8% jelölte meg az egyéb kategóriát.

A hagyományos- és az onlineszótár-használat közötti arányok eloszlása a következőképpen alakult:

- 47,7% használt főként online szótárakat.
- 40,9% egyformán használt online és hagyományos szótárakat.
- 3% használt kizárólag online szótárakat.
- 8,55% használt főleg hagyományos szótárakat.
- 0,15% használt kizárólag hagyományos szótárakat.

Érdekes fejlemény, hogy az életkori adatokkal történő összevetés során – a várakozásokkal ellentétben – nem sikerült kimutatni összefüggést az életkor és az onlineszótár-használati gyakoriság között, azaz az alacsonyabb életkor nem jelentette azt, hogy gyakrabban használnának a felhasználók online szótárakat.

A felhasználók (leegyszerűsítve) kétféle célból használják a szótárakat: szakmai, illetve magáncélra. A válaszadók 54,7% jelölte azt a lehetőséget, hogy magán és szakmai célokra egyaránt használ online szótárakat, miközben 33,3%-uk nyilatkozott úgy, hogy főleg szakmai célok miatt fordul online szótárakhoz.

Az onlineszótár-használat körülményei

A kérdőív kérdéseinek egy része arra vonatkozott, hogy a felhasználók milyen helyzetekben, és milyen célból fordulnak online szótárakhoz. Az adatokból kitűnik, hogy a fordítás és a szövegalkotás a leggyakoribb, az internetes böngészés pedig a legkevésbé gyakori tevékenység, amelyek során online szótárakat használnak. A pontos eloszlást az 5.3. táblázatban közlöm.

	Gyakran	Néha	Ritkán	Soha
Fordításhoz	71%	17,9%	6,7%	4,3%
Szövegalkotáshoz	47,1%	40,4%	11,2%	1,3%
Javításhoz	39,6%	37,1%	17%	6,3%
Olvasáshoz	21,1%	38,9%	32,3%	7,8%
Internetes böngészéshez	7,2%	28,4%	36,9%	27,5%

5.3. táblázat: Az IDS kutatás résztvevőinek onlineszótár-használati gyakorisága tevékenységek szerint

A futtatási platformra vonatkozó kérdések

A digitalizáció előretörésével a szótárak a könyvformátumról a legkülönbözőbb elektronikus eszközökre költöztek, ami a szótárak tervezési folyamatában is kiemelt jelentőségű, hiszen a különböző méretű képernyők különféle kivitelezést igényelnek. A 2010-es német kutatás során rákérdeztek arra is, hogy a felhasználók milyen eszközökön futtattak már online szótárakat. A megkérdezettek 91,63% asztali számítógépen, 75,59%-a notebookon vagy netbookon, 10,76% mobil- vagy okostelefonon, 3,44%-uk PDA-n, 1,05%-uk pedig az egyéb elektronikus eszközöket jelölte meg.

További fontos kérdés volt, hogy a fent felsorolt eszközök közül melyeket használják a leggyakrabban az online szótárakhoz való hozzáféréshez. A sorrend az előzőekhez hasonlóan alakult: 56,5% az asztali számítógépet, 42,45% a notebookot vagy netbookot, 0,6% a mobil vagy okostelefont, 0,3% a PDA-t, 0,15% pedig az egyéb eszközöket jelölte meg, mint a leggyakrabban használt szótárfuttatási platformot.

Az eredmények alapján a kutatók két kategóriára bontották a válaszokat, nagyképernyős (asztali számítógép, netbook és notebook) és kisképernyős (mobiltelefon, okostelefon, illetve PDA) eszközökre. A felhasználók túlnyomó többsége (86,25%) a nagyképernyős eszközöket részesítette előnyben a kisképernyősökkel (13,75%) szemben. Megállapítást nyert továbbá, hogy sem az életkor, sem az iskolázottság, sem a szakmai háttér

nem volt befolyásoló tényező az eszközhasználatban. A német és az angol nyelven készült kérdőívet kitöltők közötti válaszokban volt eltérés: az angol nyelven válaszolók 19,52%-a, a német nyelven válaszolók mindössze 6,80%-a használt online szótárat kisképernyős eszközön.

A szótár árára vonatkozó kérdések

Az online szótárak elterjedésével (több más tényező mellett) problémaként merült fel a szótár használatáért történő anyagi ellenszolgáltatás megfizetésének kérdése. A válaszadók többféle konstrukció közül választhattak aszerint, hogy melyik számukra a legszimpatikusabb. A szótárhasználók válaszainak megoszlásából kiolvasható, hogy csak nagyon kevesen hajlandók fizetni a prémium lexikográfiai tartalmakért:

- 59,7 % véleménye szerint a szótárban az összes tartalom legyen ingyenes, cserébe elfogadhatónak tartja, hogy a szótárhasználat során elektronikus hirdetések jelenjenek meg a szótároldalon.
- 20,0% elfogadhatónak tartja, hogy a szótár tartalmáért fizetni kelljen, de csak amennyiben nincsenek benne elektronikus hirdetések.
- 14,1% mondta azt, hogy a szótárban az összes tartalom legyen ingyenes, de elektronikus hirdetéseket nem szeretne látni.
- 4,4%-nak egyik megállapítás sem tükrözte a véleményét.
- 1,8 % tartja elfogadhatónak, hogy fizessen a szótári tartalomért, még akkor is, ha hirdetéseket is tartalmaz a szótár.

Felhasználói elvárások az online szótárakkal kapcsolatban

Az IDS kutatásának másik nagy egységét a felhasználók online szótárakkal kapcsolatos elvárásainak feltérképezése adja. A kutatásban részt vevők összeállítottak egy tíz jellemzőből álló listát, amely egyaránt tartalmaz a hagyományos szótárakra vonatkozó jellemvonásokat csakúgy, mint a kizárólag csak elektronikus szótárakban előfordulókat. A felhasználóknak fontossági rangsort kellett felállítani a tíz szempont között, ami után a végső sorrend így alakult: megbízható szótári tartalom (1), áttekinthetőség (2), naprakész tartalom (3), sebesség (4), hosszú távú hozzáférhetőség (5), korpuszhoz kapcsolódó linkek (6), más szótárakhoz kapcsolódó linkek (7), testreszabhatóság (8), böngészési javaslatok (9), multimédiás tartalom (10).

A második kérdőívben a fenti szempontok közül néhányat részletesebb jellemzőkre bontottak, és arra kérték a válaszadókat, hogy mondják el a véleményüket ezekkel

kapcsolatban. A szótár megbízhatóságát a többség (45,4%) abban látta, hogy a szótár az aktuális nyelvhasználatot tükrözi és korpuszon alapszik. Második helyen (34,4%) azt jelölték a legtöbben, hogy a szótári adatokat lexikográfus szakember hitelesítette, ezután következett (12,1%), hogy a szótári adatokat többféle szövegtípusból és használati körből, illetve területről gyűjtötték. Utolsóként (8,2%) szerepelt az a kritérium, hogy a szótárt egy neves intézet vagy kiadó készítette.

A naprakész tartalomnál a legfontosabbnak (41,3%) azt tartották, hogy a legfrissebb nyelvészeti eredményeket minél gyorsabban integrálják a szótárba. A következő legnépesebb csoport (34,4%) szerint az új szavaknak minél előbb meg kell jelenniük a címszók között. Arányaiban kevesebb (14,4%) szavazatot kapott, hogy a legfrissebb kutatások bekerüljenek a szótárba, még kevesebbet (10,0%), hogy a módosított szócikkek azonnal frissüljenek az online felületen.

A hozzáférhetőségnél a legnépszerűbb válasz (33,1%) az volt, hogy a működés során ne legyenek (pl. karbantartás miatti) szerverproblémák, szorosan ez után (31,8%) következett, hogy a szótár webcíme ne változzon. A különböző eszközökön történő hozzáférhetőség lehetőségét sorolták a harmadik helyre (19,2%), míg az egyszerű és könnyen felidézhető webcím végzett az utolsó helyen (15,9%).

Az online szótárak innovatív jellemzőinek vizsgálata

A kutatást végzők kiemelték három multimédiás jellemzőt: a kiejtést segítő hangfájlokat, a szócikkekben belüli illusztrációkat, és a kollokációs ábrákat. A kérdőívet kitöltőknek arra kellett választ adniuk, hogy a három multimédiás jellemző közül melyiket tartják a legfontosabbnak. Első helyre a kiejtést segítő hangfájlok, második helyre az illusztrációk, az utolsó helyre pedig a kollokációs ábrák kerültek.

A testreszabhatósághoz kapcsolódóan szintén három tényező rangsorolását kérték a válaszadóktól: a felhasználóhoz automatikusan igazodó felhasználói felületet, a személyre szabható felhasználói felületet és a választható előre megalkotott felhasználói profilokat. A legfontosabbnak a személyre szabható felhasználói felületet ítélték a válaszadó, ez után a másik két opció nagyjából hasonlóan fontosnak minősítették.

A szócikkek megjelenítésére vonatkozó kérdések

A szótárhasználó akkor éri el célját, amikor megtalálja a keresett szócikket, és sikerül kiszűrnie belőle a számára releváns információkat. A szócikkek megjelenítése a hagyományos szótáraknál alapvetően a tradicionális, nyomtatott formához kötődött, aminek variálhatósága

rendkívül csekély volt. Az elektronikus szótárak megjelenése új helyzetet teremtett, megnyílt az út az alternatív struktúrájú szócikkek szótárban történő megjelenésére.

Az IDS kutatás során kitértek a szócikkek dizájnjának kérdésére is. A kérdőívben arra kérték a válaszadókat, hogy rangsorolják a felkínált négy, különböző dizájnú szócikket aszerint, hogy melyiket tartják a legjobbnak (lásd 3. sz. melléklet.) A sorrend az alábbiak szerint alakult:

1. „Tab view” – A szócikk tartalmilag és logikailag elkülönülő részei között a szócikk tetején megjelenő fülek segítségével van mód léptetni.
2. „Panel view” – A szócikk horizontálisan és vertikálisan is tagolt, a képernyőn táblázatszerűen egyszerre látszódnak a tartalmilag összetartozó részek.
3. „Explorer view” – A szócikkből csak a tartalmi egységek főcímei látszanak, amelyeket a címek mellett található + jellel lehet megnyitni, így hozzáférve a további tartalmakhoz.
4. „Print view” – Ez a típusú szócikk gyakorlatilag teljesen megegyezik a hagyományos szótárakból ismert struktúrával.

5.2. Onlineszótár-használat Magyarországon – a kutatásban részt vevők ismertetése

A magyar szótárhasználati kutatáshoz az IDS kérdőívét vettem alapul. Saját online kérdőíves felmérésem lehetséges válaszadóinak körét – lehetőségeimhez mérten – pedig az IDS kutatásához igazítottam, hogy ezáltal nagyobb mértékben összehasonlíthatóak legyenek a kapott eredmények. A megkérdezettek legnagyobb számban a fordítók és az idegennyelv-tanárok közül kerültek ki (akik az IDS kutatásban is szintén nagy számban szerepeltek). Rajtuk kívül, csekélyebb számban ugyan, de válaszoltak idegennyelv-szakos és nem idegennyelv-szakos főiskolai és egyetemi hallgatók, illetve arányaiban szintén kisebb számban, de voltak olyan válaszadók is, akiknek a konkrét szakmai hátterét nem ismerjük. A felmérés lezárásáig végül összesen 294 kitöltött kérdőív érkezett vissza. (A felmérésben résztvevők adatai: konkrét létszáma, és szakmai, demográfiai szempontú eloszlásuk a 6.1-es fejezetben olvasható.)

A kérdőíves felmérés eljuttatása a célszemélyekhez többféle úton történt. Egyrészt e-mailen és közösségi oldalakon történő személyes megkeresés által, másrészt szakmai csoportokban, fórumokon, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem elektronikus

tanulmányi rendszerén közzétett nyilvános felhívásokon keresztül. A kérdőíves felmérés közzététele (2016. június 27.) és a válaszadási lehetőség lezárása (2016. július 27.) között pontosan egy hónap telt el. A válaszok túlnyomó többsége a közzétételtől számított első két hétben érkezett, a második két hétben jelentősen visszaesett a beérkező, kitöltött kérdőívek száma.

Kutatásom második része három interjút és azok kiértékelését foglalja magában. A három interjút három különböző személlyel készítettem. Az interjúalanyok kiválasztása célzottan történt. A kérdőíves felmérésből kiindulva a három legnagyobb számban válaszoló csoport (tehát a fordítók, idegennyelv-tanárok, idegennyelv-szakos hallgatók) egy-egy képviselőjét kértem fel, hogy válaszoljon az általam feltett kérdésekre. Az interjúk elkészítésére és kiértékelésre 2016 augusztusában került sor.

5.3. Onlineszótár-használat Magyarországon – a kutatás módszertanának ismertetése

A kutatás folyamatának kidolgozásában az IDS kutatás öt lépésből álló metódusát vettem alapul (vö. Koplénig 2014). Az öt fő lépés a következő: 1) a kutatási kérdés(ek) megfogalmazása, 2) a mérési eljárás kiválasztása, 3) a kutatás kivitelezésének megtervezése, 4) adatgyűjtés, 5) az összegyűjtött adatok elemzése.

A kutatási kérdések felvetése után fontos kérdés annak eldöntése, hogy kvalitatív vagy kvantitatív kutatási módszerekhez nyúlunk-e (vö. Fóris 2008: 54–59.) Dörnyei Zoltán (2007) *Research Methods in Applied Linguistics – Quantitative, qualitative and mixed methodologies* című könyvében felhívja rá a figyelmet, hogy a modern kutatások egyre gyakrabban alkalmazzák az ún. kevert módszertanokat (mixed methods), melyek előnye, hogy egyszerre nyerhetőek belőlük kvantitatív és kvalitatív adatok. Dörnyei (2007: 45–46) a kevert módszer előnyei között említi, hogy egyszerre kiaknázza a kvantitatív és a kvalitatív megközelítés előnyeit, a kinyert adatok sokkal nagyobb mértékű elemzését és megértését teszi lehetővé, valamint növeli a kutatás érvényességét. Nem hallgatja el ugyanakkor a módszer fő gyengeségét sem, azaz, hogy a kutatók gyakran nem rendelkeznek azokkal a képességekkel, amelyek alkalmassá teszik őket arra, hogy a kvantitatív és a kvalitatív módszerek kivitelezését egyaránt magas szinten hajtsák végre.

Az onlineszótár-használati kutatásoknál szóba jöhető módszerekkel kapcsolatban (vö. 2.3-as fejezet) Töpel (2014) hangsúlyozza, hogy az lenne legjobb megoldás, ha mind a négy

felsorolt módszert (kérdőíves felmérés, interjú, log fájl analízis, szemkövetése vizsgálat) egyszerre alkalmaznák a kutatók. Saját kutatásomban – a feltételek hiánya miatt – a log fájl analízis és a szemkövetéses vizsgálat nem volt kivitelezhető, viszont annak érdekében, hogy kutatási eredményeim minél nagyobb érvényességgel bírjanak, kevert kutatási módszert választottam, tehát egy kvantitatív (kérdőív) és egy kvalitatív (nyelvészeti interjú) módszer kombinációjára alapoztam az onlineszótár-használati kutatást.

5.3.1. Onlineszótár-használat Magyarországon – a kérdőíves felmérés módszertana

Empirikus kutatásom első része a kérdőíves adatgyűjtés. A kérdőíves adatfelvételnek – a benne foglalt kérdések alapján – két fő típusát szokás megkülönböztetni. Az egyik típusba tartoznak azok, amelyek *zárt* kérdéseket, a másikba pedig azok, amelyek *nyitott* kérdéseket tartalmaznak (Fóris 2008: 125, Kvale 2005). Az IDS kutatás során szétküldött kérdőívek vegyes típusú kérdőívnek minősülnek, hiszen nyílt és zárt kérdéseket is magukban foglalnak.

Mivel kutatásomat egyedül végeztem, így – az IDS kutatással összevetve – a humán erőforrás és a rendelkezésre álló időkeret korlátozott volt, ezért az általam készített kérdőívben csak zárt kérdéseket helyeztem el, megkönnyítve és lerövidítve ezzel a feldolgozási fázist, valamint a válaszadók átlagos kitöltési idejét is. A zárt kérdéseknek többféle altípusa létezik (vö. Dörnyei 2007: 105–106), kérdőívemben az alábbi típusok jelennek meg: *igaz-hamis választás* (true-false item), *többszörös választás* (multiple choice item), *rangsorba állítás* (rank order item), *öt fokozatú Likert skála* (Likert scales). Két esetben (a használt szótártípusokkal és a szótárak futtatási platformjával kapcsolatban) alkalmaztam, ún. *félíg zárt kérdést* (vö. Bognárné 2014: 123), ahol a megadott válaszok mellett egyéni információ is megadható az erre kijelölt „Egyéb válasz” pontban.

A kérdések (és a lehetséges válaszok) tartalmilag az IDS kutatáshoz igazodtak, aminek oka kettős volt: egyrészt lehetővé tette a nemzetközi és a magyar eredmények összevetését, másrészt növelte saját kutatásom érvényességét. A kérdések egy része változtatás nélkül került át saját kérdőívembe, másik részük viszont némi módosítással, illetve a kérdéseknek volt egy olyan csoportja, amelyek nálam egyáltalán nem szerepelnek (a kérdésekről bővebben lásd a 6.1-es fejezetet).

A kérdőív megszerkesztése a Google Űrlapok (angolul Google Forms) ingyenes online alkalmazás felhasználásával történt, és az IDS kutatással ellentétben (amelynek kérdőívei angol és német nyelven is megjelentek), a célcsoporthoz igazodva csak *magyar nyelven* volt elérhető. Mivel a kérdőív csak zárt kérdéseket tartalmazott, és a kérdések száma is kevesebb volt az eredeti kérdőívhez képest, ezért a kitöltéshez szükséges idő átlagosan mindössze 8-10

percet igényelt, miközben az IDS kutatásban résztvevőknek körülbelül 20 percükbe telt a kérdések megválaszolása. A kitöltési idő lerövidítését azért tartottam fontosnak, mivel a 10 percnél hosszabb időráfordítás lehetséges, hogy sokakat elriasztott volna a válaszadástól. Szintén a válaszadási hajlandóság növelését szolgálta, hogy a kitöltés teljesen anonim módon zajlott, nem került sor olyan információk kérésére, amelyek a válaszadók beazonosíthatóságát lehetővé tették volna.

Annak érdekében, hogy elősegítsem a pontos válaszok megadását fontos volt az egyértelmű kérdések és az egyértelmű válaszlehetőségek megfogalmazása. Ennek érdekében sok esetben magyarázatokat mellékeltem a kérdésekhez (pl. mit tekintünk *online szótárnak*, mit értünk pontosan az *egyes szótári jellemzők* alatt). A megbízható adatgyűjtés érdekében a kérdőívet a szétküldés előtt a potenciális célcsoportba tartozó néhány személlyel, valamint egyetemi oktatókkal is teszteltem, az általuk felvetett javaslatokat figyelembe vettem, és sok esetben azokból kiindulva változtattam a kérdőív szerkezetén vagy tartalmán.

Az eredmények beérkezése után összesítettem azokat, és leíró és következtetési statisztikai módszerekkel elemeztem őket. Az adatok feldolgozása számítógépen történt, a Microsoft Excel szoftver segítségével. A kérdőívekből származó adatok elemzése két fázisra bontható: a magyarországi eredményeket önmagukban is vizsgáltam, majd ezt követően – ahol lehetséges volt – az IDS kutatás eredményeivel is összevettem (részletesebben lásd 6.1-es fejezet).

5.3.2. Onlineszótár-használat Magyarországon – az interjúk módszertana

Empirikus kutatásom második része három interjún alapszik. Az interjú módszer alkalmazásának többféle oka lehet: alkalmas arra, hogy egy adott problémáról a nagyobb volumenű kutatás megtervezése előtt tájékozódjunk, a kutatás folyamatában lehet az adatgyűjtés eszköze, a nagyobb vizsgálatok lezárása után pedig alkalmazható a következtetések tesztelésére (Fóris 2008: 124). Saját kutatásomban az interjúk az utóbbi szerepet játszották, tehát a kérdőíves felmérésből származó eredményeket és az abból levont következtetéseket teszteltem velük (részletesebben lásd 7.1-es fejezet).

Az interjúk lebonyolításának algoritmizálásához Kvale (2005: 95) hétlépcsős modelljét vettem alapul, amelynek részei a következők: témamegjelölés, tervezés, interjúvoltage, adatrögzítés, elemzés, vizsgálat, beszámoló. Az egyes fázisok részletesebb leírását a 7.1.2-es fejezetben teszem közzé.

Az interjúnak többféle típusa létezik, attól függően, hogy milyen szempontból közelítjük meg. Dörnyei (2007: 134–136) a fő típusok között említi az egyedülálló (single) és

a többszöri (multiple) interjút, ami arra vonatkozik, hogy az interjú egy alkalommal vagy több részre bontva valósul meg. Egy másik típusú felosztás lehet a szerkezet szerinti megkülönböztetés, eszerint létezik strukturált, strukturálatlan és félig strukturált interjú. Dörnyei (2007: 136) kiemeli, hogy az alkalmazott nyelvészeti kutatások során a félig strukturált interjú a leggyakrabban használt interjútípus, melynek jellemzője, hogy ugyan rendelkezésre állnak előre elkészített kérdések, viszont azok inkább csak mintegy vezérfonalként funkcionálnak, így az interjú maga nyílttá válik.

Saját kutatásomhoz a felsorolt interjútípusok közül az *egyedülálló, félig strukturált interjút* választottam, mivel ez a típus felelt meg leginkább a céljaimnak. Előre elkészített kérdéseim a kérdőíves felmérésben feltett kérdéseimhez igazodtak, továbbá kiegészültek a nálam nem, de az IDS kutatásban szereplő további kérdésekkel, amelyek végül a kérdőívembe nem kerültek be. A kérdezéshez egy esetben (a szócikkek megjelenítésére vonatkozóan), a könnyebb érthetőség érdekében szemléltető ábrákat is mutattam az interjúalanyoknak. Mindhárom interjúalany minimális különbségekkel és módosításokkal ugyanazokat a kérdéseket kapta.

Az interjúk lebonyolítása szóban történt, két alannal személyesen zajlott az interjú, a harmadikkal (a jelentős földrajzi távolság miatt) Skype-os video beszélgetésen keresztül történt a kommunikáció. Az interjúalanyok az anonimitás érdekében disszertációmiban nem valódi nevükön, hanem álnéven szerepelnek. Az interjúkról hangfelvétel készült, amelyek szövegét utólag jegyeztem le.

5.4. A kutatás célja

Két részből álló empirikus kutatásom fő célja, hogy hozzájáruljon a magyarországi onlineszótár-használattal és az online szótárak használóival kapcsolatos tudásanyag bővítéséhez. Mivel a szótárhasználati témában eddig kevés hazai publikáció jelent meg, ezért fontos az ezirányú kutatások kibővítése.

Kutatásom első részének célja, hogy adatokat gyűjtsek a magyarországi fordítók, idegennyelv-tanárok, és idegennyelv-szakos hallgatók körében az onlineszótár-használati szokásokról és az online szótárakhoz kapcsolódó elvárásaikról. Szintén célul tűztem ki, hogy a saját és az IDS kutatás eredményei alapján a magyar és a nemzetközi eredményeket összehasonlítsam. Az empirikus kutatás második része a három interjún keresztül azt a célt

szolgálja, hogy a kérdőíves felmérésből származó adatokat ellenőrizze, kibővítse és tovább árnyalja.

6. Empirikus kutatás a magyarországi onlineszótár-használat témakörében: A magyarországi onlineszótár-használat egy kérdőíves felmérés tükrében

A 6. fejezetben empirikus kutatásom első – a kérdőíves felmérést magában foglaló – részét mutatom be. Elsőként részleteiben bemutatom az eljárást (a résztvevőket, az adatgyűjtési eszközt, az adatok elemzéséhez használt módszereket), majd ismertetem az eredményeket, megfogalmazom következtetéseimet, illetve a válaszadókat különböző szempontok alapján csoportosítom és az eredményeket ennek tükrében is vizsgálom. Mindez kiegészül az OHM és az IDS kutatás eredményeinek összevetésével.

A kérdőíves kutatásra vonatkozóan a következő kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

- Milyen onlineszótár-használati szokások jellemzik a kérdőívet legnagyobb számban kitöltőket (azaz a fordítókat, idegennyelv-tanárokat, idegennyelv-szakos hallgatókat), illetve milyen elvárásokat fogalmaznak meg az online szótárakkal kapcsolatban?
- Vannak-e kimutatható, szignifikáns különbségek a különböző szempontok (életkor, szakmai háttér) szerint elkülönített csoportok válaszai között az összes megkérdezetthez viszonyítva?
- Milyen különbségek és hasonlóságok mutathatók ki a mannheimi Institut für Deutsche Sprache (IDS) által 2010-ben végzett kutatás eredményei és a jelen fejezetben ismertetett Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) kutatás eredményei között?

6.1. Az eljárás

6.1.1. A résztvevők

A kérdőívben a kitöltőknek szótárhasználati adatokon túl néhány demográfiai információt is meg kellett adniuk magukról, amelyek a válaszadó nemére, életkorára és szakmai hátterére irányultak. Ezeket az információkat az IDS kutatás bemutatásánál alkalmazott formátumhoz hasonlóan (vö. 5.1-es fejezet) a 6.1-es táblázatban összesítem.

A kérdőíves felmérésben résztvevők személyes és szakmai háttere (N=294)		
A válaszadók neme	<i>Férfi: 71 (24,15%)</i>	<i>Nő: 223 (75,85%)</i>
Életkori megoszlás	<i>21 évesnél fiatalabb: 11 (3,74%)</i>	
	<i>21–25 éves: 29 (9,86%)</i>	
	<i>26–30 éves: 36 (12,24%)</i>	
	<i>31–55 éves: 34 (11,56%)</i>	
	<i>36–45 éves: 97 (32,99%)</i>	
	<i>46–55 éves: 51 (17,35%)</i>	
	<i>55 évesnél idősebb: 35 (11,90%)</i>	
	<i>Nincs életkori adat: 1 (0,34%)</i>	
A válaszadók szakmai háttere	Igen	Nem
Fordító	155 (52,72%)	139 (47,28%)
Idegennyelv-tanár	114 (38,78%)	180 (61,22%)
Idegennyelv-szakos hallgató	32 (10,88%)	262 (89,12%)
Főiskolai/egyetemi hallgató, de nem idegennyelv-szakos	10 (3,40%)	284 (96,60%)
Egyéb	49 (16,67%)	245 (83,30%)

6.1. táblázat: Az OHM kutatás kérdőíves felmérésének résztvevői

Mint az a 6.1. táblázatból látszik, összesen 294-en töltötték ki a kérdőívet, és a válaszadók jóval nagyobb részét tették ki a nők, mint a férfiak (kb. 3/4 – 1/4 arányban). A legnépesebb életkori csoport a 36–45 éves korosztály volt, míg – a vizsgált célcsoport összetételét figyelembe véve, nem meglepő módon – a 21 éven aluli korosztály reprezentálta magát a legkisebb létszámban.

A szakmai hátteret illetően a fordítók és az idegennyelv-tanárok jóval nagyobb arányban szerepeltek a válaszadók között, mint a főiskolai és az egyetemi hallgatók. Viszonylag nagy számú válaszadó (a megkérdezettek kb. 1/6-a) nyilatkozott úgy, hogy az egyik megadott szakmai csoporthoz sem tartozik. Az ő hátterükről nem áll rendelkezésre információ, csak feltételezhetjük, hogy – a kérdőív közzétételében felhasznált csatornákból kiindulva (lásd 5.2. fejezet) – zömében felsőfokú végzettségű személyekről van szó.

6.1.2. Az adatgyűjtés eszköze

Az alábbi fejezetben ismertetem a válaszadókhöz eljuttatott elektronikus kérdőív főbb szerkezeti egységeit, valamint az abban foglalt kérdéseket. Külön jelzem azokat a részeket, amelyek kimaradtak, illetve különböznek az IDS kutatásban szétküldött kérdőívekben foglaltaktól. A teljes kérdőívet eredeti formájában a *Melléletek* című részben közlöm (2. számú melléklet).

Az IDS kutatásban az első kérdéscsoport az általános internethasználati-szokásokra kérdezett rá, pl. hogy milyen gyakran, milyen céllal, milyen keresőprogramokat alkalmazva használják a kitöltők az internetet. Mivel a német kutatás hat évvel ezelőtt készült, és azóta az internethasználat sokkal elterjedtebb és szinte minden korosztály számára mindennapos tevékenységgé vált, az OHM kutatásban ezekre az adatokra nem kérdeztem rá. Hasonlóan jártam el a papírszótárhasználati-szokásokat vizsgáló kérdéseknél, hiszen kutatásom kizárólag az online szótárakra koncentrált.

Az első kérdésblokk fő kérdése az OHM kutatásban a kitöltés további menetét alapvetően meghatározta, mivel arról szól, hogy a válaszadó használ-e online szótárakat, és ha igen, akkor milyen mértékben. Nemleges válasz esetén a további kérdéseket átugorva (a személyes adatokra vonatkozóakat leszámítva), a kitöltő egyből a kérdőív végéhez ért.

A második kérdés a használt online szótárak típusára vonatkozott. Felmérte, hogy a felhasználó használ-e egy-, illetve kétnyelvű online szótárakat, illetve ha használ egynyelvű szótárt, akkor azon belül milyen típusúakat (általános, helyesírási, szinonimaszótár, szakszótár, egyéb). Az IDS kutatásban a szakszótár nem szerepelt a lehetséges válaszok között, azonban a válaszadók közt nagy számban szerepeltek fordítók, akik miatt indokolt volt ennek a szótártípusnak a beillesztése.

A második nagyobb egység a szótárhasználat külső tényezőit vette górcső alá. Elsőként, hogy milyen célra (privát vagy szakmai) és milyen arányban használják a szótárakat. Másodsorban, hogy hajlandóak-e fizetni a szótári tartalomért, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. Végül pedig arra kellett választ adni, hogy mely eszközökön futtatják az online szótárakat (asztali számítógép, notebook, netbook, mobiltelefon, okostelefon, táblagép, egyéb), illetve, hogy a felsorolt eszközök közül melyeket használják a leggyakrabban erre a célra. Az IDS kutatásban az eszközök között eredetileg a PDA is helyet kapott, amit én táblagépre (tabletre) cseréltem, hiszen a PDA ma már elavult és csak kevesek által használt mobil eszköznek számít.

Az IDS kutatás kérdőíve kitért arra, hogy a felhasználók milyen alkalmakkor és milyen konkrét problémák megoldására használják az online szótárakat. Az ide tartozó

lehetőségek néhány esetben nem voltak eléggé egyértelműek, valamint tipikusan hosszabb kifejtést igényelnek ahhoz, hogy azokból valóban részletes információk derüljenek ki. Ebből kifolyólag az OHM kutatás kérdőívében ezt a részt kihagytam, és az interjúk során építettem be az adatgyűjtési folyamatba.

A harmadik szekcióban az online szótárak tíz jellemzőjét fontosságuk alapján kellett először értékelni egy ötfokozatú Likert-skálán, majd ugyanezen szempont alapján rangsorba állítani. A tíz szempont megegyezik az IDS kutatás szempontjaival: áttekinthetőség, naprakész tartalom, sebesség, hosszú távú hozzáférhetőség, korpuszhoz kapcsolódó linkek, más szótárakhoz kapcsolódó linkek, testreszabhatóság, böngészési javaslatok, multimédiás tartalom.

Mivel az IDS kutatásban a többség a megbízhatóságot ítélte a legfontosabb onlineszótári-jellemzőnek, azt a kérdést tettem fel, hogy a következő öt (szerkesztői háttér szerint elkülönített) szótártípus közül melyiket tartják a legmegbízhatóbbnak: Intézmény, szervezet által szerkesztett szótár, (Szótár)kiadó cég által szerkesztett szótár, Magánszemély által szerkesztett szótár, Intézmény/szervezet/kiadó/magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótár. Az öt felsorolt típussal kapcsolatos kérdés azért is került be a kérdőívbe, mert az onlineszótár-minősítési szempontrendszeremben is az egyik fő tipizálási szempontot jelenti.

A tíz szempont közül néhányat (pl. naprakész tartalom, hozzáférhetőség, sebesség, multimédia stb.) az IDS kutatásban kiemelték, és velük kapcsolatban részletező kérdéseket tettek fel. Az OHM kutatásból ezeket a kérdéscsoportokat kihagytam, egyrészt azért, hogy ne legyen túlságosan hosszú a kérdőívem (az IDS kutatás kérdéseit két kérdőívben tették közzé, így ott volt rá mód, hogy apróbb részletekre is rákérdezzenek), másrészt az eredményeknek csak egy részét publikálták, tehát sok esetben nem nyilvános, hogy milyen eredmények születtek egy-egy kérdéssel kapcsolatban, ami viszont az összehasonlítást teszi lehetetlenné. Azokban az esetekben, ahol ismertek voltak az eredmények, az interjúk során kértem meg az interjúalanyokat a válaszadásra.

A kérdőív zárásaként a válaszadók demográfiai és szakmai háttérét mértem fel néhány kérdés alapján. Meg kellett adniuk a nemüket, születési évüket és szakmai háttérüket (fordító, idegennyelv-tanár, idegennyelv-szakos főiskolai/egyetemi hallgató, nem idegennyelv-szakos főiskolai/egyetemi hallgató, egyik sem a felsoroltak közül).

6.1.3. A kapott adatok kiértékelésének módszerei

A kérdőívből nyert adatokat a 6.2-es fejezetben táblázatokkal és diagramokkal szemléltetve közlöm, majd a 6.3-as fejezetben leíró és következtetési statisztikai módszerekkel (vö. Pintér–Rappai 2007: 227, 277–278, 297, 357) elemzem azokat, végül a 6.4-es fejezetben összegzem az eredményeket. A 6.3-as fejezetben felhasznált elemzési módszereket a 6.2. számú táblázatban foglalom össze.

A VIZSGÁLT KÉRDÉSKÖR	MÓDSZER
<i>A HASZNÁLT SZÓTÁRTÍPUSOK</i>	
Hagyományos és online szótárak használati gyakoriságának összehasonlítása az IDS és OHM kutatásokban.	Leíró statisztikai adatok elemzése és összevetése
A főleg vagy kizárólag online szótárt használók számának vizsgálata korcsoportonként.	Leíró statisztikai adatok elemzése és összevetése
Két- és egynyelvű online szótárak használati gyakorisága az IDS és OHM kutatásokban.	Leíró statisztikai adatok elemzése és összevetése
Online szakszótárak használata a fordítók és nem fordítók körében.	Szignifikancia vizsgálat
<i>A SZÓTÁRHASZNÁLAT KÜLSŐ KÖRÜLMÉNYEI</i>	
A szótárhasználat céljának (privát-szakmai) összehasonlítása az IDS és az OHM kutatásokban.	Leíró statisztikai adatok elemzése és összevetése
Fizetési hajlandóság az online szótári tartalmakért az IDS és az OHM kutatásban részt vevők körében.	Szignifikancia vizsgálat
Az online szótárakért történő fizetési hajlandóság mértéke a fordítók és a nyelvtanárok körében.	Szignifikancia vizsgálat
Az IDS és az OHM kutatásokban részt vevő felhasználók által használt szótárfuttatási eszközök.	Szignifikancia vizsgálat
Az IDS és az OHM kutatásokban részt vevő felhasználók által leggyakrabban használt szótárfuttatási eszközök.	Szignifikancia vizsgálat
A kisképernyős-eszközök használata a fordítók és nem fordítók körében.	Szignifikancia vizsgálat
A kisképernyős-eszközök használata privát és szakmai célokra.	Szignifikancia vizsgálat
A kisképernyős-eszközök használata és az életkor közti kapcsolat.	Khí-négyzet próba Asszociációs kapcsolatvizsgálat (Cramer, Csuprov)
<i>AZ ONLINE SZÓTÁRI JELLEMZŐK</i>	
Tíz szótári szempont rangsorolása fontosság alapján az IDS és az OHM kutatásban.	Leíró statisztikai adatok elemzése és összevetése

Az online szótárak megbízhatóságának megítélése a szerkesztői háttér alapján.	Leíró statisztikai adatok elemzése
A közösségi szótárak megbízhatóságának megítélése és a szótárhasználók életkora közti kapcsolat.	Varianciaanalízis

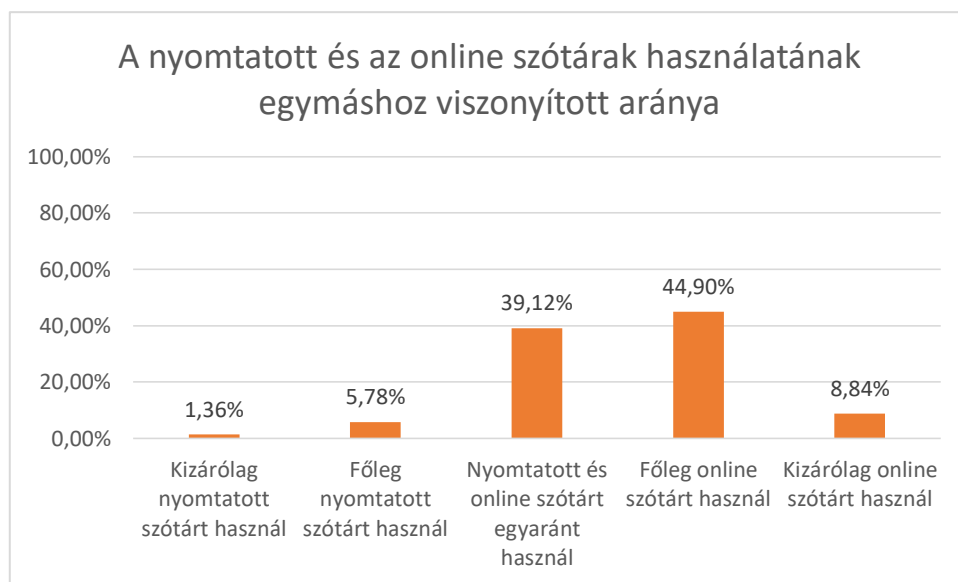
6.2. táblázat: A kérdőíves felmérés eredményeinek elemzési módszerei

6.2. Eredmények

6.2.1. A használt szótártípusok

Hagyományos vs. online szótár

A kérdőív legelső kérdése úgy szólt, hogy „*Online vagy nyomtatott szótárakat használ gyakrabban?*” Öt válaszlehetőség közül lehetett választani, amelyek közül a 294 kitöltő legnagyobb arányban (132) a „*Főleg online szótárakat használok*” választ jelölte meg. 115 fő válaszolta, hogy „*Egyaránt használok nyomtatott és online szótárakat.*” 26 válaszadó a „*Kizárólag online szótárakat használok*” opciót választotta. Az negyedik és az ötödik helyen a „*Főleg nyomtatott szótárakat használok*” és a „*Kizárólag nyomtatott szótárakat használok*” lehetőségek következtek mindössze 17, illetve 4 jelöléssel. Az adatok százalékos eloszlása a 6.1-es ábrán látható.

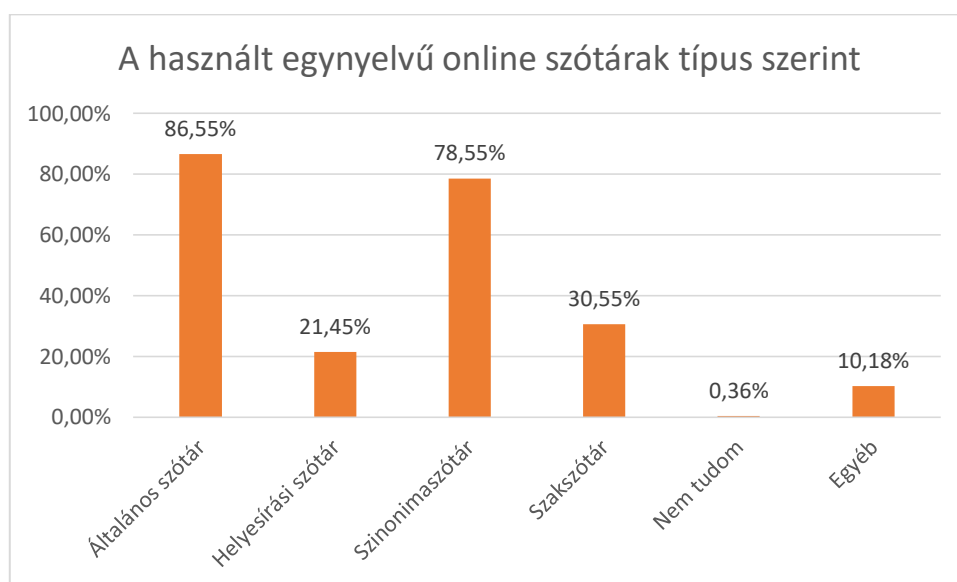
6.1. ábra: A nyomtatott és az online szótárak használatának aránya (N=294)

A kétnyelvű és egynyelvű online szótárak használata

A kérdőív második kérdése az volt, hogy „Használt valaha kétnyelvű online szótárt?”. A kitöltők túlnyomó többsége, 290-ből 284 fő igennel felelt, csupán 6 főtől érkezett nemleges válasz, ami százalékos eloszlásban 97,93 és 2,07%-ot takar.

A harmadik kérdés hasonló volt a másodikhoz, de itt arra kellett felelni, hogy „Használt valaha egynyelvű online szótárt?”. Az eredmények a második kérdéshez közel hasonlóan alakultak: 275-en igennel, 15-en nemmel válaszoltak, ami százalékban kifejezve 94,83% és 5,17%.

Kapcsolódva a harmadik kérdéshez, a következőkben arra kellett felelniük a megkérdezetteknek, hogy „Milyen típusú egynyelvű online szótárt használt már a korábbiakban?”. Erre a kérdésre több választ is meg lehetett jelölni, illetve a megadott lehetőségeken túl az egyéb kategórián belül a felsorolásban nem szereplő egynyelvű onlineszótár-típust is be lehetett írni. Az eredmények a következőképpen alakultak: a 275 válaszadóból a legnagyobb arányban az *általános szótárt* választották (238), ezt követte a *szinonimaszótár* (216), a *helyesírási szótár* (59), majd a *szakszótár* (84) és az *egyéb* kategória (28). Végül egy válaszadó nyilatkozott úgy, hogy *Nem tudja*, milyen típusú egynyelvű online szótárt használt. Az egyéb kategóriába sorolt típusoknál több esetben megnevezték a *szlengszótárt*, *etimológiai szótárt* és *kollokációs szótárt*, de előfordultak még a *Wikipédia*, *elválasztási szótár*, *szóvégmutato szótár*, *rövidítéstár*, *értelmező szótár*, *korpuszok*, *terminológiai adatbázisok* kategóriák is. A kapott válaszok összes válaszadóhoz viszonyított százalékos arányát a 6.2. számú ábrán mutatom be.

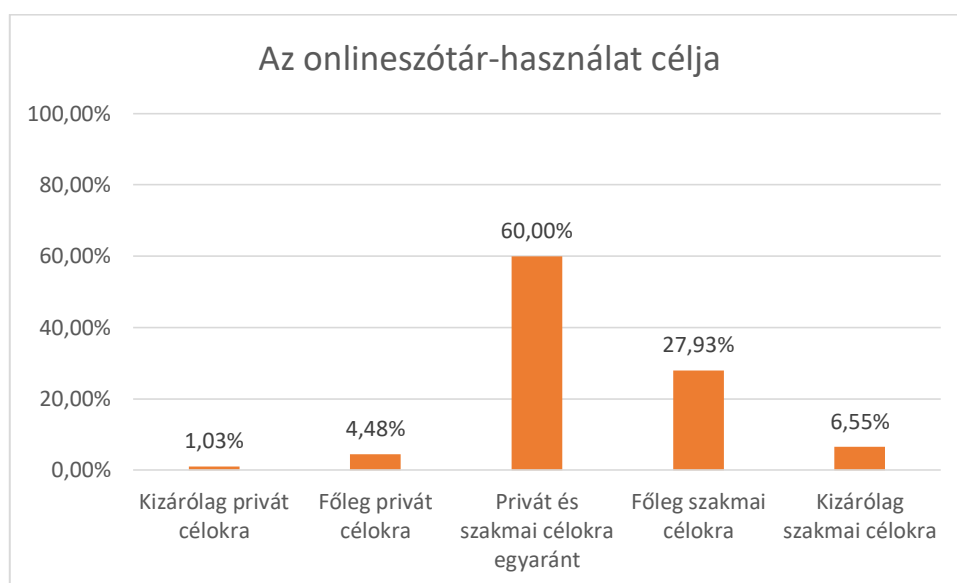

6.2. ábra: Az egynyelvű onlineszótár-típusok használatának gyakorisága (N=275)

6.2.2. A szótárhasználat külső körülményei

A szótárhasználat célja

A szótárakat (és ezáltal az online szótárakat is) leegyszerűsítve kétféle célra használhatjuk, privát célokra és szakmai célokra. A második kérdéskör első kérdése úgy szólt, hogy „Általában privát vagy szakmai célokra használja az online szótárakat?” A kérdőív öt lehetséges válaszlehetőséget biztosított. A válaszok eloszlása a következő volt: *kizárólag privát célokra* (3), *főleg privát célokra* (13), *privát és szakmai célokra egyaránt* (174), *főleg szakmai célokra* (81), *kizárólag szakmai célokra* (19). Az eloszlásból jól látszik, hogy a túlnyomó többség privát és szakmai célokra is, míg mindössze egy elenyésző kisebbség használja kizárólag privát célokra az online szótárakat. Az eredmények százalékos eloszlását a 6.3. számú ábrán szemléltetem.

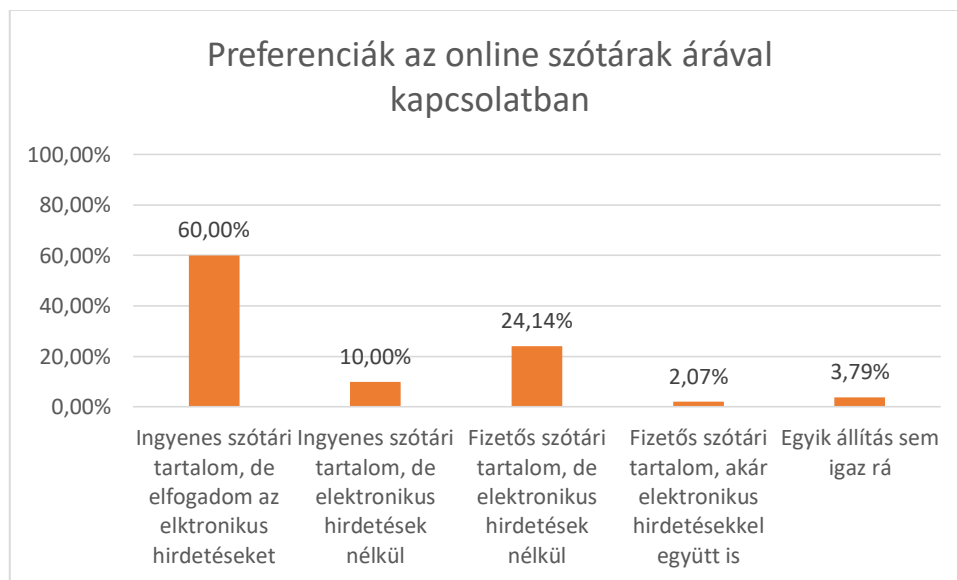

6.3. ábra: Az onlineszótár-használt céljának százalékos eloszlása (N=290)

A szótár ára

Fontos szempont az online szótárakkal kapcsolatban, hogy az online szótári tartalmakhoz a felhasználók ingyenesen férnek-e hozzá, vagy valamilyen anyagi ellenszolgáltatás fejében. Az adatokhoz történő „ingyenes” hozzájutás természetesen kissé megtévesztő, hiszen az oldalak üzemeltetői nyilvános hirdetésekkel, illetve a felhasználók szokásait feltérképező adatgyűjtéssel „pótolják” a közvetlen bevétel hiányát, vagyis a felhasználó valójában nem pénzzel, hanem adatokkal „fizet”. Ehhez kapcsolódóan felmerül az a kérdés is, hogy a szótárhasználók mekkora hajlandóságot mutatnak arra, hogy a számtalan ingyenesen elérhető

szótár helyett valamelyik fizetős szótári szolgáltatást válasszák. Az online szótárak árával kapcsolatban a következő kérdést kapták a kérdőívet kitöltők: „Kérem, gondoljon egy nagyon jó minőségű online szótárra! Vegye számításba, hogy annak előállításához és fenntartásához milyen költségek kapcsolódhatnak! Mindezek tükrében melyik alábbi állítással ért egyet leginkább?” A 290 válaszadóból a legtöbben, szám szerint 174-en jelölték meg, hogy „A szótárban lévő összes tartalom legyen ingyenes, cserébe elfogadhatónak tartom, hogy a szótárhasználat során elektronikus hirdetések jelenjenek meg a szótároidalón.” 70-en nyilatkoztak, hogy „Elfogadhatónak tartom, hogy a szótár tartalmáért fizetni kelljen, de csak amennyiben nincsenek benne elektronikus hirdetések.”. Harmadik leggyakoribb (29) lehetőség volt, hogy „A szótárban az összes tartalom legyen ingyenes, de elektronikus hirdetéseket nem szeretnék látni.” Mindössze 6-an nyilatkoztak úgy, hogy „Elfogadhatónak tartom, hogy fizessenek a szótári tartalomért, még akkor is, ha hirdetéseket is tartalmaz a szótár.” 11-en jelölték meg azt a lehetőséget, hogy „Egyik felsorolt állítással sem értenek egyet”. Az eredmények százalékos eloszlása a 6.4. számú ábrán olvasható.

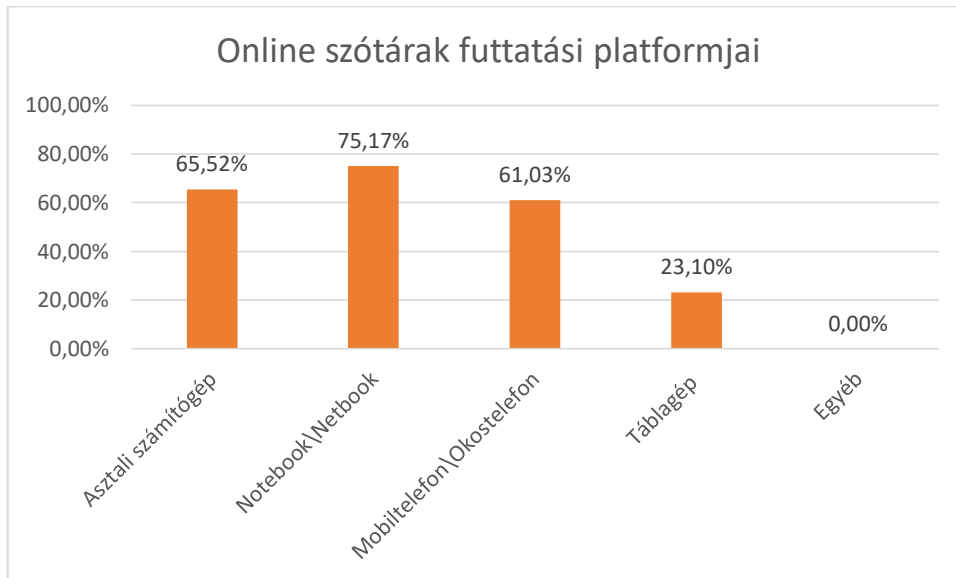

6.4. ábra: Az online szótári tartalomért történő fizetési hajlandóság megoszlása (N=290)

Az online szótárak futtatási platformjai

Napjainkban az internetezésre alkalmas eszközök skálája már rendkívül széles. Ebből következően az online szótárak futtatásához használt platformok is nagy változatosságot mutatnak. A szótárhasználat külső körülményeit taglaló kérdések között az utolsó szakaszban a következő két kérdés szerepelt a kérdőívben: „Milyen eszközökön használ online szótárakat?” A kérdésre az előre megadott lehetőségek közül lehetett választani (akár többet

is), illetve az egyéb opcióhoz a válaszadó saját maga is megnevezhetett valamilyen, a listában nem szereplő eszközt, amire azonban egyetlen esetben sem került sor. A 290 válasz alapján a legtöbben (218) *notebookon* és *netbookon*, illetve *asztali számítógépen* (190) futtatnak online szótárakat. A válaszadók szintén magas számban (177) jelölték meg a *mobil--* és *okostelefonokat*, míg utolsó helyre a *táblagép* (67) került. Az eredmények százalékos megoszlását a 6.5. számú ábra szemlélteti.

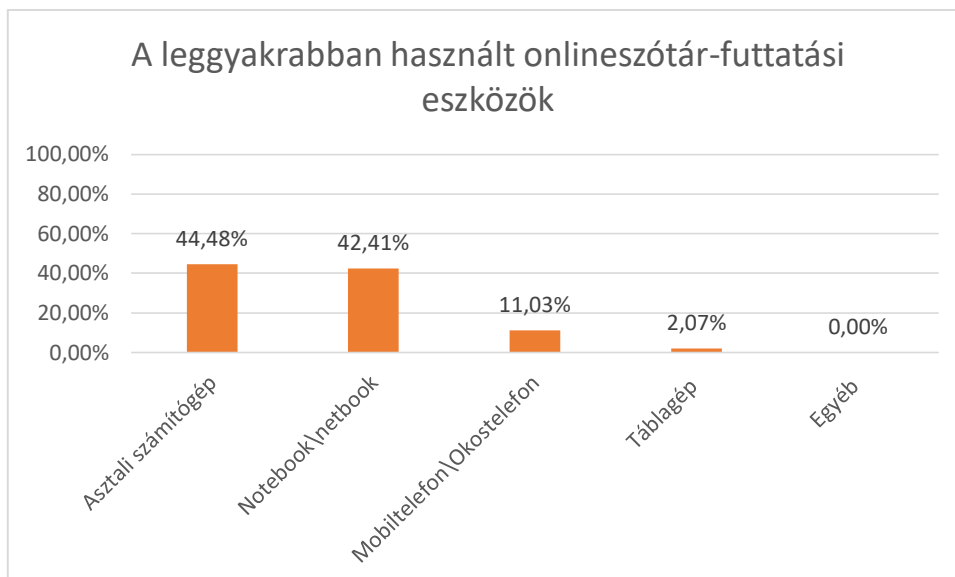

6.5. ábra: Az online szótárak futtatási platformjainak százalékos eloszlása (N=290)

A leggyakrabban használt platformok

Az eszközhasználatra vonatkozó második kérdés úgy szólt, hogy „Az előbb említett eszközök közül melyeken használja leggyakrabban az online szótárakat?” Ebben a kérdésben csak egyetlen eszközt (eszközcsoportot) lehetett kijelölni, azt, amelyet az összes szótárfuttatásra használt platform közül a leggyakrabban alkalmaz a felhasználó. A négy lehetséges eszköztípus közül a válaszadók által leggyakrabban használt eszközök sorrendjében az *asztali számítógép* (129) kicsivel megelőzte a *notebook\netbook* kategóriát (123), tőlük lényegesen lemaradva a *mobiltelefon/okostelefonok* (32) és a *táblagép* (6) állt. A leggyakrabban használt eszközök egymáshoz viszonyított százalékos eloszlása a 6.6. számú ábrán látható.

6.6. ábra: A leggyakrabban használt onlineszótár-futtatási platformok százalékos eloszlása (N=290)

6.2.3. Az online szótári jellemzők

Tíz szótári szempont rangsorolása fontosság alapján

Az utolsó kérdéskör elején a megkérdezettek tíz szempontot kaptak a kérdőívben, amelyek jellemzőek lehetnek az online szótárakra. Ezeknek a szempontoknak a fontosságát kétféle módszerrel ítélték meg (lásd 6.1.2-es fejezet), ami alapján létrejött egy fontossági rangsor. A két módszerrel mért rangsorolás eredményeit a 6.3-as táblázatban közlöm:

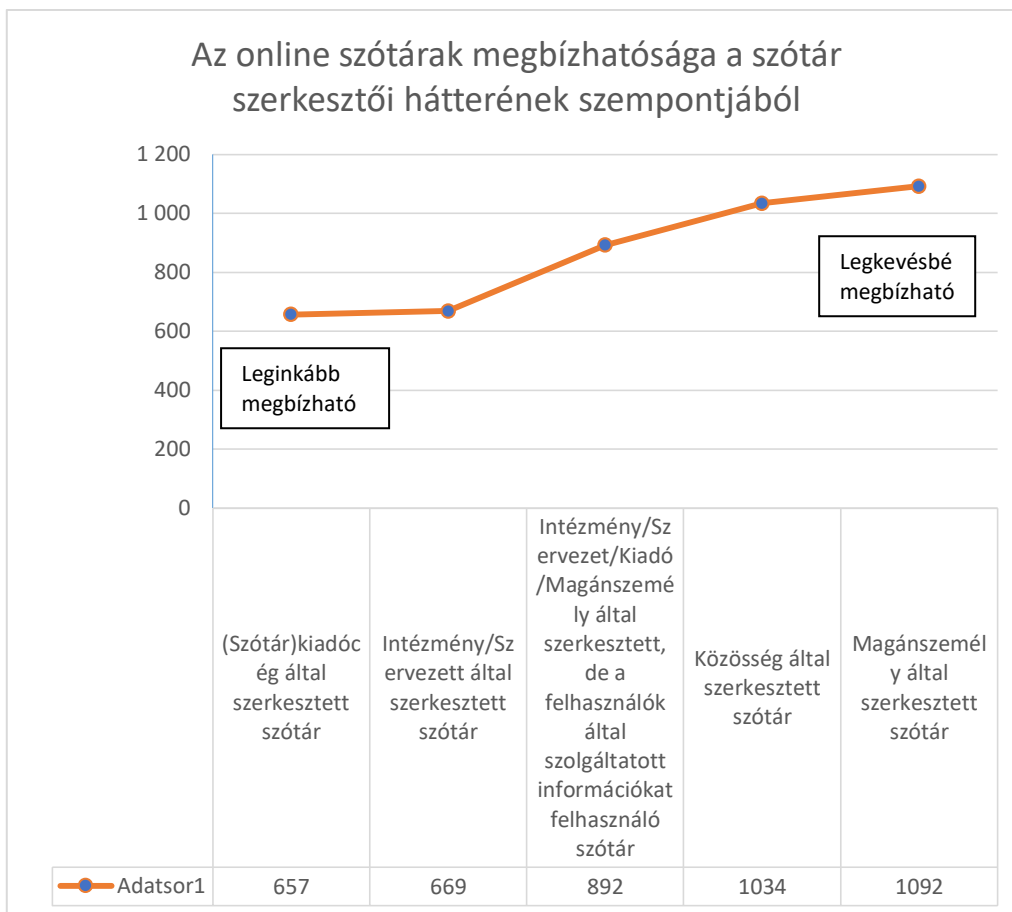
	Testreszabhatóság	Áttekinthetőség	Más szótárakhoz kapcsolódó linkek	Körpuzshoz kapcsolódó linkek	Böngészési javaslatok	Hozzáférhetőség	Multimédiás tartalom	Megbízható szótári tartalom	Sebesség	Naprakészség
Fontosság (Likert-skála)	10.	2.	8.	6.	7.	5.	9.	1.	4.	3.
Fontosság (Sorba-rendezés)	10.	3.	7.	6.	8.	5.	9.	1.	4.	2.

6.3. táblázat: Az online szótárak jellemzőinek rangsorolása fontosság alapján

A táblázatból jól látszik, hogy a szótári jellemzők fontosságának megítélése mindkét alkalmazott módszer esetén hasonló eredményeket hozott. Az első három helyre mindkét esetben a *megbízhatóság*, az *áttekinthetőség* és a *naprakészség* kerültek, mindezt úgy, hogy a legfontosabb szempontnak mindkétszer a Megbízhatóság bizonyult. Szintén egyforma eredmény született az utolsó két helyen, tehát a legkevésbé fontosnak ítélt szótári jellemzők rangsorában: kilencedik helyre a *multimédiás tartalom*, míg tízedik, vagyis utolsó helyre a *testreszabhatóság* került. A további – közepesen fontosnak ítélt – jellemzők (*Sebesség*, *hozzáférhetőség*, *korpuszhoz kapcsolódó linkek*, *böngészési javaslatok*, *más szótárakhoz kapcsolódó linkek*) ugyancsak megegyező vagy közel megegyező rangsorolást kaptak.

Az online szótárak megbízhatóságának megítélése a szerkesztői háttér alapján

Az utolsó (szótárakra vonatkozó) kérdésben a megkérdezetteknek a megbízhatóság alapján rangsorolni kellett a szerkesztői háttér szerint megkülönböztetett onlineszótár-típusokat. Az eredmények alapján a legmegbízhatóbbnak a *(Szótár)kiadó cég által szerkesztett szótárakat* jelölték meg a válaszadók. Minimális különbséggel második helyre szorultak az *Intézmény/Szervezet által szerkesztett szótárak*, de mögöttük már jelentősebben lemaradva az *Intézmény/Szervezet/Kiadó/Magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótárak* álltak. Az utolsó előtti helyre a *Közösség által szerkesztett szótárak*, míg utolsó helyre a *Magánszemély által szerkesztett szótárak* kerültek. A kapott helyezésekre érkezett „szavazatok” egymáshoz viszonyított arányát a 6.7. számú ábra szemlélteti, melyen a legalacsonyabb összpontszámot („Adatsor 1”) elérő szótártípus számít a legmegbízhatóbbnak.

6.7. ábra: Az online szótárak megbízhatósága a szótár szerkesztői háttérének tükrében

6.3. Az eredmények tárgyalása

6.3.1. A használt szótártípusok

Hagyományos vs. online szótár

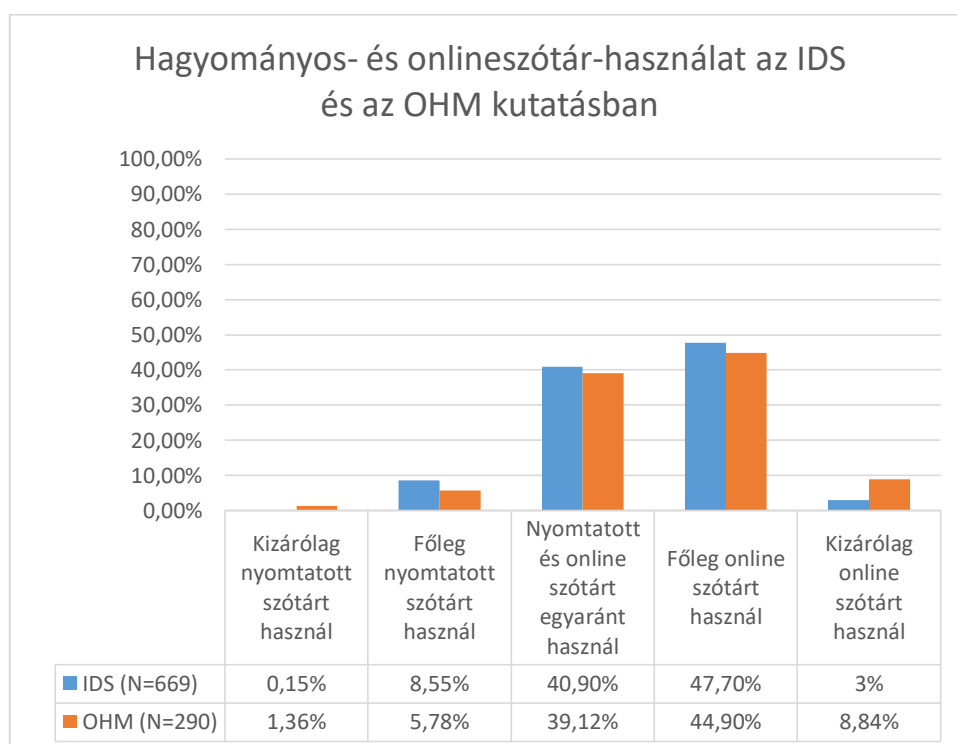
A szótári világban bekövetkező változások fő kérdése ma már nem az, hogy az elektronikus (leginkább az online) szótárak kiszorítják-e a papírszótárakat, hanem hogy mindez mikor fog bekövetkezni. Ez a fordulópont nyilvánvalóan nem egyik pillanatról a másikra történik meg, sokkal inkább egy hosszú folyamat eredményeképpen. Ennek a folyamatnak az egyik kulcsfontosságú tényezője, hogy a felhasználók túlnyomó többsége mikor pártol át az elektronikus szótári platformra (vagy a körülmények mikor kényszerítik ki náluk a váltást), mikor gondolják úgy, hogy az online szótárak egyenrangú vagy éppen jobb alternatívát nyújtanak hagyományos társaikkal szemben.

Az OHM kutatás eredményei azt tükrözik, hogy a váltási folyamat előrehaladott állapotban van, hiszen a válaszadók rendkívül csekély hányada (csupán 7,14%-uk) használ főleg vagy kizárólag nyomtatott szótárakat, miközben összesen 53,74%-uk használ főleg vagy

kizárólag online szótárakat. A maradék 39,12% egyelőre párhuzamosan veszi igénybe mindkét platformot.

Érdeemes összevetni a fenti adatokat az IDS kutatásban adott válaszokkal, ahol az OHM kutatáshoz hasonló eredmények születtek (6.8. számú ábra): azt láthatjuk, hogy a százalékos eloszlásban minimális különbségek mutatkoznak, a nagyobb eltérés (5,84%-os) kizárólag az online szótárt használók között volt az OHM kutatásban megkérdezettek javára.

Akár az IDS, akár az OHM kutatás eredményeit vizsgáljuk, az látszik, hogy mindkét esetben 10% alatt van a *főleg* vagy *csak és kizárólag* hagyományos szótárt használók köre. Ez praktikusán azt jelenti, hogy a szótárhasználók túlnyomó többsége (legalábbis a vizsgált célcsoportban) már látja azokat az előnyöket, amelyeket az online szótárak biztosítanak, és egyre inkább áttérnek azok használatára vagy teljes mértékben, vagy a papírszótárak használatával kiegészítve.

6.8. ábra: Hagományos és online szótárak használatának gyakorisága az IDS és OHM kutatásokban

Az onlineszótár-használat bizonyos szempontból generációs kérdésnek is tekinthető, hiszen aki eleve idegenkedik az internet vagy éppen az új technológiák használatától, vagy kevésbé gyakorlott abban, az kisebb valószínűséggel fog online szótárakat használni. Az eredmények kiértékelésekor a kérdőívet kitöltőket korcsoportokra osztottam, és megnéztem, hogy milyen arányú az online szótárak elterjedtsége egy-egy korcsoporton belül (6.4. táblázat). Az

adatokból az látszik, hogy a 21 év alatti, a 21–25, a 26–30, a 31–35 és a 36–45 korosztály tagjai között egyaránt 50%-nál magasabb a főleg vagy kizárólag online szótárakat használók aránya. Érdekes módon a legnagyobb arányban (64,71%) nem a legfiatalabb életkorúak körében, hanem a 31 és 35 év közöttiekénél jellemző az online szótárak nagymértékű használata. A 46–55 év közötti korosztálynál már van egy jól látható esés (45,1%), míg a legidősebbek, az 55 év felettek csupán 11,43%-a választja nagyobb arányban az online szótárakat a hagyományos szótárakhoz képest.

Az OHM kutatás kérdőíves felmérésének tükrében megállapíthatjuk, hogy a válaszadók közül egyedül az 55 év feletti korosztály az, amely nagy valószínűséggel a tradicionális szótárhasználat híve marad, és továbbra is a papíralapú szótárakat részesíti előnyben az online szótárakkal szemben. (A megállapítást alátámasztó adalék, hogy a kizárólag nyomtatott szótárt használó válaszadók közül mind a négyen 55 évesnél idősebbek voltak.) A fiatalabb generációknál ugyanakkor az online szótárak valós alternatívát jelentenek a hagyományos szótárak mellett vagy azokkal szemben.

Életkor (év)	-21	21–25	26–30	31–35	36–45	46–55	55+
Csoport létszáma (fő)	11	29	36	34	97	51	35
Főleg vagy kizárólag online szótárt használ (fő)	6	17	20	22	53	23	4
Százalékos arány	54,55%	58,62%	55,56%	64,71%	54,64%	45,10%	11,43%

6.4. táblázat: A főleg vagy kizárólag online szótárt használók eloszlása korcsoportonként

Kétnyelvű és egynyelvű online szótárak használata

A felhasználók által használt online szótárak típusainak vizsgálatokor kiestek azok a szótárhasználók, akik a mintavételkor azt jelölték meg, hogy csak nyomtatott szótárakat használnak, így a további adatokat 290 válaszadó szolgáltatotta.

Általánosságban az látszik, hogy a vizsgált célcsoport tagjai egyaránt használnak kétnyelvű és egynyelvű online szótárakat. Mindkét esetben 90% százalék felett volt az igennel válaszolók aránya (97,93%, illetve 94,83), tehát minimális a különbség a kétnyelvű szótárak javára. Ha ezt összevetjük az IDS kutatásban kapott számokkal, akkor azt látjuk, hogy ott is a

kétnyelvű szótárak használati aránya volt magasabb (96,6%), az egynyelvű online szótáraké pedig némileg alacsonyabb (88,0%).

Az egynyelvű szótárak típus szerinti elkülönítésénél az *általános szótárak* (86,55%) és a *szinonimaszótárak* (78,55%) használatának magas aránya szembevetendő, amelyek egyébként az IDS kutatásban is első helyre kerültek. (Általános szótárak: 67,2% és 92,3%, illetve szinonimaszótárak: 56,2% és 65,8%.) Az IDS kutatásban mindössze az angol és a német nyelven kitöltők között találtak lényeges különbségeket a használt onlineszótár-típusokat illetően, másfajta differenciálásban nem (Koplenig–Müller-Spitzer 2014a: 132).

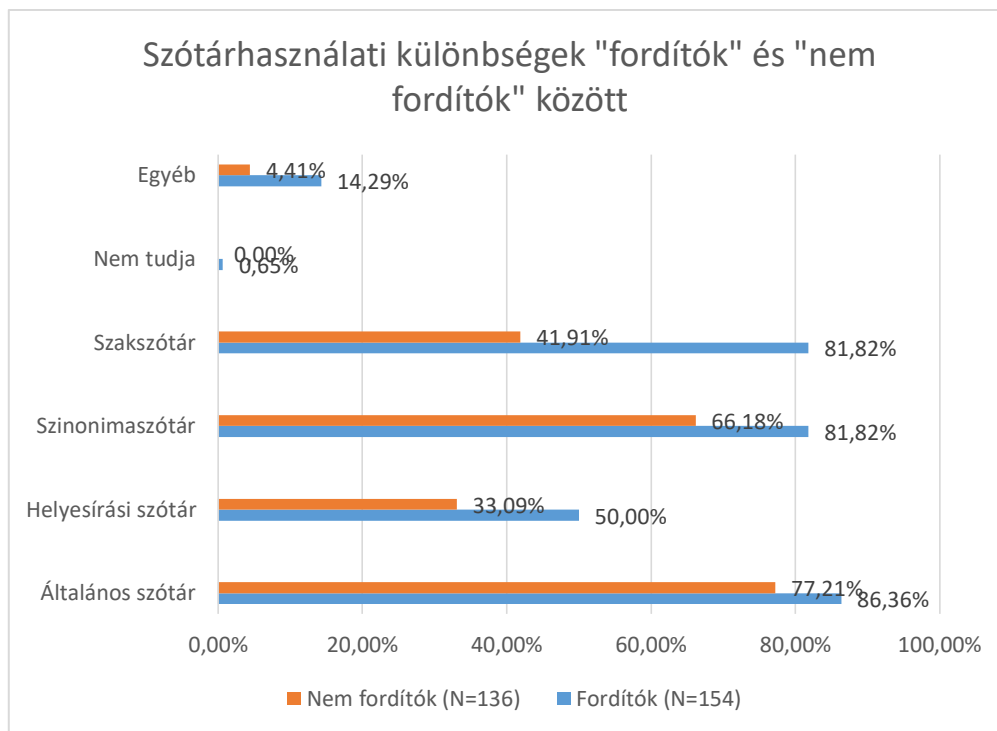
Mivel az OHM kutatás csak egy nyelven (magyar nyelven) zajlott, ezért értelemszerűen nyelvek szerinti összevetésre nem nyílt módomban. Különbség volt még az IDS kutatáshoz képest, hogy a választható egynyelvű szótártípusok között szerepelt a *szakszótár* kategória. Ezt a típust azért tartottam indokoltnak külön is kiemelni, mivel nagyszámú fordító töltötte ki a kérdőívet, ezért feltételeztem, hogy magas lesz a szakszótár használati aránya. A válaszadókat két csoportra, fordítókra és nem fordítókra bontottam, majd megvizsgáltam, hogy a csoportok tagjai milyen arányban használják az egyes szótártípusokat (6.9. számú ábra). A diagramon az látszik, hogy a választható típusok közül mindegyiket nagyobb arányban használják a fordítók.

A legkisebb differencia a két kutatás eredményei között az általános szótáraknál tapasztalható, aminek feltehetően két oka van: egyrészt a legtöbb szótárhasználati szituációban az általános szótárak megfelelően bizonyulnak a lexikográfiai igények kielégítésére, másrészt az interneten a legnagyobb számban az általános szótárak fordulnak elő, így a felhasználók azokkal találkoznak a leggyakrabban.

Visszatérve a szakszótárak kérdésére, megállapítható, hogy a vizsgált személyek körében a fordítók jóval nagyobb arányban (csaknem kétszer annyian) használnak szakszótárakat, mint a nem fordítók. Ha statisztikai módszerrel vizsgáljuk a különbséget, akkor elmondható, hogy a próba p értéke alapján a fordítók szignifikánsan nagyobb százalékban használnak szakszótárakat, mint a nem fordítók, 0,1%-os szignifikancia szinten is.¹⁹ A fordítók magasabb arányú szakszótár-használatának oka visszavezethető arra, hogy munkájuk kapcsán nekik lehet leginkább szükségük speciális szótári tartalmakra, míg például egy nyelvtanár vagy egy idegennyelv-szakos hallgató igényeinek az esetek nagyobb többségében bőségesen megfelel egy jó minőségű általános szótár is.

---

¹⁹ Fordító (N=152, P=0,8182, 1-P=0,1818), Nem fordító (N=123, P=0,4191, 1-P=0,5809); P(sum)=0,639693, 1-P(sum)=0,360307; H0: P(f)-P(nf)=0, H1:P(f)-P(nf)>0; Z emp=6,854372, p-érték=3,58E-12.

6.9. ábra: Az egynyelvű onlineszótár-típusok használatának aránya a fordítók és a nem fordítók körében az OHM kutatásban

6.3.2. A szótárhasználat külső körülményei

A szótárhasználat célja

A kérdőívet a legnagyobb százalékban fordítók, idegennyelv-tanárok, illetve kisebb számban idegennyelv-szakos hallgatók töltötték ki. Várható volt tehát, hogy az említett csoportok felülreprezentáltsága miatt a szakmai célú szótárhasználat magas arányban fog megjelenni a vonatkozó kérdés válaszaiban, hiszen munkájuk vagy tanulmányaik miatt valamilyen szinten kénytelenek szótárakat használni. Azoknak a válaszadóknak az aránya, akik kizárólag vagy főleg privát célokra használják az online szótárakat, mindössze 5,51%-ot ért el, amiből az következik, hogy a 290 megkérdezett több mint 90%-a (kisebb vagy nagyobb mértékben) munkaeszközként tekint az online szótárakra.

Az IDS kutatásból két adat áll rendelkezésre a kérdéskörben, ott 54,7% volt a privát és szakmai célú szótárhasználat, és 33,3% a főleg szakmai célú szótárhasználat. Ezek az eredmények rendkívül közel állnak az OHM kutatás számaihoz: 60%, illetve 27,93%, azaz érdemi különbség nem látszik a két kutatás eredményei között.

A szótár ára

Az online szótárak népszerűségének egyik fő oka, hogy nagyon sok esetben a szótári tartalmakhoz való hozzáférés nem igényel anyagi ráfordítást. Ha a felhasználó eltekint a minőségi aggályoktól, akkor gyakorlatilag bármilyen típusú ingyenes online szótár elérhető a világhálón, így nem meglepetés, hogy sokan keresik ezeket a megoldásokat a fizetős online szótárakkal szemben. Az IDS kutatás rámutatott arra (Koplenig–Müller Spitzer 2014a: 134), hogy válaszadóik közel 80%-a egyáltalán nem hajlandó fizetni az online szótári tartalmakért, még akkor sem, ha nagyon jó minőségű referenciaműről van szó.

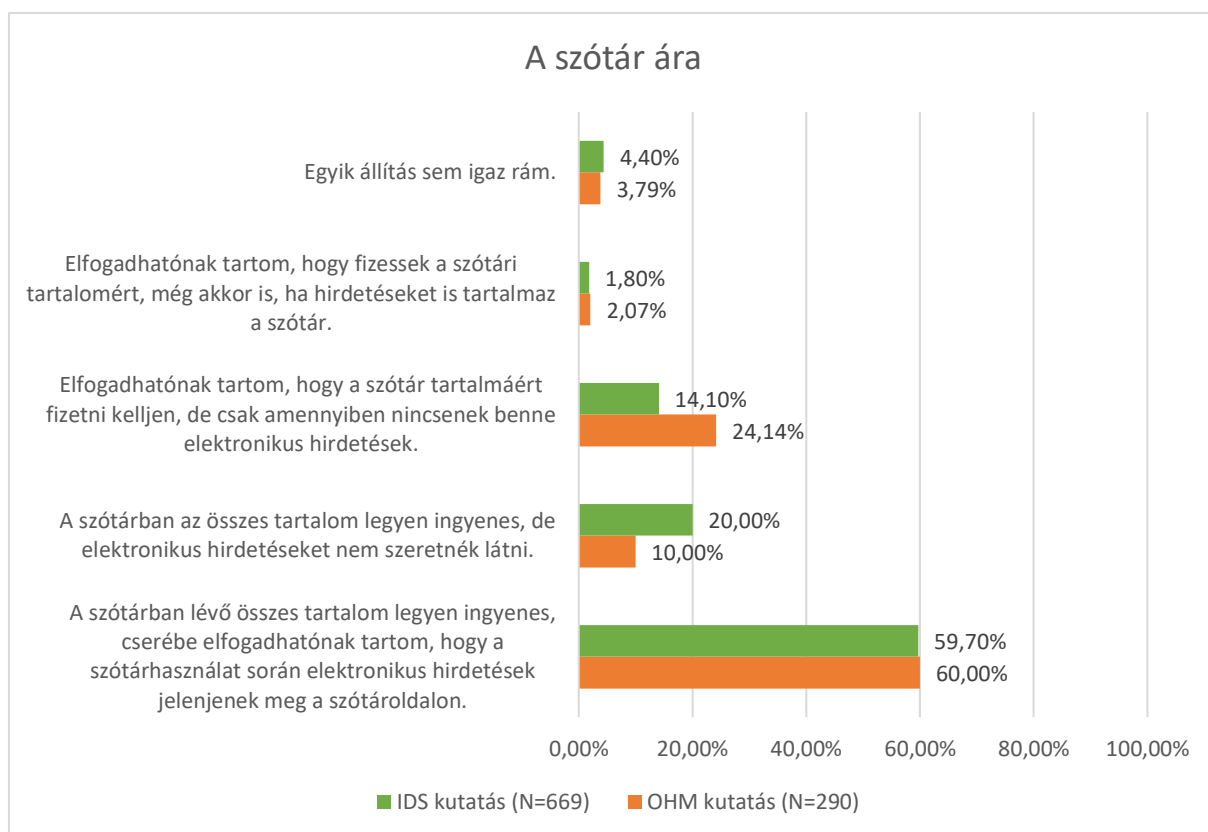
Az OHM kutatásban az IDS eredményekhez hasonló végeredményre számítottam, már csak azért is, mert a Németországban készült kutatás résztvevői valószínűleg általában véve szélesebb anyagi lehetőségekkel rendelkeznek, mint a magyarországi megkérdezettek (a két ország gazdasági helyzetéből kiindulva), így elviekben nekik eleve kisebb problémát jelentene egy online szótárra történő előfizetés, vagy annak megvásárlása. A kapott adatok azonban végül valamelyest szembementek a várakozásokkal (lásd 6.10. számú ábra).

A legnépszerűbb opciónak mindkét kutatásban (nagyjából 60%-os aránnyal) az bizonyult, hogy a szótár legyen ingyenes, cserébe a szótároldalon lehetnek elektronikus hirdetések. Tehát a szótárhasználók többségében hajlandóak figyelmen kívül hagyni a sokszor zavaró hirdetéseket, csak hogy ne kelljen fizetniük a tartalomért. Meglepetést okozott azonban azoknak az aránya, akik hajlandóak pénzt kiadni egy jó minőségű online szótárért, ez ugyanis a németországi kitöltőkhöz képest (14,1%) magasabb számot hozott a magyarországi kitöltőknél (24,14%). Statisztikailag 0,1% szignifikancia szinten szignifikáns különbség volt kimutatható a két csoport között.²⁰

---

²⁰ IDS (N=669, P=0,141, 1-P=0,859), OHM (N=290, P=0,2414, 1-P=0,7586); P(sum)=0,171361, 1-P(sum)=0,828639; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=3,78964, p-érték=7,54E-05.

6.10. ábra: Fizetési hajlandóság az online szótári tartalmakért az IDS és az OHM kutatásban részt vevők körében

A nagyobb fizetési hajlandóság egyik motiváló tényezője lehet, amikor a szótárhasználók nélkülözhetetlen munkaeszközként tekintenek az online szótárra. Annak érdekében, hogy ezt az aspektust körüljárjam, külön csoportba soroltam a nyelvtanárokat és a fordítókat a többi válaszadótól, majd megvizsgáltam, hogy mutatkozik-e különbség köztük a fizetési hajlandóság tekintetében. A kapott adatok (lásd 6.5. számú táblázat) azt mutatják, hogy valamelyest nagyobb mértékben hajlandóak a fordítók és az idegennyelv-tanárok fizetni az online tartalmakért, de csak 6%-os szignifikancia szinten szignifikáns a különbség.²¹

A vizsgált populáción belül tehát mindkét csoportban jóval kisebb azoknak az aránya (28,64% és 19,48%), akik adott esetben (és bizonyos feltételek teljesülése mellett) nem sajnálnák a pénzt egy jó minőségű online szótárért, de a többség egyértelműen az ingyenes szótári tartalmak mellett teszi le a voksát.

²¹ Fordítók és nyelvtanárok (N=213, P=0,2864, 1-P=0,7136), Nem fordítók és nyelvtanárok (N=77, P=0,1948, 1-P=0,8052); P(sum)=0,262079, 1-P(sum)=0,737921; H0: P(f)-P(nf)=0, H1: P(f)-P(nf)>0; Z emp=1,566429, p-érték=0,0,58624.

	Összesen	Hajlandó fizetni az online szótári tartalomért	Nem hajlandó fizetni az online szótári tartalomért
Fordító vagy idegennyelv-tanár (fő)	213	61	152
Százalékos eloszlás	100%	28,64%	71,36%
Nem fordító vagy idegennyelv-tanár (fő)	77	15	62
Százalékos eloszlás	100%	19,48%	80,52%

6.5. táblázat: Az online szótárakért történő fizetési hajlandóság mértéke a fordítók és a nyelvtanárok körében

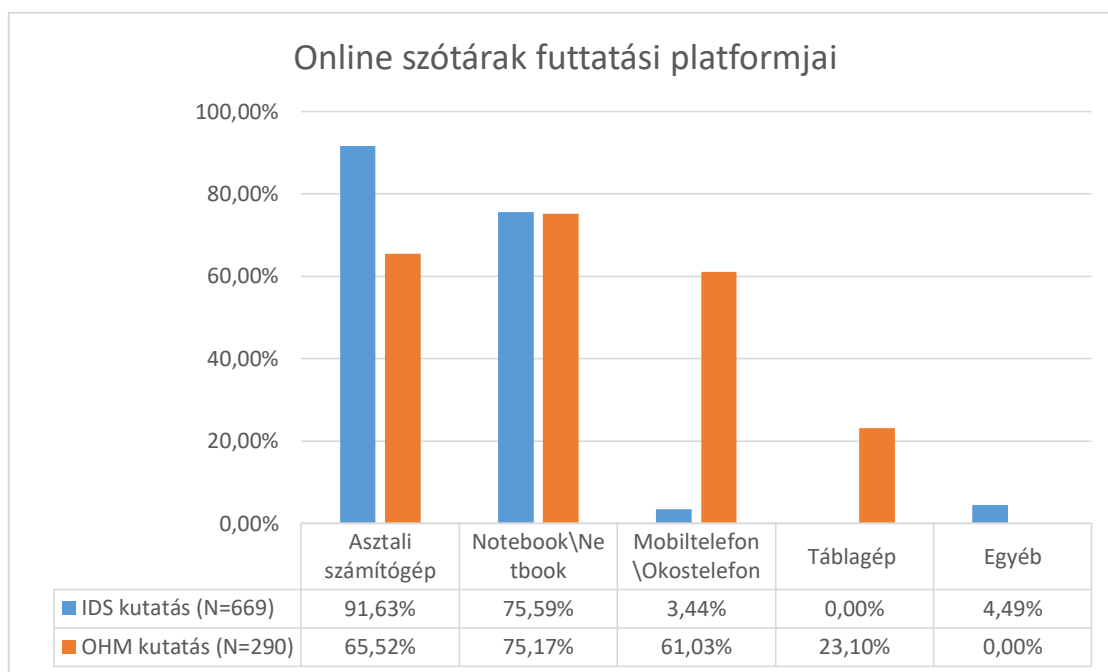
Az online szótárak futtatási platformjai

Az IDS kutatáshoz hasonlóan az OHM kutatásban is rákérdeztem arra, hogy a szótárhasználók milyen elektronikus eszközökön használják az online szótárakat²². Ha megvizsgáljuk az egyes eszközcsoportokat a két kutatásban (lásd 6.11. számú ábra), akkor rögtön szembetűnő a *mobil- és okostelefonos* szótárhasználat nagyon magas aránya az OHM kutatásban az IDS kutatáshoz képest. Ebben az összevetésben 0,1%-os szignifikancia szinten is szignifikáns különbség mutatkozik a két eredmény között.²³ A nagymértékű eltérés okait abban lehet keresni, hogy az IDS kutatás hat évvel az OHM kutatás előtt készült, és ahogy azt Koplenig és Müller-Spitzer (2014: 139) is leszögezi, ebben az időben a mobil eszközök még nem voltak annyira elterjedtek, hogy népszerű szótári platformmá váljanak. (További indokként említik, hogy a felmérést főként németországi és amerikai válaszadók körében végezték, de kimaradt például az ázsiai térség, ahol a mobil eszközök rendkívül népszerűek.) 2016-ra a helyzet azonban gyökeresen megváltozott: nem csupán szótárhasználatra, hanem egyéb célokra is egyre gyakrabban használunk mobil eszközöket (és sokan már egyáltalán nem használnak asztali számítógépet vagy akár laptopot, csak és kizárólag mobil eszközöket), így egyáltalán nem meglepő, hogy a megkérdezettek több mint 60%-ánál megjelenik a mobiltelefon és az okostelefon, 23,1%-uknál pedig a táblagép mint szótárfuttatási platform. A trendek pedig egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy az arány még inkább emelkedni fog, ezért a szótárkészítőknek sem marad más választásuk, minthogy egyre nagyobb hangsúlyt fektessenek mobilszótárjaik fejlesztésére és optimalizálására. (A témáról bővebben lásd Gaál 2014 és Fóris–Gaál 2014.)

²² Az OHM kutatásban, a választható eszközök listáján a PDA-t táblagépre cseréltem.

²³ IDS (N=669, P=0,0344, 1-P=0,9656), OHM (N=290, P=0,6103, 1-P=0,3897); P(sum)=0,208551, 1-P(sum)=0,791449; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=20,16193, p-érték=0.

A másik kategória, ahol jelentős, szignifikáns különbség mutatkozik a két kutatás válaszadó között²⁴, az az *asztali számítógépek*, azonban éppen fordított előjellel. Itt az IDS kutatásban magasabb a használati arány (91,63%), míg az OHM kutatásban csak 65,52%. A különbség valószínűleg pontosan abból a tényből fakad, hogy 2016-ban (amikor az OHM kutatás készült) sokan már egyáltalán nem használnak hagyományos számítógépeket, csak mobilabb, hordozható eszközöket.

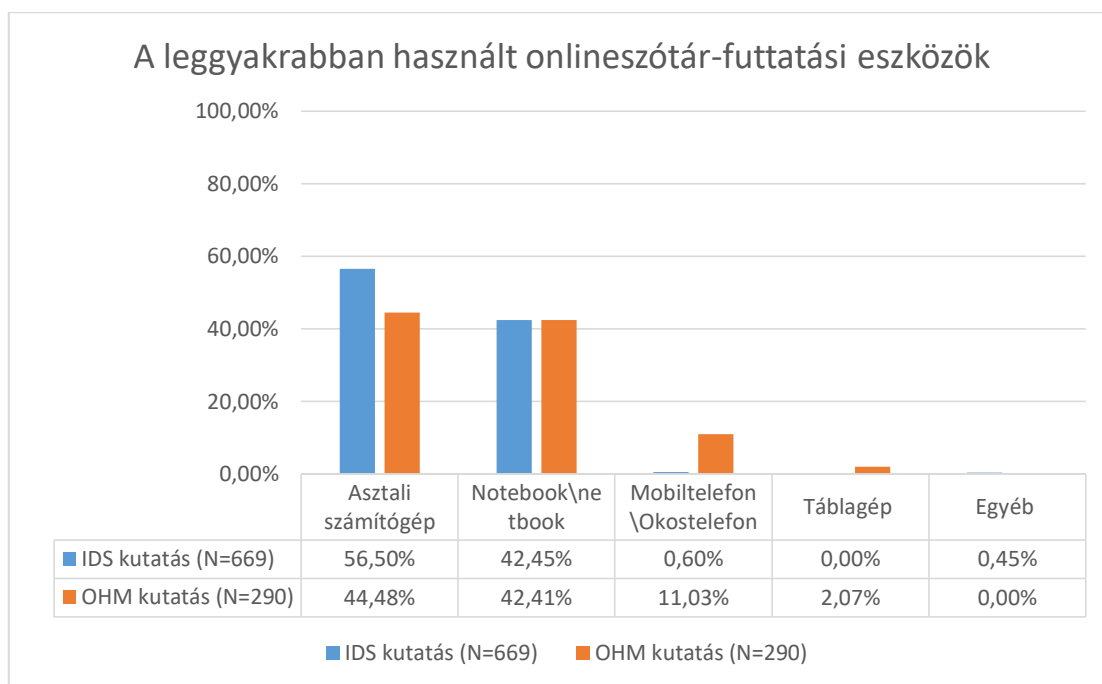
6.11. ábra: Az IDS és az OHM kutatásokban részt vevő felhasználók által használt szótárfuttatási eszközök

A leggyakrabban használt eszközök összevetésében (lásd 6.12. számú ábra) az asztali számítógépek²⁵ és a mobil/okostelefonok²⁶ használatában mutatkozott szignifikáns különbség (0,1%-os szignifikancia szinten), előbbiben az IDS kutatás (56,5%, ill. 44,48%), utóbbiban az OHM kutatás (11,03%, ill. 0,6%) javára. A számok a 6.10-es ábrán megjelenített tendenciákhoz hasonlítanak, azaz, hogy a hat évvel ezelőtt végzett (IDS) kutatás idején még a hagyományos számítógépek számítottak az elsődleges internetezési (és onlineszótár-használati) platformnak, azonban ez napjainkra már sok felhasználó esetében nem állja meg a helyét, mivel ők áttértek a hordozható „okoseszközökre” mint elsődleges platformra.

²⁴ IDS (N=669, P=0,9163, 1-P=0,0837), OHM (N=290, P=0,6552, 1-P=0,3438); P(sum)=0,837344, 1-P(sum)=0,162656; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=-10,0629, p-érték=1.

²⁵ IDS (N=669, P=0,565, 1-P=0,435), OHM (N=290, P=0,4448, 1-P=0,5552); P(sum)=0,528652, 1-P(sum)=0,471348; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=-342493, p-érték=0,999693.

²⁶ IDS (N=669, P=0,006, 1-P=0,994), OHM (N=290, P=0,1103, 1-P=0,8897); P(sum)=0,03754, 1-P(sum)=0,96246; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=7,804548, p-érték=3E-15.

6.12. ábra: Az IDS és az OHM kutatásokban részt vevő felhasználók által leggyakrabban használt szótárfuttatási eszközök

Az IDS kutatás eszközhasználatra vonatkozó részében felállítottak egy „*kisképernyős eszköz*” (Small Screen Device) nevű kategóriát (Koplenig–Müller-Spitzer 2014a: 137), amely magában foglalta a mobil- és okostelefonokat, és egyéb kisképernyős-eszközöket (gyakorlatilag tehát az asztali számítógépen és a notebookon, valamint netbookon kívül minden egyéb eszközt). Megvizsgálták, hogy a különböző alcsoportok (nyelvészek–nem nyelvészek, fordítók–nem fordítók, német–angol nyelven kitöltők) között mutatkozott-e valamilyen különbség a kisképernyős-eszköz-használat gyakoriságában. Arra a megállapításra jutottak, hogy csak a kitöltés nyelve szerinti összevetésben mutatható ki szignifikáns különbség, a kérdőívet angolul kitöltők javára.

Az OHM kutatásban megismételtem a kisképernyős-eszköz-használatra (a továbbiakban KE és KE-használat) vonatkozó összehasonlítást a fordítók és a nem fordítók csoportja között (lásd 6.6. számú táblázat). Azt feltételeztem, hogy a fordítók számára, mivel – munkájukból kifolyólag – több időt töltenek az online szótárak használatával, kényelmesebb és hatékonyabb nagyobb képernyőn futtatni azokat. Ebből következően kevésbé lesz jellemző rájuk, hogy KE-eket használnak.

A feltételezés helyesnek bizonyult, eszerint a fordítóknak csak 58,44%-a, míg a nem fordítóknak 73,53%-a használ KE-eket is, a leggyakrabban használt eszközöknél pedig a

fordítók csak 7,14%-os, míg a nem fordítók 19,85%-os arányt értek el. A próba alapján tehát 0,1%-os szignifikancia szint mellett is azt állíthatjuk, hogy a nem fordítók nagyobb arányban használnak KE-eket, mint a fordítók.²⁷

Használ-e (többek között) kisképernyős eszközt?		
	Fordítók (N=154)	Nem fordítók (N=136)
Igen (Fő/Százalék)	90 (58,44%)	100 (73,53%)
A leggyakrabban használt eszköz valamilyen kisképernyős eszköz?		
	Fordítók (N=154)	Nem fordítók (N=136)
Igen (Fő/Százalék)	11 (7,14%)	27 (19,85%)

6.6. táblázat: Kisképernyős eszköz-használat a fordítók és a nem fordítók körében az OHM kutatásban

Egy másik – a szakmai szótárhasználattal összefüggő – vizsgálatban az IDS kutatásban kitértek arra, hogy a megkérdezettek milyen arányban használnak (és nem használnak) KE-eket a szótárhasználatkor privát, szakmai és mindkét célra (Koplenig–Müller-Spitzer 2014a: 138). Mivel az IDS kutatásban összességében eleve alacsony volt a KE-k használata, feltételeztem, hogy az OHM kutatásban mind a három említett csoportban jóval magasabb arányt fog elérni ezen eszközök használatának aránya.

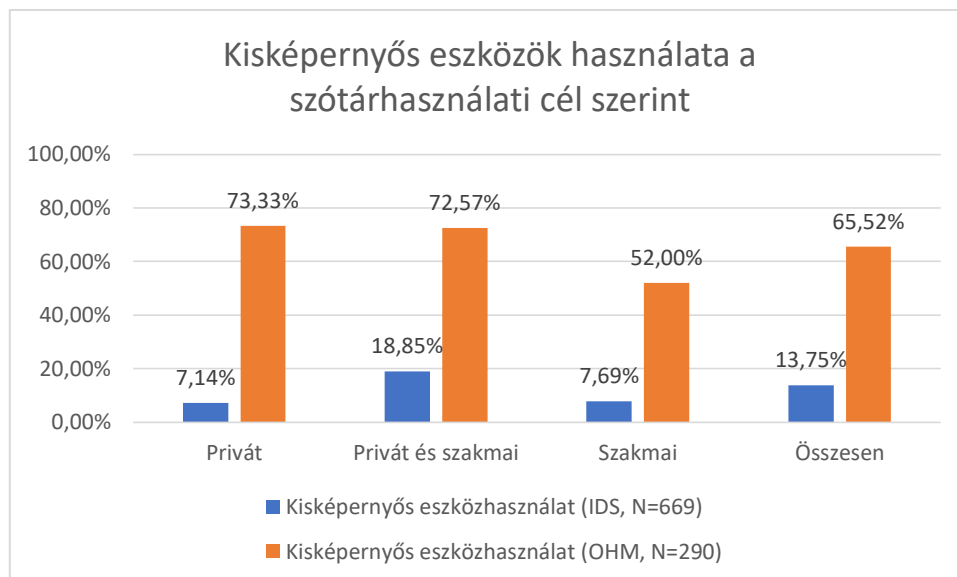
A hipotézis beigazolódt, hiszen mind *privát*²⁸, mind *szakmai*²⁹, mind a *privát és szakmai*³⁰ célú szótárhasználatnál szignifikáns különbség mutatkozott a KE-k alkalmazásában, 0,1%-os szignifikancia szinten is. (Az IDS és az OHM kutatás egymáshoz viszonyított arányszámait a 6.13. számú ábra szemlélteti.) Az OHM kutatásban a tisztán szakmai szótárhasználat érte el a legkevesebb százalékot, a válaszadók hozzávetőleg fele használja KE-n, tisztán szakmai célokra az online szótárakat, míg a privát és a privát és szakmai szótárhasználat esetében körülbelül három válaszadóból kettőre jellemző.

²⁷ Fordító (N=154, P=0,5844, 1-P=0,4156), Nem fordító (N=136, P=0,7353, 1-P=0,2647); P(sum)=0,655172, 1-P(sum)=0,344828; H0: P(nf)-P(f)=0, H1: P(nf)-P(ff)>0; Z emp=2,697996, p-érték=0,003488.

²⁸ IDS (N=669, P=0,0714, 1-P=0,9286), OHM (N=290, P=0,7333, 1-P=0,2667); P(sum)=0,271557, 1-P(sum)=0,728443; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=21,16736, p-érték=0.

²⁹ IDS (N=669, P=0,0769, 1-P=0,9231), OHM (N=290, P=0,52, 1-P=0,48); P(sum)=0,210893, 1-P(sum)=0,789107; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=15,44919, p-érték=0.

³⁰ IDS (N=669, P=0,1885, 1-P=0,8115), OHM (N=290, P=0,7257, 1-P=0,2743); P(sum)=0,0350948, 1-P(sum)=0,649052; H0: P(IDS)-P(OHM)=0, H1: P(IDS)-P(OHM)≠0; Z emp=16,00949, p-érték=0.

6.13. ábra: A kisképernyős-eszközök különböző célokra történő használatának aránya az IDS és OHM kutatásokban

Az IDS kutatásban a KE-k használatának gyakorisága és az életkor között nem találtak összefüggést, azaz a fiatalabb korosztályra nem volt jellemző, hogy nagyobb arányban használnának KE-t, mint az idősebb korosztályok (Koplenig–Müller-Spitzer 2014a: 137). Az OHM kutatás eredményei alapján megismételtem ezt a vizsgálatot, feltételezve, hogy az OHM kutatásban az életkor és KE-használat között kapcsolat mutatkozik (tehát minél idősebb, annál kevésbé használ KE-t). A kapott adatok szerint (lásd 6.7. számú táblázat) a KE-k használata legnagyobb arányban (91,18%) a 31–35 éves korosztályra jellemző (szorosan mögötte következik a 21 évesnél fiatalabbak korosztály), a legkevésbé (37,5%) pedig az 55 évesnél idősebbek használnak KE-t az online szótárak futtatásához. A táblázatból szereplő adatokból kitűnik, hogy a KE-használat gyakorisága nem áll egyenes arányban az életkor csökkenésével, sokkal inkább hullámzó tendenciát mutat.

Az adatok statisztikai elemzéséhez először a chí-négyzet próbát³¹ alkalmaztam, amely szerint 0,1% szignifikancia szinten szignifikáns kapcsolat van az életkor és a KE-használat között. Ezek után asszociációs kapcsolatelemzésnek vettem alá az adatokat³²: eszerint a Cramer-mutató alapján a két ismerv között közepesen gyenge sztochaikus kapcsolat mutatható ki. Az a hipotézis viszont, miszerint minél idősebb valaki, annál kevésbé használ KE-t, nem fogadható el egyértelműen.

³¹ χ^2 empirikus 34,34615855, χ^2 kritikus 12,59158724, $H_0: \chi^2 = 0$, $H_1: \chi^2 > 0$

³² Csúpro=0,220268478, $\alpha=0,05$; Cramer=0,344738799, p-érték=5,76722E-06

Korcsoport	Csoport létszáma	Használ kisképernyős-eszközt (fő)	Százalékos arány
55 évesnél idősebb	32	12	37,50%
46-45 éves	50	26	52,00%
36-45 éves	97	59	60,82%
31-35 éves	34	31	91,18%
26-30 éves	36	27	75,00%
21-25 éves	29	24	82,76%
21 évesnél fiatalabb	11	10	90,91%
Összesen	289	189	65,40%

6.7. táblázat: A kisképernyős-eszközök használatának eloszlása korcsoportok szerint az OHM kutatásban

6.3.3. Az online szótári jellemzők

Tíz szótári szempont rangsorolása fontosság alapján

Ahogy az a 3. fejezetben bemutatott szótári minősítési szempontrendszerből is jól látszik, az online szótárak minősítéséhez számtalan szempont figyelembe vehető. Az azonban, hogy mely szótári jellemzők fontosak a szótárak szerkesztőinek, melyek a lexikográfusoknak, és melyek a felhasználóknak, nem biztos, hogy feltétlenül fedik egymást. Az 1.2.4-es fejezetben foglaltam össze, hogy például Almind (2005: 39–40), valamint Fuertes-Olivera és Nino-Amo (2011: 172–173) milyen elvárásokat fogalmaznak meg az online szótárakkal kapcsolatban.

Az OHM kutatásban az IDS kutatásban kiemelt tíz szempontot (vö. 6.2.3-as fejezet) rangsoroltattam a kérdőívet kitöltőkkel, azok fontossága szerint. A hipotézisem az volt, hogy – hasonlóan az IDS kutatás eredményeihez (vö. Kopleinig–Müller-Spitzer 2014a: 148 és Müller-Spitzer–Kopleinig–Töpel 2012: 445) – a legfontosabbnak ítélt elvárásokat azok a szótári jellemzők jelentik majd, amelyeket a felhasználók a hagyományos szótárakkal kapcsolatban is megfogalmaznak, az újdonságnak számító onlineszótári-jellemzőket pedig kevésbé fontosnak értékelik.

A hipotézis helyesnek bizonyult, hiszen akárcsak az IDS kutatásban, az OHM kutatásban is (a Likert-skálás mérés, és a rangsorolás alapján is) a *megbízhatóságot* jelölték a legfontosabb onlineszótári-jellemzőnek. Az egyezéseknek ezzel még nem volt vége, a hatodik helyezésig bezárólag ugyanazok az eredmények születtek, így a további sorrend: *áttekinthetőség, naprakészség, sebesség, hozzáférhetőség* és *a korpuszhoz kapcsolódó linkek*

voltak. Az utolsó helyre rangsorolt tulajdonságok között módosult némileg a sorrend, mivel az OHM kutatásban a Likert-skálás eljárás alapján a hetedik helyre a *böngészési javaslatok* került, ami az IDS kutatásban csak kilencedik volt. A rangsorolás alapján történő minősítés szerint a *más szótárakhoz kapcsolódó linkek* állt a hetedik helyen, csakúgy, mint az IDS kutatásban. Az IDS kutatásban nyolcadik helyre jelölt *testreszabhatóság* az OHM kutatásban viszont összesítésben az utolsó helyet kapta meg. Az IDS kutatásban tizedik, *multimédiás tartalom* egy hellyel előbbre, a kilencedik pozícióba került, hasonlóan a *böngészési javaslatokhoz*, amelyet kilencedik (IDS), ill. a hetedik és a nyolcadik (OHM) helyre soroltak.

Összességében az látszik tehát, hogy hiába telt el már hat év 2010 óta, a szótárhasználók az OHM kutatásban is azokat az elvárásokat fogalmazták meg (illetve tartották fontosnak) az online szótárakkal kapcsolatban, mint az IDS kutatásban résztvevők. A két kutatás eredményeinek egybevetésére – a szótár ára mellett – talán ebből az aspektusból volt a legszembetűnőbb.

Az online szótárak megbízhatóságának megítélése a szerkesztői háttér alapján

Az utolsóként vizsgált kérdéskör az online szótárak megbízhatósága és szerkesztői háttére közti kapcsolatra fókuszált. Ahogy az várható volt, az OHM kutatásban a *(Szótár)kiadó cég által* és az *Intézmény/Szervezett által szerkesztett szótárak* nagy fölényrel a legmegbízhatóbb szótártípusnak minősültek. A hibrid műfajnak tekinthető, *Intézmény/Szervezet/Kiadó/Magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótárak* a két véglet között nagyjából félúton helyezkednek el, a legkevésbé megbízhatónak ítélt típusok pedig a *Közösség által szerkesztett* és a *Magánszemély által szerkesztett szótárak* lettek.

A sorrend első ránézésre nem tűnik meglepetésnek, hiszen az tulajdonképpen a szótárhasználók megbízhatóságra vonatkozó tradicionális felfogását tükrözi: jól ismert, nagynevű kiadók vagy intézmények kiadványait megbízhatóbbnak tartják, mint a kevésbé ellenőrizhető háttérű referenciaműveket. A gyakorlat azonban némileg más képet mutat, hiszen például az interneten fellelhető különféle közösségi szerkesztésű szótárak rendkívül népszerűek (vö. pl. Gurevych–Meyer 2012), a – jelek szerint létező – megbízhatósági aggályok ellenére. Kik lehetnek akkor azok, akik mégis előszeretettel fordulnak a közösségi által szerkesztett szótárakhoz?

Mivel általában véve a közösségi tartalmak felhasználói legnagyobb számban a fiatalabb korosztály köréből kerülnek ki, feltételezem, hogy a fiatalabb korosztályok nagyobb valószínűséggel tartják megbízhatónak a közösségi szótárakat. Ennek a hipotézisnek a

bizonyítására statisztikai számítást végeztem. Korcsoportokra bontottam a kérdőívet kitöltőket, majd varianciaanalízis segítségével megvizsgáltam, hogy van-e szignifikáns kapcsolat az életkor és a közösségi szótárak megbízhatóságára adott helyezés között. A számítás azt az eredményt hozta, hogy a statisztikai próba alapján nincs szignifikáns különbség a két tényező között³³. Nem mondhatjuk tehát azt, hogy a fiatalabb szótárhasználók jobban megbíznának a közösségi szótárakban, mint az idősebbek.

6.4. Összegzés

Disszertációm 6. fejezetében egy magyarországi, kérdőíves felmérésen alapuló onlineszótár-használati kutatást mutattam be. A fejezet elején megfogalmazott kérdésekre a felméréséből származó adatok részben vagy egészében válaszokat szolgáltatnak, amelyeket az alábbiakban összegzek.

- A kérdőíves felmérés tükrében milyen onlineszótár-használati szokások jellemzik a kérdőívet kitöltőket, illetve milyen elvárásokat fogalmaznak meg maguknak az online szótárakkal kapcsolatban?

Ami az online és a hagyományos szótárak közti választóvonalat illeti, a használati gyakoriság tekintetében az online szótárak térnyerése szembetűnő. Az OHM kutatásban a papírszótár-használat kizárólagossága már csak nagyon kevesekre jellemző. Az online szótárak közül az egy- és kétnyelvű szótárak használata is rendkívül elterjedt, az egynyelvűeken belül pedig leginkább az általános-, és a szinonimaszótárakat használják a felhasználók.

A szótárhasználat céljánál a szakmai célok dominálnak, de ez nincsen összefüggésben a szótárhasználatért cserébe fizetendő anyagi ellenszolgáltatással, hiszen a többség inkább „eltűri” az elektronikus hirdetések jelenlétét a szótároldalon, ha cserébe az összes szótári tartalomhoz ingyenesen hozzáfér. Az eszközhasználatról elmondható, hogy a legtöbben még mindig hagyományos számítógépeket (asztali számítógép, notebook) alkalmaznak, de már

---

³³ VARIANCIANALÍZIS

Tényezők	SS	df	MS	F	p-érték	F krit.
Csoportok között	7,467230178	6	1,244538363	0,975976832	0,441714834	2,130796746
Csoporton belül	359,5985138	282	1,275172035			
Összesen	367,0657439	288				

H₀: H = 0 H₁: H > 0

nagy arányt ér el azoknak a száma, akik a hordozható mobil eszközöket szótárhasználatra (is) igénybe veszik.

A szótárhasználók által leginkább fontosnak minősített szótári jellemzőnek a megbízhatóság bizonyult, kiegészülve az áttekinthetőséggel és a naprakészséggel, a kimondottan online szótárakhoz köthető elvárásokat, mint a testreszabhatóság és a multimédiás tartalmak, kevésbé fontos kategóriaként értékelték.

- Vannak-e különbségek a különböző szempontok (életkor, szakmai háttér) szerint elkülönített csoportok válaszai között az összes megkérdezethez viszonyítva?

A főleg vagy kizárólag online szótárt használók aránya szinte minden korcsoportban (–21, 21–25, 26–30, 31–35, 36–45 év) 50% felett, vagy kicsivel alatta (46–55 év) volt. Az 55 év feletti korosztálynál viszont látványos az elmaradás: valamivel több, mint 10% tekinti csak elsődleges referenciaműnek az online szótárakat. Az egynyelvű online szótáraknál kimutatható, hogy a vizsgált populáció tagjai közül a fordítók nagyobb arányban fordulnak szakszótárakhoz, mint a nem fordítók.

A szótár árával kapcsolatos vizsgálatok nem igazolták egyértelműen, hogy azok, akiknél az online szótár kvázi munkaeszköznek számít (idegennyelv-tanárok, fordítók) nagyobb arányban lennének hajlandóak fizetni az online szótárakért, mint a csoporton kívül esők. Összefüggés mutatkozott azonban abban a tekintetben, hogy a nem fordítókhoz képest a fordítókra kevésbé jellemző, hogy kisképernyős-eszközökön futtatják az online szótárakat.

A szótárak szerkesztői háttére alapján kiemeltem a közösség által szerkesztett szótárakat, és megvizsgáltam, hogy a fiatalabb korosztályok megbízhatóbbnak tartják-e ezt a szótártípust az idősebb generációba tartozókhoz képest. A statisztikai számítások alapján ez a feltételezés nem nyert bizonyítást.

- Milyen különbségek és hasonlóságok mutathatók ki a mannheimi Institut für Deutsche Sprache (IDS) által 2010-ben végzett kutatás eredményei és az Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) kutatás eredményei között?

Ha az IDS és OHM kutatásban résztvevők válaszait összevetjük az onlineszótár-használat elterjedtségének tekintetében, akkor közel hasonló arányokat tapasztalunk, csupán a kizárólag online szótárt használók aránya magasabb némileg az OHM kutatásban. Szintén közel állnak egymáshoz a két kutatásban az egy- és kétnyelvű online szótárak használati gyakoriságát jelző

számok. További egyezés, hogy a leggyakrabban használt egynyelvű szótártípusok az általános- és a szinonimaszótárak.

Az IDS és az OHM kutatások közti hasonlóságok tovább folytatódtak a szótárhasználat külső tényezőihez kapcsolódó eredményekben: egyrészt a privát és a szakmai célú szótárhasználat arányaiban, másrészt a szótár árával kapcsolatos választásban, hiszen mindkét kutatásban az ingyenes, de elektronikus hirdetéseket tartalmazó szótárakat preferálták a legnagyobb számban. A fizetős szótárakat azonban valamivel nagyobb arányban tartották elfogadhatónak az OHM kutatásban. A szótárfuttatási platformok között két eszköznél látszott jelentősebb különbség: az asztali számítógépeket az IDS kutatás, míg a mobil- és okostelefonokat az OHM kutatás résztvevői használják nagyobb arányban. További különbség még, hogy a kisképernyős-eszközök használata az OHM kutatásban a vizsgált kategóriákban (privát, szakmai, privát és szakmai célú szótárhasználat) jóval magasabb arányú volt, mint az IDS kutatásban.

A tíz vizsgált, online szótárakra jellemző elvárás tekintetében minimális különbségek mutatkoztak csak a köztük felállított fontossági sorrendben. A felhasználók tehát az IDS és az OHM kutatásban is nagyon hasonlóan vélekednek arról, hogy melyek azok a jellemvonások, amelyeknek feltétlenül meg kell jelenniük egy jó minőségű online szótárban.

7. Empirikus kutatás a magyarországi onlineszótár-használat témakörében: A magyarországi onlineszótár-használat – három interjú tapasztalatai

A 7. fejezetben onlineszótár-használati kutatásom második részét ismertetem, amely három interjú alapszik. A fejezeten belül először bemutatom az eljárást (a résztvevőket, az adatgyűjtés módszerét), ezután ismertetem az eredményeket, és (ahol lehetséges) összevetem őket a kérdőíves felmérés eredményeivel, végül pedig levonom a következtetéseket. Az interjúkhoz kapcsolódó kutatási kérdéseim a következők:

- Milyen egyezések és különbségek mutatkoznak egymáshoz képest a három interjúalany által adott válaszokban?
- Az interjúkból kapott információk megerősítik vagy cáfolják az IDS és az OHM kutatás kérdőíves részéből származó eredményeket?
- Az OHM kutatásban nem szereplő kérdéskörökre adott válaszok párhuzamba állíthatóak-e az IDS kutatásban kapott eredményekkel?

7.1. Az eljárás

7.1.1. A résztvevők

Az interjúban részt vevő alanyok az OHM kutatás kérdőíves részében elsősorban megszólított csoportokból, tehát a fordítók, az idegennyelv-tanárok és az idegennyelv-szakos hallgatók köréből kerültek ki. Az interjúalanyok a kérdőívet előzetesen nem töltötték ki, azok kérdéseit nem ismerték. Disszertációmiban az interjúalanyok nem valódi nevükön, hanem álnéven szerepelnek, így biztosítva anonimitásukat. A válaszadóknak a következő elnevezéseket adtam: IA1, IA2, IA3 (**I**nterjú**A**lany**1, 2, 3**), és disszertációmiban, a továbbiakban ezekkel a rövidítésekkel hivatkozom rájuk. A következő bekezdésekben néhány személyes adatot közlök róluk, főként szakmai előéletükről és nyelvtudásukról. A fejezeten belül a nagybetűvel kiemelt, idézőjelbe tett részek az interjúból szó szerint átvett részletek.

IA1 1978-ban született nő, angol szakos, egyetemi végzettségű. Fordítóként dolgozik egy fordítóipari cégnél, ahol a fordítók (akik főként szakfordítók és mérnökök) munkáját segíti a háttérből, feladatai közé tartozik a cégnél használt terminológiai adatbázis és fordítói memória karbantartása. Mellékállásban, magánúton angol–magyar és magyar–angol

nyelvpárban vállal fordításokat, időnként angolnyelv-oktatást és nyelvvizsgára felkészítést is. Anyanyelve magyar, angolból „ERŐS C1 SZINTEN VAN”, spanyolból B2-es szinten, de ebből a nyelvből nem fordít, olasz és német nyelvtudásának szintjét körülbelül A2-es szinten határozta meg.

IA2 1970-ben született nő, tanító szakon végzett német specializációval, majd ezután elvégezte a német nyelv és irodalom tanári szakot. Pályafutását általános iskolai pedagógusként kezdte, majd szakközépiskolában németnyelv-tanárként folytatta. Ezután a céges nyelvoktatásban tevékenykedett, főleg szakmai nyelvet (pénzügyi, műszaki) oktatott, illetve egészségügyi szaknyelvi nyelvvizsgára felkészítő kurzusokat tartott egészségügyi főiskolára járó hallgatóknak. Jelenleg ismét középiskolában tanít német nyelvet, szakképző- és szakközépiskolásoknak. Anyanyelve a magyar, németnyelv-tudását „C2 SZINT KÖRÜL”, angoltudását A2 szintűnek ítélte meg.

IA3 1992-ben született nő, anglisztika alapszakon végzett, kínai nyelv minor szakkal kiegészítve, jelenleg fordító-tolmács mesterszak megkezdése előtt áll. Nyelvtanulás céljából másfél évet töltött Kínában, ösztöndíjas formában. Anyanyelve magyar, kínai és angol nyelvtudását egyaránt C1-es szintben, németnyelv-tudását B1 és B2-es szint között határozta meg.

7.1.2. Az interjúk lebonyolítása

A 7.1.2-es fejezetben Kvale (2005: 95) hétlépcsős interjúkészítési módszerét felhasználva összefoglalom, hogy milyen szakaszokból állt az interjúk lebonyolítása.

- Témamegjelölés: az interjúk témája a magyarországi onlineszótár-használat a fordítók, idegennyelv-tanárok és idegennyelv-szakos hallgatók körében. Az interjúkészítés célja a kérdőíves felmérésből származó eredmények és következtetések tesztelése, illetve kibővítése volt.
- Tervezés: az elméleti háttér az IDS kutatás (vö. 5.1-es fejezet), és az OHM kutatás kérdőíves felmérésének eredményei (vö. 6.4-es fejezet) adták. A tervezési fázishoz tartozott a kutatásban részt vevő személyek informálása a kutatás céljáról és anonimitásuk garantálásáról.
- Interjúvolás: a félig strukturált interjúk vezérfonalát az OHM kutatás kérdőívének struktúráját követő kérdések és az IDS kutatásában megjelenő, de az OHM kutatásból kimaradó egyéb pontok adták. Bizonyos kérdésekhez szemléltető anyagként illusztrációkat használtam. (A teljes kérdéssort az illusztrációkkal együtt lásd 3. sz. melléklet). Az interjúkészítés során az interjúalanyokat

megkértem, hogy ahol szükségét érzik, fejtsek ki a kérdéshez szorosan nem tartozó, de fontosnak ítélt gondolataikat is a szótárhasználati szokásaikkal kapcsolatban, annak érdekében, hogy további szubjektív információkhoz juthassak. Az interjúk időtartama átlagosan 35-40 percet ölelt fel.

- Adatrögzítés: az interjúkról digitális hangfelvételt készítettem, majd a rögzített hanganyagot (begépelés útján) írott szöveggé alakítottam át.
- Elemzés: Az elemzés során először a három interjúalany azonos kérdéskörre adott válaszait hasonlítottam össze, majd azokat összevettem IDS és OHM kutatásokból származó adatokkal.
- Vizsgálat: az interjúkból és a kérdőíves felmérésekből származó, egymással párhuzamba állított eredményeket abból a szempontból vizsgáltam, hogy mennyire egybehangzóak vagy különbözőek.
- Beszámoló: az összesített eredményeket és következtetéseket a fejezet végén összegeztem.

7.2. Eredmények

7.2.1. A használt szótártípusok

Hagyományos vs. online szótár

A hagyományos és az online szótárak használatának egymáshoz viszonyított aránya mindhárom interjúalanynál az online szótárak irányába billen, még hozzá nem is kis mértékben. Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy milyen arányban használnak online szótárakat a papírszótárakhoz képest, az alábbi válaszokat kaptam:

IA1: „NAGYON-NAGYON RITKÁN NYITOK KI PAPÍRSZÓTÁRAT, TULAJDONKÉPPEN LEGINKÁBB AKKOR, AMIKOR TANÍTVÁNY VAN NÁLAM, ÉS MEG KELL MUTATNOM NEKI VALAMIT, VAGY MEGMUTATNI, HOGYAN KELL A SZÓTÁRT HASZNÁLNI (...) LEGINKÁBB CSAK AZÉRT, HOGY A NYELVVIZSGÁN TUDJA HASZNÁLNI. DE HA BELEGONDOLOK, ÉN MAGAM SOHA NEM NYITOK KI” (online szótárat).

IA2 a két szótártípus használatának arányát százalékos eloszlásban kifejezve azt közölte, hogy „JELEN PILLANATBAN 98%-BAN ONLINE ÉS CSAK 2% A NYOMTATOTT. NAGYJÁBÓL AZ UTOLSÓ EGY-KÉT ÉV ÓTA ILYEN MAGAS EZ AZ ARÁNY.”

IA3 is úgy nyilatkozott, hogy az angol nyelv esetén „NAGYON RITKÁN HASZNÁLOK NYOMTATOTT SZÓTÁRAT, IGAZÁBÓL CSAK AKKOR, HA FORDÍTANI KELL, BEADANDÓT ÍRNI VAGY VALAMI HIVATALOSABB DOLGOT. NAGYOBB A BIZTOSÍTÉK, HOGY AMI OTT LE VAN ÍRVA, AZ VALÓBAN ÚGY IS VAN” (a nyomtatott szótárban). „AMIKOR AZ ANGLISZTIKA ALAPSZAKOT CSINÁLTAM PL. BEADANDÓKHOZ, SZAKDOLGOZATHOZ, AKKOR NYOMTATOTT SZÓTÁRAKAT HASZNÁLTAM INKÁBB.” A kínai nyelv esetén IA3 valamennyire kényszerűségből nyúl az online szótárakhoz, hiszen „GYAKORLATILAG EGYÁLTALÁN NEM HASZNÁLOK NYOMTATOTT SZÓTÁRT, MERT AZ EGY SOKKAL BONYOLULTABB DOLOG, ÉS NEM IS IGEN LÉTEZIK, LEGALÁBBIS OLYAN, AMI JÓNAK MONDHATÓ. KÍNAI-ANGOL (nyomtatott) SZÓTÁR LÉTEZIK, DE UGYE A VONÁSOK MIATT ISZONYÚ HOSSZÚ ÉS BONYOLULT FELADAT, MÍG EGY SZÓT KIKERES AZ EMBER. ERRE VANNAK KITALÁLVA EZEK A TELEFONOS SZÓTÁRAK, AHOL LE LEHET RAJZOLNI AZ ÍRÁSJEGYET, ÉS AKKOR EZ ALAPJÁN KI LEHET KERESNI AHHOZ AZ ADOTT KARAKTERHEZ RENDELHETŐ SZAVAKAT. KÉT MÁSODPERC ALATT LEÍROM, ÉS MÁR KI IS ADJA A SZÓT. NYOMTATOTT SZÓTÁR ESETÉN EZ VISZONT EGY KOMPLIKÁLTABB FOLYAMAT.

A válaszok alapján tehát kijelenthető, hogy mindhárom alany magasan nagyobb arányban használ online szótárakat, mint hagyományosakat. IA1 és IA3 említett egy-egy olyan speciális szituációt, amikor praktikus okokból (nyelvvizsgára való felkészítés, ill. a nyomtatott szótárak nagyobb vélt megbízhatósági foka) kimondottan nyomtatott szótárakat használnak, de összességében nem ez a jellemző.

Kétnyelvű és egynyelvű online szótárak használata

A kétnyelvű és az online szótárak vonatkozásában arra kérdeztem rá, hogy mindkét említett típust használják-e, és megkértem őket, hogy nevezzenek meg néhány konkrét szótárat, amelyeket gyakran alkalmaznak.

IA1 azt válaszolta, hogy „EGYARÁNT HASZNÁLOK EGY- ÉS KÉTNYELVŰ SZÓTÁRAKAT IS. AZ A TAPASZTALAT, HOGY ELŐSZÖR A KÉTNYELVŰBEN KERESSEM, DE SOKSZOR NINCSEN BENNE, ÉS AKKOR VISZONT AZ EGYNYELVŰBEN. ÉS HA AZT KELL MEGNÉZNI, HOGY MI A VONZATA VAGY A RENDHAGYÓ ALAKJA, AKKOR KIFEJEZETTEN AZ EGYNYELVŰBEN KERESSEK, MÁR ELŐSZÖR IS.” IA1 számos online szótár nevét említette: „A MUNKÁHOZ A

JÁRMŰSZÓTÁR, AMI EGY ANGOL–MAGYAR SZÓTÁR. ELVÁLASZTÁST MINDIG A MERRIAM WEBSTERBEN NÉZEK, MERT ABBAN VAN... HA MÉG EGYNYELVŰ, AKKOR AZ OXFORD MEG A CAMBRIDGE SZÓTÁRAT SZOKTAM MEGNÉZNI. KÉTNYELVŰBŐL SOKSZOR FELJÖN A SZTAKI-BÓL IS VALAMI TALÁLAT, ILLETVE SOKSZOR NÉZEK MÉG ILYENEKET, HOGY GLOSBE, MEG LINGUEE, PÉLDAMONDATTAL, KORPUSZAL EGYÜTT, ÉS AZ MEGINT CSAK SOKAT SEGÍT.”

IA2 vegyesen használ egy- és kétnyelvű online szótárt. „A NEVŰKET HIRTELEN NEM IS TUDOM, DE MINDIG MEG VANNAK NYITVA, PÉLDÁUL A DICTCOM. EGYNYELVŰBEN MEG EGYÉRTELMŰEN A DUDEN. AZTÁN SZINONIMÁBÓL A VOXIKON.DE-T ÉS A SYNONIM.DE –T.

IA3 nagyobb részt egynyelvű szótárakat szokott használni. „KÍNAIBÓL SZOKTAM HASZNÁLNI AZ MBDG-T, ÉS AZ EGYIK LEGHÍRESEBB TELEFONOS ALKALMAZÁST A PLECO-T. ANGOLBÓL NEM IS TUDOM, A CAMBRIDGE-NEK, MEG AZ OXFORDNAK INKÁBB A NYOMTATOTT SZÓTÁRAIT SZOKTAM, DE NÉHA ONLINET IS. DE A SZTAKI-T IS SZOKTAM HASZNÁLNI.”

Mindhárom interjúalany használ tehát egy- és kétnyelvű szótárakat is, de hogy milyen arányban, az változó. Érdekes volt megfigyelni IA2 és IA3 esetében, hogy esetenként nem is tudták megnevezni (vagy csak hosszas gondolkodás) után, hogy mi is a neve azoknak a szótáraknak, amiket használnak. Ennek ellenére mégis könnyen megtalálják őket a Google-ba beírt kulcsszavak segítségével, vagy éppen az internetes böngésző kedvencek menübe történő tárolásával. Szembetűnő az is, hogy IA1 és IA2 is említette a gyakran használt szótárak között a SZTAKI szótárát, annak ellenére, hogy tudvalevőleg nem a legmagasabb minőséget képviseli a magyar online szótárak között, habár vitathatatlan, hogy nagyon népszerű a felhasználók körében.

A használt egynyelvű szótártípusok

A válaszadókhöz intézett kérdések között szerepelt, hogy nevezzék meg az általuk használt egynyelvű onlineszótár-típusokat.

IA1 gyakran használ általános- és szakszótárakat, illetve „AZ MTA-NAK SZOKTAM A HELYESÍRÁSI SZÓTÁRÁT NÉZEGETNI. SZINONIMA-SZÓTÁRT NAGYON RITKÁN, ISMEREK EGY-KETTŐT, DE CSAK ELVÉTVÉ HASZNÁLOM. ANGOLUL AZ ELVÁLASZTÁSI SZÓTÁRT, AMI SPANYOLUL IS JÓ LENNE, DE MÉG NEM TALÁLTAM ÉRTELMESET...”

IA2 általános és szakszótárt (főleg pénzügyi és műszaki) gyakran, illetve néha szinonimaszótárt és magyar nyelven idegen szavak szótárát szokott megnézni. Ami a helyesírási szótárakat illeti, külön ezt a típust nem használja, csak az általános szótárakban néz utána a helyesírásnak, illetve a szóösszetételek helyesírásánál alternatív megoldásként: „ÉN MINDIG LEELLENŐRZÖM A SZÓÖSSZETÉTELEKET, BEÍROM A GOOGLE-BA, MERT NEM BÍZOM MEG SEMMIBEN” (értsd semmilyen szótárban).

IA3 leginkább általános szótárakat használ, továbbá szinonima-szótárakat, ez utóbbi típust szókincsfejlesztés céljából is.

A válaszok közül jól elkülöníthető, hogy míg IA1 és IA2 a munkájukból kifolyólag az általános szótárakon túl szakszótárakat is gyakran használ, addig az egyetemi hallgatói státuszban lévő IA3 szótárhasználati céljaihoz elegendő az az információ, amit az általános szótárak nyújtani tudnak.

7.2.2. A szótárhasználat külső körülményei

A szótárhasználat célja

A magán és a szakmai célú onlineszótár-használat közül mindhárom interjúalanyról –ahogy azt a következő idézetek is bizonyítják – inkább az utóbbi dominált. IA1: „KÖRÜLBELÜL 80-90%-BAN SZAKMAI CÉLRA, MAGÁNCÉLRA NAGYON RITKÁN.” IA2: „SZINTE CSAK SZAKMAI CÉLRA HASZNÁLOM, MONDJUK ÚGY 99%-BAN.” IA3: „ANGOLBÓL ISKOLAI CÉLRA INKÁBB A NYOMTATOTT SZÓTÁRAKAT HASZNÁLOM, A PRIVÁT CÉLRA MEG INKÁBB CSAK AZ ONLINE SZÓTÁRAKAT. A KÍNAINÁL MINDKÉT CÉLRA HASZNÁLOM, DE OTT ELEVE CSAK AZ ONLINE-T TUDOM, MERT MÁS NINCS.”

A szótárhasználati célok további vizsgálatánál a válaszadóknak öt – az IDS kutatásból vett – tevékenységet kellett értékelniük aszerint, hogy azok során soha, ritkán, néha vagy gyakran használják az online szótárakat, illetve ha tudtak, további tevékenységeket is megemlíthettek. A válaszokat a 7.1. számú táblázatban mutatom be.

Tevékenység	IA1	IA2	IA3
Olvasás	ritkán	(nagyon) ritkán	gyakran
Szövegalkotás	néha	(nagyon) gyakran	néha
Javítás	gyakran	néha	néha
Fordítás	gyakran	gyakran (mindig)	gyakran
(Internetes) böngészés	néha	néha	gyakran

7.1. táblázat: Az online szótárak használati gyakorisága tevékenységi kör szerint

A táblázatban megadott válaszokból nem lehet olyan egyértelmű tendenciákat kiolvasni, amelyek mindhárom alanyra egyaránt érvényesek lennének. Mindenkinél más és más, hogy milyen célra és milyen gyakran használ online szótárakat. A fordítás az egyetlen, amely során mindhárman egyaránt magas gyakorisággal fordulnak az online szótárakhoz.

Az egyéb tevékenységnél két interjúalany is megemlítette a filmnézést. IA1: „RÉGEBBEN VOLT OLYAN, HOGY SPANYOLUL EGY SOROZATEPIZÓDOT NÉZTEM, ÉS KÖZBEN ÍROGATTAM A SZAVAKAT, ÉS MIKOR SZÜNETET TARTOTTAM, AKKOR KERESTEM A SZÓTÁRBAN.” IA3:” ÉS MÉG FILMNÉZÉSKOR IS, DE NEM SZERETEM MEGSZAKÍTANI. INKÁBB VÉGIGNÉZEM, ÉS UTÁNA MEGNÉZEM A SZÓTÁRAT, DE NEM RÖGTÖN. MAXIMUM CSAK AKKOR, HA VALAMIT NAGYON NEM ÉRTEK, VAGY HA MONDJUK VAN EGY OLYAN SZÓ, AMIT MÁR MONDANAKA ÖT PERCE, MINDIG VISSZAJÖN, ÉS TÉNYLEG NEM ISMEREM.”

IA1 a fentiekén túl megemlítette még a szótárhasználat oktatását is: „AMIKOR MEG KELL TANÍTANI, HOGY HOGYAN KELL HASZNÁLNI AZ ONLINE SZÓTÁRT, EZ-AZ A RÖVIDÍTÉS MICSODA, HOGYAN KELL ELIGAZODNI.”

A szótár ára

A szótár árával kapcsolatban azt a kérdést kapták az interjúalanyok, hogy fizettek-e már valaha online szótárért, illetve hogy adott esetben hajlandóak lennének-e fizetni (és mennyit), ha egy valóban jó minőségű, és számukra hasznos szótárról lenne szó.

A válaszadók közül még soha, egyikük sem fizetett online szótárért, és abban is egyeztek a vélemények, hogy bizonyos feltételek teljesülése esetén azért hajlandóak lennének erre a célra pénzt kiadni. IA1: „AZT GONDOLOM, HOGY AKI FORDÍTÓ, ANNAK

NAGYON MEGÉRI A BEFEKTETÉS, HA SZAKSZÓTÁRÉRT FIZETNI KELLENE. HA JÓ ÉS BENNE VAN, AMIT KERESSEK, AZÉRT HAJLANDÓ LENNÉK FIZETNI.” IA2 szintén a szakmai célú felhasználást emeli ki nyomós indokként: „HAJLANDÓ LENNÉK, HA TÉNYLEG MEGBÍZHATÓ LENNE. FÜGG ATTÓL, HOGY MIRE HASZNÁLJUK, HA MUNKÁHOZ KELL, AKKOR MINDEN PÉNZT MEGÉR.” IA3 véleménye ugyancsak párhuzamba állítható az előbbiekkal: „ÁLTALÁNOS SZÓTÁRÉRT BIZTOS NEM FIZETNÉK, MERT ELÉG SOK INGYENES VAN, AMI KIELÉGÍTI AZ IGÉNYEIMET. HA A KÉSŐBBIEKBEN A MUNKÁM MIATT VALAMILYEN SZAKSZÓTÁRRA LENNE SZÜKSÉGEM, ÉS CSAK ÍGY ÉRHETŐ EL, AKKOR VALÓSZÍNŰLEG ADNÉK KI ÉRTE PÉNZT.”

Az elvi lehetőségét tehát mindegyik alany fenntartja, hogy pénzt áldozzon online szótárakra, az a tény azonban, hogy eddig erre még egyiküknél sem került sor, és kizárólag ingyenes szótárakat használnak, némileg ellentmond a szándék megalapozottságának. Ennek tükrében nem meglepő, hogy az interjúalanyok kezdetben meglehetősen bizonytalanok voltak abban, hogy mekkora lenne az az összeg, amit nem sajnálnának egy jó minőségű szótárra, végül azonban mindhárman hasonló nagyságrendű összeget mondtak. IA1: „HA AZ ONLINE SZÓTÁR RENDSZERESEN FRISSÍTVE, BŐVÍTVE VAN, ÉVES ELŐFIZETÉSRE EGY FORDÍTÓNAK 10 EZER FORINTOT IS MEGÉRNE. IA2 a hagyományos szótárakat vette viszonyítási alapként: „EGY PAPIRSZÓTÁR ÁRÁT HAJLANDÓ LENNÉK ÉRTE KIFIZETNI, MERT TUDOM, HOGY MILYEN HATALMAS MUNKA ÉS ÉRTÉK... SZÓVAL, MONDJUK ÚGY 8-10 EZER FORINTOT. IA3: „HA EZ EGY OLYAN SZÓTÁR, AMI TÉNYLEG NÉLKÜLÖZHETETLEN SZÁMOMRA ÉS MINDEN IGÉNYEMET KIELÉGÍTI ÉS SOKAT PROFITÁLOK BELŐLE, AKKOR KB. 10 EZER FORINTOT.

Az online szótárak futtatási platformjai

Arra a kérdésre, hogy milyen eszközökön futtatják az online szótárakat, gyakorlatilag az összes opció felmerült, amelyek az OHM kutatás kérdőívén is szerepeltek.

IA1: „95%-BAN ASZTALI GÉPEN HASZNÁLOM ŐKET, ELVÉTVÉ OKOSTELEFONON. TÉNYLEG NAGYON RITKÁN VAN OLYAN, HOGY SZEMBEJÖN EGY SZÓ, ÉS MEG KELL NÉZNI, HOGY MIT IS JELENT. OKOSTELEFONON KIZÁRÓLAG MAGÁN CÉLRA, HA PÉLDÁUL TURISTÁSKODOK. VAGY HA VALAKI MONDJUK MEGTALÁL, HOGY TE ANGOLOS VAGY ÉS TE TUDOD EZT A SZÓT, AZTÁN KIDERÜL, HOGY

MÉGSEM...” IA2 szinte minden szóba jöhető platformot igénybe vesz: „IPADON, LAPTOPON ÉS ASZTALI GÉPEN IS HASZNÁLOM, TELEFONON ELÉG RITKÁN. A LEGGYAKRABBAN IPADON, MERT AZ A LEGMOBILABB: NEM KELL BEKAPCSOLNI A GÉPET, ÉS LEHET AKÁR A KANAPÉN IS HASZNÁLNI.” IA2 kétféle eszközt említett: „LEGGYAKRABBAN OKOSTELEFON, FŐLEG HA HIRTELEN KELL KERESNI VALAMIT. HA MEG FORDÍTOK, AKKOR AZÉRT JOBBAN SZERETEK LAPTOPOT HASZNÁLNI.”

7.2.3. Az online szótári jellemzők

Tíz szótári szempont rangsorolása fontosság alapján

Az OHM kutatás kérdőíves felméréséhez hasonlóan az interjúalanyok is megkapták azt a tíz szempontot, amelyek közt fontossági sorrendet kellett felállítaniuk 1-től 10-ig. Az eredményeket a 7.2. számú táblázatban közlöm.

	Testreszabhatóság	Áttekinthetőség	Más szótárakhoz kapcsolódó linkek	Körpuzsához kapcsolódó linkek	Böngészési javaslatok	Hozzáférhetőség	Multimédiás tartalom	Megbízható szótári tartalom	Sebesség	Naprakésztség
IA1	9.	7.	6.	4.	10.	8.	5.	3.	1.	2.
IA2	5.	2.	9.	8.	6.	7.	10.	1.	3.	4.
IA3	4.	2.	7.	9.	10.	8.	6.	1.	5.	3.

7.2. táblázat: Az online szótárak jellemzőinek rangsorolása fontosság alapján

A megállapított rangsorrend egyik szótári jellemző esetében sem volt teljesen azonos a válaszadóknál. A *megbízhatóság*, a *sebesség* és a *naprakésztség* mindhárom esetben a legfontosabb 5 szempont között szerepelt, de míg például az *áttekinthetőséget* IA2 és IA3 a második legfontosabbnak ítélte, IA1 csak a 7. helyre rangsorolta. A *böngészési javaslatok* és a *hozzáférhetőség* volt még az a tulajdonság, amely mindenkinél a fontossági sorrend második felében szerepelt, de egyéb közös tendencia nem rajzolódik ki.

Az online szótárak megbízhatóságának megítélése a szerkesztői háttér alapján

A szótárak szerkesztői háttére szerinti csoportosítást figyelembe véve (Szótárkiadó cég által szerkesztett szótár, Intézmény/Szervezet által szerkesztett szótár, Intézmény/Szervezet/Kiadó/Magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótár, Közösség által szerkesztett szótár, Magánszemély által szerkesztett szótár), arra kértem az interjúalanyokat, hogy válasszák ki azokat a szótártípusokat, amelyekben megbíznak és használják is őket.

IA1 három szótártípust említett: „MEGBÍZHATÓSÁGBAN NÁLAM ELSŐ HELYEN A SZÓTÁRKIADÓ CÉG ÁLTAL KIADOTT SZÓTÁRAK ÁLLNAK, ILLETVE HA NAGYON SPECIÁLIS A TÉMA, AKKOR AZ ÁLTAL AZ INTÉZMÉNY ÁLTAL KIADOTT SZÓTÁR, AMELYIK ÉRT HOZZÁ. KÖZÖSSÉGI SZÓTÁRAT, MINT PÉLDÁUL A WIKTIONARY RITKÁN HASZNÁLOK, DE VAN PÉLDÁUL AZ URBAN DICTIONARY, AHOL LÁTSZIK, HOGY NINCS MÖGÖTTE NAGY LEXIKOGRÁFIAI MUNKA, DE SZLENGBEN EZ ABSZOLÚT JÓ, AKÁR MÉG SZAKMAI CÉLRA IS.” IA2 szintén a szótárkiadó cégek szótárait teszi az első helyre: „A SZÓTÁRKIADÓ CÉGÉT TARTOM A LEGMEGBÍZHATÓBBNAK, ÉS AZ MÉG JOBB, HA A VISSZAJELZÉSEKET EGY KIADÓ CÉG FIGYELEMBE VESZI, PONTOSAN AZÉRT, MERT AZ ÉLETNEK SOK OLYAN TERÜLETE VAN, HOGY MÉG A CÉGBEN DOLGOZÓ SZAKEMBEREK SEM TUDHATNAK MINDENT. NÉHA MÉG A KÖZÖSSÉGI SZÓTÁRAKAT IS MEGNÉZEM, AKÁR SZAKMAI CÉLRA IS, PONT AZÉRT, MERT NÉHA ANNYIRA SPECIÁLIS EGY SZAKTERÜLET, HOGY NEM KERÜL BELE EGY CÉG ÁLTAL KÉSZÍTETT SZÓTÁRBA. MOST PÉLDÁUL, HOGY AZ OLIMPIÁT NÉZEM A NÉMET TV-BEN, OLYAN DOLGOK IS BENNE VANNAK, AM NEM SZEREPEL EZEK BEN A NAGY SZÓTÁRAKBAN. DE A KÖZÖSSÉGI SZÓTÁRT AZÉRT MINDIG VISSZAELLENŐRZÖM”. IA3-nál a leginkább preferált szótártípus ugyancsak a szótárkiadó cégek és az intézmények által kiadott szótárak. Ő is használ azonban közösségi szótárakat: „AKKOR HASZNÁLOM ŐKET, HA HIRTELEN KI KELL KERESNEM VALAMIT. A MEGBÍZHATÓSÁGOT MEG NAGYJÁBÓL EL FOGOM TALÁLNI, HOGY NAGYON NAGY HÜLYESÉG-E, AMI OTT SZEREPEL. DE HA MONDJUK ISKOLAI VAGY BÁRMI OLYASMI CÉLRA HASZNÁLOM ŐKET, AHOL FONTOS, HOGY MIT ÍROK ÉS FONTOS A MEGBÍZHATÓSÁG, AKKOR NEM HASZNÁLOM EZEKET” (a közösségi szótárakat).

A megnyilvánulásokból az látszik, hogy az interjúalanyok szótárkiadó cégek és intézmények által kiadott szótárakat tartják messze a legmegbízhatóbbnak, viszont kivétel

nélkül használnak közösségi szótárakat is, igaz, inkább csak specifikus esetekben. A magánszemély által szerkesztett szótárakat egyik válaszadó sem említette, illetve a felhasználók javaslatait felhasználó szótárakat is csak egyikük.

A szótári jellemzők részletesebb értékelése

Az IDS kutatás második kérdőíves felmérésében a tíz szótári szempont közül kiválasztottak néhányat, és azokkal kapcsolatban újabb kérdéseket tettek fel a válaszadóknak (Müller-Spitzer–Koplenig 2014: 153–173.). Az OHM kutatásban ezeket a kérdéseket a kérdőívben nem szerepeltettem, csak az interjúalanyoknak tettem fel őket. Az említett jellemvonások a következők voltak: megbízhatóság, naprakészség, hozzáférhetőség és multimédia. Az IDS kutatásban mindegyikhez rendelték három vagy négy állítást, amelyek közül ki kellett választani a legfontosabbnak ítéltet, az alábbiak szerint:

Megbízhatóság:

- a) Minden összetevő lexikográfus szakemberek által hitelesített.
- b) Minden összetevő a valós nyelvhasználatot tükrözi, azaz korpuszon alapszik.
- c) Többféle típusú szövegből, és több földrajzi régióból válogatott tartalom.
- d) Az online szótárat egy jól ismert kiadó cég vagy intézmény üzemelteti.

Naprakészség:

- a) Az aktuális nyelvészeti információkban történő változások (pl. helyesírás, a használati kör megváltozása) gyors megjelenése a szótárban.
- b) Az új szavak mielőbbi szótárba kerülése.
- c) A legújabb kutatások szótárba történő beemelése.
- d) A módosított szócikkek tartalmának mielőbbi online közzététele.

Hozzáférhetőség:

- a) Ne legyenek karbantartás miatti szerverleállások.
- b) A szótár webcímét legyen könnyű felidézni.
- c) A szótár többféle eszközön is jól működjön.
- d) A szótár URL címe ne változzon.

Az interjúk során az alanyokat arra kértem, hogy rangsorolják fontosság szerint a fenti állításokat, minden egyes szótári jellemzőnél. A rangsorokat a 7.3. számú táblázatban összesítem³⁴.

---

³⁴ A legfontosabbnak ítélt állítás betűjele az első, a legkevésbé fontosnak ítéltté az utolsó helyen áll a sorban.

	Megbízhatóság	Naprakészség	Hozzáférhetőség
IA1	b, d, c, a	a, b, d, c	a, b, d, c
IA2	d, a, c, b	b, d, a, c	c, b, d, a
IA3	b, a, c, d	b, a, c, d	c, a, b, d

7.3. táblázat: A szótári jellemzők részletesebb értékelése

Az interjúalanyok preferenciái a 7.3. számú táblázatban megjelenített állítások közül változatos képet mutatnak. Sem a leginkább, sem a legkevésbé fontosnak ítélt állításoknál nem fordult elő olyan eset, amikor mindhárman ugyanazt választották volna, ami annyiban nem meglepő, hogy ilyen apró részleteknél már teljesen az egyéni körülmények és beállítódás befolyásolhatja a választást. Néhány példa ennek illusztrálására. IA1 például így nyilatkozott a hozzáférhetőségről: „MIVEL ÉN SZINTE CSAK PC-T HASZNÁLOK, EZÉRT NÁLAM A TÖBBFÉLE ESZKÖZÖN VALÓ FUTTATÁS ELEVE NEM FONTOS.” IA2 a megbízhatóságról: „MIVEL A DUDENT NAGYON SOKAT HASZNÁLOM, EZÉRT ÉN ELSŐ HELYRE AZT TENNÉM, HOGY A SZÓTÁRT EGY JÓL ISMERT KIADÓ CÉG ÜZEMELTETI.”

Az online szótárak innovatív jellemzői

Az általános jellemzőkön túl az IDS kutatás külön vizsgálta a felhasználók innovatív összetevőkhöz való viszonyát (Müller-Spitzer–Koplenig 2014: 173–182). Ebből a részből az interjúk során három multimédiás összetevőt: a kiejtést segítő hangfájlokat, az illusztrációkat és a kollokációs ábrákat emeltem ki, arra kérve a válaszadókat, hogy rangsorolják őket fontosság, illetve használati gyakoriság szerint. Előtte azonban általában arra kértem, hogy mondjanak egy rövid, általános véleményt a multimédiás szótári elemek hasznosságáról.

IA1 különválasztotta az általános és a szakszótárakat: „HA ÁLTALÁNOS SZÓTÁRAT HASZNÁLOK, AKKOR CSAK ZAVAR, DE SZAKSZÓTÁRNÁL NÉHA MAGYARUL SEM ÉRTEM, HOGY MIRŐL VAN SZÓ. PÉLDÁUL, HOGY MI AZ A BÜTYKÖS TENGELY, DE HA OTT VAN A SZÓTÁRBAN A MULTIMÉDIA ÉS MEGMUTATJA, HOGY ÍGY FOROG ÉS OTT A BÜTYÖK, AKKOR AZ SEGÍT. VAGY MONDJUK LEÍRNI AZT, HOGY MI A SPIRÁLVONAL, SZAVAKKAL LEÍRNI SOKKAL NEHEZEBB, MINT ODARAKNI VALAMI MULTIMÉDIÁT ÉS MEGNÉZNI.” IA2 nem tartja kimondottan fontosnak a multimédiás összetevőket: „ÉN NEM NAGYON HASZNÁLOM, LEGFELJEBB A KIEJTÉSHEZ, DE OTT IS INKÁBB CSAK ANGOLBAN, A NÉMETHEZ NEM KELL.” IA3-t nem zavarja a multimédia, de

különösebben nagy jelentőséget sem tulajdonít neki: „MEGVAGYOK NÉLKÜLE, AZ AZ IGAZSÁG, LEHETNEK HASZNOSAK, DE EZEK INKÁBB CSAK KIEGÉSZÍTŐK, NEM MONDANÁM, HOGY OLYAN NÉLKÜLÖZHETETLEN DOLGOK. PERSZE EXTRÁKNAK AZÉRT JÓK.

A három multimédiás jellemző rangsorolásában az interjúalanyok egyöntetűen az audio fájlokat tették az első helyre. IA1: „A LEGGYAKRABBAN TALÁN A HANGFÁJLOKAT HASZNÁLOM, FŐLEG A BRIT-AMERIKAI JELENTÉSVÁLTOZATOK MIATT.” IA2: „AHOGY MONDTAM, A KIEJTÉS, AMIT LEGINKÁBB HASZNÁLOK” IA3: „AMI JÓ ÉS TÉNYLEG SZOKTAM HASZNÁLNI, AZ A KIEJTÉS, FŐLEG AZ ELEJÉN A KÍNAINÁL. AZ ANGOLNÁL VISZONT MÉG MOST IS, FŐLEG TULAJDONNEVEKNÉL.”

Az illusztrációk és a kollokációs ábrák közti fontossági sorrend változó volt. IA1 és IA2 is a szakmai szótárhasználatot emelte ki az illusztrációk kapcsán. IA1: „AZ BIZTOS, HOGY MUNKÁBAN AZ ILLUSZTRÁCIÓT NAGYON HASZNOSNAK TARTOM.” IA2: „HA MONDJUK MŰSZAKI SZAKNYELVRŐL VAN SZÓ, AKKOR NÉHA JÓL JÖHET AZ ILLUSZTRÁCIÓ, MINTHA CSAK KÖRÜL VAN ÍRVA. ÉS HA MONDJUK A DIÁKJAIM SZEMPONTJÁT NÉZEM, AKKOR IS HASZNOS AZ ILLUSZTRÁCIÓ.” IA3 a szókincsfejlesztés és nyelvhasználat szempontjából érvel a kollokációs ábrák mellett: „A SZÓTANULÁS SZEMPONTJÁBÓL HASZNOS LEHET, HOGY EGY SZÓT MIVEL LEHET KAPCSOLNI ÉS MILYEN HELYZETBEN HASZNÁLNI.”

A szócikkek megjelenítésére vonatkozó kérdések

Az IDS kutatás utolsó kérdése a szócikkek megjelenítésére vonatkozott (Koplenig–Müller-Spitzer 2014b). Négy különféle dizájnú szócikk-típust („Tab view”, „Panel view”, „Explorer view”, „Print view”: lásd 3. sz. melléklet) kellett rangsorolni, és megjelölni, hogy melyiket preferálják a leginkább. A három interjú során, miután az alanyoknak megmutattam a szócikkeket ábrázoló képeket, ugyanezt a rangsorolást kértem tőlük.

A legnagyobb összhang az utolsó helyezettnél volt. Mindhárom interjúalany a hagyományos, „Print view” struktúrát ítélte a legrosszabbnak. IA1: A HAGYOMÁNYOS NAGYON ÖMLESZTETT, NEHÉZ KIHÁMOZNI, HOGY MIT KERESSEK. IA2: „EZT SEMMI ESETRE SEM VÁLASZTANÁM, EZ A LEGROSSZABB, MERT NEKEM NEM KELL ÍGY MINDEN EGYSZERRE.” IA3: „EZ PONT OLYAN, MINT EGY NYOMTATOTT SZÓTÁR, SZÓVAL INKÁBB NEM.”

IA2 a „Tab view” nézetet sorolta az első helyre: „EZ A FÜLES, EZ JÓ, MERT EZT MÁS PROGRAMOKNÁL IS ISMERI AZ EMBER, ÉS TÉNYLEG CSAK A LÉNYEG LÁTSZIK, AMI ÉPPEN KELL. Érdekes, hogy IA1 pont azért teszi csak a 3. helyre a „Tab view”-t, amiért IA2 előnyben részesíti azt: „EZEKKEKEL A FÜLEKKEL AZ A BAJ, HOGY SOKAKNAK PROBLÉMÁJUK VAN EZZEL. EGYSZERŰEN NEM VESZIK ÉSZRE, HOGY OTT VAN EGY MÁSIK FÜL IS.” IA3 a „Tab view” elrendezést IA1-hez hasonlóan szintén harmadik helyen említette.

A „Panel view” leginkább IA1 és IA3 igényeinek felelt meg, ezért az első helyre rangsorolták. IA1: „ABBÓL INDULOK, HOGY ASZTALI GÉPEN DOLGOZOK, TEHÁT MINDEN LÁTSZIK, DE JÓL EL VAN KÜLÖNÍTVE, ÉS ODA NÉZEK, AHOVA AKAROK.” IA3: AZÉRT VÁLASZTOTTAM EZT AZ ELSŐ HELYRE, MERT SZÁMOMRA EZ A LEGÁTLÁTHATÓBB ÉS LEGKÉZENFEKVŐBB. SZERINTEM JÓ AZ ELRENDEZÉSE, MERT EGY HELYEN VAN MINDEN, NEKEM ÍGY KÖNNYEBB ELIGAZODNI. IA2 viszont nem tartotta elég áttekinthetőnek, ezért az utolsó előtti helyen említette: „ÉN AZT MONDOM, HOGY MÉG EZEN IS TÚL SOK INFORMÁCIÓ VAN EGYSZERRE.”

Az „Explorer view”-t mindhárom interjúalany a második helyre tette. IA2 és IA3 ezt a döntését nem indokolta, IA1 annyit tett hozzá, hogy: „AZÉRT TETSZIK, MERT HA LENYITOM AZ EGYIK MENÜT, AKKOR AZ ELŐZŐ NEM TŰNIK EL.”

7.3. Az eredmények tárgyalása

7.2.1. A használt szótártípusok

Hagyományos vs. online szótár

A három interjúalany mindegyike főleg online szótárakat használ, ami összhangban áll mind az IDS, mind az OHM kutatás kérdőíves felmérésének eredményeivel, hiszen ott is ez volt a jellemző a válaszadók legnagyobb hányadára. Az interjúalanyoknál a hagyományos szótárak háttérbe szorulásában feltehetően az életkoruk is közrejátszik, hiszen a legidősebb is csak 46 éves közülük, így a technikai eszközöktől, az internettől való idegenkedés, vagy hozzá nem értés nem befolyásolja onlineszótár-használati szokásaikat.

Kétnyelvű és egynyelvű online szótárak használata

A válaszadók közül mindannyian használnak egy- és kétnyelvű szótárakat is. Egyik szótártípus aránya sem tér el nagy mértékben a másiktól, ami az IDS és az OHM kutatások kérdőíves válaszaiban is hasonló eredményt hozott.

A használt egynyelvű szótártípusok

Az általános szótárak használatának magas aránya az IDS és az OHM kérdőíves kutatásokban is megfigyelhető volt, és az interjúalanyoknál is ez volt az a szótártípus, amit minden válaszadó említett. További hasonlóság, hogy a kérdőívekben második leggyakoribb szótártípusnak jelölt szinonimaszótárakat is mindhárman említették.

Az OHM kutatásban vizsgáltam a fordítók szakszótár-használatának gyakoriságát, ahol az az eredmény jött ki, hogy ők jóval nagyobb arányban használják ezt a szótártípust, mint a nem fordítók. Ezt a jelenséget megerősítette, hogy az alanyok közül IA1 (aki ugyancsak fordító), az interjú során szintén kiemelte, hogy az általános szótárak mellett nagyon gyakran használ szakszótárakat. Az interjú során kaptam példát arra a jelenségre is, amit Prószéky (2011: 8) említ cikkében, miszerint sok szakterületen valódi szakszótár nem is létezik, ezért azt sokszor egy szűk szakembergárdának vagy egy szakfordítónak a saját gyűjtése helyettesíti. IA1 erről így nyilatkozott: „MUNKÁHOZ FŐLEG A SAJÁT TERMINOLÓGIAI ADATBÁZISUNKAT HASZNÁLOM”.

7.2.2. A szótárhasználat külső körülményei

A szótárhasználat célja

A szakmai célú onlineszótár-használat fölénye mind az interjúk során, mind a kérdőívek eredményeiből jól látszik. Ennek hátterében – ahogy arra a 6.3.2-es fejezetben utaltam is – az állhat, hogy a vizsgált célcsoport tagjainak munkájukból és/vagy tanulmányaikból kifolyólag muszáj online szótárakat használniuk.

Az öt vizsgált szótárhasználati tevékenységnél az IDS kutatásból származó eredményekkel vettem össze a kapott válaszokat. A „fordításhoz” kötődő szótárhasználatához az IDS kutatásban a többség (71%) a „gyakran” lehetőséget jelölte meg, ami egybevág az interjúk során kapott információkkal, hiszen mindenki ezt az opciót választotta. A szövegalkotásnál a gyakran (47,1%) és a néha (40,4%) voltak a leggyakoribb válaszok, ami szintén hasonló az interjúkhoz (egy gyakran, és két néha válasz). Az IDS kutatásban ugyanez volt a két legnépszerűbb válasz „javításhoz” lehetőségre: gyakran (39,6%), néha (37,1%), ami az OHM kutatásban két néha és egy gyakran válaszból

realizálódott. Az „olvasáshoz” választási lehetőségre a néha (38,9%) és a ritkán (32,3%) voltak a legnépszerűbb visszajelzések, az interjúkban két ritkán és egy gyakran válasz született. Végül az „internetes böngészéshez” elnevezésű tevékenységnél a legtöbben (36,9%), a ritkán-t jelölték meg, szemben az interjúalanyok két néha és egy gyakran feleletével.

Összegezve tehát: a fordítás, szövegalkotás, javítás voltak azok a tevékenységek, ahol egyértelműen párhuzam vonható az interjúalanyok és az IDS kutatásban részt vevők többségére jellemző szótárhasználati szokások között, és ez részben igaz az olvasásra is, egyedül az internetes böngészés során tűnik gyakoribbnak a szótárhasználat az interjúkban megszólalók körében.

A szótár ára

Akárcsak az IDS és OHM kutatásokban, az interjúk során is az ingyenes szótárakat preferálták a válaszadók. További megerősítést nyert tehát, hogy alapvetően a szótárhasználók anyagi ellenszolgáltatás nélkül próbálnak hozzájutni, az online szótári tartalmakhoz, még ha – bizonyos feltételek teljesülése esetén – teljesen nem is zárkoznak el a fizetős szótáraktól.

Prószéky (2011: 5) Közép-Kelet-Európára különösen jellemző jelenségnek látja azt a tendenciát, hogy „a fizetős internetes szolgáltatások használatának nem alakult ki igazi kultúrája” és sokan úgy látják, hogy egy online szótárnál „nem baj, ha nem igazán jó, csak ne kérjenek érte pénzt, mert annyira azért nem kell”. A kérdőíves felmérések és az interjúk tükrében igazat kell adni Prószéky megállapításának, azzal a kiegészítéssel élve, hogy az IDS kutatásból kiindulva nem csak Kelet-Közép-Európára, hanem nyugatabbra sem jellemző az online szótárakért történő nagyobb fizetési hajlandóság.

Az online szótárak futtatási platformjai

Az IDS és az OHM kutatásban megadott szótárfuttatási-platformok mindegyikét említették az interjúk során is. Személyenként változó volt, hogy kinél melyik volt a leginkább preferált eszköz. Az azonban a mobil eszközök népszerűségét támasztja alá, hogy mindegyik interjúalany használ (kisebb vagy nagyobb mértékben) okostelefont vagy táblagépet. A kisképernyős-eszközhasználat aránya az OHM kutatásban a nem fordítóknál jóval magasabb volt, mint a fordítóknál, ami egyaránt igaz volt az összes eszközt (73,53% és 58,44%) és a leggyakrabban használt eszközt (19,85% és 7,14%) tekintve is. A meginterjúvolt válaszadók is megerősítették ezt a trendet, hiszen a nem fordító IA2-nél és IA3-nál a táblagép és az

okostelefon, míg a fordító IA1-nél a hagyományos asztali számítógép volt a szótárhasználatra leggyakrabban igénybe vett elektronikus platform.

7.2.3. Az online szótári jellemzők

Tíz szótári szempont rangsorolása fontosság alapján

Az interjúalanyok viszonyulását a tíz megadott online szótári jellemzőhöz meglehetősen nehéz összevetni a kérdőíves adatok összesítésével, hiszen egy-egy egyéni vélemény adott esetben szöges ellentétben állhat a nagy mennyiségű adatból levont következtetésekkel. A könnyebb összehasonlíthatóság érdekében a három interjúalany szótári jellemzőkre adott sorszámait összeadtam, és ez alapján állítottam fel a hármójuk véleménye alapján kirajzolódó sorrendet, amely a következőképpen alakult: Megbízhatóság (1.), Sebesség (2–3.), Naprakészség (2–3.), Áttekinthetőség (4.), Testreszabhatóság (5.), Multimédiás tartalom (6–7.), Korpuszhoz kapcsolódó linkek (6–7.), Más szótárakhoz kapcsolódó linkek (7–8.), Hozzáférhetőség (9.), Böngészési javaslatok (10.).

A kérdőíves felmérésekben abszolút első helyre rangsorolt *megbízhatóság* az interjúk eredményeinek összesítésében is az első helyre került. A második legfontosabb *áttekinthetőséget* az interjúalanyok összességében azonban csak a negyedik pozícióba rangsorolták. A *sebesség* és a *naprakészség* az IDS és OHM kérdőívek eredményeihez hasonló helyre került. Meglepetést jelent viszont a *testreszabhatóság*, hiszen az interjúkban viszonylag fontosnak (5. hely) ítélték, míg az IDS kutatásban nyolcadik, az OHM kutatásban pedig az utolsó lett. Hasonlóan fontosabbnak gondolták az interjúalanyok a *multimédiát*, hiszen a 6–7. helyezést kapta, a kérdőíves felmérés 9–10. helyével szemben. A *korpuszhoz kapcsolódó linkek* és a *más szótárakhoz kapcsolódó linkek* helyezése (minimális eltéréssel) minden forrás szerint egyezett, a *hozzáférhetőség* azonban csak kilencedik lett az interjúalanyok minősítésében, míg a kérdőívekben a „középmezőnybe” (az 5. helyre) sorolták. Az interjúkban utolsó helyezett *böngészési javaslatok* a kérdőívekben is hátul (8–9. hely) végzett.

Az online szótárak megbízhatóságának megítélése a szerkesztői háttér alapján

Az öt – szerkesztői háttér szerint megkülönböztetett – szótártípusból az interjúkban is a szótárkiadó cég és az intézmények által kiadott szótárakat említették mint a legmegbízhatóbb altípusokat, ebben tehát nem volt különbség az IDS és OHM kérdőívekhez képest. A felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótárak esetében az a kép rajzolódott ki, hogy ezt a fajta referenciaművet nem igazán tartják számon külön

kategóriaként, de ettől függetlenül megbízhatóbbnak vélik, mint a közösségi vagy magánszemély által szerkesztett szótárakat. Ez utóbbi két kategóriát – akárcsak a kérdőívek eredményeiben – utolsó helyre rangsorolták (a megbízhatóság aspektusából).

A szótári jellemzők részletesebb értékelése

A következőkben a szótári jellemzők részletesebb vizsgálatát az IDS kutatás eredményeivel vetem össze.

A megbízhatóság megítélésekor az IDS kutatás válaszadói a valós nyelvhasználat megjelenését (ami korpuszon alapszik) várták el leginkább egy online szótártól, ami két interjúalany véleményével is egybevág. IA2 viszont azt választotta a legfontosabbnak, hogy egy neves kiadó cég vagy intézmény üzemeltesse a szótárt, ami az IDS kutatásban (8,2%-kal) messze a legnépszerűtlenebb opció volt.

A naprakészség tekintetében az OHM kutatásban a leginkább előre sorolt jellemvonás az aktuális nyelvészeti információk mielőbbi szótárba kerülése volt, ez azt jelenti, hogy megegyezik az IDS kutatás első helyezettjével.

A hozzáférhetőségnél az OHM kutatásban teljesen eltérő vélemények születtek, az IDS kutatásban első helyre rangsorolt állítást (Ne legyenek karbantartás miatti szerverleállások) egy interjúalany jelölte meg.

Az online szótárak innovatív jellemzői

A kiejtést segítő hangfájlok talán a leggyakrabban felbukkanó multimédiás elem az online szótárakban, és úgy tűnik, hogy a szótárhasználók élnek is ezzel a lehetőséggel a szótárhasználat során. Valamilyen szinten nyilván ennek is szerepe van abban, hogy az IDS és az OHM kutatásban is a leginkább hasznosnak ítélt kiegészítőként ítélték meg a lehetséges válaszok közül.

A szócikkek megjelenítésére vonatkozó kérdések

A négy választható szócikkforma közül az IDS és az OHM kutatásban is egyértelműen a „Print view” nézetet sorolták az utolsó helyre, ami alapján az látszik, hogy az online szótárak használói nem szívesen látják viszont a hagyományos szótárak szócikk-struktúráját és megjelenését digitális formában, hanem ennél innovatívabb megoldásokra vágnak, mint amilyen például az IDS kutatásban első helyen végzett „Tab view”. A napjainkban különféle egyéb szoftverekben is alkalmazott megoldás IA2 számára is fontos volt, igaz viszont, hogy IA1 idegenkedett ettől a megoldástól. Az „Explorer view”-t minden válaszadó egyaránt a

második legjobbnak ítélte, a „Panel view” pedig IA1 és IA3 számára is a legjobbnak bizonyult.

7.3. Összegzés

Disszertációm 7. fejezetében az Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) nevű kutatásom interjúkon alapuló részét ismertettem. Az interjúk kapcsán megfogalmazott kutatási kérdésekre adható válaszaimat az alábbiakban összegzem.

- Milyen egyezések és különbségek mutatkoznak egymáshoz képest a három interjúalany által adott válaszokban?

Néhány kérdés vonatkozásában az alanyoktól egyforma vagy nagyon hasonló válaszokat kaptam. Ebbe a körbe lehet sorolni az online szótárak használatának magas arányát, amelyek között egy- és kétnyelvűek is előfordulnak, ezek közül is az általános egynyelvű szótár az, amelyet mindenki igénybe vesz. A célok közül egyértelműen a szakmai célú szótárhasználat dominál, a tevékenységek közül pedig a fordítás az, amelyhez online szótárakat használnak. Az interjúalanyok közül senki nem fizetett még online szótári tartalomért, de adott esetben elképzelhetőnek tartják, hogy ez változni fog. A szótári jellemzők közül főleg a megbízhatóságot, a sebességet és a naprakészséget emelték ki mint legfontosabb szempontokat. A szótárkiadók és az intézmények által szerkesztett szótárak megbízhatóságát tartották a legmagasabbnak, a közösségi és magánszemély által szerkesztett szótárakat pedig a legkevésbé megbízhatónak. Az online szótárak innovatív tulajdonságai közül egybehangzóan a kiejtést segítő hangfájlokat preferálják leginkább.

A legszembevetőbb különbségek az interjúalanyok válaszaiban a leggyakrabban használt szótárfuttatási platformokban (okostelefon, táblagép, asztali számítógép), néhány fő szótári jellemzőben (pl. áttekinthetőség, multimédiás tartalom), valamint azok részletesebb tárgyalásában (pl. hozzáférhetőség, naprakészség), illetve a szócikkek dizájnját illetően voltak.

- Az interjúkból kapott információk megerősítik vagy cáfolják az IDS és az OHM kutatás kérdőíves részéből származó eredményeket?

Az interjúalanyok válaszai nagyobb részt összhangban álltak a kérdőíves felmérésekből származó eredményekkel. Ez elsőként az onlineszótár-használat magas arányában és az alkalmazott szótárak típusainál jelentkezett. Az interjúkból származó információk megerősítették továbbá, hogy a fordítók gyakran használnak online szakszótárakat. A szótárhasználati célok között megerősítést nyert, hogy a vizsgált célcsoport tagjai főleg szakmai célokra alkalmazzák az online szótárakat. A szótár árával kapcsolatban kijelenthető, hogy a kérdőíves felmérések eredményeinél tapasztalható szótárakért történő fizetési hajlandóság (illetve annak hiánya), az interjúalanyoknál is megfigyelhető volt. Az eszközhasználatot illetően a nem fordítók nagyobb arányú „kisképernyős eszköz” használata szintén visszaköszött az interjúk során is. A tíz szótári jellemző közül a megbízhatóság, naprakészség, áttekinthetőség, sebesség voltak azok, amelyek hasonló fontossággal bírtak az interjúalanyoknál, mint a kérdőíveket kitöltőknél. Végül a szótárak megbízhatóságának szerkesztői háttér szerinti megítélése is a kérdőíves eredményekhez hasonlóan történt.

Az kérdőívekhez képest az interjúban a megkérdezettek másképpen ítélték meg a hozzáférhetőség, testreszabhatóság és a multimédia fontosságának szerepét, de egyéb kirívóan eltérő vélemények a többi kérdésre vonatkozóan nem voltak.

- Az OHM kutatásban nem szereplő kérdéskörökre adott válaszok párhuzamba állíthatóak-e az IDS kutatásban kapott eredményekkel?

Az OHM kutatás kérdőívében nem szereplő pontok közül a szótárhasználati tevékenységek közül a fordítás, szövegalkotás, és javítás voltak azok, ahol az interjúalanyok hasonló, az olvasás esetében részben hasonló, a böngészés során pedig eltérő gyakorisággal használtak online szótárakat. A szótári jellemzők részletesebb értékelésénél, a naprakészségnél azonos, a megbízhatóságnál részben azonos, a hozzáférhetőséget illetően azonban eltérő vélemények születtek az IDS kutatás eredményének átlagaihoz képest. Az innovatív jellemzők rangsorolásánál az IDS kutatáshoz hasonlóan elől végeztek a kiejtést segítő hangfájlok, és abban is egyformán nyilatkoztak a válaszadók, hogy a hagyományos szócikk-típust szeretnék a legkevésbé viszontlátni egy online szótárban.

8. Összefoglalás

8.1. A dolgozat eredményeinek összefoglalása

Az értekezés általános célja egyrészt az online szótárak és azok jellemzőinek, speciális tulajdonságainak, másrészt az online szótárak használatának és használóinak vizsgálata volt. Az értekezés egésze jól szemlélteti azt a ma már evidenciának tekinthető tényt, hogy az online szótárak a hagyományos szótárakkal összevetve elsődleges platformmá váltak, és a papírszótár mint műfaj 21. századi örökösének tekinthetőek. Ahogy Fuertes-Olivera (2013b) összegzi az online szótárak jövőjével kapcsolatos gondolatait: a szótárak „digitális asszisztensekké” válnak, olyan információs eszközökké, amelyek alapvető jellemvonásaiknak köszönhetően elégítik ki a felhasználók speciális lexikográfiai igényeit. Az említett információs eszközök folyamatosan és párhuzamosan fejlődnek a társadalmi változásokkal, a technikai eszközökkel és a médiával együtt. A 21. század szótárainak azonban – akárcsak a megelőző korszakokban – egyaránt szükségünk van jól megalapozott elméleti és gyakorlati pillérre. Az elméleti pillér a felhasználói szükségleteket helyezi középpontba, amely azt célozza, hogy a szótárhasználók limitált mennyiségű és strukturált információhoz férhessenek hozzá a szótárakon keresztül. A gyakorlati pillér az elméletiből következően azon alapszik, hogy a rendelkezésre álló technikai lehetőségeket ne csupán önmagukért használják fel egy-egy szótárban (kvázi pusztán azért, mert lehetséges), hanem, hogy az a szótárhasználók igényeinek kielégítését szolgálja (lásd például a multimédia és a testreszabhatóság kevésbé fontosnak ítélt voltát az IDS és OHM kutatásokban).

Összességében kijelenthető, hogy a 2010-es évek derekára az online szótárak fejlettsége eljutott arra szintre, hogy legyen szó bármilyen nyelvű, méretű, típusú szótárról, új szótárakat kiadni már csak és kizárólag elektronikus (online) formában érdemes. (De legalábbis elektronikus formában mindenképpen, még ha párhuzamosan készül is papírváltozat.) A feldolgozott információk mennyisége és minősége, a fajlagos előállítási költségek, a hatékony és gyors hozzáférés mind az online szótárak irányába billentik a mérleg nyelvét a hagyományos szótárakkal szemben. Az online és a papírszótárak közti határvonal némileg hasonlít az elektronikus és a papírkönyvek közti határvonalra. Az e-könyvek megjelenésével sokan jóslták a Gutenberg-galaxis végét, a hagyományos könyvek halálát. Ezek a jóslatok – legalábbis egyelőre – tévesnek bizonyultak, ebből az analógiából arra következtethetünk, hogy talán még a hagyományos szótárak eltűnésével sem kell számolni.

Van azonban egy lényegi különbség a szótárak és a tágabb értelemben vett könyvek között. Míg a könyvek zömében a szórakozás, a szabadidő eltöltésének kellékei, amelyhez sokaknál bizonyos fokú megszokás, érzelmi többlet (a „könyv jellegzetes illata”, a lapozás megszokott módusa stb.) kapcsolódik, addig a szótárak tulajdonképpen használati eszközök. A használati eszközöktől a felhasználó azt várja el, hogy gyorsan, egyszerűen és hatékonyan megoldja azt a problémát, amelyre a készítői szánták. Az online szótárak ebben a tekintetben messze lekörözik papíralapú megfelelőiket, ezért valószínűsíthető a jövőbeli teljes térnyerésük. (Erre utalnak az IDS és OHM kutatás magas onlineszótár-használati számai is a megkérdezettek körében.)

A papíralapú szótárak természetesen nem egyik napról a másikra fognak eltűnni. Vannak olyan jó minőségű vagy éppen olyan speciális szótárak, amelyeknek még nem jelent meg elektronikus változatuk, vagy nem jelent meg más, hozzájuk hasonló színvonalat képviselő, azokat helyettesíteni tudó online szótár. Az említett papírszótárak még egy ideig használatban maradnak, de – különösen a fiatalabb korosztályok körében – valószínűsíthetően fokozatosan ki fognak szorulni a szótári piacról. Attól a pillanattól kezdve pedig, amikor a szótárkiadóknak anyagilag már nem éri meg – köszönhetően a csökkenő eladási számoknak – egy-egy szótárt nyomtatott formában kiadni, kizárólagosan átállnak az elektronikus formátumra.

Az értekezésben leírt vizsgálatok tudományos eredményei:

- Feldolgoztam az online szótárakról szóló nemzetközi szakirodalmat (főleg angol nyelven), és rámutattam, hogy a nemzetközi szakirodalommal szemben a magyar nyelvű online szótárakról, illetve szótárhasználatról készített kutatások, publikációk száma viszonylag kevés.
- Kifejezetten online szótárak minősítésére használható szempontrendszert állítottam össze, a magyar szakirodalomban elsőként.
- A kutatásból származó eredmények eddig nem ismert adatokat szolgáltatottak a magyar szótárhasználók onlineszótár-használati szokásairól és szótárakkal kapcsolatos elvárásairól. Megállapítottam, hogy:
  - A hagyományos és az online szótárak használatának elterjedtsége között kimutathatók különbségek. A hagyományos (papíralapú) szótárak használata visszaszorulóban van, nagyságrendekkel megnőtt az online szótárakat használók száma.

- A használt szótártípusok közül a leggyakrabban általános és szinonimaszótárakat használnak az online szótárak közül.
- Az online szótárhasználat célja elsődlegesen a szakmai célú szótárhasználat.
- Az online szótár használatáért fizetendő anyagi ellenszolgáltatáshoz kapcsolódó attitűd alapján a jelentős többség az ingyenes szótári tartalmakat preferálja.
- A leggyakoribb onlineszótár-használati eszközökről, hogy a mobil eszközök használatának igen magas az aránya.
- Az online szótárak fő jellemzőinek fontossági sorrendje a felhasználók körében a *megbízhatóság*, *áttekinthetőség* és *naprakészség*, miközben az innovatív elemek, mint a *multimédia* és a *testreszabhatóság* kevésbé lényegesek.
- A legmegbízhatóbbnak tartott szótártípusok a szótárkiadó cégek és az intézmények által szerkesztett szótárak.
- Az egyes (szakmai háttér, életkor szerint elkülönített) alcsoportok válaszai között különbségek mutathatóak ki a fordítók és a nem fordítók szótárhasználati szokásai között például, hogy a fordítók kisebb arányban használnak mobil eszközöket, de nagyobb arányban szakszótárakat, mint a nem fordítók, illetve hogy az 55 év fölötti korosztálynál látványosan visszaesik az online szótárakat használók aránya a fiatalabb korosztályokhoz viszonyítva.
- Az OHM és az IDS kutatások időbeli eltéréséből adódóan információkat kaptunk a szótárhasználatban fél évtized alatt végbement változásokról. (A két kutatás hasonló eredményeket hozott, egyetlen kivétellel: a 2016-ban végzett OHM kutatásban a mobil eszközök jóval magasabb használati arányát tudtam kimutatni a 2010-ben végzett IDS vizsgálatéhoz viszonyítva.)

A dolgozatban megjelenő kutatások kibővítésére a későbbiekben többféle lehetőség létezik. A **további kutatási irányok** lehetnek például:

- A dolgozatban bemutatott onlineszótár-minősítési szempontrendszer csak egy lehetséges formája az online szótárak értékelésének, minősítésének. A gyorsan fejlődő szótári világgal párhuzamosan újabb jellemzők, más aspektusok jövőbeli beemelése is indokolt.
- A magyarországi online-szótár használati kutatások első nagyobb szabású példája a disszertációban bemutatott OHM kutatás. További, nagyobb szabású kutatások lennének szükségesek azonban ahhoz, hogy az eredmények reprezentatívvá váljanak. Érdemes lenne kiterjeszteni a vizsgálati kört más (online szótárakat) használó

célcsoportokra is, például általános- és középiskolai tanulókra vagy különböző, multinacionális vállalatoknál dolgozó szakemberekre. Az új célcsoportok kutatásba történő bevonása természetese maga után vonná az IDS kutatáson alapuló kérdéskörök kibővítését vagy módosítását.

- A későbbiekben szükség lenne olyan módszerek alkalmazására, amelyek nem „önbevalláson” alapulnak (mint az interjú vagy a kérdőív módszer), hanem a valós, ténylegesen megtörtént szótárhasználatot rögzítik. Ilyen típusú vizsgálatok elvégzésére lenne alkalmas a log fájl analízis, a szótárhasználat közbeni szemkövetés vizsgálat vagy a legkevésbé költséges és technikai háttérrel feltételező, ugyanakkor rendkívül időigényes és nagy szervezőmunkát igénylő megfigyelés módszere.

8.2. A dolgozat eredményeinek limitáltsága

Az eredmények mellett szólni kell a kutatás korlátairól is. Elsőként a szótárminősítési szempontrendszerrel illetően kell megjegyeznem, hogy a benne foglalt szempontok csak a már elkészült, az interneten elérhető szótárak jellemzőit tükrözik. Nem jelenhetnek meg benne például azok a tulajdonságok, amelyek a jelenleg is folyó nyelvtechnológiai kutatások eredményeképpen majd csak a későbbiekben épülnek be a szótárakba. Problémát okoz az is, hogy az online elérhető referenciaművek rendkívül nagy változatosságot mutatnak, nagyon nehéz ugyanazt a szempontsort alkalmazni például egy nagyszabású online szótári projekt és egy laikusok által összeállított szógyűjtemény között.³⁵ Eltérések lehetnek továbbá a szótárkészítők és a szótárhasználók szempontjai között, ami szintén nehezíti egy objektív rendszer felállítását.

A szótári világ egyre gyorsabban változik, egyre újabb és modernebb szótárak jelennek meg, emiatt a szótárminősítési szempontrendszerek hamar idejétmúlttá válnak, érvényességük mindig csak egy-egy időpillanatra korlátozódik. Viszonylagos aktualitásuk csak folyamatos frissítés és módosítás mellett fenntartható. Ez a megállapítás vonatkozik a disszertációban bemutatott szempontrendszerre is, hiszen előfordulhat, hogy bizonyos pontjai már a bekerülés utáni pillanatban idejétmúlttá váltak.

Az onlineszótár-használati kutatás korlátainál meg kell említeni, hogy a felmérés nem volt reprezentatív, így az eredmények teljes körű általánosításra nem alkalmasak. Az összes válaszadó száma (N=294) elfogadhatónak mondható, az elkülönített csoportok alapján az

---

³⁵ Az észrevételekért köszönettel tartozom Prószyák Gábornak.

idegennyelv-szakos hallgatók (N=32) és a nem idegennyelv-szakos hallgatók (N=10) száma viszont igen alacsony volt. A kérdőíveket online lehetett kitölteni, ez eleve kizárta azokat a szótárhasználókat, akik nem vagy kevéssé használják az internetet. A magukat fordítónak (N=155) és idegennyelv-tanárnak (N=114) vallók száma viszonylag magas volt, azonban róluk életkorukat és nemüket leszámítva más információ nem állt rendelkezésre (például, hogy a fordítók milyen szakterületen dolgoznak vagy a nyelvtanárok milyen iskolatípusban tanítanak). Az anyagi, emberi és technikai erőforrások hiányában az OHM kutatáshoz kapcsolódóan nem volt arra lehetőség, hogy – ahogyan az az IDS kutatás későbbi szakaszában megtörtént – a kérdőíves adatokat log fájl analízissel és a szemkövetés vizsgálat módszerével egészítsem ki, és még pontosabb adatokat gyűjthessek.

8.3. A dolgozat eredményeinek alkalmazhatósága

A kutatásban elért eredmények **hasznosítása** több területen is lehetséges, ezek a következők:

- Az onlineszótár-minősítési szempontrendszer:
  - Lehetőséget biztosít az online szótárak átfogó, objektív vizsgálatához, amely felhasználható többek között a Kiváló magyar szótár-díjhoz hasonló szótári értékelésekhez.
  - Segítséget, támpontot nyújt a különféle fórumokon megjelenő onlineszótár-recenziók megírásához.
  - A szótárhasználók számára segédletet jelent a számukra megfelelő online szótár kiválasztásában.
  - Hasznos kiindulópont lehet bármilyen online szótári kezdeményezés megvalósításához, a leendő online szótárak jellemzőinek meghatározásához. Segédanyagként szolgálhat a felsőoktatásban, lexikográfiai témájú kurzusok megtartásához.
  - Alapot jelenthet a folyamatosan fejlődő online szótárakhoz, a jövőben összeállítandó újabb minősítési szempontrendszerekhez.
- Az onlineszótár-használati kutatás:
  - Alapot szolgáltat a további magyarországi onlineszótár-használati kutatásokhoz.
  - Az online szótárak tervezési fázisában a szótárhasználói elvárások és szokások figyelembe vétele magasabb minőségű, felhasználóbarátabb online szótárak elkészítését teszi lehetővé.

Online dictionaries and their users - Studies into dictionary use, aspects of evaluating and classifying online dictionaries

Introduction

I completed my studies in the Applied Linguistics Programme of the Doctoral School of Linguistics, University of Pécs, Faculty of Humanities. I obtained a degree as teacher of Hungarian language and literature at Berzsenyi Dániel College in Szombathely in 2004 and received an MA in applied linguistics in 2008 at the University of West Hungary – Savaria Campus.

My MA thesis in applied linguistics was written about the language of poker (which belongs to hobby languages). Its title was: Lexicographical and Terminological Aspects of Poker (Gaál 2008). While doing the research I noticed that poker dictionaries and glossaries are mostly available online and the number of traditional printed sources is much smaller. That was the point when my interest changed from the language of poker to lexicography (especially online dictionaries). My hypothesis was that in the following years online dictionaries would fundamentally determine dictionary publishing trends and put paper dictionaries into the shade.

My doctoral research and publication activity was set on the above mentioned trend: electronic (especially online) dictionaries and also research about it started to get more emphasis in the international scientific literature of lexicography. However Hungarian lexicographical research and publications concentrated on e-lexicography in a low percentage. So it seemed obvious to put online dictionaries (mostly Hungarian ones) in the centre of my research activity. In the beginning I concentrated on one feature or some certain features of online dictionaries. With the help of these results (and the available relevant literature) I compiled a criteria catalogue for the evaluation of online dictionaries which was the first criteria catalogue of its kind in Hungary. In connection with the study of dictionary features in the later phases of my research I concentrated on dictionary users and dictionary use, as my preconception was that every dictionary user considers different dictionary features important.

The aim and background of the research

The reason behind linking the criteria catalogue for the evaluation of online dictionaries and dictionary usage research was that end users of analyses and reviews based on the criteria catalogue are the dictionary users, who can get information from these which

makes it easier for users to choose from the available dictionaries. On the other hand evaluation features reflect the characteristics of existing dictionaries compiled by dictionary makers, while habits and needs of dictionary users often remain undiscovered. Expanding of online dictionary usage research could result in more interactive conversation and communication between the two sides (dictionary makers and dictionary users). That was one of the reasons why I chose *Online Dictionaries and their Users* as title of my dissertation since it includes both the lexicographical reference work (the product of dictionary maker) and the dictionary user.³⁶

Examination of online dictionaries – in a simplified form – is possible from two main directions: from dictionary users’ approach and from dictionary makers’ approach. The question of dictionary users is what kind of features they should take into consideration when they select a dictionary. Comprehensive and universal criteria catalogues especially for online dictionaries do not yet exist. One of the aims of my dissertation is to collect and systematise those important features which could play a role in online dictionary evaluation. As a result of this process I have created a criteria catalogue specifically for online dictionaries.

The criteria catalogue is a suitable aid of dictionary criticism. To prove it by evaluating existing online dictionaries to illustrate that my criteria catalogue can give assistance to dictionary reviews which could help users in finding the most suitable online dictionary.

The role of the second part of my dissertation is to decrease the void within the field of Hungarian dictionary usage research. There are only a few studies about traditional dictionary use and what is more I could find no data regarding Hungarian online dictionary use and therefore expanding this research area could fill the gap.

Dictionary users often have to choose from dictionaries which do not (or just partly) satisfy their user needs. This is why it would be important to become more aware of the users’ expectations regarding dictionaries, the dictionaries they like and the features they consider important when they select a dictionary.

Research questions, hypotheses and methods

I formulate the following four research questions regarding my dissertation:

- (1) There are several criteria catalogues to evaluate traditional (paper) dictionaries.

The question is whether criteria catalogues related to traditional dictionaries are

---

³⁶ The basic idea of the title of my dissertation originated from the book entitled *Szótárak és használók (Dictionaries and their users, Magay ed. 2006)* which is the second volume of *Lexikográfiai füzetek* series.

adaptable to online dictionaries. Is it necessary to modify the aspects or introduce new ones? What can be the limitations of dictionary evaluation systems?

- (2) Evaluation of online dictionaries can be done from different points of view, for example of the dictionary makers and of the dictionary users. The question is from which aspects and with which methods is it possible to evaluate the quality of dictionaries from the users' point of view. In order to observe this I took the research methods on dictionary use (carried out by the Institut für Deutsche Sprache in 2010) as my starting point (henceforth abbreviated: IDS research). In the questionnaire survey several questions were asked, among others: about internet usage habits, types of used dictionaries, devices used to access online dictionaries, activities in connection with online dictionary use, needs of dictionary users. I repeated some parts of the research (Online Dictionary Usage in Hungary – OHM research) and formulated the following questions: what are the main characteristics of online dictionary usage of the members of the examined target group (translators, foreign language teachers, students of foreign languages)? What kind of demands they formulate about online dictionaries? Are there significant differences between the answers in connection with various dictionary features in different groups (based on age and professional background)?
- (3) I am comparing the results of OHM and IDS research, for example: the aims of dictionary use, the types of used dictionaries, demands related to online dictionaries. What kind of differences and similarities can be demonstrated between the results of IDS and OHM research? What can be the reason behind the differences if any is observed compared with IDS results.
- (4) In order to check the results of the questionnaire survey I conducted three interviews. I was searching for the answer to the question whether the gained information confirms or refutes the questionnaire survey results of IDS and OHM research.

In connection with my research questions I formulate the following hypotheses:

Hypothesis (1) As online dictionaries often differ from traditional dictionaries in their formal and content features therefore only some elements of evaluation criteria

catalogues are adaptable to online dictionaries. Consequently, the introduction of some other new aspects is necessary. The main limitation of dictionary criteria catalogues is the wide variety of dictionaries this is why it is difficult to examine them from general aspects.

Hypothesis (2) As the members of the examined target group are regular dictionary users I assume that first of all they expect a dictionary to be a quick, easy, precise and reliable source of information. From the results of the questionnaire survey I expect to verify the assumption that the above mentioned features and other connected features will play an important role in the user demands.

Hypothesis (3) Comparing the results of IDS and OHM research, I expect that the main tendencies will be similar because the two studies were carried out not too far apart in time (6 years) and the composition of the examined groups is similar, too. However there can be some aspects (for example: devices used, differences between age groups) which would prove to be notable.

The structure of the dissertation

In the preface of my dissertation I introduce the *Antecedents* and *Aim of the research*, the *Research questions* and *Hypotheses*. The preface ends with the Acknowledgements. My dissertation consists of eight chapters.

The first two chapters are the *Literature review*; in the first chapter I define general lexicography terms then terms in connection with dictionary evaluation. In the second chapter I process the international and Hungarian literature about dictionary usage research.

Next, I deal with the evaluation of online dictionaries. In the third chapter I introduce my criteria catalogue which is suitable to evaluate online dictionaries. In the fourth chapter I illustrate the applicability of my criteria catalogue via the analysis of three online dictionaries.

Then I move on to an empirical study about the topic of Hungarian online dictionary usage. In the fifth chapter I introduce the background of the research, in the sixth chapter I demonstrate the relevant questionnaire research and its results, finally in the seventh chapter I summarise the findings of three interviews. In the eighth chapter I sum up the results of the whole dissertation, the application possibilities, the limitations and potential further research.

Bibliographical data of literature, Sources, the List of illustrations and tables, Appendix and an English summary are found at the end of my dissertation. (For an overview of the used methods see Table 1.)

Table 1: Research methods

Phase	Used methods
Compiling literature	Traditional library and internet research.
Criteria catalogue for the evaluation of dictionaries	Source analysis based on literature, descriptive research.
Dictionary criticism	Evaluation of dictionaries by the criteria catalogue – Metalexicographical method.
Dictionary usage research a) OHM research (part 1) b) OHM research (part 2)	a) Collecting quantitative data via questionnaires, analysis of data by descriptive and deductive statistical methods (significance analysis, Chi-squared test and association analysis statistics). b) Seven stages of an interview investigation (Kvale 2005).

Implications

- I have processed the international (especially English language) literature of the topic and indicated that the quantity of Hungarian publications and research in the topic of online dictionaries and dictionary usage is scarce compared to international literature.
- I have compiled a criteria catalogue for evaluation of online dictionaries as the first one in Hungarian literature.
- The results of the research provided previously unknown data about usage habits and demands of Hungarian users related to online dictionaries.
  - Some differences can be demonstrated between the spread of traditional and online dictionaries. The traditional (paper) dictionaries are being pushed into the background, and at the same time the number of online dictionary users has grown considerably.
  - The most often used dictionary types are general dictionaries and thesauruses.
  - The goal of dictionary use is chiefly for professional purposes.
  - Most dictionary users prefer free dictionary contents.

- The percentage of mobile devices used to access online dictionaries is high.
- The order of the most important online dictionary features for users is: *reliability, clarity, up-to date content*, whilst the innovative features (multimedia, adaptability) seemed less important.
- The most reliable dictionary types were dictionaries compiled by a publishing house or an institute.
- There are differences between members of the different subgroups studied (based on age or professional background) in their dictionary use habits. For instance: translators use mobile devices less frequently, but specialised dictionaries more often than non-translators. The rate of online dictionary users is falling significantly in the age group 55+ compared to younger generations.
- We got information about the changes in dictionary use that underwent in the last half decade. The two studies showed similar results with one exception. In the OHM research (carried out in 2016) the rate of mobile device use was much higher than in the IDS research (carried out in 2010).

Limitations

Despite the findings, the dissertation has limitations. First I have to note in connection with the criteria catalogue that the aspects included in it are suitable only for existing online dictionaries. Namely, the aspects of future dictionaries which will be created using recent human language technology research cannot appear in it. Another problem is the wide variety of online reference works so it is very difficult to use the same criteria catalogue for a large-scale online dictionary project and for an online glossary created by laypeople.³⁷ There can be differences between the points of view of dictionary makers and dictionary users, which also makes it harder to create an objective system.

The world of dictionaries is shifting at an increasing pace, new and more modern dictionaries are published, that is why criteria catalogues for evaluating dictionaries become quickly obsolete and their validity is limited to only a certain period. This statement also refers to the recent criteria catalogue introduced in my dissertation, since some aspects may become out of date the moment I incorporated them.

Related to dictionary usage research a further limitation is that the survey is not representative, so the results are not suitable for overall generalisation. The total number of

---

³⁷ I appreciate the remarks of Gábor Prószéky.

respondents (N=294) was acceptable but the subgroups of students of foreign languages (N=32) and other students (N=10) was very low. The questionnaires were published online, and this method excluded dictionary users who never or rarely use the internet. The number of translators (N=155) and foreign language teachers (N=114) was high but we are unaware of any further information (for example the specific field of the translators or the school type where the teachers teach) about them only their age and gender. In a later phase of IDS research the questionnaire survey was followed up with log file analysis and eye tracking method in order to collect more accurate data, but due to the lack of human, financial and technical resources in OHM research, this was not feasible.

Application opportunities of the findings

The criteria catalogue for evaluating online dictionaries:

- Provides opportunity to carry out the overall, objective examination of online dictionaries which can be used among others for similar dictionary evaluations like the ‘Outstanding Hungarian Dictionary Award’.
- Offers a starting point and help to write online dictionary reviews for publishing.
- Can function as an aid for dictionary users to find the most suitable dictionary.
- Can be a starting point of different type of dictionary projects and to determine the features of future dictionaries. It can also be a teaching material of lexicography courses in higher education.
- Can serve as a basis of new evaluation criteria catalogues in the future.

Research into online dictionary use:

- Can function as a starting point for further online dictionary usage research in Hungary.

In the phase of designing dictionaries taking users’ habits and demands into consideration makes it possible to produce higher quality and more user friendly dictionaries.

Irodalom

- Almind, Richard 2005. Designing Internet Dictionaries. *Hermes* 34, 37–54.
- Atkins, Beryl T. Sue – Rundell, Michael 2008. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. New York: Oxford University Press
- Aust, Ronald – Kelley, Mary Jane – Roby Warren 1993. The Use of Hyper-Reference and Conventional Dictionaries. *Educational Technology Research and Development* 41 (4), 63–73.
- Ayers, Phoebe – Matthews, Charles – Yates, Ben 2008. *How Wikipedia Works: And How You Can Be a Part of It*. San Francisco: No Starch Press
- Balaskó Mária 2004. Számítógép és lexicográfia. In: Fóris Ágota. – Pálffy Miklós (szerk.) *A lexicográfia Magyarországon*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 121–136.
- Bank, Christina 2010. *Die Usability von Online-Wörterbüchern und elektronischen Sprachportalen*. Hildesheim: Universität Hildesheim.
- Baron, Dennis 2009. *A Better Pencil – Readers, Writers and the Digital Revolution*. New York: Oxford University Press.
- Béjoint, Henri 2000. *Modern Lexicography: An Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Bergenholtz, Henning 2012. What is dictionary? *Lexikos* 22, 20–30.
- Bergenholtz, Henning – Gouws, Rufus 2012. What is lexicography? *Lexikos* 22, 31–42.
- Bergenholtz, Henning – Johnsen, Mia 2005. Log Files as a Tool for Improving Internet Dictionaries. *Hermes. Journal of Language and Communication Studies* 34, 117–141.
- Bergenholtz, Henning – Tarp, Sven 1995. *Manual of Specialised Lexicography – The Preparation of Specialised Dictionaries*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bognárné Kocsis Judit 2014. *Pedagógiai kutatások módszertana és statisztikai alapjai*. Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó.
- Boonmoh, Atipat 2011. Students' knowledge of pocket electronic dictionaries: recommendations for the students. In: Akasu, Kaoru – Satoru, Uchida (Eds.), *ASIALEX2011 Proceedings Lexicography: Theoretical and practical perspectives*. Kyoto: Asian Association for Lexicography. 66–75.
- Boonmoh, Atipat 2012. E-dictionary Use under the Spotlight. Students' Use of Pocket Electronic Dictionaries for Writing. *Lexikos* 22, 43–68.

- Boonmoh, Atipat – Nesi, Hilary 2008. A survey of dictionary use by Thai university staff and students, with special reference to pocket electronic dictionaries. *Horizontes de Lingüística Aplicada* 6 (2), 79–90.
- Briggs, Asa 2008. *A History of Longmans and Their Books 1724-1990: Longevity in Publishing*. London: British Library.
- Carr, Michael 1997. Internet Dictionaries and Lexicography. *International Journal of Lexicography* 10 (3), 209–230.
- Chen, Yuan 2010. Dictionary use and EFL learning. A contrastive study of pocket electronic dictionaries and paper dictionaries. *International Journal of Lexicography* 23 (3), 275–306.
- Corris, Miriam – Manning, Christopher – Poetsch, Susan – Simpson, Jane 2000. Bilingual Dictionaries for Australian Languages: User studies on the place of paper and electronic dictionaries. In: Heid, Uwe et al. (Eds.), *Proceedings of the Ninth Euralex International Congress, EURALEX 2000, Stuttgart, Germany, August 8th–12th, 2000*. Stuttgart: Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart. 169–181.
- Csábi Szilvia 2013. *Az Akadémiai Kiadó új angol szótárainak újdonságai: nyomtatott, online és e-olvasóra készült szótárak*. Elhangzott: MANYE XXIII. Nyelv – Társadalom – Kultúra. Interkulturális és Multikulturális perspektívák ELTE-BTK 2013. március 26–28.
- Dörnyei Zoltán 2007. *Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative, and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.
- de Schryver, Gilles-Maurice 2003. Lexicographers' Dreams in the Electronic-Dictionary Age. *International Journal of Lexicography* 16 (2), 143–199.
- De Schryver, Gilles-Maurice – Joffe, David 2004. On How Electronic Dictionaries are Really Used. In: Williams, Geoffrey – Vessier, Sandra (Eds.), *Proceedings of the Eleventh EURALEX International Congress, Lorient, France, July 6th–10th*. Lorient: Université de Bretagne Sud. 187–196.
- De Schryver, Gilles-Maurice – Joffe, Daniel – Joffe, Pitta – Hillewaert, Sarah 2006. Do dictionary users really look up frequent words?—on the overestimation of the value of corpus-based lexicography. *Lexikos* 16, 67–83.
- Dringó-Horváth Ida 2003a. *Wechselwirkung von Fachdidaktik und Technik im Zeitalter des Computers. Analyse und Evaluation des modernen Lehr- und Lernmediums „Elektronisches PC- Wörterbuch“ für Deutsch als Fremdsprache*. Ph.D disszertáció. Kézirat. ELTE BTK Germanisztikai Doktori Iskola, Budapest.
- Dringó-Horváth Ida 2003b. Analyse und Evaluation des elektronischen PC-Wörterbuches als modernes Lehr- und Lernmedium für DaF. In: Orosz Magdolna – Herzog, Andreas

- (szerk.): *Jahrbuch der ungarischen Germanistik. ELTE Germanistisches Institut*, Budapest. 316–338.
- Dringó-Horváth Ida 2011. Hogyan válasszunk elektronikus szótárt a nyelvtanuláshoz? *Iskolakultúra* (6–7), 141–157.
- Dziemanko, Anna 2010. Paper or electronic? The role of dictionary form in language reception, production and the retention of meaning and collocations. *International Journal of Lexicography* 23 (3), 257–273.
- Dziemanko, Anna 2011. Does dictionary form really matter? In: Akasu, Kaoru – Satoru, Uchida (Eds.), *ASIALEX2011 Proceedings Lexicography: Theoretical and practical perspectives*. Kyoto: Asian Association for Lexicography. 92–101.
- Dziemanko, Anna 2012. On the use(fulness) of paper and electronic dictionaries. In: Granger, Sylviane – Paquot, Magali (Eds.) *Electronic lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 319–341.
- Ebersbach, Anja – Glaser, Markus – Heigl, Richard 2006. *Wiki Web Collaboration*. Berlin/Heidelberg: Springer-Verlag.
- Elekfi László (szerk.) 1994. *Magyar ragozási szótár*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete.
- Elliot, Laura 2000. How the Oxford English Dictionary Went Online. *Ariadne* 24 <http://www.ariadne.ac.uk/issue24/oed-tech/>
- Engelberg, Stefan – Lemnitzer, Lothar 2001. *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*. Stauffenburg: Tübingen.
- Ernst-Martins, Neusa Maria Rossi 2003. *O uso de dicionário on-line na compreensão de textos em língua espanhola*. Pelotas: Universidade católica de Pelotas. http://biblioteca.ucpel.tche.br/tesesimplificado/tde_busca/arquivo.php?codArquivo=185.
- Fábián Zsuzsanna 2011. *Mi „hiba” a kétnyelvű szótárban? Adalékok a kétnyelvű lexikográfia és szótárkritika elméletéhez és gyakorlatához*. A 2011. nov. 8-án az MTA „Lexikográfia és nyelvtechnológia” című tudományos ülésén elhangzott előadás elektronikusan publikált változata. http://mta.hu/data/cikk/12/90/70/cikk_129070/Fabian_Zs_szotari.pdf (2014. 11. 02.)
- Fábián Zsuzsanna 2015a. A szótár, illetve a lexikon és az enciklopédia megkülönböztetése az enciklopédikus szótár műfajának tükrében In: Fábián Zsuzsanna – Szöllősy Éva (szerk.) *Szótár, lexikon, enciklopédia* (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172.) Budapest: Tinta Könyvkiadó. 17–37.

- Fábián Zsuzsanna 2015b. A „Kiváló magyar szótár” díj adományozásának rendje. *Akadémiai Értesítő* 64 (4), 67–68.
- Fernández, Eva Samaniego – de Alba, Beatriz Pérez Cabello 2011. Conclusions: Ten Key Issues in e-Lexicography for the Future In: Fuertes-Olivera, Pedro A. – Bergenholtz, Henning (eds.) *e-Lexicography – The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. London: Bloomsbury. 305–311.
- Fóris Ágota 2002a. *Szótár és oktatás*. Pécs: Iskolakultúra.
- Fóris Ágota 2002b. A szótárfogalom megváltozásáról. *Modern Filológiai Közlemények* 4 (2) 5–19.
- Fóris Ágota 2004. A szótárak és a szótárírás társadalmi-gazdasági szerepéről. *Tudásmenedzsment* 5 (2), 111–122.
- Fóris Ágota 2006a. A nyelvi és az enciklopédikus információk a szótári jelentés-meghatározásban. In: Klaudy Kinga – Dobos Csilla (szerk.) *A világ nyelvei és a nyelvek világa. A XV. MANYE Kongresszus előadásai. Miskolc. 2005. április 7–9. (A MANYE Kongresszusok előadásai 2.) Vol. 2/2*. Pécs–Miskolc: MANYE – Miskolci Egyetem, 259–264.
- Fóris Ágota 2006b. Hitelesség, pontosság, aktualitás: a szaklexika szótári rögzítésének néhány kérdése. In: Magay Tamás (szerk.) *Szótárak és használóik. (Lexikográfiai füzetek 2.)* Budapest: Akadémiai Kiadó. 35–55.
- Fóris Ágota 2007. A szótár terminus értelmezéséről. In: Magay Tamás (szerk.) *Félmúlt és közeljövő. (Lexikográfiai füzetek 3.)* Budapest: Akadémiai Kiadó. 283–293.
- Fóris Ágota 2008. Kutatásról nyelvészeknek. *Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fóris Ágota 2010. A skálafüggetlen hálószerkezet a szótárakban. In: Bárdosi Vilmos – Kiss Gábor (szerk.) *Szótárak, szólások, nevek vonzásában. Köszöntő könyv Fábián Zsuzsanna tiszteletére. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 111.)* Budapest: Tinta Könyvkiadó. 81–92
- Fóris Ágota 2012a. A szótár fogalma a magyar lexikográfiában In: Pintér Tibor – Pödör Dóra – P. Márkus Katalin (szerk.) *Szavak pásztora. Írások Magay Tamás tiszteletére*. Szeged: Grimm Kiadó. 22–37.
- Fóris Ágota 2012b. A lexikon megközelítései. In: Alberti Gábor – Kleiber Judit – Farkas Judit (szerk.) *Vonzásban és változásban. (A nyelvészeti Doktorandusz füzetek különkiadása)* Pécs: Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola. 277–307.

- Fóris Ágota – Gaál Péter 2014. Lexicography, Terminography and the Role of New Mobile Devices in Teaching Terminology. *Terminologija* 20, 75–81.
- Fóris Ágota – Hesz Györgyi 2007. A szócikkek közötti utalás szerepe egynyelvű szótárakban. In: Fóris Ágota – Tóth Szergej (szerk.) *Ezerarcú lexikon. (Terminologia et Corpora – Supplementum 2.)* Szombathely: BDF. 86–99.
- Fóris Ágota – Rihmer Zoltán 2007. A szótárak minősítési kritériumairól. *Fordítástudomány* 9 (1), 109–113.
- Fóris Ágota – Sermann Eszter 2010. A terminológiai szabványosítás és a terminológiai harmonizáció. *Magyar Terminológia* 3 (1), 41–54.
- Földes András 2005. „tök jó, de nincsenek benne csúnya mondatok” – Egy WAP alapú szótári rendszer üzemeltetésének tapasztalatai. In: Alexin Zoltán – Csendes Dóra (szerk.) *III. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport. 155–166.
- Földes Csaba 2004. A szótárak nagyságrendi osztályozásáról és elnevezéséről. In: Fóris Ágota – Pálffy Miklós (szerk.) *A lexikográfia Magyarországon*. Budapest: Tinta könyvkiadó. 29–38.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. 2009. The Function Theory of Lexicography and Electronic Dictionaries: Wiktionary as a Prototype of Collective Free Multiple-Language Internet Dictionary In: Bergenholtz, Henning – Nielsen, Sandro – Tarp, Sven (eds.) *Lexicography at a Crossroads. Dictionaries and Encyclopedias Today, Lexicographical Tools Tomorrow*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang. 99–134.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. 2010. Lexicography for the Third Millennium: Free Institutional Internet Terminological Dictionaries for Learners. In: Fuertes-Olivera, Pedro A. (ed.) *Specialised Dictionaries for Learners*. (Lexicographica Series Maior 136.) Berlin: De Gruyter. 193–208.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. 2012. On the usability of free Internet dictionaries for teaching and learning Business English. In: Granger, Sylviane – Paquot, Magali (Eds.) *Electronic lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 399–424.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. 2013a. Specialised Dictionaries of Economics and Translation. *Hermes*. 50. 33–49. <http://download2.hermes.asb.dk/archive/2013/Hermes50.html>
- Fuertes-Olivera, Pedro A. 2013b. e-lexicography: The Continuing Challenge of Applying New Technology to Dictionary Making. In: Jackson, Howard (ed.), *The Bloomsbury Companion to Lexicography*. London – New York: Bloomsbury Publishing. 323–340.

- Fuertes-Olivera, Pedro A. – Arribas-Bano, Ascension 2008. *Pedagogical specialised lexicography: the representation of meaning in English and Spanish business dictionaries*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. – Nino-Amo, Marta 2011. Internet Dictionaries for Communicative and Cognitive Functions: El Diccionario Inglés–Español de Contabilidad In: In: Fuertes-Olivera, Pedro A. – Bergenholtz, Henning (eds.) *e-Lexicography – The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. London: Bloomsbury. 168–186.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. – Tarp, Sven 2014. *Theory and Practice of Specialised Online Dictionaries – Lexicography versus Terminography* (Lexicographica Series Maior 146). Berlin/Boston: Walter de Gruyter.
- Gaál Péter 2008. *A póker lexikográfiai és terminológiai vonatkozásai*. Szakdolgozat. NYME-SEK BTK, Szombathely: Kézirat.
- Gaál Péter 2010. Online szótárak a Web 2.0 platformon – A Wikiszótár és a Wiktionary. *Magyar Terminológia* 3 (2), 251–268.
- Gaál Péter 2011a. OneLook® Dictionary Search. *Modern Nyelvoktatás* 17 (2), 140–143.
- Gaál Péter 2012a. Omegawiki – egy multifunkciós, közösség által szerkesztett szótári adatbázis, és annak magyar vonatkozásai. In: Horváthné Molnár, K. – Sciacovelli, A. (szerk.) *Az alkalmazott nyelvészet regionális és globális szerepe. XXI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus, Szombathely, 2011. augusztus 29–31*. Budapest–Szombathely–Sopron: MANYE – NYME. 83–88.
- Gaál Péter 2012b. Az online szótárak szerepe a magyar–magyar nyelvhasználatban In: Hires-László, Kornélia – Karmacs, Zoltán – Márku, Anita (szerk.) *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban – A 16. Élőnyelvi Konferencia anyagai*. Beregszász–Budapest: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete – Tinta Könyvkiadó. 451–456.
- Gaál Péter 2013. Új formátum, új perspektívák – Az online szótárak néhány speciális jellemzőjének vizsgálata In: Tóth Sz. (szerk.): *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. XXII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus Szeged, 2012. április 12–14*. Budapest–Szeged: MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 446–449.
- Gaál Péter 2014. Online szótár – mobil szótár. In: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsanna – Hrenek Éva (szerk.) *Nyelv – Társadalom – Kultúra: Interkulturális és multikulturális perspektívák I-II. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet*. Konferencia helye,

- ideje: Budapest, Magyarország, 2013.03.26–2013.03.28. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 646–650.
- Gaál Péter 2015. Nyelvi és enciklopédikus információk az online szótárakban. In: Fábíán Zsuzsa – Szöllősy Éva (szerk.) *Szótár, lexikon, enciklopédia (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172.)* Budapest: Tinta Könyvkiadó. 127–135.
- Gaál Péter 2016. *E-lexikográfia és dialektológia* (megjelenés alatt).
- Gáspár Emese 2016. *Nemzetközi szervezetek terminológiai adatbázisainak vizsgálata.* Szakdolgozat. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem BTK, Kézirat.
- Gonda Zsuzsa 2012. A nomenklaturáktól a wikiszótárig. A papíralapú és a digitális szótárak kontrasztív elemzése. *Filológia.hu* 3 (3) <http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemlenyek/nomenklaturaktol-a-wikiszotarig.-a-papiralapu-es-a-digitalis-szotarok-kontrasztiv-elemzese.html>
- Gouws, Rufus H. 2011. Learning, Unlearning and Innovation in The Planning of Electronic Dictionaries. In: Fuertes-Olivera, Pedro A. – Bergenholtz, Henning (eds.) *e-Lexicography – The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. London: Bloomsbury. 17–29.
- Granger, Sylviane 2012. Introduction: Electronic lexicography–From challenge to Opportunity In: Granger, Sylviane – Paquot, Magali (eds.) *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 1–14.
- Gurevych, Iryna – Müller, Christof – Zesch Torsten 2008. Extracting Lexical Semantic Knowledge from Wikipedia and Wiktionary In: Calzolari, Nicoletta (et. al.) *Proceedings of the Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation Conference (LREC '08), Marrakech, 28 - 30 May 2008*. Marrakech: ELRA. 1646–1652.
- Gurevych, Iryna – Meyer, Christian M. 2010. Worth Its Weight in Gold or Yet Another Resource - A Comparative Study of Wiktionary, OpenThesaurus and GermaNet In: Gelbukh, Alexander (ed.) *Computational Linguistics and Intelligent Text Processing. Proceedings of the 11th International Conference, CICLing 2010, Iași, Romania, 21 - 27 March 2010*. Heidelberg, Berlin: Springer. 38–49.
- Gurevych Iryna – Meyer, Christian M. 2011. What Psycholinguists Know About Chemistry: Aligning Wiktionary and WordNet for Increased Domain Coverage In: Wang, Ho – Yarowsky, David (eds.) *Proceedings of the 5th International Joint Conference on Natural Language Processing (IJCNLP), Chiang Mai, Thailand, 8 - 13 November 2011*. Chiang Mai: Asian Federation of Natural Language Processing. 883–892.

- Gurevych Iryna – Meyer, Christian M. 2012. Wiktionary: A new rival for expert-built lexicons? Exploring the possibilities of collaborative lexicography In: Gragner, Sylviana – Paquot, Magali (eds.) *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 259–291
- Hadebe, Samukele 2005. *Improving Dictionary Criticism in Ndebele*. http://ir.uz.ac.zw/jspui/bitstream/10646/28/3/Hadebe_Dictionary_Criticism.pdf (2014. 03. 21.)
- Hartmann, Reinhardt Rudolf Karl – James, Gregory 1998. *Dictionary of Lexicography* Exeter: Routledge
- Hartmann, Reinhardt Rudolf Karl 2001. *Teaching and Researching Lexicography*. Essex: Harlow.
- Hass, Ulrike 2005. Nutzungsbedingungen in der Hypertextlexikografie. Über eine empirische Untersuchung. In: Steffens, Doris (Ed.) *Wortschatzeinheiten: Aspekte ihrer (Be)schreibung. Dieter Herberg zum 65. Geburtstag*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache. 29–41.
- Heid, Ulrich – Zimmermann, Jan Timo 2012. Usability testing as a tool for e-dictionary design: collocations as a case in point. In: Torjusén, Julie Matilde – Fjeld, Ruth Vatvedt Fjeld (Eds.), *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress 2012, Oslo, Norway, 7 – 11 August 2012* Oslo. 661–671.
- Héja Enikő – Takács Bálint 2013. Automatikusan generált online szótárak: az EFNILEX projekt eredményei. In: Takács Attila – Vincze Veronika (szerk.) *IX. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia – MSZNY2013. Szeged, 2013. január 7–8. Szeged: SZTE Informatikai Tanszékcsoport*. 59–61.
- Hill, Monica – Laufer, Batia. 2003. Type of task, time-on-task and electronic dictionaries in incidental vocabulary acquisition. *IRAL. International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 41 (2), 87–106.
- Hult, Ann-Kristin 2012. Old and New User Study Methods Combined – Linking Web Questionnaires with Log Files from the Swedish Lexin Dictionary.. In: Torjusén, Julie Matilde – Fjeld, Ruth Vatvedt. (Eds.), *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress 2012*. Oslo. 922–928. http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2012/pp922-928%20Hult.pdf.
- Jackson, Howard 2002. *Lexicography: An Introduction*. London – New York: Routledge.
- Juhász Dezső 2014. A dialektológia számítógépes támogatása – Rövid hazai körkép. *Magyar nyelvjárások* (52), 57–64.

- Kaneta, Taku. 2011. Folded or unfolded: eye-tracking analysis of L2 learner's reference behavior with different types of dictionary interfaces. In: Akasu, Kaoru – Satoru, Uchida (Eds.), *ASIALEX2011 Proceedings Lexicography: Theoretical and practical perspectives*. Kyoto: Asian Association for Lexicography. 219–224.
- Kemmer, Katharina 2010. Onlinewörterbücher in der Wörterbuchkritik. Ein Evaluationsraster mit 39 Beurteilungskriterien. *OPAL – Online publizierte Arbeiten zur Linguistik* 2/2010. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache. <http://pub.ids-mannheim.de/laufend/opal/pdf/opal2010-2.pdf>
- Kis Balázs – Prószéky Gábor 2011. A nyelv és a számítógép In: Kenesei István (szerk.) *A nyelv és a nyelvek*. Hatodik, javított, bővített kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó. 257–284.
- Kiss Gábor 2012. A magyar lexikográfia újabb eredményei, hiányosságai és feladatai. *Magyar Nyelvőr* 136 (4), 407–412.
- Kiss Jenő 2001. A számítógépes dialektológia In: Kiss Jenő (szerk.) *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 141–144.
- Klenk, Márk 2012. TermWiki. *Magyar Terminológia* 5 (1), 192–198.
- Kontra Miklós 1997. Szótárhasználók a magyar szótárírás aranykorában. In: Kiss Gábor – Zaicz Gábor (szerk.) *Szavak – Nevek – Szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete. 228–232.
- Koplenig, Alexander 2014. Empirical research into dictionary use. In: Müller-Spitzer, Caroline (ed.) *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter. 55–76.
- Koplenig, Alexander – Müller Spitzer, Caroline 2014a. General issues of online dictionary use. In: Müller-Spitzer, Caroline (ed.) *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter. 125–141.
- Koplenig, Alexander – Müller Spitzer 2014b: Questions of design In: Müller-Spitzer, Caroline (ed.) *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter. 189–204.
- Kvale, Steinar 2005. *Az interjú – Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba*. Budapest: József Műhely.
- Kwary, Deny Arnos 2010. Access Routes of Internet Finance Dictionaries: Present Solutions and Future Opportunities. *Lexikos* 20, 272–289.
- Lan, Li 2005. The growing prosperity of on-line dictionaries. *English Today* 21 (3), 16–21.

- Landau, Sidney I. 2001. *Dictionaries – The Art and Craft of Lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laufer, Batia – Hill, Monica 2000. What lexical information do L2 learners select in a CALL dictionary and how does it affect word retention? *Language Learning & Technology* 3 (2), 58–76.
- Laufer, Batia – Levitzky-Aviad, Tami 2006. Examining the effectiveness of “bilingual dictionary plus”– a dictionary for production in a foreign language. *International Journal of Lexicography* 19 (2), 135–155.
- Laursen, Anne Lise – Duva, Grete 2005. Cyberlexicography in LSP: New Aspects of Components and Structures in the Dictionary. In: Gottlieb, H. – Mogensen, J. E. – Zetterstern, A. (eds.) *Symposium on Lexicography XI. Proceedings of the Eleventh International Symposium on Lexicography May 2–4, 2002 at the University of Copenhagen*. (Lexicographica Series Maior 115) Tübingen: M. Niemeyer. 337–350.
- Law, W. – Li, K. 2011. Mobile Phone Dictionary: Friend or Foe? A User Attitude Survey of Hong Kong Translation Students. In: Akasu, Kaoru – Satoru, Uchida - K. Li (Eds.), *ASIALEX2011 Proceedings Lexicography: Theoretical and practical perspectives* Kyoto: Asian Association for Lexicography. 303–312.
- Lázár A. Péter – Varga György 2012. *Magyar-angol egyetemes kéziszótár*. Szeged: Grimm Kiadó.
- Leffa, Wilson J. 1993. Using an Electronic Dictionary to Understand Foreign Language Texts. *Trabalhos Em Linguística Aplicada* 21, 19–29.
- Lehr, Andrea 1996. Zur neuen Lexicographica-Rubrik „Electronic dictionaries“. *Lexicographica* 12, 310–317.
- Lemnitzer, Lothar 2001. Das Internet als Medium für die Wörterbuchbenutzungsforschung. In: Lemberg, Ingrid – Schröder, Bernhard – Storrer, Angelika (Eds.), *Chancen und Perspektiven computergestützter Lexikographie. Hypertext, Internet und SGML/XML für die Produktion und Publikation digitaler Wörterbücher*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 247–254.
- Lew, Robert 2011. Online Dictionaries of English. In: Fuertes-Olivera, P. A. – Bergenholtz, H. (eds.) *E-Lexicography: The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. London/New York: Bloomsbury. 230–250.
- Lew, Robert 2013. ‘Dictionaries and technology’ in Chapelle, Carol A. (ed.), *The encyclopedia of applied linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1–8.

- Lew, Robert 2014 ‘User-generated content (UGC) in online English dictionaries.’ *OPAL - Online publizierte Arbeiten zur Linguistik* 2014 (4), 8-26.
- Lew, Robert – Doroszewska, Joanna 2009. Electronic dictionary entries with animated pictures: Lookup preferences and word retention. *International Journal of Lexicography* 22 (3), 239–257.
- Lorentzen, Henrik – Liisa Theilgaard 2012. Online dictionaries – how do users find them and what do they do once they have? In: Theilgaard, Liisa (Ed.), *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress 2012, Oslo, Norway, 7 – 11 August 2012*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for lingvistiske og nordiske studier. 654–660. http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2012/pp626-639%20Sharifi.pdf
- Magay Tamás 2004a. Szó, ami szó. In: Fóris Ágota – Pálffy Miklós (szerk.) *A lexikográfia Magyarországon*. Budapest: Tinta könyvkiadó. 53–71.
- Magay Tamás 2004b. Kritika a szótár(kritikáról). In: Tóth Szergej – Földes Csaba – Fóris Ágota (szerk.) *Lexikológiai, lexikográfiai látkép: problémák, paradigmák, perspektívák*. (Fasciuli Linguistici Series Lexicographia 3.) Szeged: Generalia. 86–99.
- Magay Tamás (szerk.) 2006. *Szótárak és használóik*. (Lexikográfiai füzetek 2.) Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Magay Tamás 2015. Szótár, enciklopédia és tipológia. In: Fábrián Zsuzsanna – Szöllősy Éva (szerk.) *Szótár, lexikon, enciklopédia* (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172.) Budapest: Tinta Könyvkiadó. 9–14.
- Márkus Katalin – Szöllősy Éva 2006. Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól. In: Magay Tamás (szerk.) *Szótárak és használóik* (Lexikográfiai füzetek 2.). Budapest: Akadémiai Kiadó. 95–116.
- Martin, Willy 1992. On the organization of semantic data in passive bilingual dictionaries In: Alvar Ezquerro, Manuel (ed.) 1992. *EURALEX '90 Proceedings/Actas del IV Congreso Internacional/IV International Congress*. Barcelona: Biblograf. 193–201.
- Möhrs, Christine – Töpel, Antje 2011. „The Online Bibliography of Electronic Lexicography” (OBELEX) In: Kosem, Iztok. – Kosem, Karmen (eds.) *Electronic lexicography in the 21st century: New applications for new users. Proceedings of eLex 2011, Bled, 10 - 12 November 2011*. 199–202. 199–202. <http://www.trojina.si/elex2011/Vsebine/proceedings/eLex2011-26.pdf> (2016. 08. 08.)
- Murugesan, San 2009. *Handbook of Research on Web 2.0, 3.0, and X.0: Technologies, Business, and Social Applications*. Hershey/New York: Information Science Reference.

- Müller-Spitzer, Caroline (ed.) 2014. *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter.
- Müller-Spitzer, Caroline 2014. Introduction In: Müller-Spitzer, Caroline (ed.) *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter. 1–10.
- Müller-Spitzer, Caroline – Koplenig, Alexander – Töpel, Antje 2011. What Makes a Good Online Dictionary? – Empirical Insights from an Interdisciplinary Research Project. In: Kosem, Iztok – Kosem, Karmen (Eds.): *Electronic lexicography in the 21st Century: New Applications for New Users. Proceedings of eLex2011, Bled, Slovenia, 10–12. November 2011*. Ljubljana: Trojina, Institute for Applied Slovene Studies. 203–208.
- Müller-Spitzer, Caroline – Koplenig, Alexander – Töpel, Antje 2012. Online dictionary use: Key findings from an empirical research project. In: Gragner, Sylviana – Paquot, Magali (eds.) *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 425–458.
- Müller-Spitzer, Caroline – Koplenig, Alexander 2014. Online dictionaries: expectations and demands. In: Müller-Spitzer, Caroline (ed.) *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter. 143–188.
- Nesi, Hilary 1999. A User's Guide to Electronic Dictionaries for Language Learners. *International Journal of Lexicography* 12 (1), 55–66.
- Nesi, Hilary 2000a. Electronic Dictionaries in Second Language Vocabulary Comprehension and Acquisition: the State of the Art' In: Heid, U. et al. (eds.) *Proceedings of the Ninth Euralex International Congress, EURALEX 2000, Stuttgart, Germany, August 8th–12th, 2000*. Stuttgart: Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart. 839–47. http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2000/099_Hilary%20NESI_Electronic%20Dictionaries%20in%20Second%20Language%20Vocabulary%20Comprehension%20and%20Acquisition_the%20State%20of%20the%20Art.pdf (2014. 01. 14.)
- Nesi, Hilary 2000b. On screen or in print? Students' use of a learner's dictionary on CD-ROM and in book form. In: Howarth, Pete – Herington, Rupert (Eds.), *Issues in EAP Learning Technologies*. Leeds: Leeds University Press. 106–114.
- Nesi, Hilary 2013. Researching Users and Uses of Dictionary In: Jackson, Howard (ed.) *The Bloomsbury Companion to Lexicography*. London\New York: Bloomsbury. 62–74.
- Nielsen, Sandro – Almind, Robert 2011. From Data to Dictionary. In: Fuertes-Olivera, P. A. – Bergenholtz, H. (eds.) *e-Lexicography – The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. London: Bloomsbury. 141–167.
- Nielsen, Sandro 2009. The Evaluation of the Outside Matter in Dictionary Reviews. *Lexikos* 20, 207–224.

- Pajzs Júlia 1990. *Számítógép és lexikográfia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Pajzs Júlia 2007. A jövő szótára és a magyar számítógépes lexikográfia. In: Magay Tamás (szerk.) *Félmúlt és közeljövő (Lexikográfiai füzetek 3)*. Akadémiai Kiadó: Budapest. 171–188.
- Pajzs Júlia 2008. Merre tart a lexikográfia? *Modern Nyelvoktatás* 14 (3), 3–9.
- Pajzs Júlia 2015. Szótár és enciklopédia az online világban. In: Fábíán Zsuzsanna – Szöllősy Éva (szerk.) *Szótár, lexikon, enciklopédia (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172.)* Budapest: Tinta Könyvkiadó. 120–126.
- Pálfi Loránd Levente – Stockholm Erzsébet 2009. Mi a lexikográfia? In: Fábíán Zsuzsanna (szerk.) *Szótárírás és szótárírók. (Lexikográfiai füzetek 4.)* Budapest: Akadémiai Kiadó. 145–164.
- Pálfy Miklós 2004a. Bevezetés In: Fóris Ágota – Pálfy Miklós (szerk.) *A lexikográfia Magyarországon*. Budapest: Tinta könyvkiadó. 9–11.
- Pálfy Miklós 2004b. Szótári típus és címszóállomány. A címszókiválasztás szempontjai. In: Fóris Ágota – Pálfy Miklós (szerk.) *A lexikográfia Magyarországon*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 72–80.
- Pastor, Verónica – Alcina, Amparo 2010. Search Techniques in Electronic Dictionaries: A Classification for Translators. *International Journal of Lexicography* 23 (3), 307–354.
- Petrylaité, Regina – Vaškeliënė, Diana – Vėžytė, Tatjana 2008. Changing Skills of Dictionary Use. *Studies about Languages* 12, 77–82.
- Pintér József – Rappai Gábor 2007. *Statistika*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar.
- Prószéky Gábor 1997. Szótárírási szempontok a számítógépes nyelvi programok korában és korábban. In: Kiss Gábor (szerk.) *Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. 326–335.
- Prószéky Gábor 2004. Az elektronikus papírszótártól az „igazi” elektronikus szótárak felé. In: Fóris Ágota – Pálfy Miklós (szerk.) *A lexikográfia Magyarországon*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 81–87.
- Prószéky Gábor 2011. A szótári világ átalakulási tendenciái az internet megjelenésével. *Modern Nyelvoktatás* 17 (4), 3–11.
- Prószéky Gábor 2012. A nyelvtechnológia és a magyar nyelvtudomány. *Magyar Nyelv* 108 (1), 1–18.
- Prószéky Gábor 2013. How „Truly Electronic Dictionaries” of the 21st Century Should Look Like? In: Stickel, Gerhard – Váradi Tamás. *Lexical Challenges in a Multilingual Europe*.

- Frankfurt am Main; New York; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien: Peter Lang Academic Publishers. 51–60.
- Prószéky Gábor – Kis Balázs 1999. *Számítógéppel emberi nyelven. Intelligens szövegkezelés számítógéppel*. Bicske: Szak Kiadó.
- Prószéky Gábor – Olaszky Gábor – Váradi Tamás 2006. Nyelvtechnológia In: Kiefer Ferenc (főszerk.) *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1038–1072.
- Prószéky Gábor – Tihanyi László 2009. Webforditas.hu: egy ingyenes nyelvtechnológiai szolgáltatás tanulságai. In: Tanács Attila et. al. (szerk.) *VI. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem. 19–23.
- Pusztai Ferenc 1994. Leíró lexikográfiánk változó és változatlan feladatai. In: Kiss Lajos (szerk.) *A lexikológia és lexikográfia elmélete és módszertana. A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusának bevezető előadásai (Eger, 1994. augusztus 23–26. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 201. szám)* Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 33–41.
- Pusztai Ferenc 1997. A lexikográfia helye és helyzete. *Magyar Nyelv* 93 (1), 7–14.
- Sánchez Ramos, M. M. 2005. Research on dictionary use by trainee translators. *Translation Journal* 9 (2). <http://translationjournal.net/journal/32dictuse.htm>
- Sass Bálint 2009. „Mazsola” – eszköz a magyar igék bővítményszerkezetének vizsgálatára. In: Váradi Tamás (szerk.) *Válogatás az I. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia előadásaiból*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 137–149.
- Sass Bálint 2016. Nyelvészeti szövegkeresők, nemzeti korpuszportál. *Magyar Tudomány* 177 (7), 798–808.
- Schall, Natalia 2007. *Was können elektronische Wörterbücher leisten? Ein Evaluationsverfahren und seine Erprobung an englischen und deutschen einsprachigen Wörterbüchern auf CD-ROM*. Ph.D disszertáció. Kézirat. Erlangen-Nürnberg: Philosophische Fakultät der Friedrich-Alexander-Universität.
- Schmitz, Uwe 2013. Monolingual and bilingual electronic dictionaries on the Internet In: Gouws, Rufus H. et al. (ed.) *Dictionaries – An International Encyclopedia of Lexicography. Supplementary Volume: Recent Developments with Focus on Electronic and Computational Lexicography*. Berlin\Boston: De Gruyter. 1013–1022.
- Selva, Thierry – Verlinde, Serge 2002. L’utilisation d’un dictionnaire électronique: une étude de cas. In: Braasch, Anna – Povlsen, Carl (Eds.), *X. EURALEX International Conference. Kopenhagen*. 773–781.

- Sermann Eszter 2013. *A terminológiai szabványosítás és a terminológiai harmonizáció fordítási vonatkozásai*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest: ELTE-BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. Kézirat.
- Sermann Eszter – Tamás Dóra 2010. Hogyan definiálhatjuk a fordítói adatbázist? Egy olasz és egy spanyol fordítói terminológiai adatbázis vizsgálata In: Károly Krisztina – Fóris Ágota (szerk.) *Nyelvek találkozása a fordításban – Doktori kutatások Klaudy Kinga tiszteletére*. Budapest. ELTE Eötvös Kiadó. 101–117.
- Sharpe, Peter 1995. Electronic Dictionaries with Particular Reference to the Design of an Electronic Bilingual Dictionary for English-speaking Learners of Japanese. *International Journal of Lexicography* 8 (1), 39–54.
- Simon László 2016. A digitális korszak vívmányainak hasznosulása a lexikográfiában: a nagyszótári projekt informatikai fejlesztéseiről. *Magyar Tudomány* 177 (7), 809–815.
- Simon Eszter – Sass Bálint 2012. Nyelvtechnológia és kulturális örökség, avagy korpuszépítés ómagyar kódexekből. In: Prószéky Gábor – Váradi Tamás (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok. XXIV*, 243–264.
- Simonsen, Henrik Kohler 2009. *Vertical or Horizontal? That is the Question: An Eye-Track Study of Data Presentation in Internet Dictionaries*. Copenhagen: Copenhagen Business School.
- Simonsen, Henrik Kohler 2011. User Consultation Behaviour in Internet Dictionaries: An Eye-Tracking Study. *Hermes. Journal of Language and Communication Studies* 46, 75–101.
- Svensén, Bo 2009. *Handbook of Lexicography – The Theory and Practice of Dictionary-Making*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Swanepoel, Piet 2003. Dictionary typologies: A pragmatic approach. In: van Sterkenburg, Piet. (ed.) *A Practical Guide to Lexicography* (Terminology and Lexicography Research and Practice 6.) Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing. 44–70.
- Swanepoel, Piet 2008. Towards a Framework for the Description and Evaluation of Dictionary Evaluation Criteria. *Lexikos* 18, 207–231.
- Szöllősy Éva 2004. Angolul tanulóink szótárválasztási szokásairól. *Modern Nyelvoktatás* 10, 28–46.
- Szöllősy Éva 2007. Megjegyzések egy szótárdefinícióhoz In: Magay Tamás (szerk.) *Félmúlt és közeljövő*. (Lexikográfiai füzetek 3.) Budapest: Akadémiai Kiadó. 283–294.
- Tarp, Sven 2011. Lexicographical and Other e-Tools for Consultation Purposes: Towards the Individualization of Needs Satisfaction. In: Fuertes-Olivera, Pedro A. – Bergenholtz,

- Henning (eds.) *E-Lexicography: The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. London/New York: Bloomsbury. 54–70.
- Tebé Soriano, Carles 2005. *La representació conceptual en terminologia: l'atribució temàtica en els bancs de dades terminològiques*. Tesis doctoral. Barcelona: Institut Universitari de lingüística aplicada, Universitat Pompeu Fabra. <http://www.tdx.cesca.es/TDX-0329106-105835/#documents>
- Tono, Yukio 2000. On the effects of different types of electronic dictionary interfaces on L2 learners' reference behaviour in productive/receptive tasks. In: Heid, Uwe – Evert, Stefan Lehmann, Egbert – Rohrer, Christian (Eds.), *IX EURALEX International Conference. Stuttgart*. 855–861.
- Tono, Yukio 2011. Application of Eye-Tracking in EFL Learners. Dictionary Look-up Process Research. *International Journal of Lexicography* 24 (1), 124–153.
- Töpel, Antje 2014. Review of Research into the Use of Electronic Dictionaries In: Müller-Spitzer, Caroline (ed.) *Using Online Dictionaries (Lexicographica Series Maior 145.)* Berlin/Boston: Walter de Gruyter. 13–54.
- Yongwei, G. 2012. Online English Dictionaries: Friend or Foe? In: Torjusen, J.M. – Fjeld, R. V. (eds.) *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress 2012, Oslo, Norway, 7 - 11 August 2012*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for lingvistiske og nordiske studier. 422–433. http://www.euralex.org/proceedings-toc/euralex_2012/ (2014. 02. 17.)
- van Sterkenburg, Piet 2003. 'The' dictionary: Definition and history In: van Sterkenburg, Piet. (ed.) *A Practical Guide to Lexicography (Terminology and Lexicography Research and Practice 6.)* Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing. 3–17.
- Varantola, Krista 2002. Use and usability of dictionaries: common sense and context sensibility? In: M.-H. Corréard (ed.) *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.T.S. Atkins*. Euralex, 30–44.
- Verlinde, Serge – Binon, Jean 2010. Monitoring Dictionary Use in the Electronic Age. In: Dykstra, Anne – Schoonheim, Tanneke (Eds.), *Proceedings of the XIV Euralex International Congress*. Ljouwert: Afûk. 1144–1151.
- Vékás Domonkos 2007. Számítógépes dialektológia In: Guttman Miklós – Molnár Zoltán (szerk.) *V. Dialektológiai Szimpozion*. Berzsényi Dániel Főiskola, Szombathely. 289–293.
- Welker, Herbert Andreas 2006. *O uso de dicionários: panorama geral das pesquisas empíricas*. Brasília: DF: Thesaurus
- Welker, Herbert Andreas 2008. Sobre o Uso de Dicionários. *Anais Do Celsul*, 1–17.

- Wictorsen Kola, Kjersti 2012. A study of pupils' understanding of the morphological information in the Norwegian electronic dictionary Bokmålsordboka and Nynorskordboka. In: Torjusen, Julie Matilde – Fjeld, Ruth Vatvedt (Eds.), *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress 2012*, 672–675.
- Wiegand, Herbert Ernst 1987. Zur handlungstheoretischen Grundlegung der Wörterbuchbenutzungsforschung. *Lexicographica* (3), 178–227.
- Wiegand, Herbert Ernst 1998. *Wörterbuchforschung. Untersuchungen zur Wörterbuchbenutzung, zur Theorie, Geschichte, Kritik und Automatisierung der Lexikographie*. Erster Teilband. Berlin – New York: De Gruyter.
- Winkler, Birgit 2001. English learners' dictionaries on CD-ROM as reference and language learning tools. *ReCALL* 13 (2), 191–205.
- Zgusta, Ladislav 1971. *Manual of Lexicography*. The Hague – Paris: Mouton.
- Zgusta, Ladislav 2006. *Lexicography Then and Now – Selected Essays* (Lexicographica Series Maior 129.) Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Az értekezés témájához kapcsolódó saját publikációk és tudományos előadások

Tanulmányok:

- Gaál Péter 2009a. A póker kártyajáték nyelvének néhány terminológiai vonatkozása. *Magyar Terminológia* 1 (2), 262–277.
- Gaál Péter 2009b. Pókerszótárak és -szójegyzékek In: Fábíán Zsuzsanna (szerk.): *Szótárírás és szótárírók*. (Lexikográfiai füzetek 4.) Budapest: Akadémiai Kiadó, 125–144.
- Gaál Péter 2010a. Online szótárak a Web 2.0 platformon – A Wikiszótár és a Wiktionary. *Magyar Terminológia* 3 (2), 251–268.
- Gaál Péter 2010b. Új módszerek a lexikográfiában – az online szótárak térhódítása és vizsgálata In: Geccsó Tamás – Sárdi Csilla (szerk.) *Új módszerek az alkalmazott nyelvészeti kutatásban*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 128–133.
- Gaál Péter 2011. A hagyományos szótárak vizsgálati szempontjainak alkalmazhatósága az online szótárak esetében. In: Boda István Károly – Mónós Katalin (szerk.) 2011. *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció. XX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus*. Budapest–Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem. 432–437.
- Gaál Péter 2012a. Omegawiki – egy multifunkciós, közösség által szerkesztett szótári adatbázis, és annak magyar vonatkozásai. In: Horváthné Molnár Katalin – Sciacovelli, Antonio (szerk.) *Az alkalmazott nyelvészet regionális és globális szerepe. XXI. Magyar*

- Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus, Szombathely, 2011. augusztus 29–31.*
Budapest–Szombathely–Sopron: MANYE – NYME. 83–88.
- Gaál Péter 2012b. Az online szótárak szerepe a magyar–magyar nyelvhasználatban In: Hires-László, Kornélia – Karmacs, Zoltán – Márku, Anita (szerk.) *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban – A 16. Élőnyelvi Konferencia anyagai.* Beregszász–Budapest. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete – Tinta Könyvkiadó. 451–456.
- Gaál Péter 2012c. Szempontrendszer online szótárak minősítéséhez. *Magyar Terminológia* 5 (2), 225–250.
- Gaál Péter 2013. Új formátum, új perspektívák – Az online szótárak néhány speciális jellemzőjének vizsgálata In: Tóth Sz. (szerk.): *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. XXII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus Szeged, 2012. április 12-14.* Budapest–Szeged. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 446–449.
- Gaál Péter 2014. Online szótár – mobil szótár. In: Ladányi M. – Vladár Zs. – Hrenek É. (szerk.) *Nyelv – Társadalom – Kultúra: Interkulturális és multikulturális perspektívák I-II.* A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet. Budapest: MANYE – Tinta Könyvkiadó. 646–650.
- Fóris Ágota – Gaál Péter 2014. Lexicography, Terminography and the Role of New Mobile Devices in Teaching Terminology. *Terminologija* (20), 75–81.
- Gaál Péter 2015. Nyelvi és enciklopédikus információk az online szótárakban. In: Fábrián Zsuzsanna – Szöllősy Éva (szerk.) *Szótár, lexikon, enciklopédia* (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172.) Budapest: Tinta Könyvkiadó. 127–135.
- Gaál Péter 2016a. *E-lexikográfia és dialektológia* (Megjelenés alatt.)
- Gaál Péter 2016b. *Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei I.* (Közlésre benyújtva)
- Gaál Péter 2016c. *Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei II.* (Közlésre benyújtva)

Recenziók, ismertetőik:

- Gaál Péter 2009. B. T. Sue Atkins – Michael Rundell (2008): *The Oxford Guide to Practical Lexicography.* *Magyar Terminológia* 2 (2), 275–278.

Gaál Péter 2010. Pedro A. Fuertes-Olivera (2010) (ed.): Specialised Dictionaries for Learners. *Magyar Terminológia* 3 (2), 285–289.

Gaál Péter 2011. OneLook® Dictionary Search *Modern Nyelvoktatás* 17 (2), 140–143.

Gaál Péter 2013. HERMES Journal: 2013, 50. szám. <http://bcom.au.dk/hermes/>. *Magyar Terminológia* 6 (1), 116–120.

Előadások:

Új módszerek a lexikográfiában – az online szótárak térhódítása és vizsgálata. 2009. október 26–27. **Budapest.** „Új módszerek az alkalmazott nyelvészeti kutatásban” című konferencia
A hagyományos szótárak vizsgálati szempontjainak alkalmazhatósága az online szótárak esetében. **Debrecen.** 2010. augusztus 26–28. XX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus

Az online szótárak szerepe a magyar–magyar nyelvhasználatban. 2010. szeptember 16–18. **Beregszász.** 16. Élőnyelvi Konferencia

Omegawiki – egy multifunkciós, közösség által szerkesztett szótári adatbázis, és annak magyar vonatkozásai. **Szombathely.** 2011. augusztus 29–31. XXI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus

Új formátum, új perspektívák – Az online szótárak néhány speciális jellemzőjének vizsgálata. **Szeged.** 2012. április 12–14. XXII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus

Online szótár – mobil szótár. **Budapest.** 2013. március 26–28. XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus

Lexicography, Terminography and the Role of New Mobile Devices in Teaching Terminology. **Vilnius.** 2013. október 10–11.

E-lexikográfia és dialektológia. **Szombathely.** VI. Dialektológiai Szimpozion. 2015. szeptember 2–4.

Források

ABT Ballet Dictionary: <http://www.abt.org/education/dictionary/index.html>
Akadémiai Kiadó online szótárai: <http://www.szotar.net/>
Akadémiai Magyar-angol nagyszótár Online: <http://www.szotar.net/>
Angol – magyar/magyar – angol szótár: <http://mek.oszk.hu/00000/00076/index.phtml>
Cambridge online: <http://dictionary.cambridge.org/>
Dictionary.com: <http://dictionary.reference.com/>
Elexiko: <http://www.owid.de/wb/elexiko/start.html>
Ht-online szótár: <http://ht.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>
ISO 1990 szabvány: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=17985
Kicktionary: <http://www.kicktionary.de/>
LDOCE Online: <http://www.ldoceonline.com>
Magyar értelmező kéziszótár online: <http://szotar.net/>
Magyar Nyelvtörténeti Szótár: <http://mek.oszk.hu/07000/07026/pdf/>
Merriam Webster Online: <http://www.merriam-webster.com/>
ORIGO-SZTAKI szótár: <http://szotar.sztaki.hu>
OED Online: <http://oxforddictionaries.com/>
OmegaWiki: <http://www.omegawiki.org/>
Onelook Dictionary Search: <http://www.onelook.com/>
Szótár.lap.hu: <http://szotar.lap.hu/>
TermWiki: <http://www.termwiki.com/Home>
Ultralingua online: <http://www.ultralingua.com/onlinedictionary>
Visual Dictionary Online: <http://www.visualdictionaryonline.com/>
Webforitas.hu: <http://www.webforditas.hu/szotar.php>
Wikipédia: <http://www.wikipedia.org/>
Wikiszótár.hu: http://wikiszotar.hu/wiki/magyar_ertelmezo_szotar/Kezd%C5%91lap
Wiktionary: <https://hu.wiktionary.org/>
Wiktionary (angol): https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Main_Page

Ábrák és táblázatok jegyzéke

Az ábra sorszáma	Az ábra címe	Oldal-szám
1.1.	Lehr (1996) Elektronikusszótár-tipológiája	33.
1.2.	De Schryver (2003: 150) szótár-tipológiája	35.
1.3.	Dringó-Horváth (2011: 142) elektronikusszótár-tipológiája	36.
4.1.	Az LDOCE <i>window</i> szócikke	83.
4.2.	Az LDOCE kezdőoldala	86.
4.3.	Az AManO <i>ablak</i> szócikke	94.
4.4.	Az AManO kezdőoldala	97.
4.5.	A Wiktionary <i>window</i> szócikke	109.
4.6.	A Wiktionary kezdőoldala	112.
6.1.	A nyomtatott és az online szótárak használatának aránya (N=294)	134.
6.2.	Az egynyelvű onlineszótár-típusok használatának gyakorisága (N=275)	135.
6.3.	Az onlineszótár-használt céljának százalékos eloszlása (N=290)	136.
6.4.	Az online szótári tartalomért történő fizetési hajlandóság megoszlása (N=290)	137.
6.5.	Az online szótárak futtatási platformjainak százalékos eloszlása (N=290)	138.
6.6.	A leggyakrabban használt onlineszótár-futtatási platformok százalékos eloszlása (N=290)	139.
6.7.	Az online szótárak megbízhatósága a szótár szerkesztői háttérének tükrében	141.
6.8.	Hagyományos és online szótárak használatának gyakorisága az IDS és OHM kutatásokban	142.
6.9.	Az egynyelvű onlineszótár-típusok használatának aránya a fordítók és a nem fordítók körében az OHM kutatásban	145.
6.10.	Fizetési hajlandóság az online szótári tartalmakért az IDS és az OHM kutatásban részt vevők körében	147.
6.11.	Az IDS és az OHM kutatásokban részt vevő felhasználók által használt szótárfuttatási eszközök	149.
6.12.	Az IDS és az OHM kutatásokban részt vevő felhasználók által leggyakrabban használt szótárfuttatási eszközök	150.
6.13.	A kisképernyős-eszközök különböző célokra történő használatának aránya az IDS és OHM kutatásokban	152.

A táblázat sorszáma	A táblázat címe	Oldal-szám
1.	A kutatás során alkalmazott módszerek összefoglalása	6.
1.1.	Nesi (2000a) elektronikusztár-tipológiája	33.
1.2.	Elvárások az online szótárakkal szemben	38.
5.1.	Az IDS kutatás résztvevőinek eloszlása szakmai háttér szerint	117.
5.2.	Az IDS kutatás résztvevőinek eloszlása nem, életkor, és nyelvtudás szerint	117.
5.3.	Az IDS kutatás résztvevőinek onlineszótár-használati gyakorisága tevékenységek szerint	120.
6.1.	Az OHM kutatás kérdőíves felmérésének résztvevői	130.
6.2.	A kérdőíves felmérés eredményeinek elemzési módszerei	133.
6.3.	Az online szótárak jellemzőinek rangsorolása fontosság alapján	139.
6.4.	A főleg vagy kizárólag online szótárt használók eloszlása korcsoportonként	143.
6.5.	Az online szótárakért történő fizetési hajlandóság mértéke a fordítók és a nyelvtanárok körében	148.
6.6.	Kisképernyőeszköz-használat a fordítók és a nem fordítók körében az OHM kutatásban	151.
6.7.	A kisképernyős-eszközök használatának eloszlása korcsoportok szerint az OHM kutatásban	153.
7.1.	Az online szótárak használati gyakorisága tevékenységi kör szerint	164.
7.2.	Az online szótárak jellemzőinek rangsorolása fontosság alapján	166.
7.3.	A szótári jellemzők részletesebb értékelése	169.

Mellékletek

1. sz. melléklet: Szempontrendszer online szótárak minősítéséhez (vázlatos forma)

Az online szótárral kapcsolatos háttér-információk

Tágabb háttér

(A szótár előzményei, korábbi kiadások/verziók)

Szűkebb háttér

- a) Intézmény, szervezet által szerkesztett online szótárak
- b) (Szótár)kiadó cég által szerkesztett online szótárak
- c) Magánszemély által szerkesztett online szótárak
- d) Közösség által szerkesztett online szótárak
- e) Intézmény/szervezet/kiadó/magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó online szótárak

A szótár általános tartalmáról szóló információk

Az online szótár fizikai leírása

A szótár technikai paraméterei

- a) A szükséges hardverkövetelmények, a szótár sebessége
- b) Futtatási platformok
- c) Futtatáshoz szükséges szoftver
- d) A szótárszoftver jellemzése

A szótár jellege

(„Elektronikus papírszótár”, „valódi online szótár”)

A szótár beágyazottsága

- a) Egyedülálló szótár
- b) Szótári klaszter
- c) Szótárportál
- d) Szótári gyűjtőoldal

A szótár ára

- a) Ingyenes szótárak
- b) Fizetős szótárak
- c) Korlátozottan ingyenes szótárak

A szótár szerkezete

I. Megastruktúra

Előszó/általános információk

- a) Általános információk a kiadóról/szerkesztőről
- b) A feldolgozott szóanyag mennyisége
- c) A célközönség megjelölése
- d) Szerzői jogi/adatvédelmi információk

Használati útmutató/súgó

- a) Gyakran Ismételt Kérdések menü
- b) Szöveges/Vizuális segédlet
- c) Kapcsolatfelvétel lehetősége a szerkesztőkkel

Segédletek

- a) Rövidítések feloldása
- b) Kiejtési segédlet

Elektronikus hirdetések

II. Makrostruktúra

A keresőmotor jellemzése

- a) A keresés módja
- b) A keresés hatóköre
- c) A lekérdezés módja
- d) Beírási lehetőségek

Keresési találatok megjelenítése

- a) A találatok rendezettsége
- b) Találatok kifejtettsége

A közölt anyag jellege

- a) Szöveges információk
- b) Multimédiás információk

III. Mikrostruktúra

- a) Az információk megjelenítése
- b) Az információk megjelenítésének sorrendje
- c) A szócikk szövegének megjelenítése
- d) A szócikkek áttekinthetősége

IV. Mezostruktúra/Mediostruktúra

Belső linkek

- a) Szócikken belüli linkek

b) Szócikkek között linkek

Külső linkek

a) Más online szótárakra mutató linkek

b) Egyéb webhelyekre mutató linkek

c) Egyéb, nem internetes forrásra mutató linkek

A linkek megjelenési formája

a) Permanens megjelenítés

b) Nem permanens megjelenítés

A szótár tartalma

(Lexikológiai alapok, fonológiai/grafémikai információk, grammatikai információk, szemantikai információk, egyéb releváns nyelvészeti információk)

A szótár használatáról szóló információk

A szótároldal kezelhetősége

A szótári adatok megbízhatósága

A szótári információk frissítése

A szótár innovatív jellege

A szótár szakmai fontossága

2. sz. melléklet: Az OHM kutatás kérdőíve

Az OHM kutatás kérdőíve

Szótárhasználati kérdőív

Tisztelt Válaszadó! Köszönöm, hogy időt szán kérdőívem kitöltésére, és a válaszaival segíti kutatási munkámat. A kérdőív egy onlineszótár-használati kutatáshoz szolgáltat adatokat. A kutatás eredményei a későbbiekben, közvetett módon az Ön munkáját/tanulmányait is segíthetik, mivel azok adott esetben felhasználhatóak lesznek az újonnan készülő online szótárakhoz is. A kérdőív kitöltése teljesen anonim és körülbelül 10 percet vesz igénybe.

Technikai tudnivalók:

- A következő kérdésre az aktuális kérdés megválaszolása után a "KÖVETKEZŐ" (next) gombra kattintva juthat el.
- A válaszadás során lehetőség van az előző kérdésre való visszalépésre a "VISSZA" gomb (back) megnyomásával, és a válasz módosítására.
- Bizonyos kérdéseknél lehetőség van az EGYÉB (other) opció kiválasztására, ahol Önnek kell beírnia a lehetséges válaszok között nem szereplő saját választát.
- A kérdőív kitöltését az "ELKÜLD" (submit) gomb megnyomásával fejezheti be.

Online vagy nyomtatott szótárakat használ gyakrabban?

Megjegyzés: Online szótár alatt olyan szótárakat értünk, amelyek az interneten keresztül érhetőek el. Nem tekinthetőek online szótárnak az offline elektronikus szótárak (pl. CD-ROM szótárak, számítógépre letölthető szótárak stb.).

- Kizárólag nyomtatott szótárakat használok.
- Főleg nyomtatott szótárakat használok.
- Egyaránt használok nyomtatott és online szótárakat.
- Főleg online szótárakat használok.
- Kizárólag online szótárakat használok.

Szótártípusok

Használt valaha kétnyelvű online szótárt?

- Igen
- Nem

Használt valaha egynyelvű online szótárt?

- Igen
- Nem

Milyen típusú egynyelvű online szótárt használt már a korábbiakban? (Több válasz is lehetséges)

- Általános szótár
- Helyesírási szótár
- Szinonimaszótár
- Szakszótár

- Nem tudom
- Egyéb

A szótárhasználat célja

Általában privát vagy szakmai célokra használja az online szótárakat?

- Kizárólag privát célokra
- Főleg privát célokra
- Privát és szakmai célokra egyaránt
- Főleg szakmai célokra
- Kizárólag szakmai célokra

A szótár ára

Kérem, gondoljon egy nagyon jó minőségű online szótárra! Vegye számításba, hogy annak előállításához és fenntartásához milyen költségek kapcsolódhatnak! Mindezek tükrében melyik alábbi állítással ért egyet leginkább?

- A szótárban az összes tartalom legyen ingyenes, cserébe elfogadhatónak tartom, hogy a szótárhasználat során elektronikus hirdetések jelenjenek meg a szótároldalon.
- A szótárban az összes tartalom legyen ingyenes, de elektronikus hirdetéseket nem szeretnék látni.
- Elfogadhatónak tartom, hogy a szótár tartalmáért fizetni kelljen, de csak amennyiben nincsenek benne elektronikus hirdetések.
- Elfogadhatónak tartom, hogy fizessek a szótár tartalmáért, még akkor is, ha hirdetéseket is tartalmaz a szótár.
- Egyik megállapítás sem tükrözi a véleményemet.

Az online szótár futtatási platformja

Milyen eszközökön használ online szótárakat? (Több válasz is lehetséges)

- Notebook\Netbook
- Asztali számítógép
- Mobiltelefon\Okostelefon
- Táblagép
- Egyéb

Az előbb említett eszközök közül melyeken használja leggyakrabban online szótárakat?

- Notebook\Netbook
- Asztali számítógép
- Mobiltelefon\Okostelefon
- Táblagép
- Egyéb

Elvárások az online szótárakkal kapcsolatban

A következőkben tíz, az online szótárakra vonatkozó jellemzőt olvashat. Válasszon a legördülő menüből (Kiválaszt), hogy az Ön számára mennyire fontosak az adott jellemzők egy online szótárban. A lehetséges válaszok: Egyáltalán nem fontos, Nem fontos, Valamennyire fontos, Fontos, Nagyon fontos.

- Mennyire fontos Önnek a testreszabhatóság? (A felhasználói felület testreszabható.)
- Mennyire fontos Önnek az áttekinthetőség? (A szótároldal felépítése elősegíti, hogy gyorsan megtalálja a keresett információt)
- Mennyire fontosak Önnek a más szótárakhoz kapcsolódó linkek? (A szócikkek tartalmaznak más szótárakhoz vezető linkeket.)
- Mennyire fontosak Önnek a korpuszhoz kapcsolódó linkek? (A szócikkek tartalmaznak releváns szövegekhez/korpuszhoz kapcsolódó linkeket)
- Mennyire fontosak Önnek a böngészési javaslatok? (A szócikkek tartalmaznak olyan linkeket, amelyek más, relevánsnak tűnő szócikkekre mutatnak.)
- Mennyire fontos Önnek a hosszú távú hozzáférhetőség? (A szócikkek internetes elérhetőségi útja/webcíme hosszú távon is ugyanaz.)
- Mennyire fontos Önnek a multimédiás tartalom? (A szótár tartalmaz multimédiás elemeket, pl. hang- és videó fájlok.)
- Mennyire fontos Önnek a megbízható szótári tartalom? (Megbízható szerzői háttér és pontos információk.)
- Mennyire fontos Önnek a szótár sebessége? (A szótároldalak gyorsan betöltődnek.)
- Mennyire fontosak Önnek a naprakész tartalom? (A szótárban az esetleges hibákat rendszeresen javítják, rendszeresen bővítik a szócikkeket, új szócikkeket tesznek közzé.)

A következőkben ugyanaz a 10 szempont olvasható, mint az előző kérdésekben. Az alábbi ábrán rangsorolja őket aszerint, hogy melyiket tartja fontosnak egy online szótárban, és melyeket kevésbé! A legfontosabbnak ítélt jellemzőt helyezze az 1. helyre, a legkevésbé fontosat a 10. helyre! Ügyeljen arra, hogy ugyanazt a helyezést (számot) mindig csak egy jellemzővel párosítsa, tehát egy oszlopba csak egy jelölés kerüljön!

Szótári jellemzők	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Testreszabhatóság										
Áttekinthetőség										
Más szótárakhoz kapcsolódó linkek										
Korpuszhoz kapcsolódó linkek										
Böngészési javaslatok										
Hosszú távú hozzáférhetőség										
Multimédiás tartalom										
Megbízható szótári tartalom										
Sebesség										
Naprakész tartalom										

A szerkesztői/kiadói háttér

Ön melyik típusú online szótárt tartja a legmegbízhatóbbaknak az alábbiak közül? Rangsorolja a szótártípusokat a megjelenő táblázatban! A legmegbízhatóbbat helyezze az 1. helyre, a legkevésbé megbízható az 5. helyre. Ügyeljen arra, hogy ugyanazt a helyezést (számot) mindig csak egy szótártípussal párosítsa!

A szótár típusa szerkesztői háttér szerint	1	2	3	4	5
Intézmény, szervezet által szerkesztett szótár					
(Szótár)kiadó cég által szerkesztett szótár					
Magánszemély által szerkesztett szótár					
Közösség által szerkesztett szótár					
Intézmény/szervezet/kiadó/magánszemély által szerkesztett, de a felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótár					

A válaszadóra vonatkozó általános kérdések

Az ÖN neme:

- Férfi
- Nő

Az Ön születési éve:...

Az adatok részletesebb elemezhetősége érdekében kérem, jelölje be, hogy az alábbi állítások közül mely(ek) igaz(ak) Önre!

- Fordító vagyok
- Idegennyelv-tanár vagyok
- Idegennyelv-szakos hallgató vagyok
- Főiskolai\egyetemi hallgató vagyok, de nem idegennyelv-szakos
- Egyik fenti állítás sem igaz rám

A kérdőív végére ért. Köszönöm, hogy válaszolt a kérdéseimre!

3. sz. melléklet: az OHM kutatás interjúinak kérdései

Az OHM kutatás interjúinak kérdései

Hány éves Ön?

Mivel foglalkozik?

Milyen nyelveken beszél és milyen szinten?

Online vagy nyomtatott szótárakat használ gyakrabban? Milyen arányban?

Egy- vagy kétnyelvű online szótárakat használ inkább? Nevezze meg a gyakrabban használt szótárakat!

Milyen típusú egynyelvű szótárt használt már?

Általában privát vagy szakmai célra használja az online szótárakat?

Milyen tevékenység során, milyen gyakorisággal használ online szótárt? Válasszon a következő négy lehetőség közül: gyakran, néha, ritkán, soha.

Tevékenységek: amikor olvas, amikor ír, amikor javít, amikor nincs különösebb cél, csak pl. böngész az interneten, amikor fordít, egyéb.

Hajlandó-e fizetni online szótári tartalomért? Ha igen, akkor kb. mennyit és milyen formában?

Milyen eszközökön futtat online szótárakat? Melyiken a leggyakrabban?

Felsorolok tíz szempontot az online szótárakkal kapcsolatban. Kérem, állítson fel köztük fontossági sorrendet! (Multimédiás tartalom, böngészési javaslatok, testreszabhatóság, más szótárakhoz kapcsolódó linkek, korpuszhoz kapcsolódó linkek, hosszú távú hozzáférhetőség, sebesség, naprakész tartalom, áttekinthetőség, megbízhatóság.)

A megbízhatósággal kapcsolatban válassza ki az alábbiak közül az Ön számára legfontosabbat:

- Minden összetevő lexikográfus szakemberek által hitelesített.
- Minden összetevő a valós nyelvhasználatot tükrözi, azaz korpuszon alapszik.
- Többféle típusú szövegből, és több földrajzi régióból válogatott tartalom.
- Az online szótárt egy jól ismert kiadó cég vagy intézmény üzemelteti.

A naprakészséggel kapcsolatban válassza ki az Ön számára legfontosabbat:

- Az aktuális nyelvészeti információkban történő változások (pl. helyesírás, a használati kör megváltozása) gyors megjelenése a szótárban.
- Az új szavak mielőbbi szótárba kerülése.
- A legújabb kutatások szótárba történő beemelése.
- A módosított szócikkek tartalmának mielőbbi online közzététele.

A hozzáférhetőséggel kapcsolatban válassza ki az Ön számára legfontosabbat:

- Ne legyenek karbantartás miatti szerverleállások.
- A szótár webcímét legyen könnyű felidézni.
- A szótár többféle eszközön is jól működjön.
- A szótár URL címe ne változzon.

Ön szerint a multimédia egy hasznos kiegészítő, amely megkönnyíti a munkát vagy csak egy nem túl fontos kiegészítő?

Önnek melyik multimédiás elemet tartja a legfontosabbnak? (kollokációs ábrák, kiejtést segítő hangfájlok, szócikken belüli illusztrációk)

Rendezze a képen látható négy szócikktípust rangsorba aszerint, hogy melyiket találja a legjobbnak és melyiket kevésbé.

summer Explorer view

"season"

E Grammar
Part of speech: noun (countable, uncountable)
Plural: summers

☰ Paraphrase

☰ Typical contexts

☰ Sense relations

summer "season" Panel view

Grammar
Part of speech: noun (countable, uncountable)
Plural: summers

Paraphrase
the warmest season of the year, between spring and autumn
Citation

Typical contexts
a hot, wet, dry summer; in the summer of 2006
summer is coming, has arrived, it's summer, to spend the summer by the sea, in the mountains; we are going on holiday this summer, in the middle of the summer; this, next, last summer; since last summer; all summer long for one summer; both in summer and in winter

Sense relations
Synonyms: the warm season
Incompatible partners: spring, autumn, fall, winter
Hyperonyms: season
Parteronyms: year
Partonyms: May, September, June, July, August

summer, noun (countable, uncountable) Print view
warmest season of the year, between spring and autumn; a hot, wet, dry summer; in the summer of 2006; the summer is coming, has arrived, it's summer; to spend the summer by the sea, in the mountains; we are going on holiday this summer; in the middle of the summer; this, next, last summer; since last summer; all summer long; for one summer; both in summer and in winter; Syn.: the warm season; Incomp.: autumn, fall, spring, winter; Hyper.: season; Parter.: year; Parto.: May, September, June, July, August

summer "season" Tab view

Grammar Paraphrase Typical contexts Sense relations

Grammar
Part of speech: noun (countable, uncountable)
Plural: summers